

Introducere în politologie

Cornea, Sergiu

Veröffentlichungsversion / Published Version

Monographie / monograph

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Cornea, S. (2008). *Introducere în politologie*. Cahul: Cahul State University "B. P. Hasdeu". <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-70220-9>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

SERGIU CORNEA

*INTRODUCERE
ÎN POLITOLOGIE*

CAHUL 2008

UNIVERSITATEA DE STAT „B.P.HASDEU” DIN
CAHUL

SERGIU CORNEA

**INTRODUCERE
ÎN POLITOLOGIE**

Cahul 2008

CZU 32(075.8)

C 72

Recenzenți:

Sîmboteanu Aurel – Conferențiar universitar, doctor în politologie, Șeful Catedrei „Științe Administrative” a Universității de Stat din Moldova

Juc Victor – Conferențiar universitar, doctor în filozofie, cercetător științific coordonator la Institutul de Filozofie, Sociologie și Științe Politice al AȘM

Lucrarea a fost recomandată pentru editare de Comisia metodico-științifică a Universității de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul (Proces verbal nr. 1 din 24.01.2008)

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Cornea, Sergiu

Introducere în politologie : [pentru uzul studenților] /
Sergiu Cornea. – Cahul : USC, 2008 (Tipogr. "Turnul Vechi"
SRL). – 268 p.

Bibliogr. la sfârșitul temelor

ISBN 978-9975-9839-4-5

100 ex.

© Cornea Sergiu, 2008

PREFAȚĂ

Orice investigație profundă și amănunțită asupra sistemului social global, inclusiv asupra condiției umane, nu se poate realiza fără cunoașterea structurilor, mecanismelor și a modalităților de funcționare ale politicului în societate.

Politologia este știința, care studiază geneza, esența și legitățile politicului ca fenomen social complex și specific, substanța și structura instituției politice și a procesului politic. Ea se preocupă de ansamblul laturilor ideologice, valorice și conceptuale ale suprastructurii politice, în determinarea și dinamica lor istorică; în același timp, cercetează și explică comportamentul și relațiile politice prin utilizarea metodelor general - științifice, social-umanitare și special științifice ale cunoașterii politice.

Prin valorile pe care le evidențiază și cu care operează, convertite în cultura politică, prin impactul asupra tineretului studios, asupra membrilor societății, politologia prin studiul său capătă o deosebită însemnătate în procesul educațional, de esență politică, lărgind și îmbogățind orizontul spiritual al studenților.

Politologia asigură viitorilor specialiști o angajare conștientă, activă și responsabilă în acțiunea politică, pregătindu-i pentru exercițiul și practica vieții democratice.

Cursul de față se oprește asupra principalelor probleme ale politologiei contemporane și este destinat studenților de la specialitățile *Drept și Administrație Publică*.

În elaborarea acestui curs ne-am străduit să evităm polemica cu scopul de a-l face mai ușor de înțeles. Aceasta nu înseamnă că nu vor fi citate păreri contrarii. Atât în cadrul activităților didactice cât și la evaluări, studenții vor fi stimulați să exprime orice părere: personală sau însușită. Ei vor fi însă obligați să respecte următoarea condiție: să-și susțină cu argumente punctul de vedere exprimat.

Eforturile noastre s-au concentrat asupra celor mai importante subiecte reflectate în literatura de referință în domeniu. Ideile citate sunt prezentate cu mențiunea respectivă în paranteze pătrate în care prima cifră indică numărul lucrării în lista bibliografică a fiecărei teme, iar cea de-a doua - pagina.

Lipsa de spațiu nu ne-a permis să aducem mai multe exemple

practice, dar această lacună va fi soluționată în timpul dialogului în sala de curs.

Este evident că în cursul pe care-l propunem, selectiv prin natura lui, sunt inevitabile unele omisiuni, abordări tangențiale, argumentări nu întotdeauna satisfăcătoare.

Măsura în care am reușit să realizăm ceea ce ne-am propus va fi stabilită de studenți, care, sperăm ne vor sugera idei de ameliorare a acestui curs.

Materialul prezentat reprezintă esența dialogului dintre profesor și studenți în auditoriu. Cursul de Politologie într-o astfel de structură, vine să întregească, fie și într-o măsură modestă, cunoașterea aspectelor esențiale ale domeniului politic. Este de dorit ca materia să fie parcursă înainte de predarea ei în sala de curs.

I. DEFINIȚIA POLITOLOGIEI

1. Obiectul de studiu al politologiei. 2. Metodele de cercetare ale politologiei. 3. Legile, categoriile și funcțiile politologiei

1. Obiectul de studiu al politologiei

Deși de știința politică se amintește încă din antichitate ea s-a desprins anevoios din familia științelor despre societate. Studiul sistematic al domeniului politic s-a afirmat în cadrul științelor sociale în a doua jumătate a secolului XIX.

Termenul *politologie* este alcătuit din două cuvinte grecești, **polis** și **logos** și a fost introdus în circuitul științific în anii 50 ai sec.XX de cercetătorii E.Fischer și A.Thérive. *Polis* are semnificația de cetate sau ceea ce înțelegem noi, în sens actual, prin stat, iar *logos* înseamnă știință.

Constituirea politologiei ca știință a fost înlesnită de necesitatea de a trece de la studiul istoriei ideilor politice la analiza specifică și descrierea metodică a modului lor de acțiune, a impactului asupra dezvoltării sociale.

Rezultantă a interpătrunderii disciplinare, politologia se caracterizează prin efortul de individualizare, personalizare și autonomie. Dar nu se poate spune că noua știință se îndepărtează de științele limitrofe; dimpotrivă, viitorul său este în bună măsură condiționat de efectele pozitive ale cooperării, ale pluridisciplinarității.

În general, știința poate fi definită ca un ansamblu sistematizat de cunoștințe și modele de cercetare, de metode prin care se caută cunoștințe transmisibile și verificabile.

Pentru ca un ansamblu de cunoștințe să fie numit știință, sunt necesare următoarele condiții :

- să aibă un **obiect de cunoaștere**, respectiv un domeniu propriu de cercetare conceptuală;
- să posede un **limbaj propriu**, riguros definit;
- să se întemeieze pe un **sistem propriu** de principii, legi, noțiuni și categorii;
- să utilizeze **metode și tehnici** adecvate de cercetare, formulând principii de metodă, reguli, criterii operaționale;
- să cuprindă **ipoteze și teorii competitive** pentru explicarea diferitelor aspecte ale domeniului cercetat;

➤ să permită **previziuni și retrodicții**.

În general, demersul cunoașterii științifice presupune următoarele:

- descoperirea faptelor brute;
- fixarea faptelor brute ca date în limbajul specific (trecerea la faptele științifice);
- elaborarea, în temeiul faptelor științifice, a ipotezelor și teoriilor, a căror veridicitate este verificabilă.

Din acest demers se conturează cele două dimensiuni ale științei:

- ◆ dimensiunea descriptivă - stabilirea și fixarea metodică a faptelor științifice;
- ◆ dimensiunea teoretică - elaborarea de ipoteze și teorii. [6]

Deci, orice știință presupune existența unui domeniu propriu de cercetare, distinct de alte științe și a unor metode specifice de studiu. Definirea obiectului de studiu al unei științe sociale, cum este cazul politologiei, este o problemă foarte dificilă. Dificultatea este determinată de complexitatea și dinamica vieții politice contemporane, de creșterea bruscă a volumului de informații, precum și de apariția a numeroase științe sociale care studiază tangențial diverse aspecte ale fenomenul politic.

Științele sociale (istorie, economie, sociologie, psihologie, demografie etc.) sunt câteodată numite „slabe”, din cauza că, nu pot pretinde că duc la concluzii tot atât de sistematice și de certe ca științele zise „dure” (sau „exacte”), adică cele ale naturii (fizică, chimie, biologie etc.).

Constatăm faptul că natura, de o parte, și societățile umane, pe de altă parte, nu funcționează după aceleași principii și că există două tipuri de științe. Conform acestui model de dihotomie între natură și societate, nu ar exista o ierarhizare a celor două domenii de cunoaștere, fiecare dintre ele fiind definit pur și simplu prin faptul că se ocupă de aspecte pe care celălalt le ignoră. Alături de acești doi poli, există științe logice, filozofia și matematicile, al căror domeniu este constituit de „realități abstracte”, obiecte fixe însă create de spiritul uman, în cazul cărora funcționează legi invariabile.

Definirea obiectului politologiei a generat o diversitate de opinii, care pot fi sintetizate prin prezentarea următoarelor direcții

principale de cercetare:

- viața politică a societății, fenomenele politice caracteristice, istoria politică a comunităților;
- natura puterii politice, formele ei de manifestare, exercitarea și controlul exercitării acesteia, guvernarea și tipurile sale;
- procesele, relațiile și conflictele politice;
- strategia și tactica politică în realizarea anumitor scopuri politice;
- evoluția și esența ideilor și teoriilor politice;
- instituțiile, sistemele și regimurile politice;
- principiile și mecanismele de funcționare a democrației;
- cultura politică și socializarea politică a personalității;
- relațiile politice naționale și internaționale, geopolitica, diplomația și negocierile internaționale, instituțiile și organizațiile internaționale.

Analizând direcțiile prioritare de cercetare, constatăm că obiectul de studiu al politologiei îl constituie politicul în multitudinea și diversitatea formelor sale de manifestare și exprimare. Astfel, politologia este o știință de sinteză, de analiză în ansamblu a politicului și politicii, a genezei, esenței proceselor, legităților și relațiilor specifice acestuia.

Domeniul politic, ca domeniu de studiu al științei politice, a fost și rămâne un centru de interes social major, căreia politologia îi configurează diverse direcții specifice de cercetare.

Politologia este știința teoretică fundamentală care are menirea de a elabora concepte care să exprime esența și complexitatea politicii, de a studia fenomene și procese specifice domeniului politic, modalitățile în care acestea se manifestă în funcție de condițiile existente în momentul dat.

Trebuie să facem distincție clară între *politic* și *politică*. *Politicul* este o componentă perenă, o trăsătură a vieții sociale, o caracteristică a esenței umane, politica reprezintă forma vie și nemijlocită prin care se exprimă direct opțiunile în funcție de anumite condiții de loc și de timp.

Politica reprezintă o activitate, o practică, prin care se

urmărește realizarea scopurilor propuse. Un asemenea scop îl constituie obținerea și menținerea puterii.

În definirea noțiunii de *politică*, politologii contemporani se depărtează de tradiția pur distribuțională a definirii clasice a *politicii*, aparținând lui H.D. Laswell: „Cine ia, ce, când și cum”, sau a lui D.Easton, după care politica este alocarea autoritară a valorilor – cel puțin în măsura în care aceasta este înțeleasă, în primul rând și precumpănitor, ca o chestiune de alocare a „lucrurilor de valoare” dintr-o societate. [9;25]

Politica, în accepțiunea contemporană a noțiunii, poate fi definită ca o activitate de conducere a societății prin decizii privind direcționarea dezvoltării spre anumite obiective, mobilizarea și alocarea resurselor necesare, asigurarea stabilității sociale, promovarea schimbării și inovării în contextul dezvoltării echilibrate. În același timp, politica privește și reglarea raporturilor interstatale, a relațiilor statelor cu mediul internațional.

Relația organică între *politic* și *politică* ia înfățișarea conexiunii dintre ceea ce este invariabil și ceea ce este schimbător, politicul fiind factorul invariant, care își conservă esența, iar transformările și modificările tacticii și strategiei acționale cu caracter politic ar caracteriza sensurile termenului de politică.

E necesar de menționat că în limba engleză se face deosebirea între sensurile celor două cuvinte: *politics* și *policy*. *Politics* se referă la dobândirea și menținerea puterii, în timp ce *policy*, la activitățile politice din diferite domenii. În franceză, echivalentul lui *politics* este *la politique*, iar cel al lui *policy*, *les politiques publiques*, ceea ce se referă la activitatea politică în diferite domenii de activitate. [8;6]

Având ca obiect de studiu sfera politicului, politologia se concentrează asupra proceselor și fenomenelor specifice acestui domeniu. Politologia este o știință de maximă utilitate pentru înțelegerea mecanismelor conducerii societății, ea descriind și explicând trăsăturile generale ale vieții politice, dar și categoriile, fenomenele și procesele concrete ale acesteia. Politologia se prezintă, astfel, ca știința descifrării analitice, descrierii logice și explicării obiective, raționale a acestor procese și fenomene, a activității instituțiilor și actorilor politici.

Domeniul politic constituie obiectul de studiu al mai multor

discipline sociale. Ca obiect al cercetării științifice domeniul politic are o multitudine de aspecte, deoarece este unul din principalii factori ce influențează celelalte sfere ale vieții sociale.

Politologia studiază domeniul politic sub aspectele sale cele mai generale, în timp ce celelate științe sunt, într-un fel, științe particulare, în sensul că fiecare dintre acestea are ca obiect de studiu un anumit segment al politicului, și nu ansamblul său.

Este evident faptul că politologia nu poate acoperi întreaga cercetare a domeniului politic, dar ea este singura știință din cadrul științelor sociale care o face la nivel de ansamblu, de sinteză. Deci, politologia este o știință integrativă despre politică în toate manifestările sale, incluzând ansamblul tuturor științelor despre politică și corelațiile ei cu omul și societatea.

Definirea politologiei ca o știință universală unică și în același timp diferențiată intern, presupune includerea unui șir de discipline concrete, care abordează diferite aspecte ale vieții politice a societății.

Nucleul politologiei îl constituie teoria politică care studiază teoria generală a politicii, instituțiile politice, tipurile și formele organizării politice a puterii, subiecții politicii.

Domeniul politic, în același timp, constituie obiect de cercetare al mai multor discipline: filosofia politică, teoria politică, istoria ideilor politice, teoria politicii internaționale, istoria politică, sociologia politică, psihologia politică, antropologia politică, geografia politică, economia politică, culturologia politică.

Filosofia politică studiază politica ca pe un fenomen al dezvoltării sociale, ca o componentă indispensabilă a civilizației. Filosofia politică este o reflecție metateoretică asupra vieții politice. Ea cuprinde o ontologie politică, ce studiază esența politicului, o epistemologie politică, preocupată de structura și instrumentele cunoașterii politice, o logică politică, urmărind analiza limbajului, a discursului politic.

Istoria politică studiază evoluția instituțiilor și evenimentelor politice în interdependența și consecutivitatea lor cronologică; apariția, dezvoltarea și impactul diverselor idei politice asupra dezvoltării sociale.

Sociologia politică studiază relațiile domeniului politic cu societatea, interacțiunea dintre sistemul social și subsistemul

politic, urmărește modalitățile în care fenomenele politice influențează, și sunt influențate de cele sociale.

Sociologia politică analizează fenomenele politice, situându-le în ansamblul social din care fac parte, comparându-le cu fenomene anologice. Ea evidențiază interacțiunea dintre structurile politice și cele sociale, conexiunea dintre stratificarea socială și comportamentul politic al indivizilor și grupurilor sociale.

La nivel macro-social sociologia politică este preocupată de bazele sociale ale puterii, de relațiile și situațiile conflictuale dintre clasele și grupurile sociale, pe de o parte, și instituțiile politice, pe de altă parte, de studierea comportamentului de grup.

La nivel micro-social sociologia politică este preocupată de instituțiile politice în calitatea lor de organizații sociale, modelele de conducere, de soluționare a conflictelor interne și legăturile cu alte organizații.

Mulți dintre cei mai cunoscuți cercetători din știința politică sunt sociologi cu renume, cum ar fi R.Aron, S.M.Lipset, R.Bendix, J.Linz, G.Sartori, M.Kaase, J.D.Stephens, M.Dogan.

Antropologia politică studiază: geneza relațiilor de putere; interdependența fenomenului politic de calitățile (biologice, intelectuale, sociale, culturale, religioase, ș.a.) omului; influența sistemului politic asupra individului.

Psihologia politică studiază relația dintre calitățile și stereotipurile psihologice ale individului și comportamentul său politic. Conceptele psihologice se aplică, mai ales, în studii privind comportamentul la vot, analiza personalității, atitudinile și credințele politice, analiza tipologică a liderilor politici, socializarea politică, conducerea politică, opinia publică, participarea de masă, insatisfacția politică, conflictele politice și cooperarea politică.

Geografia politică studiază interdependența fenomenului politic cu factorii geografici. Există multe zone de contact între știința politică și geografie: geopolitica, geografia electorală, politica urbană, bazele teritoriale ale federalismului, organizarea spațială a societății, relațiile centru-periferie, probleme ecologice, diferențele urban-rural, aspectele teritoriale ale mobilizării sociale.

Știința politică și geografia conlucrează pe tărâmul geografiei electorale, în mod deosebit, pentru analiza datelor complexe în țările caracterizate de o mare diversitate teritorială și pentru care

informația este disponibilă la nivelul unităților administrative mici. Țările privilegiate din acest punct de vedere sunt sau au fost, până nu demult, Franța, Italia, Spania, Portugalia, Belgia, Norvegia, Finlanda, Austria, Canada. [9;109]

Economia politică studiază relațiile de producție și mecanismele economice în calitatea lor de suport material al activității politice a indivizilor.

Foarte mulți cercetători, de la Marx și Weber la Schumpeter, Polanyi, Parsons, Pareto și Smelser – au atribuit un loc central, în teoriile lor, relației dintre economie, societate și politică. În același timp, foarte mulți economiști, mai ales americani, au acordat prioritate studiului fenomenului politic. Frieden J.A. și Lake D.A. constatau că „problemele economice s-au politizat și sistemele politice au devenit din ce în ce mai interesate de chestiunile economice”. [9;109]

Culturologia politică studiază tradițiile politice, normele politice, valorile politice.

În concluzie, menționăm că politologia ca știință trebuie tratată în două sensuri. În sens larg, politologia (știința politică) constituie totalitatea disciplinelor care studiază diverse aspecte ale domeniului politic. În sens îngust, politologia are ca obiect de studiu doar problemele specifice ale domeniului politic.

2. Metodele de cercetare ale politologiei

Politologia, ca oricare altă știință, dispune de propria metodologie, metode de cercetare și terminologie. Metodologia reprezintă o anumită modalitate de abordare și organizare a cercetării, un sistem de metode analitice și procedee, de verificare și apreciere, a arsenalului conceptual care în totalitatea lor alcătuiesc viziunea generală privind soluționarea problemelor ce stau în fața științei respective. Metodologia include regulile și criteriile de interpretare a faptelor, planurile de investigare, procedeele de acumulare a datelor etc.

Metodologia este strâns legată de metodele de cercetare folosite. În știință, în general, metoda este definită ca „o cale de cunoaștere” care produce informații, strategii, principii, legi, paradigme. Etimologia cuvântului delimitează semnificația termenului: metodă, în limba greacă, înseamnă *cale spre (odos-*

cale; *metha-spre*).

Noțiunea de metodă a științei cuprinde totalitatea abordărilor și principiilor, regulilor și normelor, instrumentelor și procedurilor folosite de cercetător pentru realizarea scopului cercetării.

Prin urmare, metodologia științei reprezintă un domeniu distinct al științei, preocupată de aplicarea diverselor metode de cercetare, formularea corectă a problemelor de cercetare și alegerea modalităților adecvate de abordare a problemei, transformarea principiilor și rigorilor metodologice în operațiuni și proceduri, utilizarea, de asemeni, a unui vast instrumentariu și a tehnicilor variate.

Metodele de cercetare utilizate de către politologii contemporani s-au constituit pe parcursul dezvoltării istorice a gândirii politice, predominând, la fiecare etapă de dezvoltare, unele sau altele abordări metodologice și procedee metodice

Dezvoltarea metodologiei științei politice, în sens de utilizare a combinațiilor și a mijloacelor prioritare în cercetarea fenomenului politic poate fi divizată în următoarele etape:

- perioada clasică (până în sec.XIX), marcată de abordările: deductivă, logico-filosofică, și moral-axiologică;
- perioada instituționalistă (sec.XIX - înc. sec.XX), când în mod prioritar sunt folosite abordările istorico-comparativistică și normativ-instituțională;
- perioada comportamentalistă (anii 20-70 ai sec. XX), când au fost activ folosite metodele calitative;
- perioada post- comportamentalistă (anii 80-90 ai sec. XX- înc.sec. XXI), care se caracterizează prin combinarea atât a metodelor „tradiționale” cât și a celor „noi”. [28;45]

În activitatea de studiere a fenomenelor și proceselor politice politologia folosește diverse metode de cunoaștere, dintre care cele mai răspândite sunt cele expuse în continuare.

Metoda comparativă. Este una dintre cele mai vechi metode de cercetare, fiind practică din Antichitate (Platon (428-425 î.Hr.), Aristotel (384-322 î.Hr.)). John Stuart Mill (1806-1873) considera că metoda comparativă în științele umane este, într-un oarecare sens, echivalentul metodei experimentale în științele naturii.

Esența acestei metode constă în compararea a două sau mai

multe obiecte politice de aceeași natură. Această metodă permite de a constata care sunt caracteristicile comune, asemănătoare ale obiectelor (fenomenelor, proceselor, instituțiilor) comparate și prin ce se deosebesc.

Scopurile specifice ale metodei comparative sunt determinate de raporturile existente între proprietățile obiective ale categoriilor comparate. Comparația presupune utilizarea unor instrumente logice precum: clasificări, definiții, analogii. Sunt general acceptate anumite reguli care vizează utilizarea metodei comparative:

- a compara exclusiv ceea ce este comparabil;
- termenii supuși comparației trebuie analizați în conexiunile lor reale, în contextul social, politic, cultural din care au rezultat;
- să fie luată în considerație evoluția în timp a entităților comparate;
- la baza tuturor comparațiilor trebuie să stea descoperirea unui număr suficient de indici comuni, a căror existență permite discuția despre o identitate de fenomene. [6]

Obiectele supuse comparării sunt selectate în baza unor principii. Cele mai răspândite sunt: principiul instituțional și cel funcțional.

Utilizarea principiului instituțional constă în selectarea ca obiecte de comparație a unor instituții politice de aceeași natură și identificarea, în rezultatul comparării elementelor lor esențiale, a deosebirilor și asemănărilor dintre cele două obiecte comparate. Se folosește pe larg la compararea instituției prezidențiale, a sistemelor electorale din diferite state, ș.a.

Abordarea funcțională se referă mai mult la realitatea politică și activitatea practică. De regulă se analizează două sau mai multe obiecte care în aparență au caracteristici diferite dar care servesc unele și aceleași interese și necesități. Se folosește la compararea sistemelor politice din diferite state, a rolului și poziției diferitor partide politice în sistemul politic ș.a.

Metoda sociologică. Reprezintă totalitatea de procedee și metode ale investigațiilor sociologice îndreptate spre acumularea și analiza faptelor reale ale vieții politice. Metodele investigațiilor sociologice cum ar fi interogarea, anchetarea, experimentul, analiza statistică, modelarea permit acumularea unui bogat și divers material factologic și în baza lui studierea fenomenelor și

proceselor politice. Un avantaj al acestei metode constă în faptul că rezultatele investigațiilor pot fi cuantificate fapt ce permite studierea unor anumite tendințe și evoluții. Pornind de la rezultatele investigațiilor sociologice se pot face previziuni politice.

Investigațiile sociologice sunt foarte răspândite în cercetările politologiei aplicate, care este orientată în direcția transpunerii în viața politică a rezultatelor cercetării.

Metoda sistemică. Metoda aceasta se folosește în scopul elucidării fenomenelor printr-o analiză a domeniului politic ca sistem coerent și unitar. Se identifică elementele componente ale sistemului și se studiază relațiile dintre ele.

Metoda istorică. Fenomenele și instituțiile politice sunt analizate în procesul lor de formare și evoluție în timp. Sunt elucidate legăturile dintre trecut, prezent și viitor.

Metoda behavioristă. Obiectul cercetării îl constituie comportamentul politic al indivizilor și grupurilor sociale. Prin comportament politic se înțelege un ansamblu de gânduri și acțiuni umane legate de procesul de guvernare. Comportamentul politic cuprinde reacții interne ale individului (gânduri, percepții, judecăți, atitudini, convingeri) și acțiuni exteriorizate (vot, proteste, lobby, întruniri electorale, campanii electorale).

Metoda behavioristă se bazează pe următoarele puncte de reper:

- politica ca fenomen social are un caracter individual;
- participarea politică a individului este determinată de particularitățile sale personale și psihologice.

Născut și dezvoltat din psihologie, comportamentismul în politică se caracterizează, pe de o parte prin accentul pus pe necesitatea de a observa și de a analiza comportamentele concrete ale actorilor politici (indivizi, grupuri, mișcări, organizații); pe de altă parte, prin apelul la tehnici specifice precum interviuri, sondaje de opinie, analize de conținut, simulări, cuantificări rafinate. Aceasta ar fi direcția, în concepția lui D.Easton, către care ar trebui să se îndrepte analiza politică pentru a deveni o știință. Sarcina unei astfel de științe este, în viziunea comportamentalistă, de a lua în considerare și de a urmări următoarele obiective:

➤ să observe în comportamentele politice acele *regularități* care pot fi exprimate în generalizări sau teorii cu valoare explicativă și

predictivă;

➤ să le supună *verificării*, adică să le confrunte cu comportamente și activități asemănătoare, pentru a-și pune la încercare capacitatea explicativă;

➤ să elaboreze *tehnici* de observare, de strângere, de înregistrare și de interpretare a datelor;

➤ să apeleze la *cuantificare*, adică, în măsura posibilităților, la „măsurarea” fenomenelor, în intenția de a obține o cât mai mare precizie;

➤ să facă deosebirea între valori și fapte, tinând seama de faptul că aprecierea etică și explicația empirică implică două tipuri diferite de afirmații, fără ca, în felul acesta, să i se refuze cercetătorului politic posibilitatea de a face ambele tipuri de afirmații;

➤ să propună sistematizarea cunoștințelor dobândite în urma unei strânse conexiuni între teorie și cercetare. Cercetarea care nu este dirijată de teorie, considera Easton, poate fi nesemnificativă și teoria care nu este susținută cu date poate fi neproductivă;

➤ să ia în considerație știința pură, pentru că, în ceea ce privește aplicarea cunoștințelor, este important ca înțelegerea și interpretarea comportamentelor politice să preceadă, în mod logic, orice efort aplicativ;

➤ să opereze în direcția unei integrări în științele sociale. În acest sens D.Easton afirma: „întrucât cercetările în domeniul politic pot ignora concluziile care aparțin altor discipline, numai cu riscul de a slăbi validitatea și generalitatea propriilor lor rezultate. Recunoașterea acestei legături va face ca știința politică să-și recapete poziția pe care o deținea în secolele trecute și să stea din nou în centrul științelor sociale”. [12;25-26]

Metoda expertizei. Sensul acestei metode constă în supunerea obiectului de cercetare unei analize efectuate de specialiști din domeniul respectiv. Folosirea acestei metode este foarte eficientă în cazurile când este necesară soluționarea diverselor probleme neformalizate ale vieții politice: elaborarea deciziilor politice și administrative, aprecierea situației politice concrete, prognozarea evoluției diverselor procese sau instituții politice ș.a.

Efectul utilizării acestei metode depinde, în mare măsură, de selectarea, componența și calitatea echipei de experți.

Modelarea proceselor politice. Esența metodei date constă în studierea proceselor și fenomenelor politice pe cale elaborării și studierii modelelor lor. Sunt posibile elaborare diverselor tipuri de modele: modele descriptive, modele explicative, modele dimensionale, modele-previziune.

În legătură cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale și a soft-urilor performante această metodă capătă o răspândire tot mai mare. Modelarea micro- și macro-proceselor politice a devenit o direcție de perspectivă în dezvoltarea metodologiei științei politice.

3. Legile, categoriile și funcțiile politologiei

Legile politologiei. Menționăm că politologia nu elaborează legi, ea se ocupă de studierea lor. Particularitatea legilor politologiei constă în următoarele: cu toate că ele sunt legate de realitatea obiectivă și reies din ea poartă amprenta activității subiective a oamenilor pentru transformarea acestei realități.

În timp ce invarianța fenomenelor naturale face posibilă formularea unor „legi”, oamenii și acțiunile lor sunt într-atât de instabile, încât nici o regulă generală nu reușește să le cuprindă în totalitate.

Legile științelor naturale având valoare de elemente de certitudine – cel puțin până la invalidarea lor de către o lege ulterioară, - pentru științele sociale ar putea apare tentația de a se orienta, printr-un efort de raționalizare sistematică, către domeniul științelor logice. De exemplu, știința juridică modernă se sprijină pe niște principii formale și pe niște norme filozofice care comportă fără doar și poate o dimensiune culturală, dar pe care pretenția lor la universalitate le face să tindă către logică. Ca tehnică de gestiune a societăților structurate printr-o formă de drept, politica este, așadar, un domeniu în care există tentația de raționalizare sistematică. De aceea, admitând că ea există în această calitate, o știință politică ar putea să fie expusă la o astfel de tentație. [2;252]

În literatura de specialitate, până în prezent, nu s-a stabilit un consens referitor la conținutul, valoarea și numărul legilor politologiei. Legile politologiei pot fi prezentate în forma unor principii generale:

➤ Organizarea și conducerea democratică a societății;

- Existența și funcționarea unor sisteme politice capabile să asigure performanțe social-economice;
- Unitatea organică între libertate și responsabilitate;
- Corespunderea activității politice cu valorile general-umane;
- Cunoașterea și respectarea totalității condițiilor obiective și subiective ce influențează rezolvarea problemei politice date și folosirea lor în activitatea practică;
- Pentru asigurarea succesului e necesar de a se baza pe forțele progresiste ale societății, cărora le aparține viitorul, chiar dacă, la moment, ele nu ocupă o poziție dominantă în societate.
- Stabilirea corectă a scopului și determinarea celor mai efective căi de realizare a acestui scop;
- Identificarea și evaluarea propriilor forțe și posibilități, dar și a forțelor ce pot să împiedice realizarea scopului propus;
- Lupta pentru obținerea puterii politice sau pentru influență în structurile puterii este condiția esențială de realizare a scopului propus.

Acestor principii li se pot adăuga, evident, și altele, important este modul în care ele se manifestă, în funcție de condițiile concret-istorice, politologia fiind instrumentul capabil de a măsura starea lor reală.

Categoriile politologiei. Politologia operează cu următoarele categorii: putere politică, subiect politic, sistem politic, relații politice, raționalitate politică, pluralism politic, partid politic, mișcare politică, cultură politică, drepturi și libertăți politice, geopolitică, relații internaționale ș. a.

Categoriile reprezintă cele mai generale noțiuni ce reflectă particularitățile caracteristice și legăturile fenomenelor. Ele constituie limbajul operațional al științelor.

Politologia operează cu un anumit număr de noțiuni care servesc drept instrumentariu de cercetare. Convențional, categoriile cu care operează politologia pot fi divizate în câteva grupe:

➤ Prima grupă de noțiuni ne permite să definim obiectul de studiu al politologiei: domeniul politic, politicul, politica, metode,

funcții.

➤ A doua grupă permite analiza structurilor și forțelor, care pentru elitele politice reprezintă scopul sau mijloacele: puterea politică, dominația politică, ordinea politică.

➤ A treia grupă include noțiunile legate de studierea instituțiilor politice (statul, partidele politice, grupurile de presiune, sistemul administrativ, sistemele electorale) și subiecții politici (liderul politic, elita politică, grupul etnic).

➤ A patra grupă permite studierea sistemului politic: sistemul politic, structura și componentele sistemului politic, „intrare”, „ieșire”, „susținere”.

➤ A cincea grupă permite analiza proceselor politice: reformă, revoluție, modernizare, campanie electorală, eveniment politic, conflict politic ș.a.

➤ A șasea grupă cuprinde sfera conștiinței politice: ideologie politică, cultură politică, socializare politică, propagandă politică ș.a.

Funcțiile politologiei. Orice știință se justifică prin funcțiile îndeplinite. Formele și gradul de manifestare a acestor funcții, importanța și utilitatea lor nu sunt aceleași în toate societățile și sistemele sociale, ele fiind, în mare măsură determinate de o serie de factori, cum ar fi:

- natura regimului social și a forțelor social-politice aflate la putere;
- nivelul dezvoltării vieții materiale și spirituale a societății;
- nivelul dezvoltării vieții politice și în special a gradului de dezvoltare a democrației;
- obiectivele și sarcinile politice urmărite și realizate de societate. [13;6]

Cu toate că nu există un acord deplin asupra denumirii, numărului și importanței funcțiilor politologiei insistăm asupra următoarelor:

Funcția cognitivă - cunoașterea și înțelegerea fenomenului politic în scopul stabilirii unui comportament corespunzător. Această cunoaștere este obiectivă, nepartizantă, lipsită de influența ideologică și vizează politicul în ansamblul său, procesele și legitățile sale generale.

Funcția praxiologică - identificarea căilor, mijloacelor și metodelor privind organizarea și conducerea politică cât mai eficientă a societății. Politologia nu este numai o știință teoretică, abstractă ci ea este dublată de o importantă dimensiune praxiologică. Prin rezultatele și concluziile la care ajunge, ea este în măsură să ofere soluții pertinente pentru îmbunătățirea și perfecționarea sistemului politic, să ofere modele alternative de dezvoltare social-politică pentru reformarea sistemului existent sau pentru transformarea radicală a acestuia.

Funcția prospectivă - previziunea politică în baza investigațiilor asupra fenomenului politic. Singură sau în colaborare cu alte științe sociale, politologia poate prefigura modelele și alternativele de dezvoltare sociale și le pune la dispoziția societății. [13;6]

Funcția educativă - implicarea cetățeanului în activitatea politică conform valorilor general umane.

Funcția socializării politice – promovarea valorilor democratice, cultivarea conștiinței politice și a spiritului civic al populației.

Termeni - cheie: categorie, comparație, empirism, funcție, lege, metodologie, metodă, metode de cercetare, obiect de studiu, politica, politicul, politologie, sistem, structură.

Întrebări de verificare:

1. Definiți noțiunea de *știință*.
2. Definiți noțiunea de *politologie*.
3. Explicați relațiile politicului cu alte domenii ale vieții sociale.
4. Care sunt direcțiile principale de cercetare ale politologiei?
5. Care este relația dintre politic și politică?
6. Definiți legile politologiei.
7. Realizați o tipologie a categoriilor cu care operează politologia.
8. În ce constau funcțiile îndeplinite de politologie?
9. Enumerați metodele de cercetare ale politologiei și prezentați caracteristicile acestora.
10. Explicați relațiile politologiei cu celelalte discipline sociale.
11. Cum credeți, este oare posibilă existența societății în afara politicii?
12. În ce constă actualitatea și necesitatea studierii politologiei ?

Bibliografie:

1. Dicționar de gândire politică (Larousse).- București: Editura Univers enciclopedic, 2003.
2. Dicționar de probleme politice: 60 de mize ale Franței contemporane / red. coord. N.Haudegand și P.Lefebure.- Chișinău: Museum, 2002.
3. Dicționarul marilor gânditori politici ai secolului XX.- București: Editura Artemis, 2002.
4. Enciu N. Politologie: Curs universitar.- Chișinău: Civitas, 2005.
5. Fisichella D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
6. Gorun A. Fundamentele dreptului, [On-line], [31.08.07]. Accesibil:
<http://idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri/AdrianGorun/Fundamentele%20dreptului.htm>
7. Iliescu A.-P. Introducere în politologie.- București, 2002.
8. Karpinski I. ABC - ul democrației.- București: Humanitas,1993.
9. Manual de știință politică / ed.: Robert E.Goodin, Hans-Dieter Klingeman.- Iași: Polirom, 2005.
10. Mitran I. Politologie.- București, 2000.
11. Moraru A., Suveică M. Rolul instruirii politologice în formarea profesională a juristului. În: Probleme ale științei contemporane. Chișinău, 2001, p.118-125.
12. Pasquino G. Curs de știință politică.- Iași: Institutul European, 2002.
13. Pițurcă A. Introducere în știința politică, [On-line], [14.08.07]. Accesibil: [www.svedu.ro /curs/ isp/isp.pdf](http://www.svedu.ro/curs/isp/isp.pdf).
14. Popescu T. Politologie.- Chișinău, 1998.
15. Roșca L., Volcov E. Politologia. Lucrare metodico-didactică. Chișinău, 1999.
16. Saca V. Știința politică și politica științifică în condițiile transformății postcomuniste. În: Filosofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective. M-le conf. int. Chișinău, 2003, p.43
17. Vâlsan C. Politologie.- București, 1997.
18. Vâlsan C., ș.a. Politologie.- București, 1992.
19. Varzari P. Premisele social-economice și spirituale ale apariției științelor politice contemporane. În: Filosofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective. M-le conf. int. Chișinău, 2003, p. 86.
20. Voiculescu M. Politologie.- București, 1998.

21. Weber M. Politica - o vocație și o profesie.- București, 1994.
22. Zavtur A., Pîrțac G., Tomozei T., Varzari P. Studiu în știința politicii.- Chișinău, 2001.
23. Алмонд Г. Политическая наука: история дисциплины // Полис, № 3, 1997, с.174.
24. Гаджиев К.С. Политология.- Москва: Логос, 2004.
25. Ильин М.В., Мельвиль А.Ю., Федоров Ю.Е. Основные категории политической науки // Полис, № 1, 1996, с.157.
26. Никитина А.Г. О том „как возможна” наука политология // Полис, № 3, 1998, с.147.
27. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова).- Москва, 1997.
28. Политология (Под ред. М.Н.Марченко, 3-е изд.).- Москва, 2000.
29. Политология: Учеб. пособие. / Под ред. М.А.Василика.- СПб.: Изд-во СпбГТУ, 1997.

II. PUTEREA POLITICĂ

1. Definiția puterii politice. 2. Structura și funcțiile puterii politice.
3. Tipologia formelor de realizare a puterii. 4. Dominația politică

1. Definiția puterii politice

Societatea umană este un organism deosebit de complex și mobil. Modul prin care societatea se autoreglează și se asigură desfășurarea tuturor activităților îl constituie puterea.

Prin putere socială se înțelege capacitatea pe care o are sau o dobândește un om sau un grup de oameni de a-și impune voința altora în vederea efectuării unor activități privind mobilizarea și dirijarea societății spre anumite scopuri. Puterea este o relație socială caracteristică oricărei comunități umane, elementul prin care se realizează dezvoltarea socială. Ca element de organizare și reglare a vieții sociale, puterea fixează scopurile activității umane și stabilește mijloacele pentru realizarea acestor scopuri.

Puterea ia naștere odată cu procesul de dezvoltare a societății, fiind în același timp și o condiție indispensabilă a existenței ei. Ca formă diriguitoare ea a apărut datorită activității forțelor sociale și într-o măsură oarecare se supune acestor forțe, e controlată de ele și fără susținerea lor ea nu poate exista. Ea este necesară în organizarea societății, în menținerea unității și stabilității ei.

La originea puterii politice sunt conflictele și tensiunile caracteristice oricărei societăți umane și care necesită identificarea unor metode de rezolvare. Pot fi identificate trei surse universale de conflicte care au loc în societate:

- deosebirile dintre sexe;
- opoziția dintre cei bogați și cei săraci;
- amenințarea prezumtivă venită din exterior.

Aceste conflicte devin obiectul unor proceduri de ordonare, neexistând nici o societate unde regulile sunt automat respectate. În acest mod, apar instanțe și activități specializate al căror scop este de a asigura echilibrul social. Sarcina puterii nu este de a face să dispară inegalitățile, ci de a face astfel încât ele să devină suportabile, deci acceptabile.

Puterea politică constituie un subsistem al puterii sociale cu rol determinant în reglarea și funcționarea vieții sociale, ea

reprezentând capacitatea unor grupuri de oameni de a-și impune voința în organizarea și conducerea de ansamblu a societății.

M.Weber dă următoarea definiție puterii: „puterea este șansa de a face să triumfe în sânul unei relații sociale propria voință, chiar în ciuda rezistențelor”. Această definiție antrenează trei consecințe:

- realizarea puterii necesită prezența a cel puțin două persoane;
- puterea nu este de esență abstractă, ea este o practică socială;
- exercitarea puterii este o sursă de comportament.

Robert Dahl definea astfel acest lucru: „**X** are putere asupra lui **Y** atâta vreme cât: (1) **X** este capabil într-o manieră sau alta, să-l facă pe **Y** să facă ceva (2) care îi convine mai mult lui **X** și (3) pe care **Y** altfel nu l-ar fi făcut. Puterea se definește astfel ca un schimb inegal, care permite unui om sau unui grup de oameni să îi determine pe alții spre o acțiune pe care n-ar fi realizat-o în absența acestei intervenții. Această relație asimetrică între doi sau mai mulți actori se observă în orice grup social, de la cele simple la cele mai complexe.

Puterea politică poate fi definită după Georges Balandier, prin efectele sale. Fiind proprie oricărei societăți, ea are funcția de a apăra contra propriilor sale slăbiciuni și imperfecțiuni. Puterea, pentru orice societate, rezultă din necesitatea de a lupta contra entropiei, care amenință cu haosul.

Definițiile prezentate nu se exclud reciproc, fiecare stăruie asupra unuia sau altuia aspect al puterii. Analizând multiplele definiții ale puterii politice conținute în literatura de specialitate putem evidenția cel puțin trei aspecte definitorii ale puterii politice:

◆ *Aspectul directiv*. Puterea e percepută ca o dominație ce asigură îndeplinirea ordinului, a directivei. Înțeleasă în acest fel puterea este ceea ce permite realizarea propriei voințe prin utilizarea diverselor resurse și mijloace.

◆ *Aspectul funcțional*. Puterea e definită drept capacitatea și iscusința de a realiza practic funcția de conducere socială. Aspectul funcțional al puterii e determinat de faptul că puterea la general și puterea politică, în particular reprezintă relații determinate între subiecții vieții politice.

◆ *Aspectul comunicativ*. Puterea se realizează prin intermediul

comunicării.

Puterea politică, raportată la celelalte forme ale puterii sociale are următoarele trăsături:

↳ **Caracterul integrator.** Constă în capacitatea puterii politice de a-și subordona celelalte forme ale puterii, de a se manifesta prin ele, de a le constitui drept instrumente prin care să-și exprime propriile sale scopuri și interese. Subordonarea celorlalte forme ale puterii sociale de către puterea politică, este condiția esențială a realizării actului de conducere socială. Nu există fapt politic care să nu fie în același timp un fapt social și, cu atât mai mult, nu există procese și fenomene sociale care să nu fie susceptibile de a îmbrăca un caracter politic. Tocmai această îngemănare între social și politic permite puterii politice să-și subordoneze și să-și folosească celelalte forme ale puterii sociale, în mai multe situații acestea fiind chiar forme ale mișcării și exprimării politicului.

↳ **Caracterul global.** Puterea politică are o vocație globală. Ea se exercită asupra tuturor obiectivelor din mediul social și se extinde asupra tuturor membrilor comunității. Nici un sector al activității sociale nu poate exista în afara acestei autorități, deoarece puterea politică nu are alte limite decât cele acceptate de a și le fixa ea însăși. Acesta este unul din elementele esențiale ce diferențiază puterea politică de celelalte fenomene de autoritate, care se exercită asupra unor grupuri restrânse și aproape totdeauna dependente, având un caracter limitat și parțial.

↳ **Caracterul suveran.** Puterea politică este singura și unica instanță supremă dintr-o societate. În această calitate ea este singura care prin instituțiile sale legitime are dreptul de a lua și aplica decizii, de a exercita controlul fără amestecul sau influența unei alte puteri din interior, cât mai ales din exterior. Altfel spus puterea politică este suverană, unică, indivizibilă, exclusivă și inalienabilă.

↳ **Caracterul imperativ.** În raport cu alte acte ale conducerii sociale, puterea politică are un caracter imperativ, obligatoriu și ierarhic atât pentru societate în ansamblul ei cât și pentru celelalte forme particulare ale puterii sociale. Tocmai aceste calități - imperativitatea și obligativitatea îi asigură impunerea, randamentul și eficiența, elemente necesare oricărui act de conducere a societății. Puterea politică se prezintă sub forma unor centre și

nuclee ale puterii.

↳ **Caracterul relațional și asimetric.** Înfăptuirea puterii este o relație socială care implică o relație dublă: *de comandă* și *de subordonare* (supunere) în cadrul căreia distingem grupul minoritar al guvernanților (conducătorilor) care comandă și grupul marii majorități, subordonate, a guvernaților.

↳ **Caracterul legal.** În societățile democratice, puterea politică se întemeiază pe lege, pe drept. Ea exprimă și promovează voința aspirațiile interesele majorității cetățenilor. În societățile totalitariste, fundamentarea pe lege este doar teoretică, în realitate ea este o încălcare a legii sub toate formele și aspectele ei.

↳ **Principalul instrument de realizare în practică a puterii politice este statul.** Statul este cel care, prin instituțiile sale, elaborează deciziile, legile (parlamentul), le pune în aplicare (guvernul), realizând astfel obiectivele și sarcinile puterii politice. Statul, de asemenea, realizează controlul modului de aplicare în practică a deciziilor și hotărârilor puterii politice.

Fiecărei societăți îi este specific un anumit tip de putere politică. Forma pe care o îmbracă puterea politică este determinată de următorii factori:

- natura și esența sistemului politic. În cadrul acestuia un rol important îl joacă grupul social pe care îl reprezintă și ale căror interese și scopuri le apară și promovează;
- raportul de forțe dintre clase, grupuri, partide și alte forțe politice din societate la momentul dat;
- nivelul de dezvoltare al democratismului politic.

În dependență de interacțiunea factorilor enumerați, de-a lungul dezvoltării istorice s-au constituit două tipuri de puteri politice – puterea politică democratică și puterea politică dictatorială.

Puterea democratică există atunci când aceasta se constituie ca un rezultat al consultării și consimțământului cetățenilor și ale cărei decizii concordă cu aspirațiile și interesele de progres ale societății.

Puterea dictatorială este aceea care nu emană de la popor, apărând ca o forță străină și ostilă și care nu ține cont de opțiunile politice ale cetățenilor. Puterea dictatorială folosește mijloace de

represiune, îngrădind accesul la actul decizional al cetățenilor, a căror voință nu este luată în considerație și anihilată prin mijloace coercitive. [19;47]

Fiind necesară pentru menținerea ordinii sociale, puterea politică poate fi primejdioasă pentru libertatea individului. O modalitate sigură de prevenire a abuzului este instituționalizarea puterii. Puterea politică nu aparține oamenilor care o exercită, ci instituțiilor politice care o organizează și îi delimitează domeniul de competență. Deținătorii de funcții publice au o capacitate de acțiune limitată din punct de vedere juridic, ei pierzându-și puterea atunci când nu mai dețin funcțiile respective.

O altă modalitate de prevenire a abuzului puterii a fost descrisă de Montesquieu (1689-1755) în celebra sa teorie a „gubernării moderate”: „Pentru ca să nu se poată abuza de putere, trebuie ca, prin dispoziția lucrurilor, puterea să oprească puterea”. [8;198] Plecând de la principiul că „puterea oprește puterea”, ea constă în definirea mai multor instituții de decizie statală, conform unor funcții specifice (legislative, executive, judecătorești), stabilind între ele un echilibru armonios.

2. Structura și funcțiile puterii politice

Structura puterii include acele componente, fără de care ea nu s-ar putea realiza. Aceste componente sunt: subiectul, obiectul, sursele și resursele puterii.

Subiecții puterii politice. După examinarea problemelor legate de definirea puterii politice este foarte important să stabilim cine sunt beneficiarii ei, cine o realizează nemijlocit. Subiecți ai puterii politice sunt acei care dispun de putere și care realizează actul de guvernare.

După cum am menționat anterior, realizarea puterii politice este o relație socială care implică o relație dublă: *de comandă* și *de subordonare* (supunere) în cadrul căreia distingem *subiectul* (cel/cei care comandă) și *obiectul* (cel/cei subordonați).

Subiecții puterii politice, după gradul de implicare în procesul de realizare a puterii politice, pot fi distribuiți pe mai multe nivele: primul nivel – indivizii; al doilea – organizațiile politice și al treilea nivel – elitele și liderii politici.

Subiecții puterii politice pot fi clasificați și după alte criterii, de

exemplu, după criteriul social: indivizii (activiștii și liderii), clasele, etniile, mafia, mulțimile (în condițiile unei crize politice și a lipsei unei forțe politice organizate, mulțimea ar putea prelua puterea și să instaureze un regim ochlocratic), grupurile corporative (elitele financiare și industriale) ș.a.

Subiecții instituționalizați: partidele, organele puterii de stat, organizațiile obștești ș.a. Există și instituțiile suprastatale (ONU, NATO).

Subiecții funcționari: forțele armate (fiind parte componentă a structurilor statale, armata, în anumite cazuri, cucerește puterea instaurând un regim militar), serviciile speciale ale statului, forțele de opoziție, birocrație. În context, menționăm că birocrația ar putea fi inclusă în grupa subiecților sociali. Deci, birocrația reprezintă un grup social, sarcina căruia este eficientizarea procesului de guvernare (aspectul funcțional). Însă birocrația, folosește, în dese cazuri, abilitățile și competențele atribuite pentru satisfacerea propriilor interese, concentrând puterea în mâinile sale.

Subiecții puterii pot fi examinați și prin prisma transparenței, a publicității activității subiecților puterii politice. Din acest punct de vedere, puterea poate fi:

Deschisă – include participanții nemijlociți ai procesului de realizare a puterii (președintele țării, deputații, liderii formațiunilor politice etc.)

Semi-deschisă – include grupurile de presiune, care folosesc diferite forme de influență a puterii oficiale, de la cele legale (mass-media, demonstrații, manifestări) la cele ilegale (mituirea, șantajul).

Tenebră – cuprinde structurile serviciilor speciale, care folosesc informația referitor la situația din țară de care dispun în scopul manipulării liderilor politici; structurile criminale, în cazul în care dispun de mecanisme reale de influență asupra puterii; organizațiile teroriste care luptă contra puterii existente.

Puterea nu poate fi concepută fără subordonarea obiectului. Caracterul atitudinii obiectului față de subiect are un spectru (diapazon) destul de larg: de la rezistență vehementă la subordonarea benevolă. Disponibilitatea de a se subordona a obiectului depinde de mai mulți factori: mijloacele de influență de care dispune subiectul și de motivarea subordonării: atașamentul, neliniștea pentru securitatea personală, deprinderea de a se

subordona, apatia, convingerea în necesitatea de a se subordona sau cointeresarea în subordonare, simțul datoriei. Dar, de rând cu autoritatea, carisma, dreptul, tradiția, deprinderea de a se subordona, puterea poate deriva din avere, cunoștințe, forță, din spaimă față de securitatea personală. Puterea edificată în baza interesului și a convingerii este cea mai stabilă, deoarece presupune îndeplinirea benevolă a comandamentelor și decade necesitate folosirii sancțiunilor. Una dintre cele mai favorabile motivări pentru putere este autoritatea subiectului puterii și invers, puterea bazată pe frică și constrângere favorizează eschivarea obiectului din „câmpul” puterii.

Sursele și resursele puterii politice. Conținutul și mecanismele de realizare a puterii politice sunt determinate de sursele și resursele ei. Noțiunea de *surse ale puterii politice*, semnifică fundamentul, temeiul pe care se sprijină voința subiectului puterii politice, *resursele puterii politice* – mijloacele potențiale și reale care sunt folosite (sau pot fi folosite) pentru întărirea puterii. Altfel spus, *sursele puterii* constituie fundamentul ei, iar *resursele puterii* – potențialul și tehnologia ei.

După sferele de activitate umană, pot fi evidențiate următoarele surse și resurse ale puterii politice: (a) economice, (b) sociale, (c) juridice, (d) administrative și de forță, (e) cultural - informaționale.

Sursele economice ale puterii se caracterizează de forma de proprietate dominantă, volumul produsului (PIB) pe cap de locuitor, resursele naturale strategice, rezerva de aur și valutară, stabilitatea valutei naționale, gradul de implementare în economie a tehnologiilor performante. Resurse economice ale puterii sunt: politica tehnico-științifică și investițională activă, politica fiscală și vamală, activitatea economică externă în scopul consolidării suveranității țării.

Sursele sociale ale puterii sunt grupurile și păturile sociale pe care se sprijină puterea politică. Componenta acestor grupuri și pături sociale este determinată de orânduirea socială a țării, tradițiile politice și cultural-istorice, nivelul de dezvoltare a culturii, științei și tehnicii. În orice societate, în afară de grupurile și păturile sociale care sprijină puterea, se întâlnesc grupuri opozante puterii precum și grupuri indecise. Resursele sociale ale puterii sunt: activități menite să schimbe statutul social al grupurilor și păturilor

sociale, acțiunile îndreptate spre creșterea (diminuarea) activismului social. Puterea care dorește să-și lărgescă baza socială trebuie să asigure cât mai deplin realizarea intereselor naționale, să atrgă de partea sa păturile sociale indecise, să obțină stabilirea relațiilor de parteneriat cu grupurile și păturile sociale aflate sub influența puterii politice.

Resursele sociale, frecvent, coincid cu cele economice. De exemplu, patrimoniul și veniturile, fiind resurse economice, caracterizează, în același timp, și statutul social al individului. Totuși, trebuie menționat faptul că resursele sociale mai includ și așa indicatori ca funcția deținută, prestigiul ocupației, studiile, asigurarea medicală, asigurările sociale ș.a.

Sursele juridice ale puterii sunt baza materială a jurisprudenței și actele normative în baza cărora s-a constituit și pe care se sprijină în activitate ei puterea politică. Resurselor juridice le pot fi atribuite metodologiile, regulamentele, instrucțiunile și explicațiile de aplicare în practică a legilor, hotărârile și dispozițiile care nu sunt incluse în corpul legislativ. Aici pot fi incluse și hotărârile guvernului, dispozițiile instanțelor judecătorești și a autorităților administrative. Rolul resurselor juridice ale puterii crește substanțial în regimurile politice aflate în tranziție, atunci când viața reală poate ieși în afara limitelor stabilite de sistemul legislativ inert.

Sursele administrative și de forță ale puterii reprezintă totalitatea autorităților publice care asigură funcțiile vitale ale societății, securitatea internă și externă a statului. Aici sunt incluse structurile puterii executive și judecătorești, organele de interne și serviciile speciale. Resursele administrative – de forță sunt: sistemul de selectare a cadrelor de înaltă calificare profesională, asigurarea cu logistică performantă a instituțiilor publice, evitarea dublurii în activitatea autorităților publice, măsuri de prevenire a corupției.

Sursele cultural - informaționale ale puterii includ un sistem de organizații care acumulează și conservează potențialul cultural al țării, mijloacele mass-media, rețelele informaționale. Resursele cultural – informaționale reprezintă valorile spirituale cunoștințele, informația, care datorită sistemelor performante de prelucrare și transmitere a datelor devin valori prioritare; sistemele de păstrare

și evidență a valorilor naționale și culturale; metodele de colectare, selectare și prelucrare a informației; principiile și metodele de activitate a mijloacelor de informare în masă; sistemul de garanții și securitate ce ar îngredi accesul în presă, radio și televiziune a teroriștilor și extremiștilor. [31;12-14]

Funcțiile puterii politice. Pentru realizarea rolului său în societate puterea politică îndeplinește mai multe funcții:

➔ **funcția decizională.** Principala activitate a unei autorități politice constă în luarea de decizii. Decizia, în accepțiunea lui G.Burdeau, „angajează colectivitățile într-un mod ireversibil, trasându-le sarcini a căror realizare le afectează în întregime”.

Acestea se traduc în mod oficial prin legi, decrete sau reglementări. Elaborând și aplicând asemenea hotărâri puterea politică își manifestă capacitatea de a arbitra între interese antagoniste și de a coordona multiplele dimensiuni ale vieții în societate.

➔ **funcția organizatorică.** Constă în capacitatea puterii de a stabili formele organizatorice cele mai adecvate și de a mobiliza grupurile sociale pentru a acționa în conformitate cu programul adoptat.

➔ **funcția ideologică.** Propagarea valorilor programatice în scopul atragerii de noi adepți.

➔ **funcția coercitivă.** Constă în aplicarea diferitor mijloace de constrângere pentru a determina pe cetățeni să acționeze în conformitate cu deciziile adoptate.

➔ **funcția de control.** Se urmărește modul în care linia stabilită este respectată și a măsurilor ce se impun, conform legii.

➔ **funcția de pregătire a specialiștilor** pentru organizarea vieții sociale în conformitate cu voința puterii politice. [19;46-47]

3. Tipologia formelor de realizare a puterii

Analiza surselor și motivelor subordonării obiectului față de subiect ne permite să constatăm că relațiile de putere se pot manifesta în formă de: (1) *forță*, (2) *constrângere*, (3) *stimulare*, (4) *convingere*, (5) *manipulare*, (6) *autoritate*.

Forța. Sursa subordonării rezidă în capacitatea subiectului de a influența nemijlocit asupra obiectului sau asupra anturajului său. A deține puterea în formă de forță desemnează posibilitatea de a

realiza o influență premeditată asupra obiectului sau de a-i limita acțiunile sale.

De regulă, atunci când se utilizează noțiunea de *forță* se are în vedere forța fizică. Dar nu mai puțin folosită este și influența asupra conștiinței, psihicului - forța psihică. Violența psihică, care include influența asupra psihicului, mentalității și a stării emoționale a subiectului în cele mai dese cazuri este complementară violenței fizice.

Realizarea puterii prin intermediul forței lipsește obiectul de posibilitatea de a alege. În așa gen de relații subordonarea obiectului față de subiect poate lipsi.

Unii politologi (Arendt H., Ball T., Giddens A., Habennas J.) consideră că folosirea forței nu este un indiciu al manifestării puterii ci o dovadă a decăderii ei. Este evident faptul că atunci când se folosește forța doar în calitate de pedeapsă pentru nesupunere, puterea practic nu se realizează, deoarece subiectul nu obține rezultatul scontat în relațiile cu obiectul. Însă uneori însuși subiectul preferă aplicarea forței altor forme. De aceea, folosirea forței poate fi un indiciu al pierderii puterii, dar nu în toate cazurile.

Constrângerea ca formă de realizare a puterii se folosește în situația incoincidenței evidente a intereselor dintre subiect și obiect. În cazul dat sursa subordonării este amenințarea aplicării sancțiunilor față de obiect dacă nu se conformează ordinului primit. Constrângerea este capacitatea subiectului de a asigura subordonarea obiectului prin intermediul amenințărilor cu aplicarea sancțiunilor în cazul nesupunerii.

Astfel, constrângerea ca formă de realizare a puterii poate fi caracterizată în felul următor:

- **A** și **B** au atitudini diferite referitor la intențiile lui **A**, de aceea **B** nu este cointeresat să îndeplinească ordinul lui **A**.
- Subordonarea față de **A** este pentru **B** un rău mai mic decât nesupunerea urmată de sancțiunile aplicate de **A**.
- **A** preferă să nu realizeze sancțiunile anunțate cu toate că o poate face.

Stimularea. În cazul dat sursa realizării puterii este recompensa pe care o obține obiectul în schimbul subordonării față de subiect.

Ca și în cazul constrângerii, stimularea presupune nedorința obiectului de a îndeplini ordinele subiectului fără existența unui stimulent extern. Pornind de la această idee uneori se afirmă greșit că între constrângere și stimulare n-ar exista deosebiri esențiale.

Deosebirea esențială între constrângere și stimulare constă în modul de percepere a lor de către obiect. Oamenii au reacții diferite față de aceste două forme de realizare a puterii.

În cazul constrângerii apare sentimentul de frică, neliniște, tendința de a opune rezistență; se amplifică starea conflictuală între subiect și obiect.

Stimularea generează starea de speranță și susținere; se creează impresia simpatiei subiectului față de obiect; apare dorința de colaborare a obiectului cu subiectul pe viitor.

Convingerea. Sursa acestei forme de realizare a puterii o constituie argumentele, care pot fi folosite de către subiect în scopul subordonării obiectului. Convingerea se exprimă prin capacitatea subiectului de a obține subordonarea obiectului cu ajutorul argumentelor raționale.

Spre deosebire de constrângere și stimulare, convingerea nu presupune în mod obligator existența unui conflict între subiect și obiect, ultimul având libertatea de a acționa conform propriilor decizii. Obiectul își menține dreptul de a alege – să accepte sau să nu accepte argumentele expuse de subiect. Alegerea, în acest caz, nu este limitată de amenințarea aplicării sancțiunilor și nu e motivată de acțiunea stimulentului extern.

Manipularea. Sursa subordonării obiectului față de subiect constă în capacitatea ultimului de a realiza o influență camuflată asupra obiectului. D.Easton explică fenomenul manipulării în felul următor: **B** nu conștientizează intenția lui **A** de a-l influența, iar **A** îl poate impune pe **B** să acționeze în corespundere cu intențiile sale.

Spre deosebire de alte forme de realizare a puterii, unde subiectul își declară clar intențiile în formă de ordine sau pe calea folosirii forței, în cazul manipulării subiectul influențează asupra obiectului fără a-și exterioriza intențiile. Manipularea poate fi prezentă chiar și în cazurile când obiectul nici nu presupune existența subiectului.

Sunt cunoscute trei tipuri de manipulare:

♦ Subiectul realizează un control camuflat asupra obiectului în procesul comunicării pe calea selectării și prezentării doar a unui anumit tip de informație. Acest tip de manipulare este foarte frecvent în activitatea de reclamă și în diverse forme ale propagandei politice.

♦ Un alt tip de manipulare are la bază capacitatea subiectului de a schimba anturajul obiectului, fapt care îi permite să obțină comportamentul dorit al obiectului dar fără a-l influența nemijlocit. Acest gen de manipulare e practicat de companiile industriale prin politica de prețuri.

♦ În ultimul tip a apărut un tip relativ nou de manipulare – influența directă asupra psihicului uman prin intermediul medicamentelor și a mijloacelor electronice. Realizările științifice din domeniul biologiei, psihologiei, electronicii constituie instrumente eficiente de control și influență asupra psihicului și activității oamenilor.

Autoritatea. Sursa puterii în această formă rezidă în caracteristicile deosebite ale subiectului sau al statutului său, care-l fac pe obiect să accepte ordinele primite. Deosebim două feluri de autoritate: autoritatea *de iure* și autoritatea *de facto*.

Autoritatea de iure. În acest caz, dreptul de a comanda reiese din poziția socială a subiectului. Autoritatea nu aparține persoanei ci este dată de poziția pe care o ocupă: persoana deține autoritate în virtutea faptului că ocupă un anumit post, poziție, situație. În realizarea autorității *de iure* **B** nu evaluează posibilele consecințe ale acțiunilor impuse de **A**; subordonarea lui este determinată de obligativitatea îndeplinirii deciziilor lui **A**.

Autoritatea de facto. Autoritatea este dată de cunoștințele, capacitățile sau de alte calități ale subiectului. Părerile și dispozițiile subiectului sunt corecte, argumentate și indiscutabile. Dacă **A** posedă autoritate *de facto* **B** acceptă ordinele lui nu de aceea că a studiat problema și a luat o decizie dar datorită faptului că crede în competența lui **A**.

În practica politică reală formele de realizare a puterii nu se aplică în stare pură. În dependență de scopurile urmărite și de condițiile sociale concrete în care se află, subiectul recurge la utilizarea diverselor variante și combinații a formelor de realizare a puterii. [26;7-16]

4. Dominația politică

Dominația politică, potrivit concepțiilor lui M.Weber este o îmbinare a două elemente: pe de o parte, o legitimitate care îi asigură stabilitatea și, pe de altă parte, o autoritate care îi conferă o formă. Să examinăm în continuare aceste componente ale dominației politice.

4.1 Autoritatea politică este capacitatea puterii de a-și impune voința sa în societate prin diverse mijloace pentru a-i asigura stabilitatea și funcționalitatea. Autoritatea politică este o ipostază a puterii politice, reprezentând modalitatea concretă de manifestare a ei.

Cuvântul „autoritate” provine de la latinescul *auctoritas* ce înseamnă forță de convingere. Deci, autoritatea politică este ipostaza puterii bazată pe forța argumentelor.

Autoritatea politică, fiind modalitatea concretă de manifestare a puterii politice, se referă nemijlocit la dreptul și capacitatea guvernanților de a guverna. Actul guvernării poate fi realizat pe două căi:

↳ **prin convingere.** Stabilitatea și funcționalitatea societății sunt legate în mod direct de forța puterii. Practica social-istorică a demonstrat că forța puterii politice este mai mare cu cât autoritatea politică se realizează, mai ales, prin convingere, prin apelarea la forța argumentelor, prin adeziunea maselor la activitatea puterii politice.

Această relație presupune o concordanță între obiectivele puterii politice și cele ale majorității. În aceste condiții, autoritatea politică se definește drept capacitatea de a obține ascultare în absența constrângerii. Ea se bazează pe consensul majorității.

Autoritatea politică realizată prin convingere este caracteristică societății democratice.

↳ **prin constrângere.** Autoritatea politică obținută prin constrângere are la bază argumentul forței. De regulă ea se află în minoritate cu societatea, cu interesele majorității.

Puterea politică ce recurge des la constrângere, își pierde treptat din forță, fapt ce duce la declinul ei. Ea este caracteristică societăților dictatoriale.

Puterea care nu i-a în considerație forța argumentelor și se bazează doar pe argumentul forței își pierde treptat autoritatea,

fapt ce duce la declinul său.

Autoritatea legitimă a puterii poate fi apreciată prin prisma următoarelor criterii:

a) Încrederea acordată instituțiilor puterii investite prin alegeri libere. Regimurile generate de lovituri de stat și susținute prin violență nu pot invoca drepturile legitimității; orice putere politica are nevoie mai mult de legitimitate decât de legitimare; deficitul de legitimitate îndreptățește orice formă de nesupunere civică

b) Capacitatea puterii de a-și îndeplini funcțiile sociale;

c) Compatibilitatea puterii cu sistemul de valori acceptat de societate;

d) Caracterul licit/ilicit în care guvernării au preluat puterea, dar mai ales prin ceea ce fac după preluarea ei, măsura în care-și respectă programul cu care au câștigat sufragiul electoratului. Legitimitatea se raportează atât la legalitate, cât și la criteriile de performanță și verificabilitate, criteriu eludat deseori de spiritul civic nedezvoltat, nivelul de cultură politică scăzut al electoratului, indiferența sau incompetența celor care dețin puterea. [14]

4.2 Legitimitatea politică face puterea acceptabilă, necesară în accepțiunea acelor care sunt subordonați comandamentelor sale. Legitimitatea se instituie ca fundament al puterii politice și singura resursă a longevității sale.

Legitimitatea este aprecierea pozitivă a puterii de către cetățean sau, în viziunea lui M.Weber, acceptarea de către cetățeni a puterii, acordul de a i se supune benevol. În viziunea politologului S.Lipset, „Legitimitatea este capacitatea sistemului de a crea și menține la oameni convingerea că instituțiile politice existente sunt cele mai bune din toate cele posibile pentru societatea dată” [18;58]

E necesară o precizare referitoare la noțiunile de „legalitate” și „legitimitate”. Legalitatea este definită de conformitatea față de regulile de drept în vigoare. Legitimitatea este o noțiune ce desemnează un ansamblu de credințe și reprezentări mentale care valorizează anumite calități pe care puterea politică trebuie să la posede pentru a fi acceptată. Astfel, adeviziunea la valorile democratice se bazează pe legitimitatea autorităților reieșite din alegeri populare și, prin extensie, pe aceea a deciziilor luate de ele.

Natura reprezentărilor mentale a fundamentelor puterii variază în funcție de societate. M.Weber evidențiază trei tipuri de legitimitate:

↳ **Legitimitatea tradițională.** Puterea tradițională se bazează pe cutumele transmise în timp. Dreptul de dominație al șefilor legitimi se întemeiază pe caracterul sacru al puterii, pe ideea originii divine a titularului acestei puteri și pe tradițiile care reglementează raporturile dintre cei guvernați și cei care dețin puterea. Acest tip de dominație politică a corespuns societăților antice, medievale și o perioadă a epocii moderne sub forma monarhiilor constituționale. O asemenea formă de legitimare a puterii în special în sclavagism și feudalism nu lua în considerație acceptul, voința maselor, puterea se exercita fără consultarea acestora. Puterea, guvernarea era impusă prin forța și fundamentul divin, orice răzvrătire împotriva puterii era sinonimă cu răzvrătirea contra divinității. În Europa medievală, regii erau considerați „brațul înarmat al lui Christos”, prin care se exprima voința divină. Regele era numit „uns al lui Dumnezeu”, iar a-i contesta puterea echivala cu un sacrilegiu de neiertat. [10;181]

↳ **Legitimitatea legală.** M.Weber invocă următoarele condiții ale legitimității legale: a) ordinea normativă trebuie instituită, prin acordul liber consimțit al membrilor comunității; b) orice lege, în esență, include anumite reguli prestabilite, respectarea cărora fiind supravegheată de organe competente; c) șeful legal, acționează în limitele unei ordini stabilite; d) subordonatul se subordonează doar ca coleg sau în „baza legii” (noțiunea de coleg este valabilă pentru: coleg de grup, comunitate, uniune, organizație; membru al comunității religioase; în stat – cetățean; e) subordonarea este impersonală și doar în limitele competenței atribuite. [22]

Acest tip de legitimitate are ca element central existența unor reguli acceptate social, care stabilesc funcțiile și atribuțiile puterii politice, dar și limitele sale. Puterea politică este organizată, instituționalizată, ierarhizată administrativ și bine delimitată sub raportul funcțiilor sociale, iar competențele actorilor vieții publice sunt clar definite. Pentru formele moderne de organizare socială și politică, în care s-a impus tehnica birocratică a diviziunii muncii este caracteristică natura impersonală a relațiilor de putere. Puterea politică instituționalizată se disociază de persoana guvernanților, pentru a se raporta la o entitate care îi servește

drept suport. Această entitate este entitatea statală, conturată într-o anumită etapă a dezvoltării sale. Guvernanții nu dispun decât de competențele determinate de funcțiile lor.

Accesul la putere este permis numai în funcție de respectare a unor proceduri stabilite prin legi. Exercițarea puterii trebuie să respecte proceduri stricte, fixate de legile și reglementările impersonale stabilite rațional. În acest tip de organizare politică, legitimitatea se bazează pe credința în raționalitatea actelor de putere și respectarea normelor legale. Această formă de legitimitate, prin acordul majorității, asigură cea mai mare stabilitate și dă eficiență guvernării. Forma aceasta de legitimitate este caracteristică regimurilor democratice moderne.

↳ **Legitimitatea carismatică.** În vocabularul religios, charisma este darul extraordinar de la Dumnezeu, făcut unui om sau unui grup, în scopul de a lucra pentru binele general al bisericii. Acest termen e reluat de M.Weber pentru a desemna puterea exercitată de către un om asupra supușilor săi, în virtutea unor calități excepționale, a eroismului său a altor particularități exemplare care îl desemnează ca conducător. Acesta sub diferite forme (conducător, duce, fuhrer, lider, căpitan, tată a națiunii ș.a.) prin calitățile sale excepționale se impune maselor care îl acceptă legitimând astfel puterea.

Legitimitatea charismatică se întemeiază pe încrederea într-un conducător dotat cu virtuți și calități excepționale, de ordin politic sau militar, un conducător ieșit din comun, înzestrat cu o „charismă” sau cu un „farmec” fără egal.

În această situație, legitimitatea puterii se face cu concursul și adeviziunea maselor. Calitățile morale, volitive, politice, intelectuale ale conducătorului au rolul decisiv în legitimitatea politică. În realitate, nu este vorba de o legitimitate a guvernului, a puterii, ci o manipulare a maselor, a forței de dominare pe care conducătorul o are asupra celor guvernați. La aceasta trebuie de adăugat și calitățile strict personale ale liderului – frumusețea fizică, prezența scenică, gesticulațiile, stilul exprimării, căldura și atracția pe care o emană, sinceritatea, cinstea, modestia, toate acestea contribuind în mare măsură la explicarea impunerii și dominării. Așa a fost cazul în istorie cu Cicero, Napoleon, Cuza, Charles de Gaulle, J.F.Kennedy ș.a.

Dominația carismatică nu se poate perpetua deoarece ea nu durează decât atâta vreme cât are „valoare” farmecul personal al conducătorului. [22]

Continuator al lui M. Weber, Jean-Luc Chabot întregeste tabloul adăugând și alte tipuri de legitimitate:

Legitimitatea democratică. Instituția deciziei se transferă de la individual la colectiv și comunitar. Își are originea în revoluțiile engleză, americană și franceză din secolele XVII-XVIII- lea, și susține principiul luării deciziilor guvernantilor în condițiile respectării drepturilor și libertăților cetățenești dobândite în urma acestor transformări sociale.

Legitimitatea tehnocratică. Se bazează pe cunoaștere, competență specializată; arta de a lua decizii în baza competențelor de care dispun actorii politici aflați în această situație privilegiată; legitimarea elitelor conducătoare ca elite savante.

Legitimitatea ideologică. Se bazează pe reprezentarea subiectivă a unei ordini sociale dezirabile; conformitatea, într-o măsură mai mare sau mai mică, cu proiecțiile puterii despre ordinea existentă și parametrii permisivi de schimbare. [14]

E necesar de menționat că tipurile de dominație enumerate nu se regăsesc decât foarte rar în stare pură.

Legitimitatea puterii politice trebuie analizată, după J. Lagroye, la nivelul celor patru paliere de expresie:

a) legitimitatea relației de putere între conducători și conduși (dreptul unora de a-i conduce pe alții; M. Weber sublinia întemeiat faptul că orice tip de dominație „caută să trezească și să cultive credința în legitimitatea ei”, recunoașterea autorității poate fi reală sau simulată atât de indivizi cât și de grupuri întregi, din diverse motive: oportunism, interese materiale, nevoia de stabilitate, slăbiciune sau neputința de a schimba ceva);

b) legitimitatea aparatului specializat existent, a mecanismelor și principiilor exercitării puterii (mecanismele genezei structurilor de putere, psihologia și așteptările comunității își pun amprenta și explică fenomenul);

c) legitimitatea grupului și a indivizilor care simbolizează și exercită puterea (autoritatea partidelor, a liderilor politici, a funcționarilor sau a conducătorilor implică faptul că aceștia au fost

desemnați sau numiți conform procedurilor la care au aderat grupul și întreaga organizație);

d) adecvarea puterii – a sursei, naturii și organizării sale – la scopurile acțiunii politice (pentru Montesquieu, legitimitatea exprimă conformitatea guvernământului cu “maniera de gândire a unei națiuni”). [14]

Pentru susținerea forțelor guvernante și a regimului existent este foarte important de a înrădăcina în mediul social ideea legitimității puterii, a deținătorilor ei. Anume credința în legitimitatea puterii asigură stabilitatea sistemului politic, a tuturor relațiilor de putere.

Obiectul legitimității puterii îl constituie: elitele politice, personalul administrativ, normele și structurile regimului politic.

Sursele legitimității puterii sunt: principiile ideologice fundamentale, atașamentul față de structurile și normele regimului, devotamentul față de lideri.

Indicatorii legitimității puterii sunt: nivelul forței de constrângere folosit pentru realizarea practică a deciziilor politice; existența încercărilor de a destitui guvernul sau liderul; forța de manifestare a nesupunerii civile; rezultatele alegerilor, referendumurilor, dimensiunea numerică a demonstrațiilor în susținerea puterii (a opoziției).

Mai trebuie menționat faptul că legitimitatea se manifestă la următoarele nivele:

a) ideologic (se bazează pe recunoașterea de către societate a scopurilor și a valorilor de care se conduce puterea politică);

b) structural (recunoașterea drept legitime a mijloacelor de realizare a scopurilor propuse, a structurii puterii politice și a regimului politic);

c) personal (este determinat de autoritatea și popularitatea liderilor politici). [32;118]

Relațiile politice la anumite etape de dezvoltare a societății pot genera o criză a legitimității, rădăcinile căreia trebuie să căutate în caracterul schimbărilor ce s-au produs în societate. Criza legitimității, în cele mai dese cazuri, apare când cerințele progresiste ale grupurilor sociale semnificative nu sunt interceptate de către sistemul politic. Criza se poate declanșa și într-o structură socială reformată, dacă sistemul politic pe parcursul unei perioade

îndelungate nu reușește să îndreptățească speranțele păturilor sociale.

Pentru menținerea legitimității puterii sunt folosite diverse mijloace și metode:

- modificarea legislației și a sistemului administrativ;
- crearea unui sistem politic, legitimitatea căruia s-ar sprijini pe tradițiile existente;
- liderii carismatici;
- realizarea cu succes a programelor și politicilor de stat;
- asigurarea legalității și a ordinii publice.

Legitimitatea puterii trebuie să se realizeze în permanență prin acțiuni care să probeze valoarea ei dată de consensul dintre aceasta și cetățeni. Consensul reflectă existența unei virtuale unanimități de opinii în legătură cu modul de acțiune al puterii, de regulă, în problemele fundamentale.

Guvernanții trebuie să fie pregătiți să facă față și unor situații de criză ce le-ar putea expune riscului de a-și eroda imaginea și credibilitatea, să reziste competiției pe care o întrețin în mod legitim partidele de opoziție și să aibă răspunsuri convingătoare în perspectiva unor atitudini critice din partea opiniei publice.

Transparența actului de guvernare și o comunicare politică eficientă sunt necesare pentru a pune în valoare semnificația unor măsuri de succes (dacă există) sau pentru a justifica eventualele erori și a atenua erodarea imaginii.

Întrucât orice putere democratică este adesea pusă în situația de a face compromisuri, acorduri, negocieri și alianțe – ca forme legal-raționale pe care trebuie să le utilizeze pentru a obține un consens social minimal sau pentru a coagula majorități parlamentare și guvernamentale – guvernanții trebuie să țină cont și de faptul că obținerea și conservarea legitimității este un proces ce include în mod necesar și o serie de acțiuni ce intră în sfera comunicării publice și care au ca scop promovarea imaginii lor. [10;186]

Termeni - cheie: autoritate, caracteristicile puterii, constrângere, convingere, cooperare, dominare, forță, influență, legitimitate, manipulare, putere, putere politică, putere socială.

Întrebări de verificare:

1. Este oare posibilă existența societății fără puterea politică?
2. Ce este puterea politică în raport cu puterea socială?
3. Prezentați caracteristicile puterii politice.
4. Explicați noțiunea de subiect al puterii politice.
5. Identificați criteriile în baza cărora se poate realiza o tipologie a subiecților puterii politice.
6. Explicați noțiunea de putere tenebră. Care este semnificația „lobby” - smului?
7. În ce constau sursele puterii politice?
8. Explicați relația dintre sursele și resursele puterii politice.
9. Care sunt funcțiile îndeplinite de puterea politică?
10. Care sunt criteriile de apreciere a autorității legitime a puterii?
11. Ce este legitimitatea politică?
12. Caracterizați tipurile de legitimitate. Ce tip de legitimitate este caracteristic pentru R.Moldova?
13. Enumerați formele de realizare a puterii politice.
14. Prin ce se deosebește puterea politică de puterea de stat?
15. Explicați următoarele afirmații: „a obține puterea”, „a deține puterea”, „a pierde puterea”.
16. Care este relația dintre putere și libertate?

Bibliografie:

1. Anghel, E. Intervenția ca formă de realizare a puterii în societate. În: Filosofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective. M-le conf. int.- Chișinău, 2003, p. 338.
2. Benchei, D. Analiza dimensională a puterii ca categorie a științelor politice. În: Filosofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective. M-le conf. int.- Chișinău, 2003, p. 307.
3. Benchei, D. Puterea politică ca fenomen social: abordare teoretică și practică. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XX.-Chișinău, 2002, p.4-14.
4. Benchei, D. Puterea politică și ordinea socială: manifestare și interdependențe (cazul Republicii Moldova). În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXI.-Chișinău, 2003, p.100-104.
5. Brovco, E. Noțiunea puterii politice. În: Revistă de filosofie și drept, nr.2-3, 1999.

6. Chagnollaud, D. Dicționar al vieții politice și sociale.- București: ALL, 1999.
7. Cuzmici, L. Interacțiunea puterii politice și a celei economice, efectele ei asupra dezvoltării social-economice a țării. În: *Economica*, nr.2, 2001, p.45-47.
8. Dicționar de probleme politice: 60 de mize ale Franței contemporane / red. coord. N.Haudegand și P.Lefebure.- Chișinău: Museum, 2002.
9. Dumitrașcu, C. De ce și în ce mod ordinea socială implică supunerea indivizilor? [On-line], [13.08.07]. Accesibil: www.scoalarosu.ro/revista/nr9/pdf/ordinea%20sociala.pdf
10. Fulga, Gh. Cunoașterea socială și universul politic: studii de sociologie politică.- București: Editura Economică, 2003.
11. Giddens, A. Sociologie.- București: ALL, 2000.
12. Hastings, M. Abordarea științei politice.- Iași, 2000.
13. Măgureanu, V. Studii de sociologie politică.- București, 1997.
14. Nazare, V. Legitimitate, popularitate și eficiență politică, [On-line], [13.08.07]. Accesibil: <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/123-124/art11-nazare.html>
15. Popescu, T. Politologie.- Chișinău, 1998.
16. Pîrvulescu, Cr. Politici și instituții politice.- București: Editura Trei, 2002.
17. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodică-didactică.- Chișinău, 1999.
18. Țîrdea, B. Politologie: Curs de prelegeri.- Ch.: Pontos, 2006.
19. Vâlsan, C., ș.a. Politologie.- București: Editura didactică și pedagogică, 1992.
20. Solomon, C. Puterea politică și efectele corupției în procesul democratizării vieții politice în Republica Moldova. În: *Analele științifice ale USM. Seria „Științe socio-umanistice”*. Vol.III, 2005, p.86-90.
21. Болл, Т. Власть // *Полис*, №5, 1993, с.36-42.
22. Вебер М. Типы господства, [On-line], [13.08.2007]. Accesibil: http://socioworld.narod.ru/text/history/web_gosp.html
23. Гаджиев, К.С. Политология.- Москва: Логос, 2004.
24. Ильин, М.В., Мельвиль, А.Ю. Власть. // *Полис*, № 6, 1997, с.146-163.
25. Ледяев, В. Власть – концептуальный анализ. // *Полис*, №1, 2000, с.97-107.
26. Ледяев, В.Г. Формы власти: типологический анализ // *Полис*, № 2, 2000, с.6-18.

27. Ледяев, В., Ледяева О. Многомерность политической власти: концептуальные дискуссии // Логос, № 4-5, 2003, с.23-32.
28. Массинг, О. Господство // Полис, № 6, 1991.
29. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова). Москва, 1997.
30. Политология. Курс лекций. Под ред. М.Н.Марченко. Москва, 2000.
31. Политология: Учеб. пособие. / Под ред. М.А.Василика.- СПб.: Изд-во СпбГТУ, 1997.
32. Шабров, О.Ф. Политическая система: демократия и управление обществом // Государство и право, № 5, 1994, с. 116-125.

III. SISTEMUL POLITIC

1. Definiția sistemului politic.
 2. Structura sistemului politic.
 3. Funcțiile sistemului politic.
 4. Tipologia sistemelor politice.
 5. Sistemul politic al Republicii Moldova
-

1. Definiția sistemului politic

Societatea, privită într-o abordare sistemică, reprezintă un sistem social global care este structurat în subsisteme, care la rândul lor constituie sisteme de sine stătătoare cu structuri, mecanisme și funcții proprii: sistemul politic, sistemul economic, sistemul informational, sistemul spiritual, sistemul militar, etc.

Notiunea de *system* este extrem de generală și de cuprinzătoare. Ea arată, în primul rând, că obiectul respectiv este o unitate complexă formată dintr-o mulțime de elemente. Elementul devine important numai în măsura în care este interpretat ca sistem, deci ca ansamblu de relații, de interacțiuni și interdependențe. Elementul trebuie raportat la context, ceea ce într-un context este element, în altul devine sistem. Acest lucru este posibil pentru că elementele se unesc în subsisteme.

Conceperea și analiza societății ca sistem social global, a componentelor sale ca sisteme parțiale a avut drept suport teoretic teoria generală a sistemelor elaborată de Karl Ludwig von Bertalanffy (1901-1972), care definea sistemul ca un ansamblu de elemente aflate în interacțiune.

Abordarea sistemică în cercetarea societății a fost utilizată, printre primii, de către cercetătorul american Talcott Parsons (1902-1979). În viziunea sa societatea reprezintă un sistem social complex alcătuit din patru subsisteme: economic, social, politic și spiritual. Fiecare subsistem îndeplinind anumite funcții asigură funcționarea societății în ansamblu:

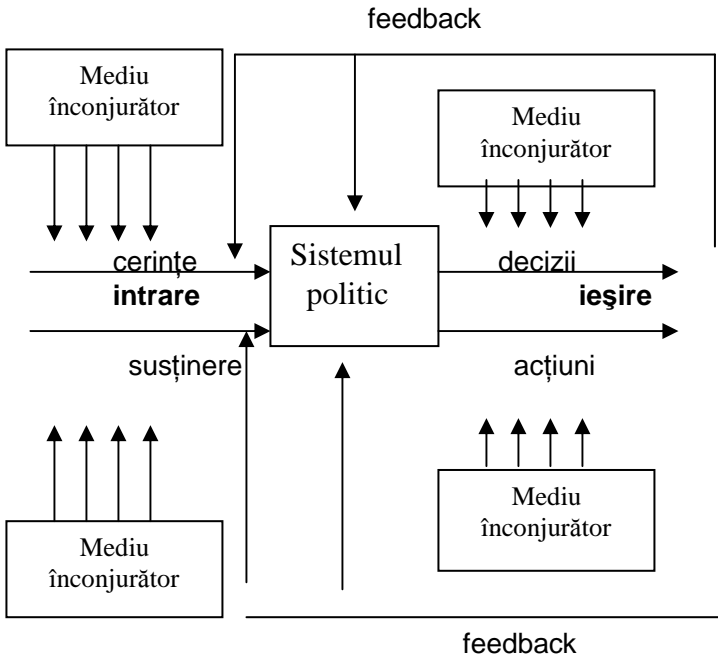
- Subsistemul economic îndeplinește funcția de adaptare a societății la mediul ambiant și asigură necesitățile materiale ale oamenilor.
- Subsistemul social care include totalitatea normelor și regulilor conveșuirii sociale menține ordinea stabilită a vieții sociale.
- Subsistemul politic stabilește direcțiile de dezvoltare și mobilizează societatea pentru a le realiza.
- Subsistemul spiritual îndeplinește funcția de autoconservare a

societății prin intermediul culturii, școlii, familiei, religiei

Ideile lui T.Parsons au fost dezvoltate de David Easton, care și-a prezentat propriul model privitor la o teorie a sistemelor în trei volume - "The Political System" (1964), "A Framework for Political Analysis" (1965) și mai ales în "A Systems Analysis of Political Life" (1979).

D.Easton concepe sistemul politic ca pe un mecanism de constituire și funcționare a puterii în scopul distribuirii valorilor și resurselor în societate. Sistemul politic reprezintă un ansamblu de activități, roluri și structuri specializate, deschise spre mediul social, prin care sunt receptate cerințele și revendicările grupurilor sociale și prin care se elaborează răspunsuri sub formă de decizii și acțiuni. Aceste relații sunt explicate de D.Easton cu ajutorul noțiunilor „**intrări**” (*inputs*) și „**ieșiri**” (*outpus*). Schematic modelul sistemului politic elaborat de D.Easton poate fi prezentat în felul următor:

Modelul sistemului politic după D.Easton

La intrare au fost evidențiate două elemente esențiale: **cerințe** (constructive sau destructive) și **susținere** (sau protest).

Cerințe – orice cerere, doleanță ș.a, adresate structurilor puterii. Cerințele vin fie din interiorul sistemului politic, fie din spațiul social, din sfera economică, socială și culturală, fiind captate și formulate de partide, organizații, grupuri de presiune sau de către opinia publică și transmise mediului politic

Susținere – atitudinea loială a societății față de sistemul politic. Susținerea se poate manifesta prin diverse forme: respectarea legilor și a cerințelor impuse de guvernanți, plata la timp a impozitelor, partizanat deschis sau moderat, atitudini și acțiuni favorabile deciziilor luate de guvernanți, stări de spirit și opțiuni în acord cu anumite valori și principii, participarea la alegeri, ș.a..

Susținerea din partea societății determină stabilitatea și funcționalitatea sistemului politic, reprezintă un factor decisiv al legitimității sale.

Cerințele și susținerea venite la „intrare” sunt transformate de către sistemul politic la „ieșire” în decizii și acțiuni politice. Deciziile politice i-au forma de legi, regulamente, declarații. Acțiunile politice se realizează sub formă de măsuri concrete de reglementare și rezolvare a diverselor probleme cu care se confruntă societatea. Prin aceasta, sistemul politic influențează activ asupra celorlalte subsisteme sociale.

Efectele acțiunilor politice sunt evaluate de către cetățeni și de grupurile sociale în funcție de raportul dintre proiecte și rezultate, dintre scopuri și efecte, iar aceste reacții și evaluări sunt retransmise sistemului politic prin relația de retroacțiune. Astfel, prin acest mecanism de feedback, sistemul politic își poate ajusta deciziile și acțiunile în raport cu efectele și consecințele pe care le au acestea în mediul social. [18;319-331]

Susținerea acordată sistemului politic se amplifică în cazul în care deciziile și acțiunile corespund doleanțelor și cerințelor populației, favorizând astfel procesele stabilizatoare în societate. În caz dacă nu corespund așteptărilor populației, deciziile politice pot avea urmări negative provocând crize parțiale sau totale ale sistemului politic, contribuind astfel la amplificarea proceselor destabilizatoare în societate.

Atenția deosebită acordată de D.Easton fluxului influențelor din mediu, sub forma cerințelor și susținerilor, se datorează încercării sale de a se distanța și de a completa politologia tradițională, preocupată, mai ales, de procesul luării deciziilor.

Sistemul politic, conceput de D.Easton, este un model formal, cu valoare euristică. El este o „creație artificială, un decupaj intelectual adoptat pentru comoditatea analizei, și nu o descriere a realității politice”. Referindu-se la caracterul abstract al acestui model, politologul francez Jean-Marie Denquin arată, cu ironie, că dacă un presupus extraterestru ar încerca să se inițieze în politica de pe Pământ, având ca singur ghid cartea lui D.Easton, el ar gândi că aceasta (politica) funcționează într-un mod identic la New York, Londra, Paris și Bonn. Dar acest lucru nu este nici adevărat, nici posibil. Asupra funcționării oricărui sistem politic își pun amprenta atât cultura politică, cât și tradițiile țării respective. [10]

Teoria sistemelor politice elaborată de D.Easton a fost supusă criticii pentru analiza superficială a aspectelor individuale, psihologice a interacțiunii politice.

O altă abordare a sistemului politic a propus politologul american Gabriel Almond. Analiza sistemului politic, în viziunea lui G.Almond trebuie efectuată la două nivele: instituțional (studierea instituțiilor politice) și cultural (studierea culturii politice). În baza analizei comparate a sistemelor politice din diferite țări, G.Almond a ajuns la următoarele concluzii:

- sistemele politice au propria structură;
- sistemele politice sunt multifuncționale;
- toate sistemele politice îndeplinesc funcții universale analogice, necesare pentru funcționarea societății; funcțiile respective fiind realizate de diverse structuri specializate ale sistemului;
- sistemele politice sunt mixte din punct de vedere cultural;
- diferența dintre sistemele politice tradiționale (simple) și cele dezvoltate constă în diferențierea funcțiilor și specializarea structurilor; aceste sisteme sunt asemănătoare după funcții, dar se deosebesc după caracteristicile structurale. [16;42]

Spre deosebire de D.Easton, G.Almond concepe sistemul politic ca o multitudine de interacțiuni comportamentale. De aceea în prim-plan el pune aspectele comportamentale ale elementelor

sistemului politic, atât statale cât și nestatale. Modelul său ia în considerație și aspectele individuale, psihologice a interacțiunilor politice, analizează nu numai impulsurile venite din exterior ci și cele din interior, a elitei guvernante, de exemplu.

Intrarea informației, în accepțiunea sa, se compune din socializarea politică și mobilizarea populației, analiza și generalizarea intereselor existente, comunicațiile politice.

Funcțiile de exteriorizare a informației constau în stabilirea regulilor (activitatea legislativă), aplicarea regulilor adoptate (activitatea executivă), formalizarea regulilor (transformarea regulilor în norme juridice), ieșirea nemijlocită a informației (activitatea practică a structurilor guvernamentale de realizarea a politicii interne și externe).

În modelul propus de Almond accentul s-a pus pe diversitatea intereselor din interiorul sistemului, a divergenței și convergenței acestor interese, a influenței acestor interese asupra sistemului politic.

După G. Almond, autonomia sistemelor politice caracterizează sistemele democratice, în timp ce subordonarea lor riguroasă este trăsătura sistemelor totalitare.

Adept al viziunii funcționalist-strukturaliste, G. Almond propune următoarea definiție a sistemului politic: „...sistemul politic este sistemul de interacțiuni ce există în toate societățile independente, sistem care îndeplinește funcțiile de integrare și de adaptare (în plan interior și față de alte societăți) prin recursul – sau amenințarea cu recursul – la o constrângere fizică mai mult sau mai puțin legitimă. Sistemul politic este sistemul legitim însărcinat cu funcția de a menține ordinea în societate sau, dimpotrivă, de a o transforma”. [5,202]

Modele teoretice ale sistemului politic au construit și alți politologi. Karl Deutsch identifică sistemul de luare a deciziei politice cu un mecanism de tipul celui care conduce un proiectil autoghidat către o țintă. „Există o asemănare frapantă între aceste procese de pilotaj, de căutare a țintei și de control autonom și anumite procese care se observă în politică. Guvernării caută să atingă scopuri ale politicii interne și externe. Ei trebuie să-și ghideze conduita în funcție de un fascicol de informații referitoare la propria lor poziție față de aceste scopuri, în funcție de distanța

care separă rezultatele reale de obiectivele avute inițial în vedere, în funcție de demersurile și tentativele recente întreprinse pentru a le atinge”.

K.Deutsch transpune în sistemul politic acele elemente de care depinde eficacitatea unui mecanism de autoghidare a unei rachete de croazieră, și anume: ponderea informației primite, întârzierea răspunsului, câștigul realizat prin operațiile corective și decalajul. Pentru sistemul politic, informația are un rol important. Informațiile considerate irelevante sunt filtrate, unele fiind înmagazinate în memorie. Informațiile rămase sunt prelucrate și folosite în luarea deciziilor. Rezultatele deciziilor sunt, la rândul lor, înregistrate și rememorate, sistemul învățând cum să facă față unor situații variate și creând proceduri standard pentru toate acestea. Considerând că puterea politică este controlul informației, K.Deutsch analizează circumstanțele în care un sistem poate supraviețui și cele în care poate pieri. O societate care se conduce pe sine însăși trebuie să recepționeze un flux de informații de trei tipuri: despre lumea din afară, despre trecut și despre sine și părțile sale componente. Dacă unul dintre aceste canale ar fi întrerupt sau dacă s-ar distruge sistemul intern de ghidare, care este curba conexiunii inverse, sistemul ar putea înceta să funcționeze. Selectarea informațiilor produce date ce pot fi utilizate la luarea deciziilor referitoare la diferite probleme ale sistemului. Aceste decizii, la rândul lor, sunt date de intrare pentru stadiul următor al procesului de luare a deciziilor.

Sistemul politic trebuie să țină seama de schimbările ce intervin în situația internă și internațională. Răspunsul la aceste schimbări poate întârzia, deoarece sistemul politic trebuie să facă anumite corecții față de situația inițială. Cu cât viteza de reacție a sistemului politic la noile fapte va fi mai rapidă, cu atât câștigul obținut prin aceste operații corective va fi mai mare. Pentru a micșora decalajul care poate apărea între obiectivul inițial și cel pe cale a se realiza, sistemul politic ar trebui să aibă capacitatea de a anticipa și previziona noile probleme care se ivesc. Serviciile de informație, de învățământ, de previziune au scopul de a ameliora proporția decalajului. [10]

Cu toate că în literatura de specialitate nu s-a cristalizat o părere unanimă, majoritatea politologilor contemporani concep

sistemul politic ca pe un *subsistem al sistemului social global ce include ansamblul relațiilor, instituțiilor, concepțiilor, comunicațiilor de natură politică, prin care se asigură organizarea, funcționarea și conducerea societății.*

Ca și oricare alt sistem al societății, sistemul politic are următoarele particularități:

- este alcătuit dintr-o multitudine de elemente structurale interdependente; interdependența asigurând unicitatea sistemului;
- există în cadrul unui mediu extern, alcătuit din celelalte subsisteme ale societății, natură, alte state și instituții internaționale;
- are hotarele și limitele sale în raport cu mediul extern;
- are caracter deschis, deci este expus influențelor externe;
- este caracterizat de următoarele proprietăți: tendința spre echilibru și stabilitate, adaptare și integrare. [16;38]

Pentru a reacționa prompt la schimbările produse în societate, sistemul politic, trebuie să posede anumite capacități. Sistemele politice, în opinia lui Philippe Braud pot fi apreciate în raport cu randamentul funcțional al acestor capacități structurale:

⊙ **capacitatea extractivă** vizează măsura în care un sistem politic reușește să mobilizeze resurse materiale și simbolice din cadrul societății, resurse care să acționeze și să-și îndeplinească funcțiile;

⊙ **capacitatea de reglementare** presupune elaborarea regulilor și exercitarea autorității legitime asupra indivizilor și a grupurilor de pe teritoriul pe care îl controlează;

⊙ **capacitatea distributivă** reprezintă funcția de alocare a bunurilor, a serviciilor, a statutelor, a recompenselor;

⊙ **capacitatea simbolică** vizează performanțele comunicaționale ale sistemului, măsura în care reușește să articuleze consensul social, prin discursuri de legitimare, ceremonii și acte de promovare a valorilor care întăresc și mențin coeziunea mediului societal;

⊙ **capacitatea de receptare** a cerințelor sociale, aptitudinea de a detecta la timp orice tensiune periculoasă înainte ca ea să se agraveze și să se transforme într-o criză de sistem. [5;205-206]

Sistemul politic exprimă un model cuprinzător de relații umane

prin care devin posibile decizii ce urmează a fi îndeplinite în serviciul societății globale. De aceea se și consideră că un asemenea sistem, pentru a fi viabil, trebuie să fie:

- ◆ **universal** în destinația și funcțiile sale, extinzându-se asupra tuturor membrilor societății;
- ◆ **coercitiv fără discriminări**, având dreptul și îndatorirea de a exercita control pentru îndeplinirea de către toți a aceluiași norme sau reguli;
- ◆ **legitim și, în același timp, autoritar**, în sensul că i se recunoaște dreptul de a lua decizii obligatorii, fiind emanația unor opțiuni democratice exprimate.

2. Structura sistemului politic

Pentru o mai bună înțelegere a specificului și funcționalității sistemului politic se cere o analiză a structurii sale și, respectiv a părților sale componente.

Sistemul politic include următoarele componente:

Instituțional, cuprinde o largă diversitate de instituții și organizații social-politice. În cadrul oricărei societăți o componentă importantă a sistemului politic o constituie instituțiile politice. Ele asigură derularea și realizarea efectivă a vieții și practicii politice. Principala lor caracteristică este aceea că au ca obiect de activitate puterea politică, organizarea, transmiterea, exercitarea, conducerea și legitimarea ei. În cadrul oricărui sistem politic se întâlnesc două tipuri de instituții politice: statale (statul și instituțiile sale) și extrastatale (partidele politice, mișcările sociale, uniuni, organizații, organe ale democrației directe și reprezentative ș.a.).

Instituțiile politice se constituie și activează în cadrul sistemului politic național, precum și la nivel internațional, ele aflându-se în raporturi de alianță, de cooperare, sau de opoziție, de conflict.

O instituție cu o pondere deosebită în viața politică a societății este mass-media.

Funcțional, cuprinde totalitatea formelor și direcțiilor activității politice, a procedurilor și metodelor de realizare a puterii, a funcțiilor îndeplinite de instituțiile social-politice, a mijloacelor de influențare asupra vieții sociale. Componenta funcțională a sistemului politic determină regimul politic al societății, care poate fi democratic, autoritar sau totalitar.

Normativ, însumează totalitatea normelor politico-juridice și a altor mijloace ce reglementează relațiile între subiecții sistemului politic. Un rol deosebit le revine normelor de drept care asigură funcționarea nu numai a organelor statale dar și a organizațiilor obștești.

Norma politică reprezintă un ansamblu de reguli, prescripții, indicații referitoare la comportamentul politic al indivizilor și al grupurilor de indivizi organizați în instituții, partide, formațiuni politice, raportat la viața politică specifică a unei societăți.

În raport cu celelalte norme care reglează diferite segmente ale vieții sociale și îndeosebi față de norma juridică, norma politică se caracterizează prin câteva elemente particulare, specifice:

a) aplicarea și respectarea ei nu este obligatorie pentru toți membrii societății, ci doar pentru aceia care sunt angajați în viața politică;

b) respectarea normei politice este în exclusivitate rezultatul voinței și conștiinței individului, a membrilor respectivei comunități politice. Ea se realizează nu prin forța coercitivă a autorității de stat ca în cazul normei juridice, ci prin conștiința individului;

c) pentru buna funcționare a anumitor organisme politice, normele de conduită politică se regăsesc în elaborarea unor regulamente, coduri, statute în care sunt incluse drepturile, obligațiile, regulile de conduită, anumite prescripții și sancțiuni proprii membrilor acestora;

d) deși la nivelul societății se constituie un anumit cod al conduitei politice, fiecare formațiune politică își are propriul său sistem de norme politice în baza căruia membrii săi își desfășoară activitatea;

e) asupra normei politice specifice unei instituții politice, dar mai ales asupra partidelor politice, își pun amprenta o serie de factori cum ar fi: stadiul general al dezvoltării societății, nivelul evoluției democrației și a culturii politice, gradul dezvoltării sistemului informațional și îndeosebi a comunicației politice, independența și obiectivitatea acestora, natura ideologiei politice pe care își fundamentează activitatea partidul politic, compoziția și structura socială a membrilor săi, interesele și obiectivele politice urmărite;

f) instituțiile și organismele politice internaționale își

desfășoară activitatea în baza unor norme politice internaționale care constituie parte a dreptului internațional.

În strânsă legătură cu norma politică se află comportamentul politic. Prin comportament politic se înțelege acel mod de a acționa, de a se comporta și raporta al membrilor societății, claselor, grupurilor sociale, al partidelor și formațiunilor politice față de valorile și doctrinele politice, de principiile și normele politice ale societății, de activitatea politică desfășurată de organisme și instituțiile politice societale.

Comunicativ, reprezintă totalitatea diverselor relații între subiecții sistemului politic referitor la exercitarea puterii, elaborarea și realizarea acțiunilor politice precum și acele legături care se stabilesc între diferite categorii și grupuri sociale în scopul satisfacerii intereselor lor în raport cu puterea politică. Relațiile politice sunt raporturi între grupuri de indivizi, între partide și organizații politice, între acestea și puterea politică; de asemenea, sunt relații politice legăturile dintre națiuni și naționalități, respectiv relațiile interetnice. Toate aceste legături, desfășurându-se pe plan intern, se regăsesc sub denumirea de relații naționale, spre deosebire de relații interstatale, care sunt relații politice internaționale.

Relațiile politice se deosebesc de restul relațiilor sociale, prin faptul că au un caracter programatic (reprezintă numai acea parte a relațiilor sociale în care indivizii și grupurile sociale intră în mod deliberat pentru realizarea obiectivelor privind organizarea și conducerea societății). În acțiunea lor, relațiile politice se manifestă sub o formă organizată, programatică și conștientă bazată pe o ideologie, care în cele mai multe cazuri se materializează în programe și doctrine politice.

Un rol important în funcționarea sistemului politic îi revine comunicării politice. Exerțând funcția de difuzare a valorilor politice, comunicarea politică asigură un flux informațional cu dublu sens, atât din direcția celor ce guvernează către cei guvernați, cât și invers.

Prin informațiile și cunoștințele pe care le transmite în societate, comunicarea politică creează la nivelul acesteia, o anumită stare de spirit, concretizată și exprimată prin opinia politică și care poate genera o anumită orientare a acțiunii și

conduitei politice față de putere, de autoritatea și instituțiile acesteia. Acțiunea și atitudinea politică creată de comunicația politică, poate evolua fie în direcția armonizării poziției guvernanților cu cea a celor guvernați sau, dimpotrivă, să impună necesitatea reformării, restructurării puterii și autorității, sau chiar în situația de criză, de imposibilitate de reglare, înlocuirea a acesteia.

Cultural, include totalitatea valorilor, ideilor, teoriilor și concepțiilor politice. Prin cultură politică înțelegem ansamblul cunoștințelor, valorilor, normelor, convingerilor, sentimentelor și trăirilor pe care se întemeiază și funcționează sistemul politic

Cultura politică presupune reflectarea în viața spirituală a modului de organizare și conducere politică a societății, reprezentând rețeaua viziunilor, orientărilor, atitudinilor, valorilor, convingerilor prin care individul se raportează la sistemul politic al societății. [9;61-66]

Concepțiile politice reflectă modul de organizare și administrare a societății. Elementul esențial al culturii politice îl constituie doctrinele politice, care exprimă o anumită modalitate de organizare și conducere politică a societății în baza unor anumite principii. Ele se materializează în programele și platformele partidelor politice.

Toate componentele menționate se află într-o strânsă legătură, asigurând fiecare în parte și împreună, funcționalitatea sistemului politic.

3. Funcțiile sistemului politic

G. Almond consideră că o analiză comparativă a regimurilor politice și a formelor de guvernământ în diversitatea lor istorică și geografică ne permite să stabilim un ansamblu de criterii și de categorii ce definesc funcțiile universale ale sistemelor politice. Astfel, el separă aceste funcții în două mari categorii, pe versantul intrărilor și al ieșirilor:

Intrare:

- ◆ Socializare și recrutare politică
- ◆ Exprimarea intereselor
- ◆ Agregarea intereselor
- ◆ Comunicare politică

leșire:

- ◆ Elaborarea de reguli
- ◆ Aplicarea regulilor
- ◆ Funcția judiciară

Această clasificare a funcțiilor sistemului politic reprezintă un ghid teoretic util și pentru operația de determinare a componentelor sale (structuri, instituții, actori, acțiuni, politici publice). Dacă în sistemele moderne și democratice occidentale avem de-a face cu o specificitate funcțională a structurilor politice, în societățile tradiționale, bazate pe tradiție, structurile politice și sociale sunt mai puțin diferențiate, iar funcțiile de mai sus sunt exercitate în mod difuz, întrucât nu dispun de aparate instituționale autonome. În schimb, în societățile moderne, conform principiului cunoscut al separației puterilor, aceste funcții sunt specializate și asumate de structuri determinate.

Caracterul universal al funcțiilor îndeplinite de sistemul politic se conjugă însă cu existența unor structuri de putere diferențiate și variabile în plan istoric și social. Deși funcțiile sistemului politic sunt universale, satisfacerea lor cade astfel în sarcina unor structuri politice diferențiate (în privința compoziției, a elitelor și a aranjamentelor instituționale), structuri ce depind de configurațiile variabile ale societăților concrete.

Elementele care diferă și variază privesc modul de îndeplinire a funcțiilor și configurația instituțiilor constituționale, executive și administrative prin care se manifestă. Activități de natură legislativă, executivă și judiciară întâlnim în orice societate organizată politic, dar aceste activități au conținuturi diferite și forme variate prin care sistemele politice își realizează funcțiile lor legitime. [5,202-204]

Unii autori recunosc în calitate de funcții principale ale sistemului politic următoarele:

⊙ **Funcția de integrare a puterii**, de întrunire într-un tot unitar social, într-o comunitate unică integră a tuturor elementelor structurii sociale în baza valorilor și idealurilor de care se conduc forțele economice și politice dominante;

⊙ **Funcția de stabilire a scopurilor** și sarcinilor dezvoltării politice, economice, sociale și culturale a societății;

⊙ **Funcția organizatorică**, care se exprimă în mobilizarea resurselor umane, materiale și spirituale pentru atingerea scopurilor pe care le înaintează în fața societății forțele social-politice dominante;

⊙ **Funcția de reglare**, care constă, în primul rând, în legitimarea politicii, adică în asigurarea recunoașterii deciziilor politice, în modificarea și renovarea activității instituțiilor politice, în asigurarea participării fără impunere a cetățenilor la viața politică etc. [4;16-17]

Alți autori consideră că funcțiile principale ale sistemului politic sunt:

⊙ **De organizare și conducere a sistemului global**. Această funcție decurge din faptul că politicul stabilește obiectivele sistemului social și subsistemelor sale și asigură prin mobilizarea resurselor materiale și umane realizarea acestora.

⊙ **De autoreglare a sistemului social global**. Reglând întregul sistem social global, sistemul politic asigură implicit funcționalitatea diverselor subsisteme ale sistemului social global. El este singurul sistem din cadrul societății care se autoreglează prin propriile instituții și mecanisme.

⊙ **De distribuire în cadrul societății a valorilor** în general, a celor politice în special. Această distribuție trebuie făcută în concordanță cu interesele sociale globale și cu cele ale diferitelor clase și grupuri sociale, ale întregii societăți.

Funcțiile sistemului politic nu se manifestă în mod izolat, ci într-o strânsă corelație cu cele ale celorlalte subsisteme sociale, se întrepătrund și completează reciproc, asigurând astfel reglarea, autoreglarea și funcționarea sistemului social global, a societății în ansamblul ei.

Funcțiile din cadrul sistemului politic diferă de la o societate la alta, atât în ceea ce privește conținutul cât și în formele și mecanismele de realizare. Acest fapt este în legătură directă cu obiectivele și sarcinile pe care și le propune la fiecare etapă concretă de dezvoltare respectivul sistem, de dinamica acestuia, de însăși calitatea și funcționalitatea elementelor sale componente și nu în ultimul rând, de situația existentă în sistemul relațiilor internaționale.

4. Tipologia sistemelor politice

Constatăm faptul că lumea contemporană e caracterizată de o diversitate a sistemelor politice. Fenomenul acesta se explică prin faptul că procesul de constituire și activitatea sistemelor politice sunt influențate de mai mulți factori: **a)** experiența istorică, **b)** poziția geografică, **c)** nivelul dezvoltării social-economice **d)** gradul de dezvoltare a culturii politice, **e)** maturitatea societății civile, **f)** cadrul geopolitic ș.a.

Printre factorii menționați, vom insista, mai ales asupra factorilor geografic și social-economic. Factorul geografic influențează pe mai multe căi asupra funcționării sistemului politic. De exemplu, poziția insulară a Marii Britanii a salvat-o, în diferite perioade istorice, de la invazii și cuceriri, permițând astfel elitei guvernante să-și concentreze eforturile asupra dezvoltării infrastructurii social-economice și să reducă cheltuielile cu caracter militar. Procesul formării normelor și valorilor politice și culturale a fost mai puțin influențat de factorul extern, în comparație cu statele Europei continentale. Poziția geografică a SUA, alături de spațiile teritoriale mari, a solurilor fertile, resurselor importante de materii prime, a transparenței hotarelor a contribuit la dezvoltarea economică dinamică, formarea tradițiilor politice specifice și a modului de viață democratic. În cazul Japoniei, teritoriul limitat și deficitul de bogății naturale impun populația și elita politică a țării să creeze o economie eficientă și competitivă. Astfel, factorul geografic (inclusiv resursele naturale, clima și populația) pot influența esențial nu doar dezvoltarea economică dar și procesele politice, funcționarea eficientă a sistemului politic.

Este evidentă și influența factorului social-economic asupra constituirii și funcționării sistemului politic. În primul rând, el influențează direct rolul și distribuirea puterii politice în societate; în al doilea rând, condiționează stabilitatea socială și politică a țării. Este bine cunoscut faptul că crizele economice, diminuarea procesului de producere, scăderea nivelului de trai al populației au condus la erodarea sistemului politic. [20;303-304]

În dependență de criteriile puse la bază, în literatura de specialitate, există o mare diversitate de tipologii ale sistemelor politice.

M.Weber pune la baza clasificării regimurilor politice criteriul

legitimității puterii politice. În baza acestui criteriu deosebim:

Sisteme rațional – legale, bazate pe încrederea cetățenilor în legalitatea exercitării puterii de către guvernanți și pe raționalitatea deciziilor pe care le iau;

Sisteme tradiționale, bazate pe credința poporului în caracterul divin al puterii și al cutumelor înrădăcinate în societatea respectivă;

Sisteme charismatice, întemeiate pe încrederea cetățenilor într-un conducător dotat cu calități deosebite care va realiza progresul și va satisface necesitățile poporului. [15]

Una dintre cele mai răspândite tipologii ale sistemelor politice e realizată în baza următoarelor criterii: (1) caracterul puterii politice și (2) principiile de organizare a vieții politice în societate. În baza acestor criterii, sistemele politice pot fi divizate în: (a) democratice, (b) autoritare, (c) totalitare.

Sistemul politic de tip democratic are următoarele caracteristici:

- participarea largă a cetățenilor în viața politică, asigurarea drepturilor și libertăților lor, nivel înalt de trai, creșterea ponderii clasei de mijloc;
- atragerea unui cerc larg de persoane și instituții în realizarea puterii, competitivitatea participării politice, pluripartidismul;
- voința poporului e exprimată prin intermediul parlamentarismului, eligibilitatea autorităților de toate nivelurile;
- cultură politică democratică.

Sistemul politic de tip autoritar are următoarele caracteristici:

- concentrarea puterii politice într-un centru unic de luare a deciziilor politice, limitarea competențelor autorităților publice de nivel inferior;
- lărgirea competențelor puterii executive;
- limitarea activității organizațiilor neguvernamentale și a mișcărilor social-politice;
- exercitarea puterii politice în afara controlului social, controlul puterii asupra comportamentului cetățenilor;
- limitarea sau excluderea principiului eligibilității în constituirea autorităților publice.

Sistemul politic de tip totalitar are următoarele

caracteristici:

- centralizarea excesivă a puterii și instaurarea unui regim antipopular;
- structurile de realizarea a puterii sunt formate de către un singur partid, condus de un lider autoritar în baza unei subordonări ierarhice foarte stricte și a unei discipline severe;
- subordonarea tuturor instituțiilor politice și statale partidului guvernator și liderului său;
- centralizarea excesivă, lichidarea pluralismului în toate domeniile de activitate;
- exercitarea controlului total asupra comportamentului individului, impunerea, în mod obligatoriu, a ideologiei oficiale, monopolizarea de către putere a informării politice a cetățenilor;
- caracterul declarativ, demagogic al drepturilor și libertăților democratice, manipularea poporului. [17;209-211]

H.Spenser și A.Comte, în baza studierii procesului aparitiei și consolidării autorității politice ca factor al menținerii unității sistemului social global, au propus următoarea tipologie a sistemelor politice:

- **Societățile primitive:**
 - a. fără o structură politică distinctă și stabilă;
 - b. cu structură politică distinctă și stabilă, dar influențată de religie și de relațiile de rudenie.
- **Orașele – state.**
- **Imperiile constituite pe baza orașelor – state.**
- **Imperiile asiatice cu sistem birocratic centralizat.**
- **Statele – națiuni:**
 - a) statele democratice moderne;
 - b) statele totalitare moderne.
- **Imperiile constituite pe baza statelor – națiuni.** [4;20]

În funcție de gradul de dezvoltare a culturii politice și ponderea diferitor subiecți ai procesului politic, sistemele politice pot fi clasificate, după G.Almond în patru tipuri:

- a) **Sistemul anglo-american.** Se caracterizează printr-un nivel înalt al diviziunii rolurilor și funcțiilor între participanții procesului politic: stat, partide, grupuri de presiune. Puterea și influența sunt repartizate între diferite niveluri ale sistemului politic.

Sistemul politic funcționează în baza hegemoniei culturii politice, orientate spre apărarea valorilor liberale, care sunt recunoscute în societate.

b) **Sistemul continental-european.** Se deosebește prin caracterul fragmentar al culturii politice, prin apariția în cadrul culturilor naționale a orientărilor, idealurilor, valorilor, principiilor opuse. Existența diferitor subculturi nu poate asigura stabilitatea socială. Acest tip de sistem politic este caracteristic Franței, Germaniei, Italiei. Țările scandinave au o poziție intermediară între cele două sisteme.

c) **Sistemul preindustrial și parțial industrial.** Acest tip de sistem dispune de o cultură politică mixtă, care este constituită din subculturile locale, întemeiate pe valorile clasei, ale tribului, ale gintei, ale clanului. În cadrul acestui sistem politic liniștea, înțelegerea, stabilitatea nu pot fi atinse fără constrângere. Integrarea societății cu ajutorul violenței contribuie la întărirea puterii, la concentrarea ei în mâinile unui grup restrâns.

d) **Sistemul politic totalitar.** Funcționează în baza recunoașterii priorității intereselor de clasă, intereselor naționale. În cadrul acestui sistem lipsesc organizațiile, asociațiile benevole. [11;61-62]

După caracterul relațiilor sistemului politic cu mediul extern, deosebim două tipuri de sisteme: **închise** și **deschise**. Dezvoltând această abordare, Karl R. Popper a teoretizat opoziția între două forme de societate (închise/deschise) și a evidențiat particularitățile lor, pe care le prezentăm schematic în următorul tabel: [1;292]

Societatea închisă	Societatea deschisă
tiranie	democrație
tribalism	confruntare cu decizii personale
Sparta	atena (în sec. vi î.hr.)
întâietatea rasei, a națiunii sau a clasei	întâietatea individului
gestiune socială utopică	gestiune socială evolutivă
schimbarea formei de guvernământ cu vărsare de sânge	schimbarea formei de guvernământ fără vărsare de sânge

politicizarea moralei	moralizarea politicii
iraționalism, antiegalitarism, antiumanitarism	raționalism, egalitarism, umanitarism
colectivism	individualism
naționalism totalitar	fraternitate umană

5. Sistemul politic al Republicii Moldova

Sistemul politic al Republicii Moldova este determinat, în mare măsură, de Constituția adoptată în 1994. Potrivit cu prevederile constituționale Republica Moldova este un stat de drept, democratic, suveran și independent, unitar și indivizibil.

Cea mai importantă și eficientă instituție în exercitarea puterii politice a fost și continuă a fi statul. Voința poporului, exprimată prin alegeri libere, constituie baza puterii de stat. Puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor atribuite.

Puterea legislativă – Parlamentul se alege prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Parlamentul alege prin vot secret șeful statului - Președintele Republicii Moldova, care reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. În baza votului de încredere acordat de Parlament Președintele numește Guvernul.

Potrivit cu prevederile constituționale, puterea legislativă este independentă, justiția înfăptuindu-se numai în numele legii și numai de instanțele judecătorești.

Un element important al sistemului politic îl constituie autoritățile administrației publice locale organizate în baza principiului autonomiei locale. Autoritățile administrației publice, prin care se exercită autonomia locală în sate și în orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși. Ei activează în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din localitățile respective.

Un rol important în sistemul politic moldovenesc îl joacă partidele politice, mișcările social-politice, blocurile și alianțele electorale. Ele participă, potrivit cu prevederile constituționale, la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri. Astfel, la alegerile parlamentare din 6 martie 2005 au participat 23 de concurenți electorali (inclusiv

2 blocuri electorale, 9 partide sau mișcări social-politice și 12 candidați independenți), iar la alegerile locale generale din 3 iunie 2007 au participat 24 de concurenți electorali. Constituția proclamă pluralismul politic, interzicând în același timp asociațiile secrete, partidele constituite din cetățeni străini, partidele și organizațiile social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova.

În încercarea de a proiecta funcțiile universale ale sistemelor politice asupra realităților din societățile aflate în tranziție postcomunistă, și în special asupra realităților din R.Moldova, constatăm că aceste funcții au fost adesea îndeplinite într-un mod deficitar și inconsecvent (agregare slabă a intereselor, partide politice insuficient consolidate, nivel ridicat de conflictualitate în societate, comunicare politică dificilă între guvernanți și societate, legislație incompletă și imperfectă, criză de autoritate a instituțiilor publice, corupția administrației și a sistemului juridic etc.). Partidele politice au un caracter fluctuant, structurile politice sunt insuficient instituționalizate, exprimarea intereselor este nesigură, comunicarea politică între sfera puterii și societate este precară și marcată de disfuncționalități, aplicarea legilor este marcată de birocrăție, corupție și de ineficiență.

În general, sistemul politic al Republicii Moldova poate fi caracterizat de următoarele trăsături distincte:

▶ Aspectul structural: se consolidează o nouă configurație a autorităților statale, se afirmă sistemul pluripartidist; în același timp, lipsește unitatea și concordanța între elementele sistemului politic.

▶ Aspectul normativ: a fost adoptată o nouă Constituție, se creează un nou sistem legislativ, dar mecanismul de realizare a normelor constituționale și legislative funcționează ineficient.

▶ Aspectul relațional: sistemul politic este caracterizat de instabilitate, conflictualitate, opoziție de interese a diferitor grupuri sociale, nemulțumirea majorității populației față de activitatea ineficientă a structurilor statale. Potrivit rezultatelor Barometrului Opiniei Publice, realizat de IMAS în perioada 25 iulie – 4 august 2007, 54% din cei chestionați consideră că în R.Moldova lucrurile merg într-o direcție greșită (în iunie 2006 - 50%).

► Aspectul ideologic: s-a format un vid ideologic, în sensul că valorile societății sovietice au fost abandonate, iar valorile democratice n-au fost asimilate de către o bună parte din populație.

Termenii - cheie: concepție politică, comunicare politică, instituție politică, normă politică, relații politice, sistem, sistem politic, structura sistemului politic, subiect social.

Întrebări de verificare:

1. Explicați conceptul „sistem politic”.
2. Enumerați principalele funcții ale sistemului politic.
3. Ce reprezintă sistemul politic și care sunt dimensiunile sale?
4. Reprezentați grafic structura sistemului politic.
5. Caracterizați structura sistemului politic.
6. Există vre-o corelație între Constituția țării și sistemul său politic? Demonstrați.
7. Enumerați factorii ce influențează funcționarea sistemului politic.
8. Ce tipuri de sisteme politice cunoașteți?
9. Care sisteme politice sunt mai viabile, stabile? De ce?

Bibliografie:

1. Dicționar de probleme politice: 60 de mize ale Franței contemporane / red. coord. N.Haudegand și P.Lefebure.- Chișinău: Museum, 2002.
2. Enciu, N. Politologie: Curs universitar.- Chișinău: Civitas, 2005.
3. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
4. Frunțașu, P. Sistemele politice liberal – democratice.- Chișinău: USM, 2000.
5. Fulga, Gh. Cunoașterea socială și universul politic: studii de sociologie politică.- București: Editura Economică, 2003.
6. Mitran, I. Politologie.- București, 2000.
7. Pițurcă, A. Introducere în știința politică, [On-line], [14.08.07]. Accesibil: www.svedu.ro/curs/isp/isp.pdf.
8. Popescu, T. Politologie.- Chișinău, 1998.
9. Radu, R. Cultura politică.- București, Ed.: Tempus,1994.

10. Radu, R. Politologie. Editie revizuita, [On-line], [09.11.2006]. Accesibil: <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=443&idb=>
11. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodico-didactică.- Chișinău, 1999.
12. Țîrdea, B., Noroc, L. Politologie: Curs de prelegeri.- Ch.: Pontos, 2006.
13. Vâlsan, C. Politologie.- București, 1997.
14. Voiculescu, M. Politologie.- București, 1998.
15. Вебер, М. Типы господства, [On-line], [13.08.2007]. Accesibil: http://socioworld.narod.ru/text/history/web_gosp.html.
16. Зеленков, М.Ю. Политология для юристов.- Москва: Юридический институт МИИТа, 2003.
17. Ирхин, Ю.В., Зотов В.Д., Зотова Л.В. Политология: Учебник.- М.: Юристъ, 2002.
18. Истон, Д. Категории системного анализа политики // Политология: Хрестоматия. / Сост.: проф. М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин. – М.: Гардарики, 2000. С.319-331.
19. Краснов, Б. И. Политическая система, [On-line], [11.02.06]. Accesibil: <http://www.juristy.ru/statii/tgp/tgp11.htm>
20. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова).- Москва, 1997.
21. Парсонс, Т. Понятие общества: компоненты и их взаимоотношения // Американская социологическая мысль.- М., 1996, с.494-526.
22. Политология. Курс лекций. Под ред. М.Н.Марченко.- Москва, 2000.
23. Пушкарева, Г.В. Политология.- Москва, 2002.
24. Шабров, О.Ф. Политическая система: демократия и управление обществом // Государство и право, № 5, 1994, с. 116-125.

IV. STATUL - INSTITUȚIA FUNDAMENTALĂ A SISTEMULUI POLITIC

1. Conceptul de stat. 2. Trăsăturile și funcțiile statului. 3. Structura de stat. 4. Forma de guvernare. 5. Trăsăturile definitorii ale statului de drept. 6. Statul și economia.

1. Conceptul de stat

Noțiunea de stat (*statio*), pentru prima dată, a fost folosită de N.Machiavelli în lucrarea „Principele” (1513). În sensul cel mai larg al cuvântului, statul este organizatorul principal al activității unei comunități umane care stabilește reguli generale și obligatorii de conduită, garantează aplicarea sau executarea acestor reguli. În sens îngust, statul este ansamblul autorităților publice care asigură guvernarea. Statul este caracterizat ca:

- organizație politică a societății cu ajutorul căreia se realizează conducerea socială;
- organizație care exercită puterea pe un teritoriu determinat al unei comunități umane;
- organizație politică a deținătorilor puterii de stat care, în exclusivitate, poate impune executarea voinței generale, aplicând, în caz de necesitate, forța de constrângere.

Cu toate că termenul de „stat” se referă la realități sociale și politice extrem de diferite, acestea au în comun trei elemente: un teritoriu strict determinat, ocupat de o populație asupra căreia se exercită autoritatea unei puteri juridic organizate.

Un stat este mai întâi de toate o formațiune teritorială, definită prin frontiere în interiorul cărora el își exercită o autoritate suverană. De asemenea, un stat se definește prin grupul uman rezident pe acest teritoriu și care se compune din nativi (prin naștere sau naturalizare) și străini. Menționăm că doar cei dintâi au calitatea de cetățeni și, în această calitate, au dreptul de a participa la alegerile politice. Relația dintre stat și populația de nativi se bazează pe sentimentul de apartenență la aceeași entitate socială și politică. Această conștiință națională, înrădăcinată în istorie și al cărei rol a fost esențial în procesul constituirii statelor moderne, se poate totuși ciocni de sentimente de identitate colectivă antagoniste, proprii anumitor tipuri de populații. Acestea amenință, într-un asemenea caz, voința de

unitate a statului. Pentru a ține seama de aceste rezistențe în fața asimilării, statul poate adopta o formă de organizare federativă sau regionalistă. Atunci când aceste aspirații, luând amploare, nu mai pot fi conținute nici de către un cadru federativ, statul se divizează în mai multe entități naționale (fostele Iugoslavia, Cehoslovacia).

Un ultim element: exercitarea unei puteri juridic organizate. Într-o societate, numai statul are dreptul de a impune decizii în mod unilateral, recurgând, eventual, la constrângerea fizică. În acest scop el dispune de legi, de administrație, de poliție și de justiție. Existența unui statut juridic al puterii organizează și limitează exercitarea sa și îi protejează astfel pe cei guvernați de arbitrarul guvernanților. Autoritatea de stat pentru a fi legitimă trebuie să fie bazată pe consimțământul guvernaților.

Pe plan internațional, statele, care reprezintă societatea în întregul ei, sunt și subiecte de drept. Accesul lor la ONU și la alte organizații internaționale poate fi considerat ca un semn al recunoașterii lor juridice de către comunitatea internațională.

Apariția și evoluția statului. Apariția și evoluția statului este o legitate a dezvoltării sociale. Statul a apărut la o anumită treaptă a evoluției istorice, răspunzând nevoilor de dezvoltare și progres ale societății. Statul apare în perioada de trecere de la organizarea gentilică la orânduirea sclavagistă. Necesitatea apariției statului este legată de trebuințele unor comunități umane evoluuate de a-și asigura funcționalitatea. Evoluția comunităților umane prestatale se prezintă astfel: hoarda, ginta, tribul.

Factorii care au determinat apariția statului sunt:

- Atingerea unui înalt grad de evoluție (atât numeric cât și calitativ) a uniunilor tribale;
- Diviziunea socială a muncii ce a generat necesitatea organizării comunității în cadrul unui anumit teritoriu;
- Diferențierea socială care a adus la apariția unei autorități cu mijloace de impunere a propriei voințe.

Modificările rezultate ca urmare a acțiunii factorilor enumerați, au impus apariția unui organism și a unor instituții specializate care și-au găsit exprimarea în stat, precum și anumite persoane cărora li s-au încredințat anumite funcții de organizare, apărare și conducere socială. Deci, apariția statului e legată de evoluția unor comunități umane, care, pentru a funcționa, aveau nevoie de o

organizare politică dată de stat.

La început statul a apărut ca o organizare politică a triburilor și uniunilor tribale, iar apoi, odată cu formarea popoarelor, statul a devenit principalul mod de organizare politică a acestora. În rezultatul evoluției istorice, tendința națiunilor de a se constitui într-o organizare politică de sine stătătoare a devenit atât de puternică încât a fost principalul factor de destrămare a imperiilor pe ruinele cărora s-au format state naționale independente.

Apariția statului ca organizare a puterii colective a societății a necesitat asigurarea respectării normelor sociale transformate treptat în norme juridice.

Încercând să explice geneza, rolul, funcțiile și esența statului cercetătorii au elaborat diverse concepții. Diversitatea de opinii a fost determinată de următorii factori:

- perioada istorică în care a fost analizat statul;
- nivelul de dezvoltare al științelor sociale;
- interesele sociale, economice și politice prin prisma cărora a fost studiat statul;
- criteriile care au stat la baza cercetării problematicii statului;
- domeniile științei din perspectiva cărora a fost studiat statul.

Astfel, au fost elaborate mai multe teorii referitoare la apariția și esența statului:

Teocratică – conferă statului o origine divină, respectul și supunerea față de puterea de stat stat fiind apreciate ca o datorie religioasă;

Patriarhală – statul a luat naștere direct din familie, iar puterea monarhului din puterea părintească;

Patrimonială – statul a generat din dreptul de proprietate asupra pământului pe care îl au guvernanții, iar cei guvernați sunt în rol de arendași;

Contractuală – statul a apărut în baza unei înțelegeri între putere și cetățeni, ca o necesitate naturală (această teorie a fost discutată încă din antichitate dar dezvoltată în epoca luminilor prin contribuția adusă de Ch.Montesquieu și J.J.Rousseau);

Violenței – statul a apărut ca rezultat al stărilor conflictuale dintre oameni, a raporturilor dintre învingători și învinși, în care tribul învingător își subordona tribul învins;

Rasistă – o variantă a teoriei violenței, conform căreia o rasă

ar trebui să domine altă rasă;

Organicistă – transpune mecanic situația din natură în societate, în care statul reprezintă anumite celule specializate în asigurarea funcționalității organismului social;

Psihologistă – explică existența statului prin factori de ordin psihologic: în societate unii oameni sunt predestinați să conducă, iar alții să fie conduși;

Juridică – raporturile între oameni nu pot exista decât în baza unor reglementări juridice.

Marxistă – statul este rezultatul apariției proprietății private și a scindării societății în clase antagoniste și servește drept instrument de dominație a unei clase sociale asupra alteia.

2.Trăsăturile și funcțiile statului

Trăsăturile statului. La prima vedere, statele, din diferite timpuri și epoci au puține lucruri comune. Dar o analiză mai profundă ne face să constatăm că statele au unele trăsături comune, cu toate că gradul de manifestare a lor la diverse state se manifestă în mod diferit. Datorită acestor caracteristici statul și se deosebește de alte instituții politice. Aceste trăsături distinctive sunt:

➤ Are caracter istoric, apariția sa fiind impusă de necesitățile dezvoltării sociale, de faptul că o societate umană nu poate să existe și să funcționeze fără organizare politică asigurată prin intermediul statului.

➤ În stat puterea publică se detașază de societate, apare o castă de funcționari – profesioniști. Prin aceasta statul se deosebește de organizațiile tribale care aveau la bază principiile autoorganizării.

➤ Statul este exponentul puterii supreme în cadrul unui anumit teritoriu. În orice societate există diferite forme ale puterii sociale, însă puterea supremă aparține statului, deciziile sale exprimate prin legi fiind obligatorii pentru toți.

➤ Statul deține monopolul asupra folosirii legale a forței, a constrângerii fizice. Diapazonul folosirii constrângerii de către stat este foarte larg: de la limitarea libertății până la nimicirea fizică a individului. Posibilitatea de a priva indivizii de valorile supreme cum sunt viața și libertate îi conferă statului o pondere deosebită în

viața oricărei societăți. Pentru realizarea funcțiilor coercitive statul dispune atât de mijloace (armament, locuri de detenție ș.a.) cât și de organe speciale (armată, poliție, jandarmerie, servicii speciale, organe judiciare).

➤ Este instituția politică cu cel mai înalt grad de organizare și structurare. Sub acest aspect statul are trei componente bine conturate și strict organizate: puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească, toate acestea fiind organizate atât la nivel central, cât și la nivel local în diverse instituții (parlament, guvern, ministere, instanțe de judecată, armată, poliție etc.).

➤ Statul are un teritoriu clar delimitat prin frontiere stricte. Legile și prerogativele statului se răsfrâng asupra persoanelor stabilite în limitele teritoriale stabilite.

➤ Constituie o organizație politică a unei comunități umane. De regulă, statul reprezintă modul de organizare politică a națiunilor un cadrul teritoriilor respective sub forma statelor naționale.

➤ Statul reprezintă societatea în ansamblu și își asumă responsabilitatea de a apăra interesele și bunăstarea generală. Nici o altă instituție politică, cu excepția „partidelor conducătoare din statele totalitare, nu-și poate asuma reprezentarea interesului general și nici nu posedă mijloacele respective pentru realizarea acestor sarcini.

➤ Obligativitatea calității de membru al statului. Spre deosebire de alte instituții politice, cum ar fi, de-o pildă, partidele politice, în care apartenența este benevolă și nu este obligatorie, cetățenia statului persoana o posedă de la naștere.

➤ Are caracter suveran, prin faptul că reprezintă organizarea politică a unei comunități umane în cadrul unor frontiere ca expresie a voinței cetățenilor. Suveranitatea este o însușire esențială a statului. În virtutea ei, statul are, în exterior, independență față de toate celelalte state, iar, în interior, are puterea de a stabili legile atât pentru el, cât și pentru proprii cetățeni și de a le impune acestora ca, atunci când cooperează pentru realizarea unor scopuri sociale, să se conformeze și scopului colectiv suprem. În virtutea suveranității, statul fixează, în interior, limitele competenței indivizilor și colectivităților din societatea respectivă.

Ca instituție politică și juridică, suveranitatea a apărut odată cu formarea statelor. Teoreticienii consideră că suveranitatea are o serie de caracteristici:

- a) este unică, în sensul că pe un teritoriu statal se exercită o singură suveranitate;
- b) este imprescriptibilă, neputând fi dobândită prin uzucapiune;
- c) este inalienabilă, neputând fi înstrăinată;
- d) este indivizibilă, deoarece nu poate fi împărțită între indivizii statului respectiv.

Deoarece suveranitatea nu poate fi exercitată direct, au fost create instituții prin care se exprimă voința poporului sau a națiunii. Parlamentul, devenit personificarea juridică a națiunii, exercită suveranitatea. [21]

➔ Este instituție specializată care asigură funcționalitatea socială prin contribuții financiare ale cetățenilor, prin impozite. Doar statul are dreptul de a colecta impozitele și taxele de la populație

Prin trăsăturile sale, prin modul de organizare, prin scopul pentru care a apărut, statul constituie principala instituție a sistemului politic prin intermediul căreia se asigură organizarea, conducerea societății, în conformitate cu voința și interesele puterii de stat.

Funcțiile statului. În ceea ce privește funcțiile statului, trebuie precizat că statul nu este un scop în sine ci un instrument pentru organizarea și conducerea societății în serviciul și interesul acesteia, în conformitate cu orientarea dominantă la un moment dat. Se poate distinge între funcțiile interne și funcțiile externe.

Rolul și funcțiile statului au evoluat de-a lungul istoriei în conformitate cu principiile de organizare și valorile sociale specifice respectivelor societăți. Prin funcții ale statului sunt desemnate activitățile fundamentale ale statului, la realizarea cărora este antrenat întregul mecanism de stat. Distingem funcțiile interne și funcțiile externe ale statului. **Funcțiile interne** ale statului sunt:

- **Legislativă**, prin care statul, prin organismele sale specializate, adoptă sistemul legislativ al societății;
- **Executivă**, care presupune realizarea activității de organizare a executării legilor și a altor decizii adoptate, cât și organizarea întregii activități în diverse domenii de activitate;
- **Judecătorească**, prin care se supraveghează aplicarea

corectă a legilor și sancționarea încălcărilor acestora;

➤ **Economică**, ce constă, pe de o parte, în faptul că statul este organizatorul direct al activității economice în cazul proprietății de stat, iar pe de altă parte, asigură cadrul politic, organizatoric și juridic prin care agenții economici își desfășoară activitatea;

➤ **Socială**, prin care se asigură condiții decente de trai tuturor cetățenilor țării prin măsuri de protecție socială, medicală, etc.;

➤ **Administrativă**, prin care se asigură satisfacerea diverselor necesități ale populației atât la nivel central cât și la cel local;

➤ **Culturală**, prin care se asigură condiții de instruire și educație, de afirmare a capacităților creative ale cetățenilor;

➤ **De apărare a ordinii sociale**, care are o latură preventiv-educativă și alta coercitivă, prin care se sancționează actele antisociale;

➤ **Ecologică**, prin care se protejază și se conservă mediul ambiant.

Funcțiile externe ale statului sunt:

- dezvoltarea și întreținerea relațiilor cu alte state;
- colaborarea reciproc avantajoasă în diverse domenii cu alte state;
- apărarea intereselor statului în plan extern;
- apărarea independenței și suveranității statale, a integrității teritoriale.

Funcțiile îndeplinite de stat trebuie analizate în interdependența lor, ele contribuind la realizarea scopului fundamental pe care îl are statul democratic – promovarea și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Dintr-o perspectivă tradițională, funcțiile statului nu sunt prezentate doar într-o manieră descriptivă ci și normativă pentru a realiza obiectivul liberal al limitării puterii prin putere printr-un sistem de puteri și contra-puteri. O clasificare a organizării și instituțiilor statului permite sesizarea funcțiilor, componentelor și multiplelor sale puteri. Raporturile de putere ce se stabilesc în interiorul statului permit analiza sa ca organizație.

Astfel, statul ca organizație corespunde unui ansamblu de puteri ce contribuie la formularea unor decizii legitime. Philippe

Braud, plecând de la Montesquieu, a clasificat puterea de stat după criteriile legislative, executive și juridice desemnând astfel funcțiile statului.

Funcțiile și organele statului (după Philippe Braud) [18;45]:

Funcții	Organe de stat
Legislative	Parlament (legi în sens strict) Guvern (reglementări autonome) Curți supreme (fotărâri de principiu)
Executive	Guvernul (metodologii de aplicare, măsuri individuale) Administrație (metodologii de aplicare, măsuri individuale, operații efective) Parlament (măsuri individuale excepționale)
Juridice	Parlament (legi de amnistie) Guvern și administrație (recurs extraordinar) Autorități judiciare (recurs în contencios)

3. Structura de stat

Teritoriul, după cum s-a menționat anterior, este un element esențial al statului. Organizarea puterii de stat în raport cu teritoriul desemnează *structura de stat*. Din punctul de vedere al structurii de stat statele se divizează în următoarele categorii: *unitare* (simple), *federative* (compuse) și confederații.

Statul unitar – se caracterizează prin aceea că puterea e structurată pe un singur palier. Caracteristicile distincte ale statelor unitare sunt:

- ♦ Statele unitare nu au în componența lor entități statale. Teritoriul acestor state este delimitat în unități teritorial-administrative, care nu sunt suverane și nu posedă atribute statale. Unele state, mici ca dimensiuni, nici nu-și delimitează teritoriul în unități teritorial-administrative (Malta, Bahrein).

- ♦ Statele unitare au un singur rând de organe supreme (un singur parlament, un singur guvern, un singur șef de stat, o singură instanță judecătorească supremă) care își exercită competențele lor pe întreg teritoriul statului și cu privire la întreaga populație.

- ♦ Statele unitare au o singură constituție și un sistem legislativ unic.

- ♦ Statul însuși este subiect de drept internațional și participă în

această calitate la viața internațională.

- ♦ În statele unitare cetățenii au o singură cetățenie.

Statul unitar presupune existența unei voințe politice unice ce este impusă cetățenilor prin intermediul unui aparat administrativ controlat de centru. Principiul său distinctiv îl reprezintă ideea indivizibilității statului introdusă de Revoluția franceză în 1792, ca răspuns la tendințele federaliste ce se manifestau în epocă. Principiul statului unitar este susceptibil de diferite interpretări în dependență de contextul și referințele momentului istoric analizat. Începutul a fost reprezentat de statul unitar centralizat în care deciziile în materie administrativă erau luate de puterea centrală. Dar pentru a nu fi paralizate de mulțimea problemelor statele centralizate recunosc o serie de competențe organelor locale luând măsuri de *deconcentrare*. Deconcentrarea constă în numirea unor agenți ai puterii centrale la nivel local, care rămân însă responsabili față de autoritățile centrale. Cererile de creștere a democrației locale au antrenat tendința de *descentralizare* a statelor unitare, proces ce presupune că deciziile sunt luate sub controlul cetățenilor de către autorități locale alese. Descentralizarea poate fi de natură *funcțională* atunci când se recunoaște serviciilor publice un grad de autonomie ce permite celor interesați să participe la gestiunea treburilor publice, sau de natură *teritorială* când se recunoaște autonomia entităților administrative ce se pot administra în mod independent.[18;46]

Statul unitar, deși este delimitat în unități teritorial-administrative care pot fi relativ autonome, această autonomie nu echivalează cu suveranitatea internă: organele deliberative locale nu au putere legislativă, autonomia lor fiind consacrată și limitele acesteia fiind stabilite de constituția adoptată la nivel central – singura existentă – și de legile emise de puterea centrală.

Clasificarea statelor unitare. Statele unitare au și multe particularități distincte, fapt ce permite clasificarea lor după anumite principii. Astfel, în dependență de existența (sau inexistența) teritoriilor autonome, statele unitare pot fi: **simple** și **compuse**.

Statele unitare simple sunt acele state care nu au autonomii teritoriale. Teritoriul statelor respective ori nu este delimitat în unități teritorial-administrative (în cazul statelor mici ca teritoriu), ori

sunt delimitate doar în unități teritorial-administrative (Franța, Polonia, Algeria, Columbia ș.a.). Unitățile teritorial-administrative pot fi constituite pe două-trei nivele: local – județean (raional) – regional, sau pe patru nivele ca în Franța.

Statele unitare compuse sunt acele state care au una sau câteva autonomii teritoriale (Azerbaidjan, Danemarca, Spania, China). Autonomia (de la grecescul *autonomia* – autoadministrare, independență) în domeniul construcției statale înseamnă luarea în considerație la delimitarea teritoriului statului a particularităților naționale, culturale, istorice, geografice, locale ș.a. autonomiile pot fi: *teritoriale și extra-teritoriale*.

Autonomia teritorială reprezintă o entitate teritorială creată în baza particularităților menționate, populației oferindu-i-se posibilitatea de a rezolva anumite probleme de importanță locală. De regulă, autonomia teritorială este acordată populației care are anumite particularități de ordin economic și cultural determinate de factori istorico-geografici. Autonomia național-teritorială este acordată minorităților naționale stabilite compact pe un anumit teritoriu.

Autonomia teritorială poate fi: *politică* sau *administrativă*. Deosebirea esențială dintre ele, cu o anumită doză de relativitate constă în următoarele: autonomia politică își poate crea propriul sistem legislativ, iar autonomia administrativă nu beneficiază de acest drept.

Autonomia extra-teritorială (mai este numită și autonomie etnoculturală sau național-culturală) nu presupune divizare teritorială. Acest tip de autonomie este acordat minorităților naționale amplasate răsleț pe teritoriul statului și se materializează prin crearea propriilor organizații ce promovează valorile respectivei minorități și le apără interesele.

După gradul de dependență al autorităților publice locale față de autoritățile centrale ale statului, statele unitare se divizează în state **centralizate** și state **descentralizate**.

În statele unitare centralizate, dependența autorităților publice locale față de autoritățile centrale ale statului este destul de mare, relațiile dintre ele fiind constituite în baza principiului verticalității puterii. Organele puterii locale se subordonează puterii centrale, iar conducătorii lor sunt numiți de autorităților centrale.

În statele unitare descentralizate autoritățile locale sunt constituite și activează în baze principiilor autonomiei locale, care oferă colectivităților locale posibilitatea de a-și rezolva pe propria lor răspundere problemele locale. Relațiile dintre autoritățile centrale cu cele locale au la bază principiul colaborării. Controlul activității autorităților locale realizat de către autoritățile centrale este un control de tutelă administrativă.

Statele unitare pot fi clasificate și după componența națională a populației. În conformitate cu principiul menționat, statele se împart în **mononaționale** (Suedia, Norvegia ș.a.) și **multinaționale** (Marea Britanie, Spania), cu toate că, în lumea contemporană este imposibil de conceput un stat strict mononațional.

Statul federativ – este constituit din două sau mai multe state membre care în limitele și în condițiile stabilite prin constituția federației își transferă o parte dintre atributele lor suverane în favoarea statului federativ și dau astfel naștere unui nou stat, distinct de statele ce îl alcătuiesc.

Competențele autorității centrale sunt stabilite de către subiecții ce formează federația și consfințite în actul constitutiv, de regulă Constituția. Competențele autorităților locale chiar dacă sunt stabilite tot prin Constituție, sunt “păstrate”, nu sunt dobândite. În statul unitar competențele autorităților locale, oricât de largi ar fi, sunt cele atribuite de autoritatea centrală. De aici rezultă un alt element important. În statele unitare autoritatea centrală menține dreptul de control și de a se implica în activitatea autorităților locale, iar în statele federale autoritatea centrală poate interveni în domeniile în care exercitarea competențelor aparține autorităților locale numai în modul prevăzut expres de constituția federală. [4]

Statul *federal* implică existența unor unități teritoriale multiple ce sunt dotate constituțional, legislativ și juridic cu un anumit grad de autonomie. Numite state, aceste unități federate nu au însă competențe în materie de relații internaționale.

Statelor federative le sunt caracteristice următoarele elemente:

- două rânduri de organe supreme (la nivelul federației și la nivelul statului membru);
- populația federației poate deține cetățenia statului respectiv, cât și cetățenia federală;

- raporturile dintre statele membre sunt raporturi de drept intern și nu raporturi de drept internațional;
- calitatea de subiect unic al raporturilor de drept internațional aparține federației;
- parlamentul federației este bicameral, o cameră reprezentând statele-membre, iar altă cameră - poporul întregii federații;
- dreptul constituie un „sistem integrat”, format din norme federale obligatorii pentru întreaga federație și norme ale statelor-membre.

Cercetătorii ruși I. Busîghina și A. Zaharov consideră că un stat, pentru a avea calitatea de federație, trebuie să întrunească următoarele criterii:

- orice entitate teritorială și cetățenii care locuiesc aici, concomitent, se află sub jurisdicția a două nivele ale puterii de stat;
- fiecare nivel al puterii de stat are competențe proprii;
- nici unul din nivelele de putere menționate nu poate suprima pe celălalt. [25;97]

Circa 45 % din suprafața uscatului (peste 65 mln km²) este ocupată de state care au un model federal al structurii statale. Populația acestor state este de 2 mlrd locuitori. În același timp, însă, dintr-un număr de circa 200 de state, chiar luând în calcul așa-numitele „federații ascunse” de genul Spaniei, numărul federațiilor abia depășește cifra de 20. Aproape toate statele mari sunt federații. Dintre cele mai mari după suprafață state ale lumii, doar China are o organizare unitară, dar și aceasta, pe lângă cele 22 provincii are 5 regiuni autonome. Se poate presupune că această formă de organizare statale este caracteristică statelor mari (Rusia, SUA, Brazilia, Canada, Australia, Mexic, Argentina, India, Nigeria toate cu un teritoriu de peste 1 mln km²). De regulă, se consideră că statele deosebit de mari instituie un model federal de organizare pentru a introduce nivelul intermediar de administrare, fapt care ar asigura o administrare mai eficientă a teritoriilor sale întinse.

Excepție sunt statele mai mici care au devenit federații în virtutea condițiilor istorice (Austria, Elveția, ș.a.) ele fiind constituite din entități anterior de sine stătătoare, sau în virtutea așezării

geografice, organizarea federală fiind determinată de amplasarea insulară a statului (Malaysia, Comore, Saint-Kitts și Nevis). [17;5]

În prezent există 21 de state federale: 7 state în Europa (Elveția, Germania, Austria, Belgia, Rusia, Serbia-Muntenegru, Bosnia și Herțegovina), 6 în Americi (SUA, Canada, Mexic, Brazilia, Argentina, Venezuela), 3 în Africa (Nigeria, Etiopia, Comores,), 4 în Asia (Emiratele Arabe Unite, India, Pakistan, Malaiezia) și Australia.

Din punct de vedere istoric, federațiile au luat naștere pe două căi:

a) prin unirea a două sau mai multor state suverane – eventual legate înainte prin relații de tip confederativ; de exemplu : SUA, Elveția, Germania, fosta URSS și actuala Federație Rusă, fosta și actuala Iugoslavia, fosta Cehoslovacie.

b) prin transformarea unor state unitare; de exemplu: Belgia.

Un exemplu de federație constituită relativ recent sub garanție externă este Bosnia și Herzegovina. Potrivit Acordului de pace de la Dayton semnat în 1995 (care a instituționalizat federalizarea), semnatori ai acordului sunt Bosnia și Herzegovina, Croația și RF Yugoslavia precum și garanții: Uniunea Europeană, reprezentată printr-un negociator special, Franța, Germania, Rusia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și SUA. Prin urmare, în calitate de părți sunt incluse statele vecine și viitorul stat federal, iar acordul nu este semnat de subiecți ipotetici ai viitoarei federații. [17;5]

Pot fi considerate variante ale statelor compuse acelea în care există unele regiuni sau zone autonome fără ca întregul teritoriu să fie federalizat; e necesar, însă, ca autonomia acestor regiuni sau zone să echivaleze cu o suveranitate internă, deci să fie la fel de mare ca cea a componentelor unei federații. Exemple: Tirolul de Sud în cadrul Italiei, Catalonia în cadrul Spaniei. Pe de altă parte, chiar în statele federale pot exista, în afară de componentele lor care sînt subiecte ale federației și în cadrul acestor componente, regiuni sau zone autonome; ele nu alcătuiesc însă un al treilea nivel de organe centrale ale puterii, autonomia lor în cadrul respectivei componente a federației nefiind echivalentă cu suveranitatea acelei componente în cadrul federației, deși depășește simpla descentralizare întîlnită în statele unitare

(Cecenia, Osetia, Ingușetia etc, regiuni în cadrul fostei republici ruse, ea însăși membră a fostei U.R.S.S).

Referitor la problema federalizării Republicii Moldova, care apare periodic în dezbaterile publice, menționăm că așa-numita "federalizare" ar duce la dezmembrarea statului și ar reprezenta un precedent periculos imprezibil pentru întreg continentul european, ar crea un stimul pentru alte mișcări de factură separatistă.

Admiterea federalizării R. Moldova ar constitui un act anticonstituțional. Articolul 1, punct 1 al Constituției R. Moldova stipulează: „Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil”. Prin încercările de a federaliza statul se compromite atât pe plan intern, cât și pe plan extern puterea constituțională a R. Moldova, prin faptul că se admite egalitatea între cele două entități – Republica Moldova, stat independent și suveran, subiect de drept internațional și Transnistria - formațiune autoproclamată prin forță, prin violarea flagrantă a voinței poporului și nerecunoscută de nici un stat din lume, care a instaurat un regim odios de teroare și de oprimare a drepturilor omului.

Deseori, ca argument în favoarea federalizării R.M se invocă experiența Belgiei sau a Elveției. În acest context, menționăm că federalismul Belgiei și al Elveției, este bazat pe comunități etnice și lingvistice foarte omogene și foarte clar delimitate ca teritoriu în interiorul celor două țări, situație care se deosebește radical de cea a Republicii Moldova. Nici unul dintre aceste state nu s-au constituit ca federație având garanți externi state, trupele cărora staționează contrar Constituției statului-gazdă pe teritoriul său. Nici unul dintre acestea nu s-a federalizat prin încheierea unui acord între stat (în persoana autorităților centrale) recunoscut în plan mondial și o parte din teritoriu (reprezentată printr-un grup de persoane declarate de Uniunea Europeană și SUA *persona nongrata*). Nici un stat din lume nu a recunoscut alegerile și referendumurile organizate de cei care controlează acest teritoriu, acestea nefiind conforme actelor normative naționale și internaționale. [17;4-5]

Confederația reprezintă o asociație de state în care statele-membre își păstrează suveranitatea și independența, dar care

constituie în scopul realizării unor interese comune, organe speciale. Deciziile organelor confederative sunt promulgate doar după ratificarea lor de către organele puterii centrale a fiecărui subiect al confederației. În confederație lipsește organul unic al puterii legislative supreme, o cetățenie unică, iar statele subiecte a confederației pe arena internațională se afirmă ca persoane juridice cu drepturi depline. Subiecții confederației benevol pot să întrerupă contractul încheiat.

Confederațiile sunt de domeniul trecutului, ele fiind etape de constituire a federațiilor. Confederația germanică (1815-1871) a precedat formarea imperiului german în 1871 și a federației germane în 1949; Confederația elvețiană (1803-1848) s-a transformat în federație în 1848.

În literatura de specialitate sunt evidențiate următoarele trăsături ale confederației:

- confederația se formează în baza acordurilor între statele-membre;
- subiectele confederației au dreptul de a ieși liber din componența acesteia;
- suveranitatea în confederație aparține statelor care intră în componența ei;
- de competența confederației ține un cerc restrâns de probleme;
- în confederații se formează doar acele organe de stat, care sunt necesare pentru rezolvarea problemelor evidențiate special în actele contractuale (organele puterii judecătorești nu există, numărul de organe ale puterii executive este limitat);
- parlamentul confederației se formează de către organele reprezentative ale subiectelor, care îi obligă pe delegații săi să respecte instrucțiunile primite;
- organele de stat permanente ale confederației sunt lipsite de dreptul de putere: de regulă, actele organelor confederale ale puterii nu au acțiune directă, ele nu sunt adresate cetățenilor, ci organelor puterii subiecților confederației;
- subiectelor confederației le aparține dreptul de recuzare, adică de a nu recunoaște sau de a renunța să aplice actele organelor confederale ale puterii;
- bugetul confederației se formează din contul cotizațiilor

- benevole ale subiectelor, confederația poate să-și asume dreptul de a încasa direct impozitele locale;
- subiectele confederației au dreptul să stabilească impozite vamale și alte restricții, să limiteze deplasarea persoanelor, mărfurilor și capitalurilor;
 - de regulă, în confederații lipsește sistemul unic de circulație a banilor;
 - formațiunile militare sunt completate de subiectele confederației, totodată se poate păstra dubla lor subordonare organelor puterii confederației și ale subiectelor;
 - nu există o cetățenie a confederației. [8;65]

4. Forma de guvernare

Forma de guvernare desemnează modul de exercitare și manifestare a puterii de stat și se referă la raporturile dintre diferite instituții ale statului, structura și modalitatea de organizare a organelor puterii de stat, participarea cetățenilor la organizarea lor.

În dependență de configurația și raporturile dintre organismele statului deosebim două forme de guvernare: *monarhia* și *republica*. În prima frază din *Principele*, N.Machiavelli referindu-se la stat, menționa: „Toate statele, toate stăpânirile care au avut și au autoritate asupra oamenilor au fost și sunt republici sau principate” [13;4]

Monarhia. Reprezintă o formă de guvernare în care șeful statului este monarhul, care de regulă deține puterea deplină în stat pe viață și o transmite ereditar.

Monarhiile apar în antichitate, iar în feudalism devin forme dominante de guvernare. Monarhia în forma sa clasică este caracterizată de următoarele trăsături:

- monarhul dispune de puterea deplină în stat;
- puterea monarhului se transmite prin moștenire;
- monarhul nu poartă răspundere pentru acțiunile sale.

Deosebim *monarhie absolută* și *monarhie constituțională*.

Monarhia absolută este o formă de guvernare, în care puterea este deținută unipersonal de către monarh. Nu există instituții reprezentative, care ar limita puterea monarhului. Poporul e lipsit de drepturi și de posibilitatea de a participa la conducerea statului.

În prezent monarhia absolută s-a menținut în Arabia Saudită,

Katar, Oman, Brunei, Emiratele Arabe Unite.

Monarhia constituțională reprezintă o formă de guvernare, în care puterea monarhului este limitată de parlament. Parlamentul stabilește în legea fundamentală a țării limitele puterii monarhului. Monarhia constituțională se afirmă ca *dualistă* sau *parlamentară*.

Monarhia dualistă este o formă de guvernare, în care monarhul nu depinde de parlament în realizarea puterii executive. Monarhul formează guvernul, care este responsabil doar față de el.

Puterea legislativă aparține parlamentului, dar este limitată de monarh, care dispune de dreptul de veto, numește membrii palatei superioare, poate dizolva parlamentul.

Această formă de guvernare este caracteristică pentru Iordania, Kuweit, Maroc.

Monarhia parlamentară este o formă de guvernare, în care monarhul îndeplinește funcții reprezentative, fiind mai mult un simbol al statului.

Puterea legislativă aparține parlamentului; puterea executivă - guvernului, care este format de parlament și este responsabil în fața lui pentru activitatea realizată.

Acest model este în Marea Britanie și în Japonia.

Republica. Reprezintă o formă de guvernare, în care toate organele puterii de stat sunt alese de popor sau se formează de instituția reprezentativă națională.

Republica este caracterizată de următoarele trăsături:

- Organele puterii sunt alese de popor pentru o perioadă limitată;

- Se respectă principiul separării puterii în stat;
- Există responsabilitatea juridică a șefului statului.

Republicile pot fi: *prezidențiale*, *parlamentare* și *semiprezidențiale*.

Republica prezidențială – șeful statului este ales de către cetățeni și se află pe poziții egale cu parlamentul.

Principalele trăsături ale regimurilor prezidențiale sunt:

- puterea executivă este încredințată prin Constituție președintelui, investit totodată, cu largi responsabilități în conducerea generală a statului;

- președintele este ales prin vot universal, egal, direct și

secret, pentru un mandat a cărui durată variază de la un sistem constituțional la altul. Președintele deține o poziție egală cu cea a parlamentului în ceea ce privește reprezentarea Națiunii, având proceduri de alegere similare din punct de vedere a reprezentativității;

- președintele nu poate dizolva parlamentul, iar acesta nu poate revoca ori demite pe președinte. Imposibilitatea revocării nu înlătură posibilitatea punerii sub acuzare a șefului statului de către parlament pentru anumite fapte și potrivit unei anumite proceduri;

- miniștrii nu răspund politic pentru activitatea guvernamentală pe care o desfășoară, în fața parlamentului.

Sistemul prezidențial clasic este realizat în SUA.

Republica parlamentară – șeful statului lipsește, iar dacă există este ales de parlament și este responsabil în fața parlamentului.

Separarea suplă și colaborarea puterilor caracterizează sistemul parlamentar, rădăcinile căruia se află în sistemul constituțional britanic. Caracteristica esențială a acestui sistem constă în gradul înalt de interferență între parlament și componentele sale, pe de o parte (camere, comisii parlamentare ș.a.) și guvern, pe de altă parte. Între cele două puteri există o colaborare strânsă.

În afara colaborării armonioase și a echilibrului între puterea legislativă și cea executivă, sistemul parlamentar se caracterizează prin:

- alegerea președintelui republicii de către parlament;
- investirea șefului statului cu atribuții limitate privind conducerea efectivă a statului;
- răspunderea politică a guvernului față de parlament.

Modelul republicii parlamentare este caracteristic pentru Italia, Germania, Ungaria, Cehia, Slovacia, Estonia, Israel, Turcia, India, Republica Moldova etc.

Republica semiprezidențială – are trăsături care se regăsesc atât în republicile prezidențiale, cât și în cele parlamentare, preponderente fiind cele dintâi.

Șeful statului este ales ca și în republica prezidențială prin vot direct de către corpul electoral. În același timp, miniștrii sunt responsabili în fața parlamentului, care îi poate determina să

demisioneze prin intermediul votului de neîncredere.

Un rol important în republicile semiprezidențiale revine Curților constituționale.

Asemenea sisteme sunt caracteristice Franței, Finlandei, Portugaliei, Austriei, Irlandei.

5. Trăsăturile definitorii ale statului de drept

Statul și dreptul sunt strâns legate unul de altul. Ambele sunt fenomene sociale, au apărut în același timp și din aceleași cauze. Statul este autorul direct sau indirect al normelor juridice: fie le elaborează el, prin organele sale, fie le recunoaște efectul obligatoriu și le garantează prin forța sa de constrângere pe cele din alte sfere (normele morale, normele organizațiilor nestatale, normele deontologice, obiceiurile etc.). Fiindcă puterea de stat este unică în societate, orice altă normă socială poate fi izvor de drept numai dacă puterea de stat o recunoaște ca atare. Prin drept statul își exprimă puterea de comandă, organizează și conduce societatea într-o anumită direcție. De aici rezultă că, deși este creat de stat și eficacitatea lui este garantată de acesta, dreptul reprezintă pentru stat o necesitate tot atât de mare. Prin el se stabilesc organele statului și competențele lor, relațiile dintre ele și dintre ele și cetățeni, drepturile și libertățile fundamentale ale acestora. Dreptul îi conferă puterii de stat legitimitate, adică exact dreptul de a conduce societatea, aceasta din urmă asumându-și obligația de a se lăsa condusă în scopul asigurării păcii sociale – cauza apariției statului.

Corelația dintre stat și drept este exprimată astăzi prin sintagma "stat de drept". L.Duguit spunea că "dreptul fără forță este neputincios, dar forța fără drept este o barbarie". Statul de drept presupune domnia legii, adică supunerea statului față de drept, pentru a prezerva drepturile și libertățile celor guvernați în raport cu puterea de stat. Conceptul a apărut în secolele XVII-XVIII, în contextul revoluțiilor din Europa Occidentală îndreptate împotriva sistemului feudal și a monarhiei absolute, fiind reactualizat în urma experiențelor totalitare din secolul XX.

Statul de drept poate fi înțeles ca un concept politico-juridic ce definește o formă a regimului democratic de guvernământ din perspectiva raporturilor dintre stat și drept, dintre putere și lege

prin asigurarea dominației legii și a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în exercitarea puterii.

Conceptul de stat de drept a fost invocat de către Montesquieu în „Spiritul legilor”, unde este formulată celebra cerință ca „nimeni să nu fie constrâns să facă lucrurile pe care legea nu-l obligă și să nu le facă pe cele pe care legea i le îngăduie”. El desemnează un stat al cărei acțiuni, asemeni acțiunilor oricui, sunt supuse dreptului, putând fi sancționate de o jurisdicție.

Prezentăm principalele trăsături definitorii ale statului de drept, care trebuie considerate în interacțiunea, complementaritatea și interferența lor:

⇒ constituie o replică socială față de abuzul de putere și o soluție pentru împiedicarea acestuia;

⇒ pluralismul politic, libertatea competiției politice, a dreptului la opoziție;

⇒ presupune democratismul puterii manifestat prin suveranitatea poporului care își exercită suveranitatea prin sistemul electoral bazat pe vot universal egal, direct și secret, alegeri libere prin care se instituie Parlamentul care își exercită atribuțiile sale de legiferare și de control asupra executivului;

⇒ cere o ordine de drept în care locul suprem îl ocupă Constituția, existând obligația tuturor, a organelor de stat, a organismelor sociale și a cetățenilor să se supună legii. În cadrul acestei ordini de drept legalitatea - ca respectare a normelor juridice, a principiilor și procedurilor prevăzute de lege se întemeiază pe legitimitate, pe respectul drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor la nivelul standartelor internaționale;

⇒ solicită separarea puterilor în stat, limitarea puterilor prin drept, independența judecătorilor, posibilitatea fiecărui cetățean de a se adresa justiției în cazul în care i se încalcă drepturile legitime de către un organ de stat sau de către un organism social sau alt cetățean;

⇒ înseamnă guvernarea în numele majorității prin respectarea drepturilor minorității, a egalității în fața legii pentru toți cetățenii, fără nici o deosebire;

⇒ nu se poate realiza fără respectarea libertăților economiei de piață, a proprietății private și a egalității șanselor, statul de drept presupunând și protecția socială a categoriilor defavorizate;

⇒ este condiționat ca realizare practică și de gradul de instrucție și educație a poporului, de tradițiile culturale, de aspectele psihosociale în ceea ce privește respectul față de lege;

⇒ presupune libertatea presei, a tuturor mass-media, a dreptului de asociere, a existenței societății civile – ca una din modalitățile importante de a împiedica abuzul puterii statale;

⇒ are drept consecință respectarea drepturilor și libertăților fundamentale așa cum acestea sunt prevăzute în documentele internaționale.[5;168-169]

Deosebirile esențiale dintre statul bazat pe realizarea abuzivă a prerogativelor sale și statul de drept sunt prezentate în tabelul de mai jos [27;230]:

Deosebirile esențiale dintre statul abuziv și statul de drept

Statul abuziv	Statul de drept
Puterea statului nu este limitată de acte normative	Statul realizează puterea în baza supremației legilor
Separarea puterilor în stat ori nu există ori are caracter formal	Există separarea reală a puterilor în stat
Nu sunt respectate drepturile și libertățile cetățenilor	Respectarea reală a drepturilor și libertăților cetățenilor
Este interzis totul ce nu este permis de puterea de stat	Este permis totul ce nu este interzis de legi
Prezumția nevinovăției ori că nu este prevăzută în legislație ori dacă este prevăzută nu se respectă	Cadrul legislativ prevede prezumția nevinovăției
Legislația națională nu recunoaște sau neagă prioritatea actelor și normelor internaționale	Legislația națională recunoaște prioritatea actelor și normelor internaționale
În relațiile internaționale se pune accentul pe forță, în corespundere cu principiul „scopul scuză mijloacele”	În relațiile internaționale se pune accentul pe rezolvarea pașnică a problemelor conflictuale în corespundere cu principiul „scopurile nobile nu se realizează cu mijloace dubioase”

Republica Moldova, potrivit cu prevederile Constituției, este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și

libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

6. Statul și economia

Rolul statului în economie. Rolul statului în viața economică a fiecărei țări se schimbă permanent, în funcție de dezvoltarea economică și socială a acesteia cât și de contextul internațional.

Viața economică suferă de imperfecțiuni care determină apariția unor fenomene negative, cum ar fi: poluarea, șomajul, inechitățile fiscale generatoare de inechități sociale, sărăcia și bogăția extremă etc..

În economiile moderne, statul intervine sub diverse forme pentru a remedia defecțiunile apărute în mecanismele de funcționare a pieței.

Astfel, se simte nevoia unor reglementări economice și sociale cât mai clare, precise și la modul imperativ, ca o condiție esențială pentru ca întreaga economie națională să funcționeze cât mai bine și în cadrul unor standarde de siguranță.

Administrația publică îndeplinește un rol economic pronunțat în toate țările, în proporții diferite și în condiții concret-istorice. Dincolo de exagerările ideologice și politice care trebuie eludate, în epoca modernă statul democrat deschis constituie un mecanism important de influențare a economiei, îndeosebi la nivelul superior al acesteia – macroeconomia, ca și în relațiile ei de interdependență cu alte economii naționale, în cadrul proceselor de globalizare a vieții economice, de universalizare a dezvoltării și de control al marilor riscuri pe care le aduce evoluția vieții natural-umane și sociale.

Cauzele implicării statului în viața economică sunt multiple, aflându-se în legătură nemijlocită cu evoluția factorilor de producție, cu progresul tehnico-științific, cu accentuarea complexității economiei și a externalităților acesteia, ca și cu aspecte de ordin social, cultural, politic, militar, ecologic cu riscurile pe care le generează sărăcia și poluarea la scară națională, internațională și globală.

Îndeplinirea rolului statului democratic se asigură printr-un sistem de norme, principii, instrumente și pârghii economice, monetare, fiscale, valutare etc., ca și prin intermediul societății

civile. În acest context se înscrie politica economică.

Politica economică reflectă acțiunea conștientă a statului democratic în direcția stabilirii obiectivelor macroeconomice, de atins pentru o anumită perioadă, într-o țară, precum și a mijloacelor directe și indirecte necesare transpunerii în practică a acestora, din perspectiva corectării eșecurilor piețelor libere, controlului riscurilor externalităților negative – sărăcie și poluare, asigurării compatibilizării celor două valori fundamentale ale vieții natural-umane și sociale: raționalitatea și speranța.

Obiectivele politicii economice se ierarhizează în raport cu nivelurile de agregare economică, având ca premisă și, totodată, ca scop final interesul general al națiunii, într-un anumit orizont de timp.

Există mai multe forme de politici economice, care constituie tipologia acestora. În cadrul unei asemenea tipologii, politicile economice se clasifică după criterii ca: obiectivele finale; mijloacele folosite pentru promovarea politicii economice; orizontul de timp al obiectivelor de urmat; modalitatea de influențare a agenților economici de către autoritatea publică; sfera de cuprindere a domeniului politicii economice; orientarea doctrinară a diferitelor politici economice etc.

În funcție de asemenea criterii se elaborează și se desfășoară diverse categorii de politici economice, cum ar fi: politici generale, locale, monetar-financiare, bugetar-fiscal-valutare, politici de programare (planificare) macroeconomică, politici de ocupare, politici anticiclice, politici comerciale, politici de coeziune economică și socială etc. [19]

Funcțiile economice ale statului. Statul se implică în economia modernă într-o triplă perspectivă economică: a) consumator de bunuri și servicii, b) proprietar și c) întreprinzător. Dacă adăugăm la acestea și perspectiva juridică a reglementării cadrului de evoluție al economiei ajungem la concluzia că rolul statului este încă relativ important în economia și societatea contemporană.

Este totuși normal să considerăm că regulile economiei de piață, aproape unanim acceptate în lume, prevăd restricționări și restrângerea permanentă de pe aliniamentele cu care secolele și chiar deceniile precedente ne-au obișnuit. Principalele obiective

ale statului în ziua de astăzi sunt :

- creșterea economică echilibrată
- structurarea optimă a economiei naționale
- politica energetică a națiunii
- politica de cercetare și dezvoltare
- politica prețurilor
- politica veniturilor
- utilizarea deplină a muncii disponibile în societate
- politica comercială internațională
- politica ecologică, etc.

Orice stat îndeplinește prin intermediul guvernului o seamă de funcții cu impact în domeniul economiei :

1. **Funcția de control** adică de elaborare și urmărire a aplicării regulilor valabile în acea economie. Uneori linia de demarcație între funcția de control și intervenția directă, nemijlocită a statului în economie este destul de confuză, cu toate repercursiunile negative ce decurg de aici.

2. **Funcția de stabilizator al vieții economice** necesară pentru că cererea și oferta agregată pe piață nu pot fi controlate de la un nivel anumit în sus decât de către stat. Aceasta implică utilizarea unui aparat în consecință.

3. **Statul ca producător de bunuri și servicii** se restrânge în marea majoritate a țărilor lumii, aceasta pentru ca este deja evident după numeroase experiențe că statul are posibilități limitate de a fi un manager competitiv în raport cu sectorul privat. Domeniile de predilecție sunt astăzi, ca și în trecut: apărarea, educația, cercetarea, infrastructura, protecția socială, etc.

4. **Statul în calitate de factor de redistribuire a veniturilor** acționează prin intermediul pârgurilor fiscale la îndemâna dar și prin structura pe care o conferă sectorului public în calitate de principal consumator de resurse redistribuite. [14]

Mijloacele intervenției statului în economie. Intervenția statului în economie înseamnă participarea sa directă sau indirectă, prin politica economică a autorităților publice centrale și a administrației locale, la activitatea economică, la rezolvarea problemelor economice și sociale, locale și naționale, cu ajutorul unor anumite instrumente, prin măsuri și acțiuni concrete. Forme de manifestare a rolului statului în economie:

a) Alături de firme private, care au o pondere dominantă în economia de piață, există și un sector public, care produce bunuri materiale și servicii, influențează raportul cerere-ofertă și formarea prețurilor. Sectorul public cuprinde: servicii publice – poșta, telecomunicațiile, căile ferate, de navigație etc. El este producător, dar și consumator.

b) Rolul statului se manifestă prin instrumente de politică economică: politica monetară, de credit, bugetară, fiscală, investiții etc.

- Politica de control direct și/sau indirect asupra prețurilor și veniturilor.
- În domeniul protecției sociale. Statul a devenit unul din principalii factori de bunăstare.
- Politica de protejare a concurenței.
- Elaborarea de programe sau planuri de dezvoltare economică.
- Importante sarcini în cadrul relațiilor economice externe.

Mijloacele intervenției statului în economie sunt: bugetul de stat, politica monetară, protecția socială, planificarea și reglementarea economico-socială.

Bugetul de stat. În economia de piață, bugetul de stat este un instrument managerial cu statut de act juridic în care se înscriu veniturile și cheltuielile probabile ale statului pe timp de un an. Dat fiind faptul că este aprobat de puterea legislativă a fiecărei țări (parlament), el are caracter obligatoriu.

Principalele cheltuieli efectuate de la bugetul de stat se referă la: datoria publică, funcționarea administrației, intervenții economice de interes public (subvenții) și sociale (salariu minim), investiții civile (cumpărare de echipamente), cheltuieli militare etc.

Veniturile bugetului de stat provin din:

⊙ impozite directe, care sunt plătite trezoreriei publice direct de către contribuabili (impozitul pe veniturile persoanelor fizice, impozitul pe profitul societăților comerciale);

⊙ impozite indirecte, care sunt percepute cu ocazia efectuării unor cheltuieli (principalul exemplu este taxa pe valoare adăugată, taxele vamale incluse în produsele din import).

Bugetele de stat se fundamentează și se elaborează cu respectarea următoarelor **principii**: periodicitate, universalitate,

unitate, echilibru, specializarea bugetară și publicarea bugetului.

1. **Periodicitatea.** Bugetul este votat pentru un an sub forma Legii Bugetului de Stat. Această lege permite statului să colecteze diverse impozite și taxe și să angajeze cheltuieli. Elaborarea bugetului în fiecare an are drept consecințe faptul că, atunci când creditele nu sunt consumate până la 31 decembrie într-un an, acestea nu sunt automat reportate pe aceeași destinație în bugetul următor, ci din contră, sunt vărsate la bugetul general. În aceeași manieră, anualitatea face imposibilă angajarea unor cheltuieli pe o perioadă de doi sau mai mulți ani.

În pofida acestor inconveniente, cerința elaborării anuale are o justificare, iar Parlamentul trebuie în fiecare an să aprobe bugetul. Suprimarea anualității și înlocuirea ei cu o durată mai mare va lipsi de substanță dreptul Parlamentului de a controla și decide asupra veniturilor și cheltuielilor publice.

Anul bugetar poate să coincidă sau nu cu anul calendaristic. În țări cum sunt Austria, Franța, Brazilia, România etc., anul bugetar coincide cu anul calendaristic, pe când în alte țări ca, de exemplu, Marea Britanie, Canada, Japonia, anul bugetar începe la 31 aprilie și se sfârșește la 31 martie anul următor, iar în SUA exercițiul bugetar este stabilit pentru perioada 1 octombrie – 30 septembrie.

2. **Universalitatea.** Acest principiu se opune destinării premeditate a unui venit către o anumite cheltuială. Fiecare formă de venit (impozit, taxă etc.) alimentează bugetul general. Acest lucru pare normal în cazul impozitelor – nu vedem motive pentru care resursele provenind din impozitul pe profit să fie destinate bugetului apărării și nu celui al educației naționale. Chiar și atunci când resursele provin din vânzarea unui teren aparținând unui anumit minister, rezultatul vânzării nu va fi alocat ministerului respectiv, ci va fi vărsat la bugetul public (non-compensarea). De aici rezultă, în mod evident, o reticență de a vinde ceea ce pare a aparține ministerului.

3. **Unitatea bugetară.** Acest principiu presupune ca toate veniturile și cheltuielilor publice să fie înscrise într-un singur document care se numește bugetul statului. Acest lucru dă posibilitatea cunoașterii în orice moment a valorii resurselor statului și a destinației acestora, a surselor de proveniență a veniturilor și direcțiilor de utilizare a cheltuielilor publice.

4. **Echilibrul, specializarea bugetară și publicarea bugetului.** Prin **echilibrul bugetar** se înțelege acoperirea integrală a cheltuielilor din veniturile ordinare (curente) ale bugetului de stat. În țările dezvoltate, din punct de vedere economic bugetele se întocmesc și se încheie frecvent cu deficit, întrucât în aceste țări cheltuielile publice cresc rapid de la o perioadă la alta.

Deficitul bugetar este caracteristic nu numai țărilor dezvoltate, ci și țărilor în curs de dezvoltare. În aceste țări, deficitul bugetar este acoperit din: sporirea cotelor de impozite existente sau prin introducerea unor noi impozite, emisiune monetară, împrumuturi interne și externe.

Specializarea bugetară constă în aceea că veniturile bugetare trebuie să fie înscrise în buget și aprobate de către Parlament pe surse de proveniență, iar creditele bugetare pe categorii de cheltuieli.

Publicitatea bugetului se referă la publicarea legii privind adoptarea bugetului de stat în Monitorul Oficial sau în culegeri de stat. Cifrele bugetului referitoare atât la venituri, cât și la cheltuieli sunt date publicității în presa scrisă, la radio și la televiziune.

Politica monetară. Politica monetară a statului se concretizează prin intermediul ratei dobânzii. Autoritățile monetare pot interveni în mod indirect asupra activității economice prin modificarea ratei dobânzii, acțiune ce se repercutează asupra nivelului creditelor acordate utilităților și întreprinderilor și deci asupra nivelului de activitate economică.

Principalele obiective ale politicii monetare sunt:

- lupta contra inflației;
- echilibrul extern;
- menținerea parității monedei naționale;
- creșterea economică;
- ocuparea locurilor de muncă.

Politica socială. Sistemul de protecție socială s-a instituit în mod progresiv în toate țările occidentale dezvoltate, începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Prestațiile sociale sunt furnizate de către organisme specializate, de către stat, de colectivitățile locale, de diverse organisme de asistență (mutuale) etc.

Principalele prestații sociale sunt:

- asigurările medicale;
- asigurările de maternitate;
- asigurările de invaliditate;
- asigurările contra accidentelor de muncă;
- asigurările de bătrânețe;
- prestațiile familiale;
- asigurările de șomaj;
- venitul minim de inserții;
- ajutorul social.

Planificarea indicativă și reglementarea economico-socială. Statul dispune de întreprinderi publice prin intermediul cărora își realizează funcția de producător de bunuri și servicii. Pentru a-și atinge obiectivele proprii, statul dispune de organisme specializate care iau măsurile necesare pentru realizarea lor.

Decizia de utilizare a mijloacelor necesare realizării obiectivului propriu se concretizează într-un plan. Această decizie constituie elementul principal de diferențiere a unui plan de un simplu proiect.

Planul trebuie, de asemenea, diferențiat de prognoză. Planul orientează viitorul în sensul dorit de planificator, în timp ce prognoza este o cercetare atentă a evoluției probabile.

Statul trebuie să formuleze orientările generale, fără ca acestea să aibă un caracter obligatoriu, să incite indirect actorii vieții economice la realizarea obiectivului propus, acțiune cunoscută sub denumirea de planificare indicativă. Reglementarea activităților economice derivă din faptul că statul este și un „producător de reguli”, care urmărește, prin crearea cadrului de desfășurare a vieții economice și sociale, evoluția economiei de piață (de exemplu: prin stabilirea salariului minim, a duratei legale de lucru etc.)

Termeni - cheie: centralizare, confederație, deconcentrare, descentralizare, federalism, forma de guvernământ, funcțiile statului, monarhie absolută, monarhie constituțională, monarhie dualistă, monarhie parlamentară, politică socială, republică, republică prezidențială, republică parlamentară, funcțiile statului, stat, stat de drept, stat federativ, stat unitar, structura de stat.

Întrebări de verificare:

1. Care este specificul societății fără stat?
2. Prin ce se manifestă suveranitatea puterii de stat?
3. Enumerați elementele principale ale statului.
4. Care sunt trăsăturile esențiale ale statului?
5. Ce funcții îndeplinește statul contemporan?
6. Prin ce se deosebesc statele unitare de cele federative?
7. Ce reprezintă forma de guvernare?
8. Care sunt principalele caracteristici ale republicii parlamentare?
9. Care sunt principalele caracteristici ale republicii prezidențiale?
10. Care sunt particularitățile formei de guvernare existente în Republica Moldova?
11. Care sunt caracteristicile statului de drept?
12. Care sunt cauzele implicării statului în viața economică?
13. Enumerați formele de manifestare a rolului statului în economie.

Bibliografie:

1. Arseni, A. Edificarea statului de drept în Republica Moldova. În: Destin românesc, nr.4, 2001, p.14-25.
2. Blanovschi, A. Funcțiile economice ale statului de drept. În: Economica, nr.1, 2003, p. 31-36.
3. Buzoianu, M. Reglementări juridice privind noțiunea de „stat de drept”. În: Revista Națională de Drept, nr. 4, 2003, p. 54-56.
4. Catană, V. Statul federativ: principii și reglementări, [On-line], [02.09.2007]. Accesibil: www.ipp.md/files/Publicatii/2002/decembrie/ Statul%20federativVCatan.doc
5. Ceterchi, I., Craiovan, I. Introducere în teoria generală a dreptului.- București, 1998.
6. Chagnollaud, D. Dicționar al vieții politice și sociale.- București, 1999.
7. Danii, R. Statul de drept. În : Revista Națională de Drept, nr. 9, 2002, p. 52-56.
8. Frunțașu, P. Sistemele politice liberal-democratice.- Chișinău: USM, 2000.
9. Grama, D. Dilema: stat unitar sau stat federativ? În: Legea și viața, nr. 1, 2004, p. 26-29.
10. Grama, D. Legitățile constituirii statelor federative. În: Interferențe cultural-lingvistice și științifice în Europa sud-estică

- la începutul mileniului al III-ea.- Cahul, 2001, p.89-98.
11. Iliescu, A.-P. Introducere în politologie.- București, 2002, p. 65.
 12. Lijphart, A. Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări.- Iași, 2000.
 13. Machiavelli N. Principele.- București: Minerva, 1994.
 14. Maniu M. Economie generală. [On-line], [06.09.07]. Accesibil: [http://idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri/MirceaManiu/ECONOMIE %20GENERALA.htm](http://idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri/MirceaManiu/ECONOMIE%20GENERALA.htm)
 15. Miculescu, P. Statul de drept.- București, 1998.
 16. Mitran, I. Politologie.- București, 2000.
 17. Osoianu I. Federalizare sau regionalizare? Experiența europeană, perspectivele Republicii Moldova.- Chișinău, IPP, 2003, [On-line], [02.09.2007]. Accesibil: <http://www.ipp.md/public/biblioteca/63/ro/Federal%20Regional%20Osoianu.doc>
 18. Pîrvulescu, Cr. Politici și instituții politice. Ed. A II-a. rev.- București: Editura Trei, 2002.
 19. Popescu C., Gavrila I., Ciucur D. Teorie economica generala. Volumul II. Macroeconomie. [On-line], [06.09.07]. Accesibil: <http://www.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap14>
 20. Popescu, T. Politologie.- Chișinău, 1998.
 21. Radu, R. Politologie. Editie revizuita, [On-line], [09.11.2006]. Accesibil: <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=443&idb=>
 22. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodică-didactică.- Chișinău, 1999, p.81.
 23. Vâlsan, C. Politologie.- București, 1992.
 24. Voiculescu, M. Politologie.- București, 1998.
 25. Бусыгина, И., Захаров, А. Федерализм // Общая тетрадь (Вестник Московской школы политических исследований), № 4(23), 2002, с. 96-99.
 26. Гаджиев, К.С. Политология: Учебник для высших учебных заведений.- Москва: Логос, 2004.
 27. Ирхин, Ю.В., Зотов, В.Д., Зотова Л.В. Политология: Учебник.- Москва: Юристъ, 2002.
 28. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова).- М., 1997.
 29. Политология. Курс лекций. Под ред. М.Н.Марченко.- Москва, 2000.
 30. Политология: Учеб. пособие. / Под ред. М.А.Василика.- СПб.: Изд-во СПбГТУ, 1997.

V. PARTIDELE POLITICE

1. Conceptul de partid politic.
 2. Funcțiile partidelor politice.
 3. Tipologia partidelor politice.
 4. Sistemele de partide.
 5. Grupurile de presiune.
-

1. Conceptul de partid politic

Partidele sunt atestate de experiența socială ca o categorie de bază a mișcării istorice a societății, constituind principalii factori ai mișcărilor sociale și naționale, ai confruntărilor politico-ideologice, exprimând prin activitatea lor devenirea istorică a societății.

Partidele politice, prin locul și ponderea lor în societate, prin influența pe care ele o exercită asupra membrilor și simpatizanților au un mare impact asupra vieții și organizării politice a societății.

Partidismul reprezintă o componentă dinamică a vieții democratice, în sensul că democrația începe să se manifeste eficient odată cu apariția și dezvoltarea partidelor ca instituții politice.

Termenul „partid” provine din latină (*pars* – parte) și este folosit pentru desemnarea unui grup de persoane organizate pentru a participa la viața politică, în vederea cuceririi puterii.

Într-o accepțiune largă, un partid politic reprezintă o grupare sau asociație permanentă de indivizi uniți în mod liber între ei prin afinități ideologice și convingeri politice comune, creată la nivel teritorial pe baza unor principii stricte de organizare și disciplină, al cărui scop, înscris într-un program sau statut, constă în promovarea și înfăptuirea în competiție electorală și parlamentară cu alte partide, a unei anumite doctrine sau concepții politice privind dezvoltarea și conducerea unei societăți date.

Sociologul român D.Gusti aprecia partidul politic în felul următor: „partidul politic este o asociație liberă de cetățeni, uniți în mod permanent prin interese și idei comune, de caracter general, asociație ce urmărește, în plină lumină publică, a ajunge la puterea de a guverna pentru realizarea unui ideal etic social”.

Definiția partidelor politice, cel mai larg acceptată, se fondează pe reuniunea a patru criterii, propuse de către Joseph La Palombara și Myron Weiner:

a) **O organizație durabilă.** Un partid există atunci când are o organizare durabilă. Un partid exprimă o tradiție politică ce

durează în timp și el n-ar putea fi doar o adunare momentală la inițiativa unui om providențial. Continuitatea organizației permite distingerea partidelor de simplele clientele sau clici, care dispar odată cu fondatorii lor.

b) **O organizație ramificată.** Un partid nu există în mod real decât atunci când dispune de o organizare completă, începând de la eșaloanele locale până la centrul coordonator de rang național. Acest criteriu îl diferențiază de simplul grup parlamentar lipsit de structurile locale permanente.

c) **Voința de a exercita puterea.** Partidele au vocația de a cuceri puterea fie răsturnând sistemul existent (partidele revoluționare), fie participând la competițiile electorale. Acest criteriu permite diferențierea partidelor de cluburile de reflexie sau de sindicate, ori de grupurile de presiune. Obiectivul acestor organizații este de a influența puterea, nu de a o exercita.

d) **Căutarea unei susțineri populare.** Această susținere poate lua mai multe forme - militanți, aderenți, simpatizanți, alegători, - care diferențiază partidul - instrument de mobilizare colectivă de clubul sau de cercul politic, acestea rămânând mai ales laboratoare de idei. Acest lucru permite, de asemeni, diferențierea partidelor de organizațiile paramilitare, ce pot uneori încerca să ia puterea prin forță. [6;45-46]

Partidele politice se deosebesc de alte instituții ale sistemului politic prin următoarele trăsături distincte:

- partidele politice se constituie în baza liberului consimțământ al membrilor săi;
- obiectivul fundamental al activității partidelor politice îl constituie problema puterii (cucerirea, deținerea și exercitarea puterii);
- partidele politice dispun de structuri organizatorice și de conducere, potrivit cu statutele și regulamentele lor;
- partidele politice își desfășoară activitatea în baza unui program politic care se fundamentează pe o anumită doctrină;
- partidele politice se identifică prin denumirile lor;
- partidelor politice le este caracteristică mobilitatea socială (sunt sisteme deschise în care intră și ies membri; în interiorul lor pot apărea grupuri, fracțiuni)

Geneza partidelor politice. Deoarece interesele indivizilor și

a grupurilor sociale sunt foarte diverse, orice formă de viață colectivă produce conflicte. Problema fundamentală a tuturor societăților constă în evitarea transformării conflictelor în lupte armate. Democrațiile au încercat o repartizare a puterii, făcând universal admis recursul la mecanismele electorale, în scopul de a decide orientările politice și de a alege oamenii capabili să le realizeze. Competițiile electorale au înlocuit bătăliile armate. În acest context de reducere a conflictelor sociale au și apărut partidele politice.

Unele dintre partide au apărut pe scena politică ca expresie a revendicărilor unui grup social. Alte partide - plecând de la grupurile parlamentare.

Astfel, partidele politice exprimă clivajele și conflictele esențiale din interiorul unei societăți. Fiind contemporane cu dezvoltarea sistemelor democratice, ele se implică în derularea sau atenuarea conflictelor și a tensiunilor sociale, însă cu mijloacele democrației: discursurile, propaganda, recursul la legitimitatea electorală.

De partidism în sensul contemporan, ca un sistem de relații politice, cu funcții bine determinate, care funcționează după o tipologie mai mult sau mai puțin riguroasă nu putem vorbi în trecutul prea îndepărtat. Strict științific, de partide politice nu poate fi vorba înainte de epoca modernă.

Istoria modernă a Europei a cunoscut o astfel de realitate organizatorică, în special prin intermediul Parlamentului englez și prin adunarea stărilor în Franța. Fără a se numi partide politice și fără a avea caracteristicile organizatorice pe care le au partidele contemporane, grupările Torry și Whigs, gruparea nobililor sau reprezentanților orașelor în Franța, precum și Girondinii sau Montagnarzii din timpul revoluției franceze, pot fi socotite ca realități politice apropiate de partidele politice conservatoare și liberale pentru cazul englez, de partide regionale pentru cazul revoluției franceze. Ceea ce se credea atunci a fi partide politice erau cel mult anumite grupuri de oameni, sau indivizi uniți prin anumite criterii sau afinități nu neapărat de ordin politic, cât mai mult de ordin social, religios, etc etc.

Știința politică asociază apariția partidelor politice și a sistemelor de partide cu apariția și dezvoltarea parlamentelor și cu

extinderea graduală a dreptului de vot.

Istoria partidelor politice în accepțiunea lui Maurice Duverger, poate fi divizată în următoarele perioade:

- crearea grupurilor parlamentare;
- organizarea de comitete electorale
- stabilirea unor relații permanente între grupurile parlamentare și comitetele electorale.

Tot el menționa că în prima jumătate a secolului XIX, când se vorbea de partide politice, se avea în vedere în mod esențial ideologiile mai degrabă decât oamenii care le împărtășeau și aparțineau unui anumit partid. Între cele două războaie mondiale se pune accentul pe aparatul de partid. După al doilea război mondial accentul s-a pus pe strategia partidelor și nu pe elementele lor constitutive. În prezent se pune accentul pe capacitatea partidelor, indiferent de ideologia ce le animă, de a atrage electoratul prin oferta socială pragmatică. Partidele contemporane își recrutează simpatizanții din toate mediile sociale, animați de cele mai diverse concepții și interese, uniți prin speranța că partidul pe care îl sprijină le va satisface așteptările.

Caracteristicile juridice ale partidelor politice. Din punct de vedere juridic, partidul politic este o persoană juridică: are o organizare distinctă, un patrimoniu, acționează pentru realizarea unui scop legitim. Aceste elemente definitorii, de regulă, sunt reflectate în statutele și programele partidelor. Fiind, din punct de vedere juridic o asociație, înființarea și funcționarea partidelor politice sunt supuse condițiilor legale prevăzute pentru înființarea organizațiilor obștești. Orice partid politic dobândește personalitate juridică din momentul înregistrării sale.

Un partid politic este o organizație de drept privat, care își exercită activitatea în cadrul unui stat și care, în această postură, devine semnatar al unor acte de drept public.

Partidele politice fiind principalii protagoniști ai competiției pentru putere posedă și calitatea de subiecți ai raporturilor juridice de drept public. Partidele politice posedă și calitatea de subiecți ai raporturile juridice electorale deoarece sunt titulari de drepturi și obligații electorale.

În sistemele politice contemporane reglementarea juridică a activității partidelor politice include:

↳ Reglementarea constituțională a poziției partidului în societate. Multe state democratice au consacrat în Constituțiile lor reglementări referitor la scopurile propuse de partide și condițiile activității lor. (Italia în 1947, Franța în 1958, Germania în 1967, Austria în 1975, Spania în 1978 ș.a.)

↳ Stabilirea metodelor și a specificului activității partidelor în cadrul unui sistem politic concret. (Constituția Republicii Moldova prevede că partidele politice sunt egale în fața legii, statul asigurându-le drepturile și interesele legitime; partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituționale.)

↳ Reglementarea participării partidelor în campaniile electorale; obținerea și utilizarea surselor financiare pentru campaniile electorale; accesul partidelor politice la mijloacele de informare publice.

↳ Stabilirea modului de reprezentare a partidelor în organele puterii de stat.

↳ Finanțarea de către stat a activității partidelor. (În Republica Moldova partidele politice nu sunt subvenționate de la bugetul de stat.)

Tipologia membrilor de partid și a susținătorilor. În cadrul partidului politic și în rândul susținătorilor se pot distinge mai multe categorii de membri:

- *Alegătorii* constituie cel mai larg grup de persoane care împărtășesc aceeași opinie politică. Acest tip de membru al grupului este alcătuit din cei care votează cu partidul, fără a fi membri de partid în sens juridic. Votanții pot fi divizați în două segmente: a) segmentul fidel, care votează cu partidul în orice condiții și b) segmentul flotant, care este constituit circumstanțial și care la alegerile următoare poate avea o cu totul altă opțiune de vot.

- *Simpatizanții* sunt acea categorie de membri ai grupului ce împărtășesc aceeași opinie, ei fiind interesați de diferite manifestații ale partidului, cum este cazul unor reuniuni publice și care, ocazional acceptă să doneze o sumă de bani partidului.

- *Aderenții* sunt membri de partid care au semnat o adeziune

pentru intrarea în partid. Trebuie menționat că această categorie de ederenți este cel mai ușor de identificat sub aspectul dimensiunilor sale în cazul partidelor de masă.

- *Militanții* sunt acea categorie a aderenților care este activă. Ea își asumă sarcini de partid și executarea lor și dedică o parte din timpul lor rezolvării acestora. Anumiți militanți devin funcționari de partid, putând fi plătiți pentru activitățile desfășurate. Dintre ei se recrutează, de regulă, liderii de partid.

- *Liderii de partid* sunt cei care răspund de activitatea partidului. Ei stabilesc strategia de partid, programul, doctrina și căile de acțiune ale partidului.

2. Funcțiile partidului politic

Partidele politice îndeplinesc funcții importante în ceea ce privește organizarea și funcționarea vieții politice a societății. Rolul partidului politic în viața socială depinde de mai mulți factori: mărime, ideologie, mediul social și politic. De fiecare dată, obiectivul său de a participa la cucerirea sau la exercitarea puterii îl conduce într-un regim reprezentativ la îndeplinirea următoarelor funcții:

➔ **Funcția de structurare a alegerilor opiniei publice.**

Partidele permit clarificarea competiției politice asigurând o informare a opiniei publice. Mai întâi un partid oferă o siglă, care îi garantează recunoașterea și notorietatea. Această siglă identifică discursurile și persoanele care i se alătură și întărește sinceritatea dezbaterii politice. Apoi, un partid elaborează programe care sunt coduri de principii, de intenții și de propuneri concrete destinate a fi dezbătute în public. În perioada electorală, aceste programe angajează partidul sub forma unui contract de încredere cu alegătorii. Un partid apără, în fine, un proiect de societate, o concepție asupra omului și asupra lumii, apără valori de referință, în care se vor recunoaște propriii alegători.

➔ **Funcția electorală.** Potrivit acestei funcții, partidele politice selectează și propun candidații la funcții eligibile în organisme reprezentative la nivel central și local; recrutează prin programele și platformele electorale aderenți; contribuie la formarea opiniei alegătorilor, la informarea lor.

➔ **Funcția de reprezentare socială.** Partidele politice

acumulează și generalizează interesele, nemulțumirile, cerințele și doleanțele sociale. Aceasta la permite să exprime interesele sociale care domină în societate la un moment dat.

➔ **Funcția de integrare socială.** Prin întreaga lor activitate partidele contribuie la formarea activismului social, la sensibilizarea cetățeanului cu problemele societății și, totodată la creșterea răspunderii civice.

Partidele oferă persoanelor și grupurilor sociale structuri de alegere și de socializare. A milita într-un partid aduce un anumit număr de recompense materiale și simbolice, promovare socială, satisfacerea de a apăra o cauză, acces la posturi de putere, sentiment de solidaritate ș. a. Aceste diferite retribuții individuale asigură fidelitatea militanților, integrându-i proiectului comun apărut de către partid. În aceeași măsură, un partid poate reprezenta o a doua familie, constituindu-se într-o adevărată „contra-societate”. Anumite partide se transformă în purtători de cuvânt ale grupurilor sociale defavorizate pe care le mobilizează și le controlează, canalizând nemulțumirile lor. Disciplinând revoltele, dându-le soluții politice legale (respectul procedurilor electorale), partidele contribuie la instaurarea păcii sociale.

➔ **Funcția de mediere.** Partidele politice sunt corpuri intermediare între cetățeni și putere. Funcția dată se exercită mai ales prin parlamentarii care au fost propuși de partide și care-și mențin calitatea de membri ai acestora. Cu toate că parlamentarii reprezintă poporul în totalitatea sa, ei, fiind membri de partid se conformează comandamentelor, programelor respectivelor partide. Deputații ce reprezintă un partid politic formează o fracțiune parlamentară care realizează o activitate organizată și coordonată de formațiunea politică din care fac parte.

Partidele politice prin intermediul structurilor sale teritoriale facilitează legăturile grupurilor parlamentare și a reprezentanților diverselor instituții statale cu cetățenii.

➔ **Funcția de selectare a personalului politic.** Partidul reprezintă o instanță de inițiere și de probare pentru persoanele care doresc să se angajeze în viața publică. Modalitățile de selectare variază în funcție de statutele și practicile fiecărui partid dar ele au o singură finalitate: pregătirea și înaintarea candidaturilor la funcțiile de conducere atât la nivel de partid,

precum și la nivelul instituțiilor politice, inclusiv și în organele reprezentative ale puterii de stat. Partidul relevă încadrarea personalului politic cerându-i o anumită disciplină de acțiune: unanimitate de voturi în parlament, coerența în discursuri ș. a.

➤ **Funcția de conducere.** Prin intermediul partidelor politice se realizează mecanismul de redistribuire a puterii în societate. Reprezentanții partidelor politice ce au obținut susținere în scrutinul electoral îi înlătură de la exercitarea puterii pe reprezentanții partidelor care au pierdut susținerea populară. După câștigarea alegerilor, cea mai importantă problemă a partidului este constituirea și asigurarea funcționalității instituțiilor puterii politice, în organizarea și conducerea vieții social-politice.

Astfel, programul partidului de guvernământ este transformat în program guvernamental în conformitate cu care se i-au decizii ce sunt obligatorii pentru societate.

3. Tipologia partidelor politice

Partidele politice au fost întotdeauna obiectul încercărilor de clasificare.

↳ Cea mai des întâlnită clasificare a partidelor este cea care le împarte după criteriul: dreapta, centru, stânga. Există trei tipuri de criterii după care partidele sunt plasate în schema amintită:

- *criteriul economic* - se referă la relația dintre stat și economie (maniera în care statul poate interveni în economie);
- *criteriul social* - se referă la poziția partidelor politice față de redistribuirea venitului național;
- *criteriul ideologic* - se referă la poziția partidelor politice față de raportul dintre tradiție și schimbare (se consideră conservatoare acele care cultivă tradiția și liberale cele care susțin schimbarea).

Foarte schematic, coducându-ne de criteriile enumerate, partidele pot fi plasate în felul următor: *stânga*: comuniști, socialiști, laburiști, social-democrați; *dreapta*: creștin-democrați, liberali, conservatori, extrema dreaptă. De *centru*, de regulă, se declară partidele care vor să-și afișeze neacceptarea celor două extreme.

↳ După structura partidelor. Potrivit tipologiei, propuse de Maurice Duverger, deosebim:

- a) **Partide de cadre.** Au apărut odată cu instaurarea

democrației reprezentative în prima jumătate a sec.XIX, fiind rezultate ale sufragiului censitar. Partidele de cadre se caracterizează prin următoarele particularități:

- este un partid alcătuit din membri aderenți, care sunt notabili;
- structură lejeră; contactele personale primează în organizarea acestui tip de partid;
- un înalt grad de autonomie a comitetelor locale.

b) **Partide de masă**. Ele se deosebesc de cele de cadre prin obiectivul lor organizațional: recrutarea a cât mai mulți aderenți. Partidele de masă au apărut din sindicate, cazul cel mai clar fiind cel al Partidului Laburist. Instituirea sufragiului masculin, iar apoi și a celui universal a favorizat apariția acestui tip de partide.

Apărute inițial ca partide socialiste, partidele de masă vor avea un număr mare de militanți și aderenți, spre deosebire de partidele de cadre care au simpatizanți. La nivel financiar, partidele de masă se deosebesc de cele de cadre prin apariția cotizației lunare sau anuale, pe care membrii de partid trebuie să o plătească.

Partidele de masă se caracterizează prin:

- ierarhia strictă a organizațiilor locale față de cele centrale;
- structura de tip piramidal.

↳ În baza atitudinii față de schimbarea politică partidele se împart în:

- **conservatoare** - optează pentru menținerea regimului existent, admit doar cele mai necesare schimbări;
- **reformatoare** - se orientează spre reorganizarea legitimă a regimului existent, cu condiția păstrării elementelor sale esențiale;
- **revoluționare** - resping sistemul existent și își propun să-l schimbe cu altul;
- **reaționare** - orientate spre revenirea la un regim cândva înlocuit.

↳ O altă clasificare poate fi realizată în baza criteriului doctrinar:

- **Partidele liberale**: susțin libertatea asocierii indivizilor în grupuri de orice fel, libertatea credinței și a cuvântului, libertatea de acțiune, cu condiția de a nu restrânge sau încălca libertatea altora, individualismul, neimplicarea statului în economie, reducerea impozitelor, libertatea comerțului.

▪ **Partidele conservatoare:** susțin „ordinea naturală”, inegalitatea naturală între oameni, rolul tradiției pentru asigurarea continuității civilizației, efectele benefice ale stabilității și riscurile progresului, o sferă restrânsă a guvernării.

▪ **Partidele democrat-creștine:** întrețin raporturi apropiate cu Biserica, sunt tradiționaliste, au ca obiectiv controlarea unor largi părți sociale, susțin demnitatea umană și proprietatea privată, solidaritatea dintre oameni și păturile sociale, familia ca nucleu natural indispensabil pentru societate, statul înțeles ca instrument de garantare a binelui comun.

▪ **Partidele agrariene și / sau de centru:** se pronunță în favoarea păturilor de mijloc, elogiază viața la țară, frumusețea ocupațiilor tradiționale, propun măsuri de protecție a agriculturii.

▪ **Partidele socialiste și social-democrate:** atribuie roluri decisive sistemului politic democratic și pluralist, votul universal, apărării claselor salariale, redistribuției veniturilor în favoarea celor lipsiți de proprietate.

▪ **Partidele comuniste** încearcă influențarea tuturor sectoarelor societății și ale vieții private individuale. Au ca obiectiv declarat egalitatea socială prin eradicarea diferențelor dintre bogați și săraci, instaurarea unei societăți fără clase, lichidarea sau restrângerea proprietății private.

▪ **Partidele ecologiste** militează pentru drepturile civile, pentru siguranța și calitatea produselor consumate de populație, pentru apărarea păcii, crearea de noi locuri de muncă, pentru adâncirea dreptății sociale, pentru protecția mediului înconjurător față de poluarea industrială.

▪ **Partidele extremiste de dreapta**, cele mai multe sunt neoficiale, încearcă discreditarea statului, a instituțiilor democrației reprezentative, îndeosebi a pluralismului de partide, a principiilor și libertăților parlamentare, sunt pentru etnocentrism.

↳ După natura activităților sociale:

▪ **reprezentative**, care exprimă concepțiile membrilor și simpatizanților săi. Odată cu modificarea acestora se modifică și politica partidului respectiv;

▪ **mobilizatoare**, care se preocupă de schimbarea conștiinței indivizilor. Această categorie de partide pune în activitatea sa accentul pe agitație, pe propagandă. Scopul urmărit

constă în mobilizarea poporului și orientarea acțiunilor comune spre realizarea unor sarcini;

- **partidele de patronaj**, care crează privilegii pentru lider și anturajul său.

↳ După poziția față de putere partidele politice se împart în:

a) **guvernatoare**. Partidele de guvernământ sunt partidele, care în rezultatul alegerilor formează guvernul.

b) **de opoziție**. În categoria partidelor de opoziție sunt incluse partidele, care în rezultatul alegerilor, nu sunt admise la guvernare. Partidele de opoziție îndeplinesc următoarele funcții: influențează puterea, prezintă opiniei publice, electoratului, eventualele disfuncționalități și deficiențe ale acesteia; propun variante de alternativă la problemele existente în societate; controlează acțiunile elitei guvernamentale; înlocuiește guvernul existent la următoarele alegeri. Revenirea la putere, recucerirea acesteia este obiectivul oricărui partid aflat în opoziție.

În sistemele parlamentare se disting două tipuri de opoziție:

- ◆ *un regim de opoziție bazat pe confruntarea directă*, deschisă – în limitele jocului democratic -, specific Marii Britanii și Franței. Acest sistem este inflexibil, conflictele dintre majoritate și opoziție soluționându-se, în ultimă instanță, prin vot;

- ◆ *regimul de opoziție bazat pe compromis politic*, în vederea concilierii pozițiilor divergente. Acest sistem este specific Germaniei, Italiei, Belgiei.

4. Sistemele de partide

În cadrul unui regim pluralist, partidele întrețin între ele relații de opoziție sau de alianță care formează un sistem de partide. Sistemul de partide este determinat de natura socială a puterii, de metodele realizării ei, de tradițiile naționale, de cultura politică a societății respective.

Sistemele de partide sunt clasificate în funcție de numărul lor. Se pot deosebi trei tipuri:

- ➡ *Unipartidismul* este caracteristic țărilor în care democrația nu este încă dezvoltată. Partidul este în serviciul puterii, este un instrument de propagandă și de coerciție politică. El nu exprimă ceea ce gândește opinia publică, ci servește la impunerea unei politici anume.

- ➡ *Bipartidismul* corespunde acelor țări în care două mari

partide au aproape întregul monopol al reprezentării politice și alternează la putere. Acest sistem de partide este foarte puternic integrat în mentalitățile și instituțiile anumitor țări, precum SUA și Marea Britanie. Acest sistem garantează stabilitatea guvernamentală, dând o majoritate solidă partidului aflat la putere. El are în aceeași măsură efectul de a clarifica alegerile intensificând hotarul între majoritate și opoziție, însă el presupune o cultură națională reticentă la extremism. Adesea imperfect, bipartitismul poate lua forma unui sistem cu „două partide și jumătate”, cu apariția unei a treia formațiuni care, deși mai puțin importantă, poate constitui o forță care să formeze majoritatea.

➤ *Pluripartidismul* corespunde unei situații de concurență între un număr oarecare de partide. Este foarte rară situația când unul dintre ele poate să obțină majoritatea absolută a locurilor în Parlament. Asociat de multe ori existenței unui tip de scrutin proporțional, multipartidismul generează o instabilitate guvernamentală, rezultat al jocului subtil de coaliții care scapă arbitrajului alegătorilor.

Există anumite legături între sistemul de partide și modalitatea de scrutin. Scrutinurile de tip majoritar ar fi astfel legate de bipartidism, pe când sistemele proporționale de pluripartidism. Însă nu putem afirma că modalitatea de scrutin aleasă determină în mod mecanic sistemul de partide. Ultimul, depinde și de cultura politică a țării respective, un rezultat al căreia și este modalitatea scrutinului.

Cu toate că clasificarea sistemelor de partide în funcție de numărul lor e unanim recunoscută, G.Sartori a propus o clasificare mai concretă:

↳ *Sistemul monopartit.* În cadrul acestui sistem organele de partid se contopesc cu organele puterii de stat, deseori substituindu-le pe cele de stat. Partidul monopolizează activitatea politică; activitatea altor partide este interzisă. Deciziile politice în țară sunt adoptate de organele de conducere a partidului. Acest sistem este caracteristic pentru fosta URSS, Coreea de Nord, Cuba.

↳ *Sistemul unui partid hegemonist.* Se afirmă ca monopartitism în condițiile pluripartitismului formal. Deși activează mai multe partide politice, puterea politică reală o deține doar un

singur partid (China).

↳ *Sistemul cu partid dominant.* Deși activează legitim mai multe partide politice, o perioadă îndelungată la putere se ală același partid, care formează un guvern unipartidist (Partidul liberal-democrat în Japonia, Partidul instituțional-liberal în Mexic).

↳ *Sistemul bipartit.* Specificul acestui sistem constă în existența a două formațiuni puternice care se încadrează activ în lupta pentru putere. Un partid guvernează, iar celălalt se află în opoziție, pregătindu-se la viitoarele alegeri să cucerească puterea (SUA, Marea Britanie, Australia, Canada).

Ca variantă a acestui sistem este sistemul a două partide și jumătate. Se crează atunci când două formațiuni obțin 75-80% de voturi, iar o a treia formațiune - celelalte. Una din primele două formațiuni poate governa doar întrând în coaliție cu a treia formațiune (RFG).

↳ *Sistemul pluripartidismului limitat.* Se caracterizează prin existența în societate a mai multor partide orientate spre cucerirea și realizarea puterii prin formarea guvernului de coaliție. În condițiile acestui sistem deosebirea ideologică dintre partide nu este mare (Belgia, Danemarca)

↳ *Sistemul pluripartidismului extrem.* Acest sistem include și partide antisistem. Asemenea formațiuni reprezintă ideologii diametral opuse. Din această cauză sistemul este un model al democrației instabile. O trăsătură specifică a sistemului este activitatea a două opoziții - de stânga și de dreapta, care se contrazic permanent. Se caracterizează și prin existența formațiunilor centriste. Specific pentru acest tip de sistem este posibilitatea partidelor de a concura în lansarea promisiunilor fără acoperire și fără șanse de a fi realizate. (Italia, Moldova, România)

În cadrul sistemului pluripartit polarizat, partidele se împart în două blocuri, ce luptă permanent pentru putere. (Franța)

↳ *Sistemul pluripartidismului atomist.* Se caracterizează printr-un număr mare de partide. Este caracteristic societăților aflate în tranziție. (Malaezia, Bolivia).

Dimensiunile tematice ale competiției între partide. Arend Lijphart în lucrarea *Modele ale democrației* și-a propus să identifice principalele dimensiuni tematice ale competiției între partide. Aceste dimensiuni pe care se structurează diferențele

partinice sunt: 1) socio-economică, 2) religioasă, 3) cultural-etnică, 4) urban-rurală, 5) susținerea regimului, 6) politica externă, 7) temele postmaterialiste. Prezentarea lor este utilă pentru înțelegerea pozițiilor de luptă electorală și a liniilor majore de clivaj între partii.

1) Dimensiunea socio-economică este cea mai importantă dintre dimensiunile tematice. În cadrul regimurilor democratice moderne, este axa tradițională pe care se poziționează partidele, la stânga sau la dreapta în raport cu un centru imaginar.

Guvernele de stânga au produs sistematic o creștere mai mare în sectorul public al economiei, bugete centrale mai mari, o mai mare egalizare a veniturilor, au depus eforturi mai mari pentru reducerea șomajului și au pus accent mai mare pe cheltuieli în educație, sănătate publică și protecție socială decât guvernele de dreapta

2) Dimensiunea religioasă a pierdut mult din importanță în perioada postbelică deoarece atât partidele religioase cât și cele laice și-au moderat opiniile și pozițiile, mai cu seamă în democrațiile avansate. Partidele intitulate „creștine” și mai apoi „creștin-democrate” din țări predominant catolice sau protestante (Germania, Italia, Belgia, Olanda etc.) au încetat demult să mai lupte pe frontul „religios versus laic”, datorită modernizărilor culturale succesive și secularizării complete a vieții publice. Totuși, creștin-democrații europeni continuă să se distingă de socialiști și de liberali printr-o preocupare mai accentuată pentru teme care interferează cu valorile morale, teme precum *avortul, prostituția și pornografia, divorțul, consumul de droguri, drepturile homosexualilor*.

3) Dimensiunea cultural-etnică are o anumită importanță în țări federale precum Belgia sau Elveția și în multe țări non-europene, este relativ importantă în Spania și Finlanda și a crescut ca semnificație în Centrul și Estul Europei, după 1989. Partidele etnice, fără a fi agreate la nivelul comunității internaționale și, în multe cazuri, fiind chiar interzise prin lege, găsesc totuși soluții de „legitimare” (sub diferite alte forme) în viața politică a multor țări europene, unde au o influență mai mică sau mai mare. În SUA nu există partide pe bază etnică, dar este cunoscută preocuparea mai accentuată a democrațiilor pentru problemele rasiale și ale

minorităților.

4) Dimensiunea urban-rural a cunoscut un regres sensibil în comparație cu perioada antebelică și foarte rar mai constituie, astăzi, o temă de conflict politic. Partidele agrariene, tradițional mai puternice în țările nordice, și-au diminuat caracterul exclusive rural și au început să vizeze electoratul urban. Altele, care nu s-au adaptat acestor transformări socio-culturale din epoca postindustrială, au dispărut.

5) Sustinerea regimului. Această dimensiune poate apărea în democrații ca rezultat al prezenței unor partide importante care se opun regimului democratic. În cele trezeci și șase de democrații, ea a apărut mai ales în țările europene și asiatice cu partide comuniste mai mari: Franța, Italia, Finlanda, Portugalia, Grecia, India și Japonia. Totuși tendința spre „eurocomunism” a generat modificări fundamentale în atitudinea comuniștilor față de democrație și politica externă, iar partidele comuniste indiene și japoneze au devenit și ele mai moderate.

6) Politica externă a divizat partidele din douăsprezece dintre cele trezeci și șase de democrații examinate de A.Lijphart: atitudinea prosovietică tradițională, dar în declin a partidelor comuniste europene; opoziția față de calitatea de membru NATO în Franța și Islanda; opoziția față de calitatea de membru al Uniunii Europene (și al predecesorilor acesteia) în Marea Britanie, Danemarca, Franța, Irlanda și Malta; relațiile cu Statele Unite în Japonia și Jamaica; relațiile cu Australia în Papua Noua Guinee; relațiile cu Libia în Malta; și atitudinile diferite ale partidelor irlandeze în problema Irlandei de Nord.

7) Materialism contra postmaterialism. Această dimensiune se canalizează în jurul a două teme majore: a) democrația participativă și b) ecologismul. Ronald Inglehart a constatat că, în special printre tinerii din clasa mijlocie din democrațiile occidentale, s-a conturat o opoziție de valori (fenomen definit de R.Inglehart ca „postmaterialism”) acordându-se o prioritate majoră unor preocupări ca „reliefarea faptului că oamenii au mai multe de spus în privința modului în care se iau deciziile la locul de muncă și în comunitate” și „de a oferi oamenilor posibilitatea de a avea un cuvânt în luarea deciziilor importante ale guvernului”. Mai mult, în cazul națiunilor mai prospere, opoziția valorilor postmaterialiste

include și obiectivul „de a încerca să facem orașele și zonele rurale mai frumoase”. [8;87-95]

Partidele politice în Republica Moldova. Partidele politice în Republica Moldova s-au organizat și activează în baza prevederilor art.41 al Constituției „Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice” precum și a *Legii cu privire la partide și alte organizații social-politice* care fixează înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești din Republica Moldova.

Legea definește noțiunea de partide și alte organizații social-politice ca asociații benevole ale cetățenilor constituite pe baza comunității de concepții, idealuri și scopuri care contribuie la realizarea voinței politice a unei părți a populației și care prin reprezentanții lor participă la elaborarea politicii republicii, la conducerea treburilor statului, la soluționarea problemelor economice și social-politice.

Dreptul la asociere în partide politice, este limitat unor categorii de funcționari publici. Astfel, conform art.8 al Legii, militarii, lucrătorii Ministerului de interne, Serviciului de Informații și Securitate a statului, birourilor vamale, judecătorii, procurorii, controlorii de stat, precum și colaboratorii mijloacelor de informare oficiale nu pot fi membri ai partidelor și ai altor organizații social-politice.

Înregistrarea partidelor se face de către Ministerul justiției, în termen de o lună de zile din ziua prezentării statutului, dacă formațiunea respectivă întrunește condițiile prevăzute de lege.

Partidele politice din Republica Moldova nu sunt subvenționate de la bugetul de stat. Este interzisă finanțarea din partea statelor, persoanelor fizice și juridice din străinătate; organelor de stat, întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor de stat, excepție făcând finanțarea alegerilor în organele reprezentative în conformitate cu legislația în vigoare; asociațiilor neînregistrate de cetățeni, persoanelor anonime.

Fenomenul partitismului în Republica Moldova e definit de numărul foarte mare al partidelor politice. Apariția galopantă a diferitelor partide politice a generat un conglomerat partidist - o sumă de partide și nu un sistem propriu-zis. Încă de la apariție, pluripartidismul moldovenesc a evidențiat cele două coordonate

fundamentale ale evoluției sale: destructurarea mecanismului politic totalitar, pe de o parte, și refuzul raportării la dimensiunea doctrinară, definitorie pentru partidul politic într-o societate democratică pluralistă, pe de altă parte. Monolitismul partidului unic s-a transformat într-o descătușare multipartidistă ce a supradimensionat cantitatea, a minimalizat doctrina și a maximalizat acțiunea politică imediată.

Partidismul moldovenesc se caracterizează prin:

- pluripartidism supradimensionat;
- existența unui număr mic de partide doctrinare;
- migrarea politicianilor dintr-un partid în altul;
- dinamica apariției partidelor este determinată de campaniile electorale;
- metode necivilizate ale dialogului politic;
- subordonarea partidelor unui lider sau a unui grup de lideri ai partidului;
- legătura strânsă între partidele „mari” și economia tenebră.

5. Grupurile de presiune

Grupurile de presiune sunt definite drept voința comună a unor persoane reunite în scopul de a influența deciziile sau procesele de adoptare a deciziei politice. Constituite în vederea influențării puterii într-un sens favorabil intereselor pe care ele le reprezintă, grupurile de presiune se deosebesc de partidele politice din perspectiva obiectivelor lor. Pentru a-și atinge obiectivele, ele intervin în sfera politicului, dar nu au drept scop cucerirea și exercitarea puterii.

Grupurile de presiune au următoarele caracteristici:

➤ **Un grup organizat.** Grupul de presiune trebuie să aibă o organizare structurată, condusă de lideri capabili să aleagă strategiile de acțiune. Aceste criterii organizaționale permit distingerea grupurilor de interes de simplele mișcări ale mulțimii, manifestație (organizată, dar nu durabilă) sau revoltă.

➤ **Apărarea intereselor.** Interesul este o problemă, o plângere, o frustrare pe care un grup înțelege să o ridice la statutul de cauză care trebuie apărută.

➤ **Exercitarea unei presiuni.** Un grup de presiune se

manifestă acționând în moduri diferite asupra autorității publice abilitate să ia o decizie. Obiectivul grupului este influențarea puterii și nu cucerirea sau exercitarea ei. [6;53-54]

Există numeroase tipologii ale grupurilor de presiune. Distincția se face după natura intereselor pe care ele le apără:

↳ **Grupurile de interes cu vocație globală.** Obiectivul acestor grupuri este de a-și asuma interesele unei categorii particulare a populației a cărei existență sociologică este deja identificată: muncitorii, funcționarii, șăranii, femeile, tinerii ș.a. din categoria aceasta distingem:

- grupuri socio-economice (sindicatul de salariați, organizații patronale, asociații de consumatori, de producători ș.a.)
- grupuri socio-culturale care pun individul în fața aceleiași experiențe ideologice (club de reflecție), profesionale (asociații religioase) sau istorice (asociații ale combatanților sau a deportaților).

↳ **Grupurile de interes cu vocație specializată.** Aceste grupuri se fac purtătoare d cuvânt ale unei cauze specifice la care se aliniază în mod liber simpatizanții. Ei pot veni din medii sociale și culturale diverse dar ei se recunosc prin voința de a apăra un interes comun și circumscris („Amnesty International”, Green Peace ș.a.). [6;54-55]

Presiunea exercitată de către grupurile de interes este orientată fie direct asupra puterilor conducătoare, fie indirect asupra opiniei publice susceptibile să le influențeze pe acestea din urmă.

▶ **Presiunile directe.** Este vorba de presiunile mai mult sau mai puțin oficiale făcute asupra aleșilor locali sau naționali, miniștrilor sau administrațiilor. Ea poate să ia mai multe forme:

- Informația. Constă în a trimite autorităților abilitate cu decizia politică o documentație detaliată destinată convingerii în justiția revendicării.
- Consultația. Puterea politică organizează, în unele cazuri, consultații cu asociațiile interesate de realizarea unui anumit proiect.
- Corupția. Ea forma finanțării secrete a partidelor politice, cadourile personale, traficul de influență, șantajul.

▶ **Presiunile indirecte.** Ele caută să ia ca martor opinia

publică în cel mai rău caz pentru a obține neutralitatea sa, sau în cel mai bun caz, susținere. Apelul la opinia publică va fi cu atât mai benefic cu cât va ști să se mobilizeze mass-media. Poate lua următoarele forme:

- *Constrângerea*. Ea se exercită asupra populației pentru a obliga puterea politică să cedeze. Poate să fie vorba de o grevă sau de o manifestație care va încerca întotdeauna să pară populară. Acțiunea grupurilor de presiune constă în a beneficia de simpatia populației, deci să o formeze prin acțiuni fie spectaculoase, fie de masă.

- *Convingerea*. Este vorba, de exemplu, de a convinge opinia publică printr-o publicitate intensivă difuzată în mass-media. Sprijinul opiniei publice va avea cu atât mai mult șansa de a fi obținut cu cât grupurile de presiune vor ajunge să-și prezinte revendicările categoriale ca relevând interesul general.

Termenii - cheie: club politic, grup de presiune, originea partidelor politice, partid politic, partid de alegători, partide de cadre, partide de masă, partide extraparlamentare, partide intraparlamentare, sisteme de partid, unipartidism, bipartidism, polipartidism

Întrebări de verificare:

1. Ce este partidul politic în sensul modern al termenului?
2. Enumerați etapele istorice principale ale formării partidelor politice.
3. Care este diferența dintre un partid politic și alte forme de asociere voluntară?
4. Prin ce se deosebesc partidele de alte instituții politice?
5. Explicați principalele funcții ale partidelor politice.
6. În baza căror criterii pot fi clasificate partidele politice?
7. Ce reprezintă sistemul de partid?
8. Numiți avantajele și dezavantajele sistemelor de partide.
9. Ce reprezintă grupul de presiune?
10. Care este diferența dintre grupurile de presiune și partidele politice?
11. Cum considerați, activitățile de lobby ar trebui reglementate?
12. Caracterizați sistemul pluripartit din Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Bucataru, I. Instituționalizarea partidelor politice: aspecte teoretico-metodologice. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, nr.1 (XXVIII), 2005, p.7-27.
2. Ciocan, Iu. Partidele politice în sistemul relațiilor de putere. În: Administrarea publică, nr.2, 2002, p.159-165.
3. Ciurea, C., Căpățici, R., Andrieș, V. Geneza partidelor politice. Un caz particular - Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XV.-Ch., 2001, p. 21-26.
4. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
5. Hastings, M. Abordarea științei politice. Iași, 2000.
6. Ionescu, Cr. Principii fundamentale ale democrației constituționale.- București, 1997.
7. Lijphart, A. Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări.-Iași: Polirom, 2000.
8. Pasquino, G. Curs de știință politică.-Iași: Institutul European, 2002.
9. Peru, A. Tendințe și dimensiuni ale sistemului partidic din Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, nr. 3(XXXIV), 2006, p.65-76.
10. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodico-didactică.- Chișinău, 1999.
11. Rusu, R. Ideologia partidelor politice moldovenești. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, nr. 2 (XXIX), 2005, p.52-68.
12. Saca, V. Fenomenul transformății partinice în societatea post-sovietică (cazul Republicii Moldova). În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXI.-Chișinău, 2003, p.82-99.
13. Țîrdea, B., Noroc, L. Politologie: Curs de prelegeri.- Ch.: Pontos, 2006.
14. Vâlsan, C. Politologie.- București, 1997.
15. Voiculescu, M. Politologie.- București, 1998.
16. Voicu, G. Pluripartidismul.- București, 1998.
17. Гаджиев, К.С. Политология: Учебник для высших учебных заведений.- Москва: Логос, 2004.
18. Дюверже, М. Политические партии / Пер. с франц. - Москва: Академический Проект, 2000.
19. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова).- М., 1997.

Lista

partidelor și organizațiilor social-politice, înregistrate în
Registrul partidelor și altor organizații social-politice:
(situația la 28ianuarie 2008)

1. Partidul Democrat din Moldova
2. Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
3. Alianța „MOLDOVA NOASTRĂ”
4. Partidul Agrar din Moldova
5. Partidul Socialist din Moldova
6. Partidul Legii și Dreptății
7. Partidul Popular Creștin Democrat
8. Mișcarea Profesioniștilor “Speranța-Надежда”
9. Partidul Liberal
10. Partidul Social-Liberal
11. Noul Partid Național Moldovenesc
12. Partidul Social Democrat din Moldova
13. Mișcarea social-politică “Forța Nouă”
14. Partidul Socialiștilor din Republica Moldova „Patria-Родина”
15. Mișcarea social-politică Republicană “РАВНОПРАВИЕ”
16. Partidul Ecologist “Alianța Verde” din Moldova
17. Partidul Național Român
18. Partidul Popular Republican
19. Partidul Republican din Moldova
20. Uniunea Muncii „Patria-Родина”
21. Uniunea Centristă din Moldova
22. Partidul European
23. Partidul Umanist din Moldova
24. Partidul Dezvoltării Spirituale „MOLDOVA UNITĂ”
25. Partidul Democrației Sociale din Moldova
26. Partidul Conservator
27. Partidul Național Liberal
28. Mișcarea social-politică „ACȚIUNEA EUROPEANĂ”
29. Mișcarea social-politică „PENTRU NEAM ȘI ȚARĂ”
30. Partidul Liberal Democrat din Moldova

Sursă: <http://www.justice.gov.md/index.php?cid=167>

VI. REGIMURILE POLITICE NEDEMOCRATICE

1. Noțiuni de regim politic. 2. Regimurile politice nedemocratice. 3. Re-gimurile politice totalitare. 4. Regimurile politice autoritare.

1. Noțiune de regim politic

Regimul politic este un subansamblu al sistemului politic. El reprezintă conceptul fundamental al tipologiei clasice a tipurilor de organizare și de exercitare a puterii politice.

Politologul francez J.L.Kermann definea regimul politic ca pe un „ansamblu de elemente ideologice, instituționale, sociale, care contribuie la realizarea puterii politice într-un stat într-o anumită perioadă”. [9;65]

Regimul politic reprezintă modul concret de organizare și funcționare a sistemului politic, de constituire a organelor de conducere în raport cu cetățenii.

Trăsăturile regimului politic. Putem evidenția următoarele trăsături ale regimurilor politice:

În primul rând, constatăm faptul că nu este suficient de a examina regimul politic doar în legătură cu forma de guvernare. Rezolvând problemele legate de asigurarea stabilității sociale și politice, regimul politic contribuie la organizarea și coordonarea proceselor macro-sociale. Sub acest aspect, regimul politic, după conținutul său, este mai apropiat de sistemul politic.

Soluționând probleme legate de stabilitatea socială și politică, regimul politic contribuie la derularea eficientă a proceselor macro-sociale. Orice regim, tinde să se sprijine în activitatea sa pe sistemul de valori constituit, iar acțiunile sale influențează componentele sistemului, consolidând sau slăbind legăturile și relațiile existente în cadrul sistemului. În acest sens, orice regim este obligat, să rezolve problemele relaționale existente între stat și societatea civilă. Anume în structurile societății civile se regăsesc relațiile guvernului cu opoziția, care sunt esențiale pentru caracterizarea tipului și a particularităților regimului.

În al doilea rând, este evident faptul că regimul politic asigură nu doar dinamismul dar și o anumită stabilizare a sistemului politic, asigurând conlucrarea elementelor constitutive. Această sarcină se poate realiza doar în cazul când mecanismele politico-juridice sunt create în corespundere cu particularitățile dezvoltării structurilor

sociale.

Problema nu constă doar în faptul de a impune societății o anumită formulă de legitimitate (modelul prezidențial sau parlamentar) dar și a elucida premisele istorice și sociale favorabile aplicării modelului ales. Orice regim, în acest sens, poate fi examinat ca o modalitate de rezolvare a conflictului existent între societate și guvernanți.

În al treilea rând, regimul politic reprezintă totalitatea structurilor prin intermediul cărora se realizează puterea politică. În unele cazuri poate exista pluripartidismul și structuri dezvoltate ale societății civile, în altele – deciziile politice se adoptă și se realizează fără a se ține cont de interesele societății. Una din definițiile regimurilor politice, care ține cont de această latură a problemei aparține politologului american M.Hagopian, care trata regimul politic ca pe o structură instituțională specifică, caracteristică sistemului politic al societății, activitatea căreia este mai largă decât activitatea guvernului sau al grupurilor de persoane oficiale, reprezentate în instituțiile publice.

Este important de menționat faptul că regimurile politice, funcționează nu numai în baza deciziilor luate potrivit procedurilor politico-legale existente în societate. Multe decizii politice sunt luate prin intermediul mecanismelor neformale de luare a deciziilor. De aceea, structurile de putere nu trebuie de identificat doar cu mecanismele formal-juridice de realizare a puterii; politica deseori „se face” de reprezentanții grupurilor industriale și financiare care dispun de mijloace de influență.

În al patrulea rând, orice regim politic recurge în activitatea sa la anumite metode de realizare a scopurilor trasate. Regimurile politice pot să se deosebească radical în ceea ce privește utilizarea metodelor (violente sau pașnice) folosite pentru realizarea scopurilor propuse. Este important de a nu confunda metodele de realizare a puterii cu structurile de realizare a puterii. Astfel, regimurile autoritare, având structuri represive de realizare a puterii asemănătoare, le folosesc, diferențiat, în dependență de sarcinile propuse.

În al cincilea rând, regimul politic, în comparație cu sistemul politic, posedă dimensiuni temporale proprii. Această relație este exprimată în definiția regimului politic dată de politologii americani

J.F.Barnes, M.Carter și M.J.Skidmore: „Regimul politic constituie o perioadă specifică de acțiune a puterii politice, realizate în cadrul sistemului politic”. [24;15-17]

Caracterul regimului politic este determinat de un șir de factori social-economici, politici și ideologici. Baza social-economică a regimului politic o constituie varietatea formelor de proprietate, principiile organizării producției, repartiției și consumului, modul organizării controlului asupra producției ș.a. Baza politică este determinată de tipul de stat constituit, de existența pluralismului politic și al nivelului drepturilor și libertăților cetățenilor. Baza ideologică a regimului politic o constituie diversitatea de concepții teoretice, doctrine, programe orientate spre restructurarea sau conservarea sistemului politic dat.

Caracterul regimului politic este definit de un șir de indicatori, dintre care mai importanți sunt:

1. Caracterul relațiilor între stat și societate, între stat și diverse sfere ale vieții sociale (economice, politice, particulare). În acest sens sunt posibile trei tipuri de relații:

- a) statul absoarbe societatea (regim totalitar);
- b) se admite o anumită autonomie a societății față de stat, ultimul neamestecându-se în economie și viața privată a cetățenilor (regim autoritar);
- c) între stat și societate se stabilesc relații de parteneriat și control reciproc (regim democratic).

2. Caracterul și nivelul participării cetățenilor la viața politică. Participarea cetățenilor la viața politică poate fi: a) forțată (în regimul totalitar), b) benevolă (în regimurile democratice).

Nivelul de participare al cetățenilor poate fi: a) general în forme prestabilite de către stat în regimurile totalitare (cazul octombrelor, pionerilor și comsomoliștilor în URSS); b) parțial, datorat restricțiilor din partea statului în regimurile autoritare; c) nerestricționat formal de către stat în regimurile democratice.

3. Caracterul mijloacelor folosite de către stat în realizarea guvernării. Sunt posibile două variante:

- a) orientarea prioritară spre respectarea legilor (în regimurile democratice);
- b) orientarea spre folosirea preponderentă a metodelor de forță și intimidare (în regimurile totalitare și autoritare).

4. Caracterul și modalitățile constituirii puterii politice și a elitei politice, care pot fi:

a) uzurparea și monopolizarea puterii de un grup restrâns de persoane;

b) acapararea puterii de către o organizație (cazul partidului bolșevic în Rusia);

c) însușirea puterii de o singură persoană (de către monarh sau dictator);

d) accesarea la putere în rezultatul unei competiții deschise (prin intermediul scrutinului electoral în regimurile democratice).

2. Regimurile politice nedemocratice

Distincțiile care se fac în știința politică la nivelul regimurilor politice au evoluat în jurul unei tradiții, care își găsește începuturile în „Politica” lui Aristotel: monarhie, oligarhie, democrație. Pentru știința politică contemporană tipologia frecvent utilizată este cea de: a) regimuri politice democratice și b) regimuri politice nedemocratice.

Orice sistem politic acționează în interiorul unei societăți conflictuale și trebuie să-și organizeze relațiile cu această societate. Soluțiile adoptate variază, în funcție de regimul politic.

Atât în trecut, cât și în prezent, regimurile nedemocratice continuă să predomină asupra celor democratice. În lumea contemporană încă mai persistă o mare varietate de regimuri în care drepturile cetățenilor nu au nici o garanție de a fi respectate; în care cei care dețin puterea politică își însușesc funcțiile nu prin proceduri electorale, ci folosind forța; în care guvernarea exercită puterea într-o manieră total arbitrară și o pierde, tot prin intermediul forței. Un raport numeric dintre statele democratice și cele nedemocratice este prezentat în tabelul de mai jos [8;274]:

Anul	State democratice	State nedemocratice	Procentul democratizării
1922	29	35	45,3
1942	12	49	19,7
1962	36	75	32,4
1973	30	92	24,6
1990	58	71	45,0

Notă: Cifrele se referă la statele cu cel puțin un milion de locuitori

Caracteristicile fundamentale ale regimurilor nedemocratice, în viziunea lui J.J.Linz și A.Stepan sunt următoarele [8;289]:

Criterii	Regimuri			
	autoritare	totalitare	post-totalitare	sultanice
Pluralism	limitat	inexistent	emergent	dispărut
Ideologie	mentalitate	rigidă puternică	consumată	arbitraritate
Mobilizare	minimală	răspândită	ritualică	manipulată
Leadership	fondator	carismatic partinic	birocratic colegial	personalizat

3. Regimurile politice totalitare

Interpretările totalitarismului. Noțiunea de „totalitarism” a intrat în circuitul științific al țărilor din Vest la sfârșitul anilor 30 ai sec.XX. A apărut în legătură cu evoluția dictaturii fasciste în Italia, Spania, Germania. După război s-au făcut analogii între nașism și comunism.

Conceptul de totalitarism nu a fost ușor acceptat în știința politică și continuă să rămână destul de controversat. Criticii săi, mai ales H.J.Spiro și L.Schapiro, au ajuns să-l declare total inutilizabil, pentru că derivă din contextul ideologic al războiului rece și a fost îndreptat împotriva regimurilor comuniste.

Totuși, în ceea ce privește originea sa „totalitarismul” nu este în nici un caz un termen apărut odată cu războiul rece. Este folosit pentru prima dată de către criticii și opozanții regimului fascist italian, care prezenta unele caracteristici totalitare. [8;285] Mussolini a adoptat definiția, pentru a da impresia capacității sale de a construi un regim politic nou și puternic marcat de supremația totală a statului în societate: „...tot în stat, nimic în afara statului, nimic împotriva statului” (cuvântarea sa din 28 octombrie 1925). În viziunea fasciștilor „totalitar” însemna ceva general și obligator pentru toți. Deci, voința politică a fasciștilor era declarată obligatorie pentru toți cetățenii. Această teorie era contrapusă democrației liberale cu partidele sale, lupta politică și

parlamentarism.

Atributul "totalitar", pentru prima dată a fost întâlnit într-un articol semnat de Giovanni Amendola în paginile ziarului "Il Mondo" din 12 mai 1923, în care se vorbea despre fascism ca despre un "sistem totalitar", caracterizat printr-o "dominare absolută și o stăpânire completă și incontrollabilă a vieții politice și administrative". Cât privește substantivul "totalitarism", acesta a fost utilizat pentru prima dată de Lelio Basso într-un articol publicat la 2 ianuarie 1925 în "La Rivoluzione Liberale", din nou cu referire la fascism. [5;319]

Dar conceptul s-a impus cu mult mai târziu drept categorie de analiză grație mai multor autori care au propus propriile definiții ale totalitarismului, care este perceput ca o practică politică antiliberală, antidemocratică și represivă, ca o dictatură care-și subordonează societatea, ca cea mai feroce și inacceptabilă formă de realizare a puterii politice.

Au cunoscut o largă apreciere particularitățile structurale ale totalitarismului formulate de Carl J.Friedrich și Zbigniew Brzezinski (*Totalitarian Dictatorships and Autocracy*, 1965):

- doctrină oficială acoperind toate aspectele existenței umane și la care se presupune că aderă toți;
- un partid de masă unic, ierarhizat, având în fruntea sa un conducător charismatic și compus din membri devotați care a concentrat abuziv puterea în mâinile sale;
- un sistem de teroare polițienească, situat în afara legii și care are menirea de a ține populația într-o stare permanentă de frică;
- un monopol al puterii asupra mijloacelor luptei armate și a mijloacelor de comunicare;
- un monopol al puterii asupra mijloacelor de producție care constituie fundamentul economiei centralizate și strict planificate.

Ceea ce distinge radical, după cum afirmă C.J.Friedrich și Zb. Brzezinski, regimul politic totalitar, de vechile forme ale tiraniei, este faptul că cea mai mare parte a acestor trăsături sunt condiționate de dezvoltarea tehnologiilor moderne. [3;4]

În lucrarea *Originile totalitarismului*, filosoful Hannah Arendt stabilește o paralelă între nazism și stalinism. Beneficiind de

prăbușirea structurilor sociale tradiționale, ele se adresează de acum înainte unei mase atomizate, ceea ce explică avântul lor în anii 30. Această masă, invadată de „amărăciunea egocentrică”, nu poate decât să fie sedusă prin intermediul unei organizații care reclamă o adevărată totalitate și care îi dă iluzia că întărește legăturile identitare. După cum spune autoarea, totalitarismul poate, să se definească prin scientismul său ideologic și prin tehnologiile sale de propagandă care vizează eliminarea oricărei spontaneități. Această propagandă se dublează cu o instituționalizare a terorii și a secretului, în centrul căreia figurează lagărul de concentrare.

Definiția lui Raymond Aron (Democrație și Totalitarism, publicată în 1969) este destul de apropiată de cea a lui C.Friedrich și Z.Brzezinski. Ea se bazează pe cinci elemente principale:

1. „Fenomenul totalitar intervine într-un regim care acordă unui partid monopolul activității politice.

2. Partidul monopolist este animat sau este înarmat cu o ideologie căreia îi conferă o autoritate absolută și care, prin urmare, devine adevărul oficial al statului.

3. Pentru a răspândi acest adevăr oficial, statul își rezervă la rândul său un dublu monopol, monopolul mijloacelor de constrângere și pe cel al mijloacelor de convingere. Ansamblul mijloacelor de comunicare, radio, televiziune, presă este condus, comandat de stat și de cei care îl reprezintă.

4. Majoritatea activităților economice și profesionale sunt controlate de stat și devin, într-o oarecare măsură, parte integrantă a statului. Dat fiind că statul este inseparabil de ideologia sa, majoritatea activităților economice și profesionale poartă amprenta adevărului oficial.

5. Dat fiind că orice activitate va deveni de acum activitate de stat și dat fiind că orice activitate va fi supusă ideologiei, o greșeală comisă în cadrul unei activități economice sau profesionale este simultan o greșeală ideologică. De unde rezultă desigur o politizare, o transfigurare ideologică a tuturor greșelilor posibile ale indivizilor și, în concluzie, o teroare care este în egală măsură polițienească și ideologică”.

Fenomenul totalitarismului, în viziunea autorului, este perfect atunci când aceste elemente sunt reunite și realizate deplin. În cazul regimului sovietic, monopolul partidului, monopolul ideologiei

ține de esența însăși a bolșevismului și de voința sa revoluționară. Centralizarea mijloacelor de constrângere și de convingere este legată de ideea monopolului unui partid în interiorul statului. Etatismul activităților economice este expresia doctrinei comuniste. Legăturile sunt ușor inteligibile între elementele enumerate. În ceea ce privește rezultatul, teroarea ideologică, ea poate fi înțeleasă, considera R.Aron, tocmai în funcție de alte elemente, adică de monopolul partidului, de ideologie, de mijloacele de convingere și de etatismul activităților individuale. [2:212-213]

Asemănări și deosebiri între nazism și bolșevism. O problemă discutabilă, continuă a fi stabilirea atât a caracteristicilor comune cât și a particularităților distincte ale celor două forme de manifestare a totalitarismului: nazismul și bolșevismul.

H.Maier a identificat două criterii comune pentru ambele modele:

1. Existența în ambele modele a imaginii „dușmanului intern”, vinovăția căruia nu necesită a fi demonstrată, fiind presupusă de politica și ideologia oficială.

2. Nimicirea în masă, de către putere a acestor „dușmani interni”.

În viziunea lui H.Mommsen, este foarte complicat de a pune semnul egalității între nazism și bolșevism deoarece deosebirea dintre cele două modele sunt esențiale. În primul rând, H.Mommsen a remarcat faptul că partidul național-socialist german, care era marcat de stilul autoritar al lui Hitler, nu a avut rolul și ponderea pe care l-a avut partidul comunist în URSS, caracterizat de contopirea mecanismelor de partid cu cele statale în conducerea societății. O discrepanță și mai mare în cele două modele, H.Mommsen a sesizat și la capitulul atitudinii puterii față de proprietate. Nazismul nu a intervenit abuziv în relațiile de proprietate pe când bolșevicii au lichidat proprietatea privată și au făcut din proprietatea de stat un instrument eficient de conducere a statului. Principiile planificării economice, caracteristic modelului sovietic nu a fost aplicat în Germania nazistă, cu excepția sectorului militar.

Asemănarea dintre cele două modele, considera H.Mommsen, se manifestă pe deplin doar în ceea ce privește puterea nelimitată

a celor doi dictatori. [22;189]

S-au făcut încercări de a cuantifica fenomenul, de a stabili „gradul de totalitarism” al celor două modele. Sociologul englez S.Andreski a propus drept criteriu de analiză a celor două modele măsura în care puterea putea controla viața privată a cetățenilor. Ca indiciu de măsurare a gradului de totalitarism a fost luată posibilitatea existenței organizațiilor sociale independente. Astfel, S.Andreski a constatat că cel mai aproape de cota - 100% a fost URSS la sfârșitul anilor 40 – începutul anilor 50 (în URSS, mai mult de jumătate de secol nu a existat o opoziție politică legală, sindicate libere și subiecți economici independenți); Germania hitleristă era totalitară în proporție de 85% în ajunul celui de-al doilea război mondial și 95% la sfârșitul războiului; în Italia volumul puterii totalitare a atins nivelul de 55%. [20;4]

Analiza acestor cifre ne face să ne întrebăm de ce nazismul în comparație cu bolșevismul „pierde” în sensul desăvârșirii sistemului totalitar. Evident, o mare importanță în acest sens îl are și factorul temporal: nazismul a existat doar 12 ani fiind distrus de forțe externe, iar bolșevismul – 70 ani. Dar factorul temporal nu este suficient pentru a explica fenomenul, nașismul nu a avut condițiile inițiale care au influențat bolșevismul: revoluția și războiul civil.

Generalizând viziunile prezentate, constatăm că totalitarismului îi sunt caracteristice următoarele trăsături:

- ♦ Omnipotența unei ideologii obligatorii pentru toți, devierea de la care este tratată ca o crimă antistatală și care este pedepsită corespunzător. Conținutul ideologiei, potrivit opiniei lui R.Aron, poate fi diferit. Deosebirea esențială constă în ideea care animă una sau alta dintre acțiuni, într-un caz rezultatul este lagărul de muncă, în celălalt camera de gazare. Într-un caz este vorba de voința de a construi un regim nou și poate un om nou, prin orice mijloace; în celălalt caz este vorba despre o voință demonică de a distruge o pseudorasă [2;223]

Vorbind despre ideologia oficială a statului totalitar, Carl J.Friedrich și Zbigniew Brzezinski au definit-o în felul următor: ”un ansamblu de idei coerente din punct de vedere rațional, care se referă la mijloacele practice ce urmăresc schimbarea totală și reconstruirea unei societăți prin forță sau prin violență, bazată pe o

critică globală sau totală a ceea ce este greșit în societatea prezentă sau cea anterioară”. [8;284]

♦ Existanța unei idei mobilizatoare. În ambele modele totalitare, toate resursele (materiale, umane, intelectuale) erau îndreptate spre realizarea scopului universal: cel de-al treilea rai în într-un caz, și a societății comuniste în celălalt. Tot ce nu se racordează și nu contribuie la realizarea mărețului obiectiv trebuie lichidat. ”Cine nu este cu noi – este împotriva noastră” – așa suna principiul proclamat de bolșevici. În aceeași logică, Hitler, într-una din cuvântările sale din 1925 menționa: ”În lupta noastră există doar un singur final: ori dușmanul va trece peste trupurile noastre, ori noi vom trece peste trupurile dușmanului” [25;150]

♦ Crearea omului nou. Componenta antropologică a totalitarismului constă în tendința de transformare a omului (individului) în corespunderea cu viziunile ideologice. Un rol important în complexul de idei, metode și mecanisme îndreptate spre transformarea individului îi revine controlului total asupra lumii interioare, conștiinței, gândurilor, ideilor lui. Regimurile totalitare își pun scopul transformării depline a individului, a creării unui tip uman nou, cu o mentalitate și caracteristici comportamentale standardizate; lipsit de particularități individuale și contopit cu mulțimea. [19;13]

O însemnătate hotărâtoare pentru formarea mentalității totalitare o are folosirea principiilor și a argumentelor bazate pe ideologie și nu pe fapte reale. În regimul totalitar logica absurdului prevalează asupra logicii raționale. [19;18]

♦ Existența unui partid care își rezervă monopolul activității politice. Justificarea monopolului, în regimul sovietic, pe care R.Aron îl considera „cel mai pur, cel mai desăvârșit dintre regimurile cu partid unic”, se realiza prin două modalități:

a) prin noțiunea de reprezentativitate autentică (pentru a asigura o reprezentare veritabilă a voinței populare trebuie să existe un partid unic; desființarea alegerilor, într-o astfel de interpretare, însemna o condiție esențială a autenticității reprezentativității);

b) prin obiectivul istoric (potrivit ideologiei comuniste, monopolul activității politice a partidului este necesar pentru a realiza obiectivul istoric – crearea unei „noi societăți”, singura care

corespunde valorilor supreme; iar atunci când se urmărește realizarea unor transformări fundamentale, trebuie înfrântă rezistența celor ce se opun acestor transformări). [2;59]

♦ Contopirea partidului cu aparatul de stat, transformarea organelor de conducere ale partidului în principalul factor decizional al mecanismului statal. Astfel, Hitler declara: „...atâta timp cât va exista statul național-socialist, atât va exista și partidul național-socialist. Atât cât va exista partidul național-socialist, Germania nu poate fi altceva decât un stat național-socialist”. [19;14]

♦ Identificarea partidului cu liderul. În 1935, Hitler proclamând „veșnicia” partidului național-socialist a declarat: „Partidul este o părticică din mine, iar eu – o parte a partidului”. În U.R.S.S. erau frecvent vehiculate versurile poetului V.Maiakovski: „Când spunem Lenin, presupunem – partidul, când spunem partidul, presupunem – Lenin”. [19;14]

♦ Unificarea deplină nu numai a domeniului politic, a gândirii politice dar și a tuturor domeniilor vieții sociale, care sunt plasate sub controlul strict al puterii. În aceste condiții, simpla loialitate a individului față de putere nu este suficientă, regimul impunându-l să adopte „o poziție civică activă”. Doga totalitară devine absolută și acoperă toate, fără excepție, componentele existenței umane.

♦ Teroarea și frica generalizată. Totalitarismul reprezintă monopolul puterii exercitate prin mijloace teroriste în afara legii și a oricăror forme de control social.

O caracteristică esențială a regimului totalitar constă în faptul că teroarea și frica generalizată sunt folosite nu doar ca instrument de lichidare și intimidare a dușmanilor reali sau imaginari, dar și ca un mecanism cotidian de conducere a societății.

Așa cum a arătat Hannah Arendt, „dacă legalitatea este esența guvernului care nu este tiranic și ilegalitatea a celui tiranic, teroarea este esența puterii totalitare”. [8; 282]

Adâncind importanța constitutivă a terorii și a violenței impredictibile și arbitrare, D. Fisichella a ajuns să considere drept caracteristică de bază a regimului totalitar existența sau construirea unui univers concentraționar. Acest univers nu este numai „o instituție penală, creată pentru pedepsirea și reprimarea

delictelor și crimelor, ci, în primul rând, o structură politică creată pentru dezrădăcinarea unor întregi sectoare și grupuri din sectorul social”. [8; 283]

După cum consideră unii autori, teroarea caracterizează regimurile totalitare numai în faza de instaurare și de consolidare, iar regimurile totalitare mature nu au nevoie de a recurge la teroare deoarece, teroarea psihologică continuă să persiste și să influențeze viața cotidiană chiar în absența aplicării active a terorii.

♦ Monopolul puterii asupra mijloacelor luptei armate, subordonarea deplină a forțelor armate. Această caracteristică este exprimată cel mai bine prin cunoscuta expresie maoistă: ”puterea iese din țeava puștii, dar partidul este cel care controlează pușca”. [8;284]

♦ Monopolul puterii asupra mijloacelor de producție. Friedrich A.Hayek, definind totalitarismul drept ”o nouă formă de sclavie” și subliniind că libertatea economică constituie ”premișa oricărei alte libertăți” – întrucât activitatea economică este tocmai cea care furnizează mijloacele pentru atingerea scopurilor, - explică caracterul specific al regimului totalitar prin distrugerea libertății economice în urma planificării centralizate și a controlului colectiv asupra tuturor mijloacelor semnificative de producție, astfel încât titlul de stăpân ajunge să și-l atribuie o tehnobirocrație invadatoare. [5;322]

♦ Monopolul puterii asupra mijloacelor de comunicare. Un aspect deosebit de important pentru menținerea puterii totalitare este monopolul statului asupra mijloacelor de comunicare. De la Goebbels la Stalin, regimurile totalitare au fost perfect conștiente că pentru a preîntâmpina nașterea unor opoziții, este absolut necesar să împiedice difuzarea informațiilor. Orice tip de comunicare poate produce „adevăruri” alternative, în conflict cu adevărul oficial promovat de regim. [8;285]

♦ Vocația antipluralistă. Întrucât totalitarismul are drept obiectiv construirea unei societăți noi pe temeliiile unei premise totalmente originale și derivate dintr-o pornire ideologică ce nu admite alternative, el trebuie să combată societățile pluralizate pe toate planurile. Și întrucât o societate pluralizată este o experiență care a alimentat pe parcursul istoriei libertăți multiple, aceste libertăți diverse și diversificate nu pot decât să urmeze destinul

pluralismului social, adică să fie negate și combătute ca și alte obstacole apărute în calea unui proiect care intenționează să reînnoiască totul din rădăcini. Într-un atare context, bisericile și confesiunile religioase, familiile, clasele și categoriile sociale, minoritățile etnice constituie, de asemenea, obiectivele ansamblului de acțiuni antipluraliste și dictatoriale ale revoluției totalitare. [5; 327]

Totalitarismul ca proces. Totalitarismul este un fenomen al perioadei de tranziție. În perioada interbelică majoritatea țărilor europene traversau o perioadă de modernizare întârziată. Structurile sociale și sistemul de valori tradiționale se distrugau iar cele noi nu se întăriseră. Primul război mondial și criza economică ce a urmat au făcut ca oamenii să pună la îndoială noile valori liberal-democrate. În aceste condiții purtătorii ideologiilor totalitare au căpătat posibilitatea să se afirme. Acolo unde s-a reușit un contact strâns cu masele au apărut mișcări orientate spre totalitarism.

În țările unde fundamentul instituțiilor democratice a fost mai tare, chiar și după acapararea puterii, adepții totalitarismului n-au reușit pe deplin să înăbușe rezistența societății și să o dezintegreze total (Italia, Spania, Portugalia). Acolo unde structurile tradiționale prinseseră rădăcini s-a reușit frânarea proceselor totalitare. E lesne de observat că în țările unde biserica catolică avea o influență puternică în societate totalitarismul a întâmpinat mai multe obstacole.

Cauzele apariției totalitarismului nu sunt legate de tradițiile naționale. Astfel, Germania și URSS, două state cu tradiții naționale diferite dar cu trăsături ale statului asemănătoare.

Scopul mișcărilor totalitare era definit foarte clar: construirea unei noi societăți și educarea omului nou. Concomitent era arătat și dușmanul care trebuia nimicit pentru atingerea acestui scop.

Valorile „noii lumi” se formulau diferit însă toate țineau de domeniul viitorului și aveau un caracter abstract. Aceste valori erau irealizabile în prezent deoarece se cerea mobilizarea tuturor forțelor în lupta contra dușmanilor. În sfera politică regimurile totalitare au optat pentru concentrarea puterii, distrugerea tuturor structurilor societății civile. În domeniul economic, cu toate că măsurile erau diferite aveau totuși caracteristici comune:

supermonopolizarea vieții economice; amestecul statului în toate sferile vieții economice; violarea principiului integrității proprietății private.

Pentru regimurile totalitare e caracteristic faptul că idealul totalitar există ca un model teoretic care nu poate fi realizat pe deplin, deoarece există anumite premise care frânează acest lucru:

- ♦ totalitarismul fixează în conștiința omului simțul vinovăției față de putere, situație ce generează conflictul între societate și mediul social;

- ♦ economia parazitară a totalitarismului fiind neefectivă, favorizează activitatea economiei tenebre;

- ♦ în condițiile sec.XXI e imposibil de a crea o „cortină de fier” impenetrabilă în scopul îndoctrinării eficiente a populației;

- ♦ tendința totalitarismului real spre ideal intră în contradicție cu legitățile de dezvoltare a procesului totalitar care trece prin două faze: 1. faza „fierbinte”, de teroare și 2. faza de răcire. Orice încercare de a trece de la faza a doua la prima este sortită eșecului deoarece:

- idealul se devalorizează;

- după faza „fierbinte” totalitarismul își pierde baza socială.

În statele aflate sub puterea partidelor comuniste, în toate domeniile vieții politice, economice, spirituale se observă următoarea dialectică: puterea necontrolată devine impotentă, planificarea rigidă se transformă în haos, credința în idealul suprem degenerază în apatie. Această evoluție este caracteristică dictaturilor totalitare și în final duce la autolichidarea sistemului. [17;24]

Scenariile de transformare a sistemelor totalitare depind de condițiile concrete ale fiecărei țări. Procesul de trecere de la totalitarism la democrație decurge foarte dureros pentru societate. Transformările sociale ce se petrec în timp foarte scurt au loc pe fonul unei profunde crize economice cu pierderea de către majoritatea populației a nișei sociale obișnuite. În aceste condiții stresante atât la acei ce guvernează (sau au guvernat), cât și la acei guvernați pot să se activeze deprinderile acumulate în societatea totalitară.

Presiunea aceasta socială apasă pe structurile firave ale

puterii. În acest context apare următoarea întrebare: va suporta oare sistemul parlamentar dificultățile perioadei de tranziție în condițiile lipsei în societate a tradițiilor democratice, dezvoltării slabe a societății civile și a infrastructurii politice?

Dacă comparăm situația de azi cu cea care a favorizat apariția totalitarismului observăm că ele se aseamănă. Dar constatăm și următoarele deosebiri:

- Stabilitatea sistemului bazat pe economia de piață și a democrației parlamentare;
- Negarea de către societate a experienței totalitare.

Care sunt perspectivele pericolului totalitar în condițiile societății contemporane: este în stare democrația parlamentară contemporană să preîntâmpine apariția sistemelor de tip totalitar?

Mulți politologi consideră că structurile sociale și chiar cele tehnice ale societății contemporane fac ca revenirea totalitarismului să fie cât mai puțin posibilă. Alții, printre care și L.Kolakovski consideră că „potențialul totalitarismului” nu numai că se menține dar că e și capabil de a se autoreproduce. Pericolul este alimentat de fenomenul „infantilizării vieții politice” a țărilor din Vest, când individul cere o mai mare libertate în raport cu statul și respectiv slăbirea statului, dar în același timp se insistă asupra sporirii gradului de protecție socială fapt ce presupune o amplificare a puterii statale. Aceste cerințe contradictorii adresate statului crează, potrivit opiniei lui L.Kolakovski, potențialul totalitar în statele democratice. [22;191]

4. Regimurile politice autoritare

Un regim politic este considerat autoritar atunci când el abuzează de autoritatea sa, folosind mai degrabă forța decât convingerea pentru realizarea propriilor scopuri sau pentru procesul de guvernare. Autoritarismul, constata Giovanni Sartori, indică un exces și un abuz de autoritate, de fapt, o autoritate represivă. [10;180]

Definiția clasică a regimului autoritar a fost formulată de cercetătorul spaniol Juan Linz. În viziunea sa regimurile autoritare sunt „sisteme cu pluralism politic limitat, în care clasa politică nu dă socoteală de faptele săvârșite, care nu sunt bazate pe o ideologie clar articulată, dar sunt caracterizate de mentalități

specifice, în care nu există o mobilizare politică la bază și pe scară mare, cu excepția unor momente din dezvoltarea lor, și în care un lider, sau uneori un mic grup, își exercită puterea în limite slab definite în plan formal, dar în fapt mai degrabă previzibile.” [8;276]

Regimul politic autoritar prezintă o sumă de caracteristici specifice, elementele sale individualizante fiind următoarele:

- tendința de a elimina opoziția politică (în cazul în care ea există) din procesul de articulare a pozițiilor politice și luare a deciziilor;
- tendința de a folosi forța în rezolvarea situațiilor conflictuale și lipsa mecanismelor democratice de control asupra procesului de exercitare a puterii;
- tendința de a ține sub control instituțiile sociale, potențial opozante – familia, tradițiile, grupele de interese, mijloacele de comunicare ș.a.
- conexiunea slabă între putere și societate și de aici tendința regimului (și în același timp, imposibilitatea) de a supune controlului total societatea;
- căutarea, în permanență și în cele mai dese cazuri, fără rezultat, a noilor surse de putere (tradițiile și carisma liderului) și a unei noi idei sau ideologii, capabile să consolideze elita și societatea;
- izolarea relativă a elitei conducătoare, care se confruntă cu divergențele interne datorate luptei între diverse grupări angajate în lupta pentru putere. [24;170]

Deși sunt asemănătoare, regimurile politice autoritare pot fi clasificate în funcție de gradul de manifestare a trăsăturilor specifice în mai multe tipuri.

Regimurile unipartidiste. În viziunea lui G.Sartori noțiunea de „unipartidism”, este aplicabilă în trei situații:

- a) atunci când un partid politic **monopolizează** puterea politică și nu admite existența altor partide sau organizații politice;
- b) atunci când un partid politic își asumă poziția de **hegemon**, iar celelalte nu au șanse de a concura cu partidul respectiv;
- c) atunci când un partid politic se află în situația de partid **dominant**, atunci când un singur partid, în rezultatul

alegerilor, obține permanent majoritatea de voturi în forul legislativ.

Menționăm faptul că situația cu partidul dominant nu se încadrează în clișeele regimului autoritar deoarece este prezentă concurența liberă privind accesarea la putere.

În majoritatea cazurilor sistemele cu un singur partid s-au instaurat ori în urma unor revoluții ori au fost impuse din exterior. Regimurile respective au fost caracteristice țărilor din Estul Europei, Mexicului, Taiwaniului.

În acest tip de regimuri, partidul monopolizează și concentrează puterea în mâinile sale, își legitimează aflarea la guvernare cu ajutorul ideologiei respective, iar accesarea la putere și funcții publice este legată de apartenența partiinică.

Cu toate că sistemele unipartidiste au trăsături esențiale comune, ele au și multe particularități distincte. Cercetătorul M.N.Hagopian a propus următoarea tipologie a regimurilor cu un singur partid:

a) regimul dominant – mobilizator se apropie de regimurile totalitare; concurența elitelor este redusă la cota minimă, iar mobilizarea societății are loc la nivel înalt (societatea sovietică în anii '30 ai sec XX);

b) regimul subordonator - mobilizator menține controlul asupra celorlalte grupări elitiste, dar societatea este greu de mobilizat cu vechile formule ideologice (regimul Brejnev în faza inițială);

c) regimul dominant - pluralist limitează concurența elitelor și se impune în lupta pentru atragerea maselor populare (regimul bolșevic în faza inițială)

d) regimul subordonator – pluralist nu este în stare să împiedice concurența elitelor și nici să atragă de partea sa părțile largi ale populației (societatea sovietică în anii '70 – '80 ai sec XX). [24;171-172]

Regimurile militare („pretorianismul”). Samuel P.Huntington a definit „pretorianismul” drept fenomenul intervenției militarilor în politică și a identificat trei faze specifice a fenomenului, în funcție de nivelul participării politice:

- a) oligarhic,
- b) radical,
- c) de masă.

Pretorianismul oligarhic este un regim în care participarea politică este limitată la camarile și clanuri. În astfel de condiții intervenția militarilor în sfera politică are ca obiectiv limitat obținerea unor privilegii în ceea ce privește cariera și statutul lor.

Participarea la guvernare a militarilor este singulară și de scurtă durată. Nivelul de violență este scăzut deoarece opoziția nu este organizată, incapabilă de a-și organiza puținii susținători și nu vor să-și riște integritatea.

Pretorianismul radical este un regim în care participarea politică este mai extinsă, fiind incluse și clasele medii. Intervenția militarilor în sfera politică este susținută de unele grupuri din clasa de mijloc (care vor să-și apere interesele cu ajutorul militarilor) împotriva altora, mai ales a aceluia care tind să extindă participarea către clasele populare.

Sunt formate guverne militare sau cu o prezență consistentă a militarilor care temperează activismul politic și exclud de pe scena politică, pentru o anumită perioadă, forțele politice nedorite.

Nivelul de violență poate fi înalt în cazul în care partidul claselor de mijloc excluse de la putere se opune loviturii de stat și reușește să-și mobilizeze susținătorii.

Pretorianismul de masă este un regim în care participarea politică este atât de extinsă, încât cuprinde și masele populare, organizate în partide de stânga sau mișcări de masă. Intervenția militarilor, în astfel de situație, are drept scop blocarea preventivă a accesului la guvernare a reprezentanților maselor populare sau eliminarea lor, dacă deja sunt în guvern.

Deseori se instituie guvernări militare pentru o perioadă necesară repunerii în funcțiune a „procedurilor electorale” menite să asigure venirea la putere a civililor preferați. În alte cazuri, militarii pot organiza intervenția în scopul instaurării unui regim militar cu o durată nedeterminată și pentru a pune în practică un alt sistem politic.

Nivelul de violență poate fi foarte ridicat în cazul în care partidul claselor populare, fiind bine organizat și structurat decide să opună rezistență, opunând armelor forța numerică. [8;298]

Formele de manifestare a pretorianismului, într-o formă generalizată sunt prezentate în tabelul de mai jos [8;299]:

Pretorianism	Participare	Violență	Guverne	Prezența militară
Oligarhic	limitată: grupuri, clanuri	limitată	civile / militare	scurtă
Radical	extinsă la clasele medii	medie	militare / civile	circa un an
De masă	extinsă la sectoa-rele populare	radicală	regimuri militare	mulți ani

Retragerea instituțiilor militare din sfera politicii este un proces destul de complicat și apare, de obicei, sub trei forme:

a) înfrângere, așa cum s-a întâmplat cu junta greacă în 1974 (în tentativa sa disperată de a anexa Ciprul) și cu generalii argentinieni în 1982 (în războiul împotriva Marii Britanii pentru cucerirea insulelor Falkland-Malvine); sau prin delegitimare electorală, ca în Chile în 1988 (în urma referendumului popular care nu a aprobat contnuare mandatului prezidențial generalului Pinochet);

b) dezangajare voluntară, adesea în fața ostilității crescânde din partea societății, dar negociată (ca în Uruguay în 1985) și repetată (ca în Tailanda), iar uneori de pe poziții de forță (ca în Brazilia în 1982);

c) puci în puci, cu înlocuirea conducătorilor „intervenționiști” cu conducători „constituționaliști” care se angajază în restituirea puterii oamenilor politici, ca în Peru după 1974 și în Nigeria de mai multe ori în anii '70 și '80, în schimbul scutirii de pedeapsă și al obținerii unor privilegii. [8;300]

În literatura de specialitate se întâlnește și noțiunea de „societate pretoriană”, care desemnează o societate în care există condiții reale pentru declanșarea unui puci militar ca soluție pentru rezolvarea problemelor politice existente. Caracteristicile esențiale ale societății pretoriane, în viziunea lui David Rappoport, sunt:

- nu există un consens între actorii vieții politice în ceea ce privește funcțiile și metodele de guvernare;
- lupta pentru putere și avuții se acutizează și ia forme violente;
- are loc polarizarea extremă a societății: minoritatea foarte bogată se opune majorității foarte sărace;

- nivel redus de instituționalizare a autorităților administrative și a instituțiilor politice. [24;173]

Autoritarismul patrimonial. Potrivit definiției lui Max Weber, patrimonialismul tradițional reprezintă un mod de dominare în care guvernarea se întemeiază pe autoritatea patriarhală a unui suveran (a „tatălui de familie”). Șeful statului dispune de resursele sociale și cooptează la conducere persoane promovate pe principii clientelare. El distribuie discreționar funcții și privilegii de diferite tipuri. Separarea spațiilor și resurselor publice de cele private este confuză, fapt ce duce la îmbogățiri considerabile ale reprezentanților elitei guvernamentale.

Acest tip de regim politic autoritar - regimul patrimonial, are adesea o orientare conservatoare, în special regimurile din lumea arabă petrolieră. Alte regimuri politice și-au asumat un discurs „progresist”, întemeindu-și discursul pe valori ale socialismului african și ale ideologiei anticolonialiste sau antiimperialiste (Ghana, Congo, Benin, Zambia etc.)

Deseori, aceste regimuri patrimoniale degradează și se transformă în regimuri, pe care Max Weber le-a definit drept „sultanice”: „Cu ajutorul unui aparat administrativ (și militar) exclusiv personal al celui care deține puterea, orice putere tradițională se orientează către patrimonialism și, cu o extremă extindere a puterii, către sultanism... Forma sultanică a patrimonialismului... nu este raționalizată în mod obiectiv, ci constituie dezvoltarea extremă a sferei liberului arbitru și a [puterii] discreționare. Prin aceasta, ea se distinge de orice altă formă de putere tradițională”. [18]

Autoritarismele de tip sultanist nu au nici o ideologie bine elaborată și coerentă; nu au nici măcar o mentalitate distinctivă. Ideile liderului, uneori adunate în volum, sunt cele care definesc limitele acceptabilității și ale variabilității pozițiilor politice din interiorul regimului. Autoritarismele sultanice nu necesită nici o formă de mobilizare a supușilor. Ele distrug orice pluralism existent înainte de cucerirea puterii de către „sultan”, familia sa și un număr restrâns de colaboratori, care și ei rămân, totuși, expuși arbitrarului și capriciilor liderului. Regimurile sultanice șterg diferențele dintre privat și public în ceea ce privește sfera de activitate și de proprietate a liderului. Din sultanism nu reușește să

iasă la lumină nici o dinamică de tranziție către democrație, pentru că, de obicei, aceste regimuri se sfârșesc prin dispariția sultanului, prin moarte naturală sau prin asasinat în urma unei conspirații de palat; sau dacă forțele armate sunt mai puternice decât miliția personală a liderului și suficient de compacte, printr-o lovitură de stat militară. Ceea ce merită de subliniat este faptul că regimurile sultanice prezintă caracteristici particulare și distinctive, legate de figura liderului și de contextul în care el s-a aflat pentru a obține puterea, și ca structura, dinamica, transformarea lor sunt net diferite de cele ale regimurilor autoritare clasice. [8;288-289]

Linz și Stepan menționează explicit diferite exemple de regimuri sultanice, ca Haiti în timpul lui Duvalier (tatăl și fiul), Republica Dominicană în timpul lui Trujillo, Republica Centrafricană în timpul lui Bokassa, Filipine în timpul lui Marcos, Iranul în timpul Șahului, România în timpul lui Ceaușescu și Coreea de Nord în timpul lui Kim Il Sung.

La aceste cazuri, s-ar putea adăuga cel puțin alte două: Uganda sub Idi Amin Dada și Nicaragua sub Somoza. Dintre cazurile mai recente, s-ar putea semnală Zairul sub Mobutu și Irakul sub Saddam Hussein.

Regimurile birocratice-autoritare. Puterea birocratică se manifestă aparent în afara statului, pentru că există instituții care controlează o bună parte din viața economică, socială și culturală și care sunt întemeiate de stat, dar care prezintă centre de decizie independente. Acest fel de regim politic este relevant pentru statele în care structurile instituționalizate acaparează putere, dincolo de un centru unic de control reprezentat de oligarhia politică sau de oligarhia militară.

Caracteristicile distinctive ale regimurilor birocratice-autoritare au fost formulate de Guillermo O'Donnell:

- baza socială este reprezentată de o burghezie oligopolistă și transnațională;
- specialiștii coerciției, militarii au un rol decisiv;
- sectoarele populare sunt excluse;
- instituțiile democratice și drepturile de cetățenie sunt lichidate;
- sistemul de acumulare capitalistă întărește inegalitatea în repartizarea resurselor sociale;
- structura productivă este „transnaționalizată”;

- sunt folosite criteriile de presupusă neutralitate, obiectivitate și raționalitate tehnică pentru a depolitiza tematicile importante;
- canalele de acces la reprezentare, închise pentru sectoarele populare și interesele de clasă, servesc forțele armate și marile întreprinderi oligopoliste.

Regimurile birocratico-autoritare au îndeplinit, în concepția lui Guillermo O'Donnell, sarcina de a aduce la împlinire procesul de industrializare cu minimum de interferență din partea sectoarelor populare, sau mai bine zis cu maximum de excludere a lor. În urmărirea acestui obiectiv se regăsește cea mai importantă diferență între regimurile birocratico-autoritare, cu prezența predominantă a organizațiilor militare și regimurile autoritare tradiționale. [8;301]

Categoria regimurilor birocratico-autoritare, în viziunea mai multor politologi, a fost aplicabilă regimurilor autoritare din America Latină unde anumite grupări sau coalizate pentru a obține și a menține controlul asupra guvernului cât și pentru a exclude clasele populare din sistemul politic.

Termenii cheie: autoritarism patrimonial, oligarhie, oligarhie clientelară, regim autoritar, regim democratic, regim politic, regim totalitar, regim birocrat-autoritar, regimuri „sultanice”, stat.

Întrebări de verificare:

1. Care sunt trăsăturile definitorii ale regimurilor politice?
2. Enumerați factorii care determină caracterul regimului politic.
3. Definiți regimurile nedemocratice.
4. Alcătuiți o clasificare a regimurilor nedemocratice.
5. Explicați sensurile noțiunii „totalitarism”.
6. Enumerați cauzele apariției fenomenului totalitar.
7. Care sunt caracteristicile regimului politic de tip totalitar?
8. Care sunt asemănările și deosebirile între nazism și bolșevism.
9. Caracterizați trăsăturile autoritarismului.
10. Alcătuiți o clasificare a regimurilor autoritare.

Bibliografie:

1. Arendt, H. Originile totalitarismului.- București, 1994.
2. Aron, R. Democrație și totalitarism.- București, 2001.

3. Brzezinski, Z., Friedrich, C. Totalitarian Dictatorships and Autocracy.- Cambridge,1965.
4. Chioveanu, M. Natura Fascismului. În: Sfera Politicii, nr.82, 2000, p.6-13.
5. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
6. Hastings, M. Abordarea științei politice.- Iași, 2000.
7. Mitran, I. Politologie.- București, 2000.
8. Pasquino, G. Curs de știință politică.-Iași: Inst.European, 2002.
9. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodico-didactică.- Chișinău, 1999.
10. Sartori, G. Teoria democrației reinterpretată.-Iași, 1999.
11. Țăranu, M. Personalitatea în societatea totalitaristă. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Vol.III.- Chișinău, 2003, p.442.
12. Țurcan, V. Organele de drept în statul totalitar. În: Revista Națională de Drept, nr.9, 2002, p. 30-33.
13. Vâlsan, C., ș.a. Politologie.- București, 1992.
14. Voiculescu, M. Politologie.- București, 1998.
15. Агаев, С.Л. Гитлеризм, сталинизм, тоталитаризм: реальности и понятия? // Полис, № 3,1995, с.94-98.
16. Андерсон, Р. Д. Тоталитаризм: концепт или идеология? // Полис, № 3,1993, с.98-107.
17. Баллестрем, К. Апории теории тоталитаризма // Вопросы философии, № 5, 1992, с 16—25.
18. Вебер, М. Типы господства, [On-line], [13.08.2007]. Accesibil: http://socioworld.narod.ru/text/history/web_gosp.html
19. Гаджиев, К. С. Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии, № 2, 1992, с.3-25.
20. Игрицкий, Ю. И. Снова о тоталитаризме // Отечественная история. – Москва, 1993. - N 1. - С. 3-17.
21. Игрицкий, Ю.И. Тоталитаризм вчера, сегодня,... завтра? // Полис, № 4,1998, с.181.
22. Истягин Л. Г. Исследования по тоталитаризму: в поисках нового обоснования концепции // Полис, № 2,1997, с.180.
23. Рассоха И. Н. Тезисы о тоталитаризме // Полис, № 2,1995, с.147-155.
24. Цыганков А.П. Современные политические режимы: структура,типология, динамика (учебное пособие).- Москва: Интерпракс, 1995.
25. Ширер, У. Взлет и падение третьего рейха, Т.1. – М., 1991.

VII. REGIMURILE POLITICE DEMOCRATICE

1. Definiții ale democrației. 2. Caracteristicile democrației moderne.
3. Modele ale democrației. 4. Tranzițiile democratice

1. Definiții ale democrației

Cuvântul „democrație” provine din limba greacă, în care, textual, înseamnă puterea poporului (demos-popor, kratos-putere). Democrația a fost definită de A.Lincoln ca „puterea poporului, aleasă de către popor și pentru popor” (Government of the people, by the people, for the people).

Una din definiții, des folosită de cercetători, îi aparține lui Joseph Schumpeter: democrația este „acel aranjament instituțional de luare a deciziilor politice, aranjament în care indivizii dobândesc puterea de a decide prin intermediul unei competiții pentru voturile alegătorilor”. [19;5] J.Schumpeter vede în democrație o metodă politică, un instrument instituțional de luare a deciziilor. Unii indivizi dobândesc puterea de a lua decizii la sfârșitul unei lupte concurențiale duse pentru voturile poporului. De aceea democrația mai poate fi definită ca „guvernare a omului politic”. [16]

O listă completă cu condițiile necesare pentru edificarea unui regim democratic a fost formulată de Robert Dahl și este întocmită pe baza garanțiilor ce trebuie acordate cetățenilor, a drepturilor de a promova și de a se apăra, așa încât preferințele lor să conteze cu adevărat în acțiunile guvernanților aleși: [14;310-311]

Pentru oportunitatea de:	Se cer următoarele garanții instituționale
I. A formula preferințe	1. Libertatea de a înființa organizații sau de a adera la ele
	2. Libertatea de exprimare
	3. Dreptul la vot
	4. Dreptul conducătorilor politici de a concura pentru susținere
	5. Surse alternative de informare
II. A-și exprima	1. Libertatea de a înființa organizații și de a adera la ele

preferințele	2. Libertatea de exprimare
	3. Dreptul la vot
	4. Eligibilitatea în funcții politice
	5. Dreptul conducătorilor politici de a concura pentru susținere
	6. Surse alternative de informare
	7. Alegeri libere și echitabile
	III. A-și vedea propriile preferințe cântărite în mod egal în actul de guvernare
2. Libertatea de exprimare	
3. Dreptul la vot	
4. Eligibilitatea în funcții politice	
5. Dreptul conducătorilor politici de a concura pentru susținere	
6. Surse alternative de informare	
7. Instituțiile care realizează politici guvernamentale depind de voturi și de alte modalități de exprimare a preferințelor	

Generalizând lista propusă de Robert Dahl, constatăm că pentru existența unei democrații politice moderne trebuie să fie prezente următoarele condiții „procedurale minimale”:

1) Controlul asupra deciziilor guvernamentale care privesc politicile publice revin, conform constituției, reprezentanților aleși.

2) Reprezentanții sunt aleși în competiții electorale periodice și transparent desfășurate, în care nu pot avea loc nici un fel de constrângeri.

3) Practic, orice persoană adultă are dreptul de a-și alege reprezentanții.

4) Practic, orice persoană adultă are dreptul de a candida la funcții publice...

5) Cetățenii au dreptul să se exprime, fără pericolul de a fi pedepsiți din motive politice larg definite...

6) Cetățenii au dreptul de a căuta surse alternative de informare. Mai mult, sursele alternative de informare există și sunt protejate de lege.

7) Cetățenii au, totodată, dreptul de a înființa asociații sau organizații relativ independente, inclusiv partide politice și grupuri

de interese.

Cercetătorii Phillippe C. Schmitter și Terry Lynn Karl consideră că lista trebuie completată cu încă două condiții procedurale:

8) Reprezentanții aleși prin vot popular trebuie să aibă posibilitatea să își exercite atribuțiile constituționale fără a fi supuși unor eventuale ordine (fie și informale) venite din partea oficialităților nealese. Democrația este în pericol dacă ofițeri militari, funcționari publici sau conducători ai instituțiilor statului au capacitatea de a acționa independent de reпреzentanții aleși prin vot sau chiar de a se opune deciziilor luate de aceștia. Fără această prevedere suplimentară, societățile militarizate din America Centrală, unde nu există un control civil asupra armatei, ar putea fi clasificate de mulți cercetători drept democratice, așa cum au și făcut (fără a include, însă, Nicaragua sandinistă) politicienii din Statele Unite. Această prevedere oferă o măsură de siguranță împotriva fenomenului numit „electoralism”, adică tendința de concentrare preponderent asupra alegerilor, ignorându-se alte realități politice.

9) Societatea trebuie să se autoguverneze, să fie capabilă să acționeze independent de constrângerile impuse de un sistem politic suprastatal. R.Dahl și alți teoreticieni contemporani ai democrației au considerat, probabil, această condiție ca de la sine înțeleasă, de vreme ce s-au referit la state, națiuni formal suverane. Totuși, o dată cu dezvoltarea blocurilor, alianțelor, sferelor de influență și a unei mari varietăți de aranjamente „neocoloniale”, chestiunea autonomiei a dobândit maximă importanță. Este un sistem cu adevărat democratic dacă reпреzentanții săi aleși sunt incapabili să ia decizii cu caracter obligatoriu, fără aprobarea actorilor externi? Acest fapt este semnificativ chiar dacă acești din urmă actori sunt supuși unor reguli democratice și chiar dacă reпреzentanții aleși sunt relativ liberi să modifice sau chiar să pună capăt raporturilor de subordonare (cum s-a întâmplat în Puerto Rico), dar el devine critic atunci când nici una dintre aceste condiții nu se aplică (cum s-a întâmplat, de exemplu, în Țările Baltice). [19;11-12]

Principiile democrației. Pentru ca în mod real societatea să se bazeze pe o organizare și pe o conducere politică democratică, trebuie să se respecte anumite reguli sau principii de bază:

- a) suveranitatea națională este exercitată de către popor;
- b) asigurarea participării poporului la realizarea treburilor publice printr-un sufragiu universal, eventual prin referendum, precum și prin intermediul unui organ legiuitor autentic reprezentativ;
- c) partajarea prerogativelor autorităților publice, colaborarea și controlul reciproc între autoritățile reprezentative;
- d) descentralizarea administrativă;
- e) pluralismul social, îndeosebi cel ideologic, organic sau instituțional, politic, sindical și al altor corpuri intermediare;
- f) aplicarea principiului majorității în activitatea deliberativă a autorităților colegiale;
- g) consacrarea și garantarea constituțională a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului. [3;12]

Formele democrației. Democrația s-a regăsit, de-a lungul istoriei sale, sub doua forme: democrație directă și democrație reprezentativă. În prima variantă, de democrație directă, toți cetățenii puteau participa la luarea hotărârilor de interes public, fără a se folosi de reprezentanți aleși sau numiți. Acest sistem este practicabil doar în cadrul unor societăți cu un număr restrâns de membri. Atena Antică a fost prima democrație din lume care s-a condus pe acest principiu.

Societățile moderne, numeroase și complexe de astăzi se ghidează însă după principiul democrației reprezentative. În acest tip de democrație reprezentativă, cetățenii aleg reprezentanți oficiali care iau hotărâri politice, elaborează legi și administrează programe spre binele public. Toate democrațiile reprezentative sunt sisteme în care hotărârile publice sunt luate conform opiniei majorității cetățenilor.

Principalul argument adus în apărarea democrației reprezentative este că aceasta este tot ce putem concepe mai bun în contextul societăților mari, în care cetățenii sunt prea mulți și prea disperați, pentru a fi convocați la un loc.

2. Caracteristicile democrației moderne

Constatăm faptul că doar un număr mic de țări poate fi considerat ca fiind democratice. A.Lijphart indică un număr de 36 de țări ce sunt caracterizate printr-o persistență constantă a

regimului democratic pe parcursul perioadei de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial până la începutul anilor 90 ai sec.XX.

Pornind de la această constatare, D.Fisichella identifică următoarele zece caracteristici ale democrației moderne:

↳ Primul semn se referă la dihotomia amic/inamic. Regimul democratic se bazează pe admiterea faptului că ar fi posibil să existe un dezacord și o opoziție în raport cu deținătorii puterii, fără ca opozanții să fie considerați din această cauză, în mod obligatoriu, inamici. În acest sens, dihotomiei amic/inamic îi este preferată dihotomia amic/adversar, în care ultimul este tocmai cel care își exprimă dezacordul și se opune.

↳ Un alt criteriu al democrației constă în faptul că adversarul nu numai că nu este în mod obligatoriu inamic, fiindu-i garantată posibilitatea de a-și manifesta dezacordul și de a se opune, dar, în afară de aceasta, adversarului i se permite chiar să ajungă în mod pașnic la putere, înlocuindu-l pe însuși deținătorul puterii sau, în orice caz, acceptându-i-se dreptul să aspire la aceasta.

↳ Cea de-a treia caracteristică rezidă în competitivitate. Se afirmă ideea unei comunități alcătuită din părți, în relațiile dintre care nu poate fi exclus conflictul, care devine element constitutiv al politicii. Deoarece este alcătuită din părți, comunității i se recunoaște caracterul pluralist. În acest sens, criteriul competitivității include criteriul pluralismului. Paradigma democratică ia în vedere faptul că conflictul prezintă un factor constitutiv al experienței politice. Ea admite faptul că conflictul nu întotdeauna are un rol distructiv asupra societății, și chiar din contrastul de interese și de orientări pot rezulta consecințe pozitive pentru dezvoltarea politică. În fond, se postulează un concept al interesului general, conform căruia interesele particulare (adică ale părților) nu sunt contrare și alternative, ci, dimpotrivă, constitutive, înțelegându-se prin aceasta că interesele particulare contribuie în mod potențial la constituirea interesului general.

↳ Și în cazul democrației politica fixează regulile de organizare a societății. Dar datorită faptului că este pluralistă și competitivă, democrația nu poate să accepte politici cu caracter nelimitat. Cea de-a patra trăsătură a democrației rezidă, astfel, în faptul că în cadrul democrației politica este doar una din dimensiunile experienței individuale și colective, ea nu epuizează și nu acoperă

întreaga experiență de viață a oamenilor și societății.

↳ Cel de-al cincilea semn definitoriu al democrației este următorul: democrația reprezintă puterea politică supusă controlului politic. Datorită faptului că este încredințată oamenilor și este dirijată de oameni, puterea poate să comită abuzuri, poate fi folosită nu în direcția interesului general, ci spre satisfacerea intereselor particulare. De aici și necesitatea controlului asupra puterii, necesitatea limitelor înaintate puterii.

↳ A șasea caracteristică a democrației constituie ipostaza ei de democrație reprezentativă. Reprezentarea electivă este locul întâlnirii instituționale între participarea posibilă și libertate, care este libertatea de opțiune între alternativele aflate în competiție.

↳ Cea de-a șaptea caracteristică a democrației se referă la principiul majoritar moderat. Principiul majoritar constituie în cadrul democrației criteriul pentru soluționarea pașnică a conflictelor. Principiul majoritar extrem presupune că majorității trebuie încredințată toată puterea, fără limite, deoarece majoritatea întotdeauna are dreptate. Se poate întâmpla ca majoritatea să aibă dreptate și minoritatea să greșească, dar ar putea fi și invers. Astfel, apare necesitatea protejorii minorității. Tocmai pentru că minoritatea ar putea să aibă dreptate, ar trebui să-i fie permis să devină majoritate în cadrul unei competiții pașnice, ceea ce ar fi imposibil fără garanții.

↳ Cea de-a opta caracteristică a democrației se referă la modul specific de abordare a disensiunii. Regimurile democratice impun respectarea unor anumite reguli de comportament. Regulile democratice permit manifestarea, în cadrul jocului politic, a unei disensiuni care este, în plan comparativ, superioară celei permise de oricare alt regim politic.

↳ A noua caracteristică este cea care poate fi definită ca „pluralitatea arenelor”. Politica în cadrul democrației este doar una din dimensiunile experienței individuale și colective, fiind prezente alături de ea și dimensiunile de natură socială, culturală, economică, familială. Aceasta înseamnă că jocul actorilor vieții sociale poate să se desfășoare atât pe arena politică, cât și pe arenele extrapolitice. Pluralitatea arenelor, fiecare dispunând de modalități proprii de activitate, își propune să împiedice ca un singur actor să reușească să prevaleze pe toate arenele.

↳ Ultima trăsătură caracteristică a democrației rezidă în pluralitatea rolurilor, fapt care oferă posibilitatea unor apartenențe multiple. În societatea modernă, care este o societate complexă, fiecare individ aparține mai multor grupuri, acoperă și exercită deci mai multe roluri. În această ordine de idei, semnificația multitudinii rolurilor în cadrul paradigmei democratice constă în faptul că ea atenuează riscul divizării în cazuri extreme a sistemului politic în „amici” și „inamici”. [6;291-298]

3. Modele ale democrației

Regimurile democratice prezintă o largă diversitate, care depinde de structura lor instituțională, de sistemele de partide, de funcționarea și randamentul lor. Diverse sunt și modalitățile de clasificare a regimurilor politice. Pentru a stabili și analiza diferențele de funcționare ale regimurilor democratice au fost elaborate diverse criterii.

Politologul olandez Arend Lijphart cercetând dimensiunea instituțională a regimurilor democratice a constatat că Democrația contemporană este una bidimensională: *majoritaristă* și *consensualistă*.

Opoziția dintre majoritarism și consensualism reiese din definițiile date democrației. Definierea democrației ca „guvernare de către popor și pentru popor” pune următoarea întrebare: cine realizează guvernarea și a cui interese apără ea, atunci când poporul are preferințe divergente? În interpretarea majoritaristă răspunsul ar fi: Guvernarea se realizează de majoritatea poporului. Majoritățile trebuie să guverneze, iar minoritățile trebuie să se opună. Răspunsul consensualist ar fi: cât mai mulți. Regulile și instituțiile sale au drept scop o participare mai largă la guvernare. Guvernarea majorității concentrează puterea politică în mâinile unei majorități simple, în timp ce modelul consensualist încearcă să împartă, să disperseze și să limiteze puterea. [10;25-26]

În baza clasificării realizate de Arend Lijphart, care a stabilit câte zece caracteristici pentru fiecare model de democrație, vom analiza câte un exemplu concret: Marea Britanie pentru modelul majoritarist și Elveția pentru modelul consensualist.

Modelul majoritarist în Regatul Unit al Marii Britanii.
Versiunea britanică a modelului majoritarist este cel mai cunoscut

exemplu al acestuia și se caracterizează prin următoarele particularități:

1. **Concentrarea puterii executive în cabinete monocolare și cu majoritate simplă.** Cel mai puternic organism al guvernării britanice este cabinetul. În mod normal, acesta este format din membri ai partidului care deține majoritatea locurilor din Camera Comunelor, minoritatea nefiind inclusă. Guvernele de coaliție sunt rare. Pentru că în sistemul bipartidist britanic cele două partide sunt de puteri aproximativ egale, partidul care câștigă alegerile nu reprezintă de obicei mai mult de o majoritate restrânsă, în timp ce minoritatea este relativ numeroasă. Din acest motiv, guvernul monocolor și cu majoritate simplă este perfectă întruchipare a principiului guvernării majoritariste: exercită puterea politică, larg conferită, pentru a conduce ca reprezentant al și în interesul unei majorități care nu atinge proporții covârșitoare. O minoritate mare este exclusă de la guvernare și condamnată la rolul de opoziție.

2. **Dominanța cabinetului.** Regatul Unit are un sistem parlamentar de guvernământ, ceea ce înseamnă că guvernul este dependent de încrederea parlamentului. Teoretic, deoarece Camera Comunelor poate vota îndepărtarea de la guvernare a acestuia, ea este cea care „controlează” cabinetul. În realitate relația este inversă. Pentru că guvernul este format din liderii partidului majoritar în Camera Comunelor, este normal să fie susținut de majoritatea din Camera Comunelor și se poate baza pe aceasta cu încrederea că rămâne la putere și că propunerile legislative sunt aprobate. Cabinetul este în mod clar dominant vizavi de parlament.

Pentru că o guvernare puternică depinde de susținerea majorității în Camera Comunelor și de coeziunea partidului majoritar, cabinetele pierd din poziția lor predominantă, când una sau ambele condiții lipsesc.

3. **Sistemul bipartidist.** Politica britanică este dominată de două mari partide: Partidul Conservator și Partidul Laburist. De asemenea, și alte partide participă la alegeri și câștigă locuri în Camera Comunelor – mai ales liberalii și, după fuziunea din anii '80 cu Partidul Social Democrat, liberal –democrații –dar acestea nu sunt atât de mari încât să învingă singure. Majoritatea locurilor sunt acaparate de cele două partide importante, care și formează

cabinetele: Partidul Laburist din 1945 până în 1951, din 1964 până în 1970, apoi din 1974 până în 1979, și începând cu 1997 până în momentul de față, iar conservatorii din 1951 până în 1964, din 1970 până în 1974 și din 1979 până în 1997. Hegemonia acestor două partide a fost pronunțată cu deosebire între 1950 și 1970: împreună, n-au adunat niciodată mai puțin de 87,5 de procente din voturi și 98 de procente din locurile din Camera Comunelor, în cele șapte alegeri ținute în acea perioadă.

4. Sistemul electoral majoritar și disproportional. Camera Comunelor este un corp legislativ mare, al cărui număr de membri a variat de la 625 în 1950 la 659 în 1997. Membrii sunt aleși în circumscripții cu un singur loc eligibil [single-member district] după metoda pluralității, căreia în Marea Britanie i se mai spune sistemul „primul clasat învinge”, conform căruia câștigă candidatul care are majoritatea voturilor sau, dacă nu se întrunește majoritatea, cu cea mai mare minoritate.

Acest sistem tinde să producă rezultate mult disproportionate. De exemplu, Partidul Laburist a câștigat majoritatea parlamentară absolută, adică 319 din 635 de locuri, cu numai 39,3 procente din voturi la alegerile din octombrie 1974, în același timp liberalii câștigând numai 13 locuri cu 18,6 procente din voturi – aproape jumătate din voturile laburiștilor. Începând de atunci, în cele cinci alegeri din 1979 până în 1997, partidul învingător a obținut clar majoritatea locurilor, dar neavând niciodată mai mult de 44 la sută din voturi.

5. Pluralismul grupurilor de interese. Prin concentrarea puterii în mâinile majorității, modelul Westminster instituie un raport guvern – contra – opoziție, raport concurențial și adversativ. Competiția și conflictul caracterizează, de asemenea, sistemul grupurilor de interese tipic modelului majoritarist: un pluralism deschis tuturor. El contrastează cu corporatismul grupurilor de interese, în care în mod normal se întâlnesc reprezentanții guvernului, sindicatele și organizațiile patronale pentru a căuta să se pună de acord asupra politicilor socio – economice; acest proces de coordonare este deseori numit *concertare*, iar înțelegerile încheiate pacturi *tripartite*. Concentrarea este facilitată dacă sunt relativ puține grupuri mari și puternice de interese în fiecare sector funcțional – muncitori, patroni, fermieri - și / sau

dacă este o organizație puternică, de vârf, în fiecare sector, care să coordoneze preferințele și strategiile dorite în acel sector. Pluralismul, în comparație, înseamnă o multitudine de grupuri de interese care exercită presiuni asupra guvernului în manieră necoordonată și concurențială.

6. Guvernarea centralizată și unitară. Regatul Unit este un stat unitar și centralizat. Autoritatea executivă locală îndeplinește o serie de funcții importante, dar reprezintă „creația” guvernului central, iar puterile ei nu sunt garantate constituțional (ca în sistemul federal). Mai mult, din punct de vedere financiar este dependentă de guvernul central. Nu există arii funcționale și geografice clar desemnate, autonome de majoritatea parlamentară și de cabinet. Comisia Regală Constituțională, condusă de Lordul Kilbrandon, concluziona în 1973: „Regatul Unit este cel mai mare stat unitar din Europa și printre cele mai centralizate dintre țările puternic industrializate din lume”. Fostul prim – ministru Tony Blair a numit sistemul britanic „cea mai centralizată guvernare dintre toate marile state occidentale”.

7. Concentrarea puterii legislative într-un legislativ unicameral. În organizarea legislativului, principiul majoritarist al concentrării puterii presupune ca puterea legislativă să fie concentrată într-o singură cameră. În această privință, Regatul Unit se abate de la modelul majoritarist pur. Parlamentul este compus din două camere: Camera Comunelor, aleasă prin vot popular, și Camera Lorzilor, formată, în principal, din membri ai nobilimii ereditare, dar și un număr mare de așa – ziși pairi – pe – viață, numiți de guvern. Relația lor este asimetrică: aproape toată puterea legislativă aparține Camerei Comunelor. Singura putere pe care a păstrat-o Camera Lorzilor este aceea de a întârzia legislația: legile fiscale pot fi amânate o lună, iar toate celelalte legi timp de un an.

Așadar, deși legislativul bicameral britanic deviază de la modelul majoritarist, el nu diferă mult: în discuțiile zilnice din Marea Britanie, „parlament” înseamnă aproape exclusiv Camera Comunelor, iar sistemul bicameral pronunțat asimetric poate fi numit și cvasi – unicameralism.

8. Flexibilitatea constituțională. Marea Britanie are o constituție „nescrisă”, în sensul că nu este doar un singur

document care stipulează compoziția și puterile instituțiilor guvernamentale și drepturile cetățenilor. Acestea sunt definite de un număr de legi fundamentale – ca Magna Charta din 1215, Bill of Rights din 1689 și Parliament Acts dintre 1911 și 1949 – convenții, practici și principii legislative obișnuite. Datorită faptului că este nescrisă, constituția are două implicații majore. Una este că, astfel, constituția e complet flexibilă, deoarece poate fi modificată de Parlament ca orice altă lege – cu majoritate normală, nu cu supermajorități, cum e cea formată din două treimi, cerute de multe alte democrații pentru a amenda constituțiile lor scrise.

9. Absența controlului constituțional. Cealaltă implicație majoră a unei constituții nescrise este absența controlului constituțional: nu există nici un document constituțional cu statut de lege prevalentă în raport cu care tribunalul să poată determina constituționalitatea vreunei legi. Deși, în mod normal, parlamentul acceptă regulile impuse de o constituție nescrisă, el nu este format constrâns de acestea. Așadar, în privința modificării și interpretării constituției, se poate spune că parlamentul – mai bine zis, majoritatea parlamentară – este cea mai înaltă autoritate sau autoritatea suverană.

10. Banca centrală controlată de executiv. Banca Angliei se află sub controlul guvernului. [10;32-40]

Modelul consensualist în Elveția. În locul concentrării puterii în mâinile majorității, modelul consensualist încearcă să împartă, să disperseze și să restrângă puterea printr-o varietate de căi. Modelul consensualist este prezentat în varianta sa elvețiană:

1. Împărțirea puterii executive în cabinete de coaliție. În contrast cu tendința modelul majoritarist de a concentra puterea executivă în cabinete monocolor și cu majoritate simplă, principiul consensualist este acela de a permite tuturor sau celor mai importante partide să împartă puterea executivă într-o coaliție largă.

2. Echilibrul puterii între executiv și legislativ. Sistemul politic elvețian nu este nici parlamentar, nici prezidențial. Această separare formală a puterilor a generat și un executiv și un legislativ mai independente, iar relația dintre ele este mult mai echilibrată decât relațiile dintre cabinetele și parlamentele din Marea Britanie, Noua Zeelandă și Barbados, cazuri în care cabinetul este clar

dominat. Consiliul Federal elvețian este puternic, dar nu suprem.

3. Sistemul multipartidist. Elveția are sistem multipartidist, fără ca vreun partid să se apropie de statutul de partid majoritar.

Emergența sistemului multipartidist în Elveția poate fi explicată în termenii a doi factori. Primul e că Elveția este o societate pluralistă, divizată de-a lungul mai multor linii de clivaj. Această multiplicitate a clivajelor se reflectă în caracterul multidimensional al sistemului lor de partide. În Elveția, clivajul religios separă creștin – democrații, susținuți mai ales de catolicii practicanți, de sociali – democrați și radicali, care-și atrag suportul catolicilor care nu frecventează biserica decât rar sau deloc și al protestanților. Mai departe, clivajul socio – economic separă sociali – democrații, susținuți de clasa muncitoare, în principal, de radical – democrați, care au suportul clasei mijlocii. Partidul Popular din Elveția se bucură de susținere puternică mai ales printre fermierii protestanți. A treia sursă de clivaj, limba, nu mai cauzează încă o divizare a sistemului de partide, deși Partidul Popular este susținut de elvețieni vorbitori de germană, iar celelalte trei partide reprezintă alianțe relativ mai puțin rigide de partide cantonale, în interiorul cărora clivajul lingvistic este un diferențiator semnificativ.

4. Reprezentare proporțională. A doua explicație a emergenței sistemului multipartidist în Elveția este că sistemul său electoral proporțional nu a inhibat translația clivajelor societale în clivaje ale sistemelor de partide. În contrast cu metoda pluralității, care tinde să suprareprezinte partidele mari și să subreprezinte partidele mici, scopul principal al reprezentării proporționale este de a împărți locurile parlamentare între partide, proporțional cu voturile pe care acestea le primesc.

5. Corporatismul grupurilor de interese. Printre experții în corporatism se observă un oarecare dezacord în privința gradului de corporatism din Elveția, mai ales din cauză că sindicatele din această țară au tendința de a fi mai puțin organizate și mai puțin influente decât patronatul. Acest dezacord poate fi rezolvat, totuși, distingând între cele două variante de corporatism: corporatismul social, în care predomină sindicatele, și corporatismul liberal, în care asociațiile patronale sunt forța mai puternică. Au o prezență clară cele trei elemente generale ale corporatismului: concertare tripartită, grupuri de interese relativ puține și mari și proeminența

asociațiilor reprezentative.

6. Guvernarea federală și descentralizată. Elveția este un stat federal în care puterea este împărțită între guvernul central și executivele celor douăzeci de cantoane și ale celor șase așa – zise semicantoane, formate prin divizarea a trei cantoane. Semicantoanele au numai unul, în loc de doi reprezentanți în camera elvețiană federală, Consiliul Statelor, și contează numai ca jumătate de vot în amendamentele constituționale, față de cantoanele normale; în majoritatea tuturor celorlalte aspecte, statutul lor este egal cu cel al cantoanelor. Elveția este de asemenea unul dintre cele mai descentralizate state din lume.

7. Bicameralismul puternic. Principala justificare pentru instituirea unui legislativ bicameral în locul unuia unicameral este de a oferi reprezentare specială minorităților, inclusiv statelor mai mici din sistemele federale, într-o cameră superioară. Două condiții trebuie îndeplinite pentru ca această reprezentare a minorităților să aibă sens: a) camera superioară trebuie să fie aleasă pe baze diferite de cele ale camerei inferioare și b) trebuie să aibă puteri reale – ideal ar fi să aibă la fel de multe puteri ca cea a camerei inferioare. Ambele condiții sunt îndeplinite de sistemul elvețian: Consiliul Național este camera inferioară și reprezintă poporul, iar Consiliul Statelor este camera superioară sau federală, reprezentând cantoanele, fiecare canton având doi reprezentanți, iar fiecare semicanton câte unul. De aceea, cantoanele mai mici sunt mult mai puternic reprezentate în Consiliul Statelor decât în Consiliul Național. Mai mult, după cum arată Wolf Linder, „egalitatea absolută” a celor două camere este un „principiu sacrosanct” în Elveția.

8. Rigiditatea constituțională. Elveția are constituție scrisă – un singur document conținând principiile fundamentale ale guvernării – care poate fi modificată numai cu majorități speciale.

9. Controlul constituțional. Elveția deviază într-o privință de la modelul consensualist pur: curtea supremă, Tribunalul Federal, nu are drept de control constituțional. O inițiativă populară care a încercat să-l introducă a fost respinsă printr-un referendum în 1939.

10. Independența băncii centrale. Banca centrală elvețiană a fost multă vreme considerată ca una dintre cele mai puternice și

mai independente bănci centrale. [10;51-57]

Din principiile consensualiste și majoritariste, constata A.Lijphart, pot fi deduse zece diferențe în privința celor mai importante regului și instituții democratice. Aceste deosebiri pot fi separate pe două dimensiuni: 1) executiv-partide și 2) federal-unitar. În fiecare caz, prima este listată caracteristica majoritaristă. Diferențele privind dimensiunea executiv-partide sunt următoarele:

concentrare a puterii executive în cabinete majoritare monocolare	împărțire a puterii executive în coaliții largi multipartidiste
relații legislativ-executiv în care executivul este dominant	echilibru al puterii între executiv și legislativ
sistem bipartidist	sistem multipartidist
sistem electoral majoritar	reprezentare proporțională
sistem pluralist al grupurilor de interese, competiție deschisă tuturor	sistem coordonat și „corporatist”, al cărui scop este compromisul

Diferențele privind dimensiunea federal-unitar sunt:

guvernare centralizată și unitară	guvernare descentralizată și federală
concentrare a puterii legislative de către un legislativ unicameral	separare a puterii legislative între două camere cu puteri egale, dar constituite diferit
constituții flexibile care pot fi amendate de majorități simple	constituții rigide care pot fi modificate numai de către majorități extraordinare
sisteme în care legislativele au ultimul cuvânt în privința constituționalității proprii legislații	sisteme în care legile sunt subiect al controlului constituțional de către curți constituționale sau supreme
bănci centrale care sunt dependente de executiv	bănci centrale independente

4. Tranzițiile democratice

Procesul de democratizare a lumii moderne, în viziunea lui Samuel Huntington, a cunoscut trei valuri succesive. Primul val „lung” de democratizare a început în jurul anului 1820, o dată cu extinderea dreptului de vot la nivelul unei mari părți a populației

masculine din Statele Unite, și a continuat aproape un secol, până în 1926, dând naștere la un număr de aproximativ 29 de democrații. [7;18] În 1922, totuși, venirea la putere a lui Mussolini în Italia a marcat începutul primului „val invers“, care a redus până în 1942 numărul statelor democratice la 12.

Cel de-al doilea val de democratizare a început după triumful Alianțelor în cel de-al Doilea Război Mondial și a atins apogeul în 1962, când 36 de țări aveau guverne democratice. A urmat un al doilea val invers (1960-1975), care a coborât numărul democrațiilor la 30.

Al treilea val de democratizare din istoria lumii moderne include epocă actuală a tranzițiilor democratice. Între anii 1974 și 1990, cel puțin 30 de țări s-au aflat în tranziție către democrație, aproape dublând astfel numărul guvernelor democratice din lume.

Asupra declanșării celui de-al treilea val de tranziție către democrație au contribuit în mod semnificativ cinci factori majori:

1. Criza profundă de legitimitate a regimurilor autoritare într-o lume în care valorile democratice sunt tot mai mult acceptate, dependența acestor regimuri de o activitate performantă și incapacitatea lor de a menține o „legitimitate sănătoasă“ în condițiile eșecului economic (și, uneori, militar).

2. Creșterea economică globală fără precedent din anii '60, care a ridicat standardele de trai, a mărit nivelul educațional și a extins considerabil clasa mijlocie urbană în multe țări.

3. O întorsătură uimitoare în doctrina și în activitățile Bisericii Catolice, manifestată cu ocazia celui de-al doilea consiliu de la Vatican din 1963-1965, precum și transformarea bisericilor catolice naționale din apărătoare ale status quo-ului în oponente ale autoritarismului.

4. Modificarea politicilor actorilor externi, în principal a Comunității Europene, Statelor Unite și Uniunii Sovietice.

5. „Efectul bulgărelui de zăpadă” sau efectul de demonstrație la începutul tranzițiilor din cel de-al treilea val, în scopul stimulării și oferirii de modele pentru eforturile ulterioare de democratizare. [7;19]

Deoarece, în viziunea politologilor Ph. C. Schmitter și T.L.Karl, nu există nici un set unic de instituții, practici sau valori care să reprezinte democrația, societățile care abandonează regimul

autoritar pot combina diferite componente pentru a produce tipuri diferite de democrație. Componente respective nu reprezintă puncte distincte aflate pe o linie continuă de îmbunătățire a performanței, ci o matrice de posibile combinații care sunt democratice din perspective diferite:

1) Consens: Nu toți cetățenii pot cădea de acord asupra scopurilor acțiunii politice sau asupra rolului statului (deși, dacă ar face-o, guvernările democratice ar funcționa mult mai ușor.)

2) Participare: Nu toți cetățenii pot participa în mod egal și activ în viața politică, deși trebuie să aibă posibilitatea legală de a face acest lucru.

3) Acces: Conducătorii pot să nu acorde o pondere egală preferințelor cetățenilor cu care intră în contact, deși calitatea de cetățean implică faptul că indivizii și grupurile trebuie să aibă șanse egale de a-și exprima preferințele, dacă doresc acest lucru.

4) Responsabilitate: Conducătorii pot să nu urmeze, totdeauna, cursul de acțiune pe care îl preferă cetățenii. Dar, atunci când deviază de la o astfel de politică, să spunem cu justificări precum: „rațiune de stat“ sau „interes național de maximă importanță“, ei trebuie să rămână responsabili pentru acțiunile lor, prin intermediul unor procese regulate și corecte.

5) Regula majorității: Este posibil ca funcțiile publice sau regulile acordate și, respectiv, stabilite printr-o majoritate de voturi, deși deviațiile de la acest principiu trebuie, de obicei, justificate și aprobate.

6) Suveranitate parlamentară: Legislativul poate să nu fie singurul corp care reglementează sau autoritatea ultimă care decide ce legi sunt obligatorii, cu toate că acolo unde puterea executivă, judecătorească sau alte autorități publice au ca atribuție această decizie finală, și ele trebuie să fie răspunzătoare pentru acțiunile lor.

7) Guvernare prin partide politice: Conducătorii pot să nu fie numiți, promovați și coordonați în activitatea lor de partide politice bine organizate și cu programe coerente, deși, acolo unde acest lucru nu se întâmplă, poate fi mai dificil să se formeze un guvern eficient.

8) Pluralism: Procesul politic poate să nu fie bazat pe o multitudine de grupuri private autonome, voluntare și care se

interferează unele cu altele. Totuși, unde există monopoluri de reprezentare, ierarhii de asociere și obligații de înscriere, este de presupus că interesele vor fi mai apropiate de cele ale statului și că separația dintre sfera publică și cea privată va fi mult mai puțin evidentă.

9) Federalism: Diviziunea teritorială a autorității poate să nu presupună niveluri multiple sau autonomii locale, cu atât mai puțin consfințite într-un document constituțional, cu toate că o anumită dispersie a puterii către unități teritoriale și/sau funcționale este caracteristică oricărui tip de democrație.

10) Prezidențialism: Executivul poate să nu fie condus de o singură persoană, iar această persoană poate să nu fie aleasă direct de toți cetățenii, deși o anumită concentrare a autorității este prezentă în orice democrație, chiar dacă este exercitată colectiv, iar responsabilitatea față de electorat este doar indirectă.

11) Echilibrul și controlul reciproc al puterilor (checks and balances): Nu este necesar ca diversele niveluri ale guvernării să își concentreze sistematic forțele unele împotriva altora, deși guvernările trebuie menținute răspunzătoare în fața tuturor cetățenilor prin mecanismele puterilor legislativă, executivă și judecătorească, precum și prin decretele dictatoriale (cum se întâmplă în timp de război).

Cu toate că fiecare dintre conceptele descrise anterior a fost considerat, în timp, drept o componentă esențială a democrației, ele ar trebui, mai degrabă, să fie văzute ca indicatori ai unui tip sau altul de democrație sau măcar ca standarde utile pentru evaluarea performanțelor anumitor regimuri. A le include în însăși definiția generică a democrației ar însemna să confundăm tipul american cu modelul universal de guvernare democratică. Tipurile parlamentar, consensual, unitar, corporatist și concentrat din Europa continentală pot avea câteva avantaje unice care să ghideze statele prin tranziția incertă de la guvernarea autocratică la cea democratică. [19;13-14]

Dificultățile pe care le presupune procesul de consolidare al regimurilor democratice, acolo unde nu există condiții favorabile pentru susținerea democrației, ar putea conduce la revenirea la fostele regimuri.

Dacă cel de-al treilea val de democratizare își încetinește

viteaza sau ajunge la final, factorii care ar putea produce un al treilea val invers, în viziunea lui S.Hantington sunt:

1. Inconsistența valorilor democratice la nivelul elitelor și a publicului larg;

2. Obstacolele economice serioase care au intensificat conflictul social și au mărit popularitatea soluțiilor pe care numai un guvern autoritar le-ar putea aplica;

3. Polarizarea socială și politică, cauzată de obicei de guvernele de stânga, care încearcă o promovare radicală a reformelor majore la nivel social și economic;

4. Hotărârea grupurilor conservatoare din clasa mijlocie și clasa bogată de a exclude mișcările populiste și de stânga din competiția pentru ajungerea la guvernare;

5. Slăbirea principiilor de lege și ordine, ca rezultat al acțiunilor teroriste sau insurgente;

6. Intervenția sau cucerirea de către o putere nedemocratică străină;

7. Efectul invers al bulgărelui de zăpadă produs de colapsul sau răsturnarea sistemelor democratice în alte țări. [7;23-24]

Existența premiselor democratizării societății contemporane ne amintește de posibilitatea trecerii la acest model a tuturor statelor, dar nu ne propune căile de realizare a procesului. Iată de ce este foarte important să însușim și modelele realizate de democratizare, să urmărim acest proces în statele tinere, ex – sovietice, ex – socialiste.

Modele ale tranziției la democrație. La mijlocul secolului XIX, de către Alexis de Tocqueville a fost formulată „legea de aur” a dezvoltării politice, potrivit căreia „cea mai rapidă cale spre libertate duce la cea mai grea formă de robie”. El considera că realizarea în ritm forțat a schimbărilor și reformelor într-o țară unde nu există tradiții democratice poate avea consecințe nefaste deoarece poporului îi trebuie timp ca să înțeleagă esența transformărilor, iar schimbările produse nu reușesc să se instituționalizeze și să se consolideze.

S.Hantington analizând calea anevoiasă de afirmare a democrației a evidențiat trei modele de trecere de la regimul dictatorial la cel democratic: modelul liniar, modelul ciclic și modelul dialectic.

Modelul liniar:

- are loc limitarea treptată a puterii monarhice și extinderea drepturilor cetățenilor și a parlamentului;
- la început cetățenii obțin drepturi civile, apoi – drepturi economice și mult mai târziu – drepturi sociale;
- treptat sunt limitate și omise cenzurile electorale;
- parlamentul devine puterea legislativă supremă și controlează guvernul (Marea Britanie, Suedia).

Modelul ciclic:

- succesiunea regimurilor democratice și autoritare în condițiile atitudinii aparent pozitive a elitelor politice față de democrație;
- guvernării aleși de către popor ori sunt înlăturați de la putere de către militari, ori uzurpează singuri puterea pentru a o menține (în condițiile în care devin nepopulari ori crește presiunea din partea opoziției);
- acest model este o dovadă a faptului că în societate nu s-au maturizat premisele interne pentru trecerea la democrație (țările Americii Latine, Asiei și Africii).

Modelul dialectic:

- ca și modelul ciclic, este caracterizat de instabilitatea regimurilor politice, dar în condițiile existenței premiselor interne pentru trecerea la democrație: industrializarea, ponderea mare a clasei de mijloc, gradul înalt de instruire al populației ș.a.;
- existența și amplificarea acțiunii factorilor enumerați contribuie la căderea regimurilor autoritare;
- drept rezultat, treptat se instaurează o democrație viabilă (Spania, Portugalia, Grecia).

Generalizând experiența istorică putem identifica două modele de tranziție la democrație: *de cooperare* (cooperant) și *de concurență* (concurențial). Desebirea principală dintre aceste două modele constă în existența sau lipsa unui consens între reformatori și susținătorii moderați ai vechiului sistem.

Modelul cooperant presupune:

- ♦ liberalizarea treptată și consecventă a regimului politic;
- ♦ menținerea instituțiilor viabile și demontarea treptată și controlată a instituțiilor ineficiente ale vechiului sistem, dar cu edificarea în paralel a noilor instituții democratice;

- ♦ resocializarea populației.

Modelul concurențial include:

- ♦ liberalizarea categorică;
- ♦ demontarea vechiului sistem;
- ♦ implementarea noilor instituții democratice cu orice preț, chiar contra rezistențelor atât de „sus” cât și de „jos”.

Acest model al transformărilor democratice se caracterizează prin liberalizare rapidă (în multe cazuri superficială) și efectuarea grăbită a alegerilor în rezultatul cărora vechea elită este eliminată de la putere. Deoarece instituțiile democratice sunt firave, persistă pericolul restaurării regimului nedemocratic.[24;322-323]

Democrația a fost întotdeauna criticată. Unii au criticat-o în mod constructiv, dorind să o eficientizeze, alții pentru că voiau să o distrugă și să o înlocuiască cu regimuri presupuse mai bune. „Democrația este un sistem politic prost, constata Winston Churchill, cel mai bun, însă, dintre cele pe care omenirea le-a inventat până acum”.

Criticile la adresa democrației privesc, pe de o parte, promisiunile nerespectate, pe de altă parte, posibilitățile viitoare. În concepția lui N.Bobbio, democrația nu și-a respectat promisiunile referitor la capacitatea sa:

- de a deveni o societate de egali, fără corpuri intermediare;
- de a elimina interesele organizate și particulare care să contrasteze cu reprezentarea politică generală;
- de a pune capăt persistenței oligarhiei;
- de a pătrunde în aparatele birocratico-administrative și militare ale statului și în întreprinderi;
- de a distruge puterile invizibile;
- de a ridica nivelul educației politice a cetățenilor. [14;334-335]

Întrebându-se dacă democrația ar putea efectiv să îndeplinească aceste promisiuni, N.Bobbio răspunde că probabil ele n-ar putea fi respectate, pentru că „proiectul politic democratic a fost conceput pentru o societate mult mai puțin complexă decât cea de azi”.

R.Dahl preluând implicațiile constatării lui N.Bobbio, schițează trei posibile schimbări în viitorul democrațiilor:

1. creștere semnificativă a numărului lor;
2. alterare profundă a limitelor și a posibilităților procesului

- democratic;
3. distribuire mai echitabilă a resurselor și a posibilităților politice între cetățeni și o lărgire a procesului democratic la instituții importante guvernate anterior printr-un proces nedemocratic. [14;335]

Termenii cheie:, democrație, democrație consensualistă, democrație majoritaristă, regim democratic, regim politic, stat, tranziție democratică, principiile democrației, pluralism.

Întrebări de verificare:

- 1) Care sunt avantajele și dezavantajele democrației?
- 2) Enumerați garanțiile instituționale necesare pentru respectarea preferințelor cetățenilor în statul democratic.
- 3) Identificați condițiile „procedurale minimale” pentru edificarea unui regim democratic.
- 4) Care sunt principiile de bază ale democrației?
- 5) Explicați formele de manifestare a democrației.
- 6) Enumerați și explicați caracteristicile democrației moderne.
- 7) Explicați particularitățile democrației majoritariste.
- 8) Explicați particularitățile democrației consensualiste.
- 9) Care sunt diferențele dintre modelele consensualist și majoritarist privind dimensiunea executiv-partide?
- 10) Care sunt diferențele dintre modelele consensualist și majoritarist privind dimensiunea federal-unitar?
- 11) Identificați factorii care au contribuit în mod semnificativ la declanșarea celui de-al treilea val de tranziție către democrație.
- 12) Enumerați componentele edificării democrației pentru societățile care abandonează regimul autoritar.
- 13) Explicați modelele generale de democratizare ale societății contemporane.

Bibliografie:

1. Aron, R. Democrație și totalitarism.- București, 2001.
2. Bobbio, N. Liberalism și democrație.- București, 1998.
3. Constantinescu, M., Muraru, I., Deleanu, I., Vasilescu, Fl. , Iorgovan, A., Vida, I. Constituția României comentată și

- adnotată.- București: Regia autonomă „Monitorul oficial”, 1992.
4. Duminica, I. Proclamarea suveranității și independenței ca premisa a instaurării regimului politic democratic în R.Moldova. În: *Moldoscopie*. -Chișinău: USM, nr.3 (XXX), 2005, p.27-39.
 5. Erhan, V. Democrația ca formă de guvernare. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 2, 2003, p. 55-56.
 6. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
 7. Huntington, S.P. Al treilea val al democrației. În: *Revista Română de Științe Politice*, Vol.2, nr.1, 2002, p.18-39.
 8. Hastings, M. Abordarea științei politice.- Iași, 2000.
 9. Ionescu, Cr. Principii fundamentale ale democrației constituționale. București, 1997.
 10. Lijphart, A. Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări.-Iași: Polirom, 2000.
 11. Miculescu P. Statul de drept.- București, 1998.
 12. Mitran, I. Politologie.- București, 2000.
 13. Moraru A. Trăsăturile specifice ale tranziției democratice în R.Moldova. În: *Filosofie, Știință, Politică: realizări, implementări, perspective*. M-le conf. int.- Ch., 2003, p.45-49.
 14. Pasquino, G. Curs de știință politică.-Iași: Institutul European, 2002.
 15. Popescu, G. Repere ale democrației. În: *Legea și viața*”, nr.6, 2006, p.55-57.
 16. Radu R. Politologie. Editie revizuita, [On-line], [09.11.2006]. Accesibil: <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=443&idb=>
 17. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodică-didactică.- Chișinău, 1999.
 18. Sartori, G. Teoria democrației reinterpretată.-Iași, 1999.
 19. Schmitter, Ph.C., Karl, T.L. Ce este ... și ce nu este democrația. În: *Revista Română de Științe Politice*, Vol.2, Nr.1,2002, p.4-17.
 20. Solomon, C. Procesul de democratizare a vieții politice în R. Moldova. În: *Moldoscopie*, P. XVIII.-Ch., 2002, p.137-153.
 21. Voiculescu, M. Politologie.- București, 1998.
 22. Гаджиев, К.С. Политология: Учебник для высших учебных заведений.- Москва: Логос, 2004.
 23. Цыганков, А.П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика.- Москва: Интерпракс, 1995.
 24. Политология: Учеб. пособие. / Под ред. М.А.Василика; СПб.; Изд-во СПбГТУ, 1997

VIII. RELAȚIILE MEDIULUI POLITIC CU ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

1. Sistemul politic și administrația publică. 2. Administrația și regimurile politice. 3. Structura de stat și administrația. 4. Sistemul de partide și administrația. 5. Factorul politic și administrația publică locală.

1. Sistemul politic și administrația publică

În scopul studierii complexe a fenomenului administrativ este necesară cercetarea sistemului administrației publice în raport cu mediul social și în mod special cu cel politic, care exercită o influență esențială asupra activității organelor administrației publice atât la nivel central cât și la nivel local.

Înțelegând prin administrația publică acea activitate care constă în principal în organizarea și asigurarea executării, dar și în executarea nemijlocită a prevederilor Constituției, ale tuturor actelor normative și ale celorlalte acte juridice emise de autoritățile statului de drept, activitate realizată de către autoritățile administrației publice, [5;16] constatăm că sistemul administrativ se interconstrucționează și întreține raporturi privilegiate cu sistemul politic. Relația specială pe care o are administrația publică în relația sa cu puterea politică rezultă din poziția sa de mecanism intermediar de execuție, ce are menirea de a organiza și de a asigura execuția deciziilor politice exprimate prin lege. În acest scop, administrația publică îndeplinește mai multe funcții: a) de pregătire a deciziilor politice, b) de organizare a executării deciziilor politice, c) executarea directă a deciziilor politice, d) asigurarea executării deciziilor politice, e) purtător al doleanțelor populației în raport cu cei care adoptă deciziile politice. [6;8]

Pe de o parte, administrația este foarte strâns legată de puterea politică, care îi conferă legitimitate și, astfel, acțiunea sa se desfășoară sub autoritatea statală, iar pe de altă parte, administrația recurge la posibilitățile și competențele sale pentru a se opune forței politice care tinde să o domine. „Procesul administrării reprezintă realizarea voinței autoritare a celui ce administrează, ce are putere pentru a-și atinge scopul. Dar însăși administrarea este un mijloc prin intermediul căruia activitatea bine gândită și organizată a puterii se transformă din posibilitate în

realitate” – menționa T.Popescu. [26;41]

Influența pe care sistemul politic o exercită asupra sistemului administrativ este de două tipuri: a) influența doctrinelor și a valorilor politice și b) influența instituțiilor politice.

În legătură cu primul tip de influențe, se invocă faptul că administrația nu este animată de o ideologie sau o doctrină specifică, acțiunea sa nu se legitimează prin ea însăși, ci toate acestea provin din sistemul de valori dominant în societate.

În țările atașate liberalismului, evoluția administrației s-a produs concomitent cu cea a instituțiilor politice. Primatul acordat individului de către liberalismul tradițional, a antrenat, pe de o parte, stricta limitare a competențelor statului (menținerea ordinii și respectarea regulilor concurenței), iar pe de altă parte a adus la supunerea administrației publice, față de principiile de legalitate.

Cel de-al doilea tip de influență decurge din acțiunea instituțiilor politice. Tipul relațiilor de putere și condițiile de luptă politică influențează administrația și explică variantele posibile de organizare ale acesteia, în cadrul aceleiași sistem politic. În acest sens, se constată că situația administrației în interiorul sistemului politic depinde de: regimul constituțional, structura statului, sistemul de partid. [13;172-174]

Trebuie menționat faptul că constituirea unui anumit tip de administrație este influențată și de cultura politică dominantă sau de subculturile regionale.

2.Administrația și regimurile politice

Regimul politic reprezintă ansamblul metodelor și mijloacelor de realizare a puterii, a relațiilor existente între elementele care alcătuiesc sistemul social politic, relevând, mai ales, regimul drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Așadar, regimul politic se referă la condițiile concrete de funcționare a administrației în relație cu politica.

Regimul politic existent într-o țară influențează în mod substanțial administrația statului respectiv. Din acest punct de vedere apar diferențieri majore în modul de organizare și funcționare a sistemului administrativ, dictate de cele două categorii de regimuri politice și anume, regimurile democratice și regimurile nedemocratice (autoritare sau totalitare).

Într-un regim democratic se admite existența unei administrații profesionale. În consecință, grupul uman al funcționarilor și, în special, cel al înalților funcționari poate și trebuie să coexiste cu diferite ideologii politice și va interveni, mai mult sau mai puțin, în societate conform ideologiei partidului de la putere.

Într-un regim totalitar sau autoritar situația este opusă, administrația fiind identificată, într-o măsură mai mică sau mai mare, cu clasa politică conducătoare, mai ales la nivelele sale superioare.

În mod evident, ambele regimuri vor fi întotdeauna influențate de către împrejurările politice, economice și sociale concrete.

În cadrul regimurilor democratice, diferențe considerabile apar între regimurile de tip parlamentar și cele de tip prezidențial.

În regimul democratic, apar următoarele caracteristici specifice:

- Administrația se află sub autoritatea directă a guvernului, dar se organizează și funcționează conform liniilor generale impuse de aleșii poporului.
- Există o concordanță între voința majorității electorilor și conduita administrației ce se poate asigura prin:
 - modul de desemnare a șefului statului în regimul prezidențial;
 - desemnarea și responsabilitatea miniștrilor în regimul parlamentar;
 - autoritatea legilor care sunt emanația parlamentului (în ambele regimuri).
- Democrația antrenează în mod necesar descentralizarea care tinde să încredințeze gestiunea colectivităților locale unor organe alese pe plan local.
- Parlamentul, independent de acțiunea pe care o exercită în domeniile legislativ și bugetar (elaborarea de legi și votarea creditelor bugetare), exercită anumite influențe asupra administrației:
 - în regimul parlamentar, Parlamentul formulează critice la adresa administrației, instituie anchete, adresează interpelări miniștrilor. De la tribuna Parlamentului se pot denunța abuzuri și se pot iniția propuneri. De asemenea, miniștrii, șefii serviciilor publice sunt, de regulă, numiți de

majoritatea camerelor parlamentare.

- în regimul prezidențial sau de monarhie constituțională, controlul Parlamentului este mai puțin energic decât în regimul parlamentar propriu-zis, dat fiind faptul că miniștrii nu sunt responsabili decât în fața președintelui sau regelui. Totuși, și în aceste cazuri, Parlamentul își menține supremația, prin faptul că votează legile și bugetul, de care administrația este dependentă.
- În regimul democratic, administrația este supusă nu numai controlului Parlamentului, ci și supravegherii presei, care este liberă să critice miniștrii și funcționarii.
- Ansamblul libertăților publice permite cetățenilor să-și expună doleanțele și să fie protejați contra abuzurilor. De asemenea, administrații, adică cetățenii își pot exprima adeziunea sau dezaprobarea prin intermediul votului.
- Administrația este supusă și unor controale interne care decurg din ierarhie și tutelă.

Există însă și anumite pericole:
- politica riscă să se amestece în administrație și să o facă să-și piardă caracterul ei de imparțialitate și de neutralitate;
- funcționarii sunt supuși atât presiunilor alegătorilor, cât și partidelor aflate la putere, care tind să confiște administrația în profitul lor. [12;40-41]

Conform principiului separației puterilor în stat, fiecare dintre acestea este investită cu anumite prerogative nici una dintre puteri neavând posibilitatea uzurpării atribuțiilor celeilalte. Este adevărat ca între organismele care exercită prerogativele unui anumit tip de putere există o întrepătrundere funcțională și chiar o colaborare menite să asigure armonia procesului de guvernare și implicarea excesului de putere.

În multe țări, parlamentele se concentrează asupra domeniului legislativ circumscris și limitat de către Constituție în timp ce guvernul beneficiază de o competență normativă generală. Guvernele sunt în principal organele de impulsioneare și de acțiune, capabile să elaboreze o politică și să o materializeze. Ele sunt elementul motor și dinamic al oricărui sistem politic, care trebuie privite ca adevărați actori și realizatori ai politicii naționale, având un rol primordial. În cea mai mare parte a regimurilor, majoritatea

legilor adoptate sunt pregătite de guvern. În regimurile democratice rolul guvernelor este în creștere și puterile lor se dezvoltă în mai multe direcții. [29;106]

Unul din elementele definitorii ale democrației este autonomia locală. În această ordine de idei consolidarea autonomiei locale ar trebui să fie principala prioritate politică a procesului de reformare a societății moldovenești deoarece consolidarea autonomiei locale înseamnă consolidarea democrației.

Analiza conceptului de autonomie locală ne permite să evidențiem câteva principii care îi asigură funcționalitatea:

- acceptarea benevolă de către colectivitățile locale a responsabilității soluționării diverselor probleme cu caracter local;
- puterea aparține colectivității locale și este exercitată nemijlocit sau prin organe reprezentative alese în mod democratic;
- autoreglarea vieții colectivității locale în baza normelor adoptate de colectivitate;
- independența luării deciziilor în limita competențelor atribuite;
- dreptul de a dispune de mijloace financiare și resurse materiale proporționale cu competențele atribuite;
- lipsa subordonării verticale față de organele centrale.

Măsura în care sunt realizate aceste principii ne permite să determinăm gradul de democratizare al societății. Deci, nivelul de democratizare al societății depinde direct de gradul de democratizare a colectivităților locale. Colectivitatea locală poate fi considerată democratică dacă corespunde următoarelor criterii: a) existența corpului electoral; b) existența unor posibilități reale a accesului cetățenilor la informație; c) existența posibilității și a modalității pentru locuitori de a se întruni; d) existența unor structuri administrative ce permit reprezentanților aleși să administreze în mod real; e) existența unor modalități eficiente de a respecta voința și doleanțele locuitorilor; f) acreditarea concepției că funcționarii din administrația publică locală sunt chemați să-și realizeze competențele în corespundere cu instrucțiunile primite de la alegători, în caz contrar fiind obligați să abandoneze funcția îndeplinită.

Autonomia locală reprezintă unul din elementele de

organizare a puterii publice, specificul căruia constă în natura sa politică dualistă. În aspect instituțional, organele administrative locale sunt integrate în mecanismul unic de administrare a statului, administrația publică locală având un aparat ce activează în baza legilor și a altor acte normative, abilitat să-și aprobe independent bugetul. Dar, organele administrației publice locale au o altă natură și importanță decât institutele puterii de stat și mai mult înclină spre societatea civilă. Ele nu sunt subiecte ale puterii de stat, ci intră în grupa subiecților puterii sociale. În același timp, e evident, că ambele tipuri de putere au multe laturi comune. Puterea locală ca și cea centrală are un caracter public, realizează scopuri comune (administrarea treburilor publice), se apropie de instituțiile statale după metodele de realizare a obiectivelor sociale. [11;35-36]

Analiza comparată a conținutului noțiunii de „autonomie locală” după Carta europeană și a definiției stabilită în legislația națională ne permite să constatăm următoarele: a) principiul autonomiei locale este recunoscut de Constituția Republicii Moldova și legislația națională; b) Constituția și legislația națională recunosc dreptul cetățenilor Republicii Moldova la autonomia locală; c) potrivit cu Constituția Republicii Moldova și a legislației naționale în domeniu, cetățenii realizează autonomia locală prin exprimarea directă a voinței și prin autoritățile administrației publice locale, criteriul eligibilității fiind obligatoriu.

De facto, despre afirmarea autonomiei locale în Republicii Moldova putem vorbi cu mari rezerve. Printre cauzele ce ar explica această stare de lucruri am menționa, în primul rând, faptul că separarea administrației publice locale de cea de stat nu s-a bazat pe o practică înrădăcinată în societatea moldovenească. Majoritatea populației se mai află sub influența ideii că toate problemele se rezolvă la nivelul administrației centrale, iar autoritățile publice locale sunt doar niște agenți executivi la nivel local.

Trebuie menționat și faptul că implementarea autonomiei locale în societatea moldovenească nu a constituit rezultatul unei politici administrative coerente a statului. Realizarea acestei idei a fost profund marcată de factorul politic, evoluțiile în domeniul dat fiind în legătură directă cu raportul de forțe în Parlament la momentul adoptării Constituției și a legislației în domeniul

administrației publice locale.

Fracțiunile parlamentare au optat pentru autonomia locală, nu în ultimul rând, și din considerente ideologice. Dacă o parte din deputați au conștientizat că autonomia locală este o cale eficientă de realizare a idealurilor democratice, altă parte, în special deputații comuniști, au intuit în autonomia locală un eventual instrument de restaurare a vechilor structuri administrative. Această abordare a problemei a fost confirmată ulterior de politica administrativă a partidului de guvernământ.

Opțiunea spre autonomia locală a fost influențată și de factorul extern. Ratificarea Cartei europene a autonomiei locale a fost concepută și ca o măsură de sporire a credibilității față de creditorii externi.

În condițiile actuale, edificarea unui sistem eficient de administrare locală ar trebui să fie în deplină concordanță cu obligațiile asumate în plan extern ale Republicii Moldova și, în primul rând, ale acelor obligații ce reies din Carta europeană a autonomiei locale în care sunt inserate normele și principiile democratice ce trebuie respectate în activitatea autorităților locale. În această ordine de idei este foarte important să identificăm sarcinile ce trebuie realizate.

Este de o importanță deosebită garantarea prin măsuri de ordin legislativ a dreptului egal și nelimitat al cetățenilor la autonomie locală.

În scopul facilitării accesului cetățenilor la autoritățile administrative locale și a evitării dublării funcțiilor lor, aceste autorități trebuie să aibă o structură cât mai simplă.

Eficiența activității administrației publice locale sporește atunci când există o delimitare clară de competențe, când sunt stabilite cu maximum de exactitate competențele și responsabilitățile fiecărui organ administrativ și respectiv a fiecărui angajat.

Este necesar de a asigura suportul financiar suficient pentru activitatea eficientă a autorităților locale. Se impune consolidarea bazei economico-financiare a autonomiei locale care ar garanta autorităților locale un nivel rezonabil de resurse. În caz contrar, ele nu vor fi în stare să realizeze pe deplin competențele atribuite, discreditând astfel ideea de autonomie locală.

O altă problemă importantă este libertatea de acțiune a

autorităților locale. În anumite cazuri este rațional și acest lucru poate fi justificat din punct de vedere juridic, ca autoritățile locale să fie pe post de reprezentanți ai statului în realizarea unor anumite sarcini de importanță națională. Dar sarcinile delegate de stat autorităților locale nu trebuie să prevaleze asupra sarcinilor de importanță locală sau rezolvarea lor să necesite eforturi financiare și materiale prea mari.

Una din sarcinile dificile constă în asigurarea egalității între autoritățile locale. Cu toate deosebirile existente între necesități și posibilitățile financiare autoritățile locale, în principiu, ar trebui să ofere o gamă de servicii comparabile în plan calitativ. Altfel spus, este necesară o distribuire a finanțelor publice după criterii obiective și potrivit cu cheltuielile necesare autorităților locale. Lipsa unui astfel de mecanism nu va permite afirmarea unei autonomii locale viabile.

Afirmarea autonomiei locale nu poate fi concepută fără asigurarea unui mecanism eficient de îngrădire a autorităților locale de amestecul și abuzurile autorităților centrale. Tendința de amestec în treburile autorităților locale este una constantă, diferă doar procedeele de realizare. Dacă această tendință a autorităților centrale nu va fi frânată de bariere juridice ce ar stabili clar limitele interferenței puterii centrale cu autoritățile locale, autonomia locală n-are nici o șansă de a supraviețui. Autoritățile centrale trebuie să trateze autoritățile locale la justa lor valoare, adică ca parteneri în realizarea strategiilor naționale și locale de dezvoltare.

În scopul garantării respectării legislației și a sporirii eficienței, trebuie create mecanisme eficiente de control a activității autorităților locale, dar fără a atinge libertatea de acțiune a organelor și a funcționarilor administrației publice locale în îndeplinirea atribuțiilor ce le revin.

O tendință caracteristică ultimei perioade este minimalizarea rolului autorităților reprezentative locale. Transformarea acestor organe în decorații politice poate avea repercusiuni negative deoarece favorizează birocrăția și corupția. Menționăm că Carta europeană a autonomiei locale prevede în mod expres subordonarea autorităților executive față de cele reprezentative. [7;art.3]

Indubitabil, afirmarea autonomiei locale depinde foarte mult de

practica, experiența și tradițiile acumulate în domeniul respectiv. Atât timp cât populația nu va vedea în autonomia locală un mecanism eficient de realizare a drepturilor și posibilităților sale, până când nu se va încadra plenar în activitățile cu caracter comunitar și până când nu va conștientiza că poate influența direct deciziile luate de către autoritățile locale, nu va fi posibilă instaurarea unei autonomii locale reale. Autonomia locală poate și trebuie să fie acel fundament pe care se va constitui și se va afirma societatea civilă în Republica Moldova.

Procesul contradictoriu de reformare a sistemului administrației publice locale din Republica Moldova a confirmat vitalitatea autonomiei locale și existența unui mare potențial de dezvoltare. În același timp trebuie să constatăm consecințele negative a inexistenței unei politici de stat în domeniul dezvoltării administrației publice locale. Este necesar de a elabora o concepție clară bazată pe tradiția națională și conformă cu reglementările internaționale în domeniu, concepție care ar prevedea ce fel de sistem al autorităților publice locale vrem să edificăm și ce trebuie să facem pentru a-l edifica. Problema devine actuală și din perspectiva aderării europene, subiect prioritar al actualei guvernări. [10;376-380]

Revenind la influența exercitată de regimul politic asupra administrației, constatăm că în cadrul regimului totalitar apar următoarele caracteristici principale:

- Administrația este complet dependentă de Executiv. Ea rămâne subordonată legii, însă legea rezultă din voința unui colegiu guvernamental sau al unui dictator, nu din aceea a reprezentanților aleși ai națiunii.
- Administrația își pierde caracterul de imparțialitate, ea trebuind să servească interesele guvernului, ale dictatorului sau ale partidului care îl susține.
- Formalitățile de procedură sunt simplificate sau neglijate, dreptul la grevă este suspendat, au loc epurări pe criterii politice.
- Totalitarismul antrenează în mod automat centralizarea, colectivitățile fiind administrate de către agenți numiți sau desemnați prin alte procedee decât sufragiu universal direct.
- Controlul exterior este minor. Slăbește controlul presei și al

opinie publice, în timp ce controlul intern se intensifică, administrația fiind supusă unei puteri ierarhice și discreționare foarte puternice.

- Partidul care-l susține pe dictator sau guvernul se amestecă în viața administrativă, existând uneori confuzia între funcțiile pe care le au persoanele în partid și cele din sistemul administrativ. [28]

În regimurile autoritare sau totalitare, administrația este întotdeauna la dispoziția exclusivă a puterii unice, fiind organizată centralizat și unitar la nivelul întregii colectivități naționale și pe cale de consecință constituie întotdeauna o „administrație de stat”. Cultul personalității și voința de renovare națională sunt însoțite de extinderea puterii administrației care se transformă într-un instrument indispensabil de realizare a proiectelor partidului unic. Beneficiind de competențe discreționare, și fiind eliberată de necesitatea respectării normelor de drept, administrația publică trebuie să facă dovadă unei loialități absolute față de sistemul politic.

În fostele țări socialiste, administrația publică nu reprezenta decât un instrument aflat în serviciul construcției socialismului. Astfel, administrația și-a pus amprenta asupra ansamblului vieții economico-sociale, impunând exigența și disciplina strictă caracteristice centralismului democratic de tip comunist.

În țările aflate în curs de dezvoltare, punerea în practică a sistemului administrativ este adesea, condiționată de o serie de preocupări de ordin ideologic și politic (orientare politică, probleme de dezvoltare) și mai puțin de considerente de utilitate și eficiență.

Influența sistemului de valori politice asupra sistemului administrativ este evidențiată prin fidelitate față de regimul politic, cerință care se presupune respectată de toți funcționarii publici, indiferent de postul ocupat.

3. Structura de stat și administrația

Structura de stat reprezintă organizarea puterii de stat în raport cu teritoriul și populația, raporturi ce se constituie între elementele sistemului statal, formațiunile statale sau unitățile administrativ-teritoriale.

Statul unitar se caracterizează prin aceea că puterea e

structurată pe un singur palier. După gradul de dependență al autorităților publice locale față de autoritățile centrale ale statului, statele unitare se divizează în state centralizate și state descentralizate.

În statele unitare centralizate, dependența autorităților publice locale față de autoritățile centrale ale statului este destul de mare, relațiile dintre ele fiind constituite în baza principiului verticalității puterii. Organele puterii locale se subordonează puterii centrale, iar conducătorii lor sunt numiți de autorităților centrale.

În statele unitare descentralizate autoritățile locale sunt constituite și activează în baze principiilor autonomiei locale, care oferă colectivităților locale posibilitatea de a-și rezolva pe propria lor răspundere problemele locale. Relațiile dintre autoritățile centrale cu cele locale au la bază principiul colaborării. Controlul activității autorităților locale realizat de către autoritățile centrale este un control de tutelă administrativă.

Autonomia constă în repartizarea puterii de decizie între guvernul central, pe de o parte, și administrația locală pe de altă parte, care are o anumită independență față de autoritățile centrale. Independența relativă a autorităților administrației publice locale presupune autonomia administrativă și financiară a acestora. Autonomia locală se stabilește pe cale legislativă, deci este o expresie de voință a puterii legislative. În statele contemporane autonomia locală se realizează cu condiția respectării caracterului unitar al statului. Acest lucru este stipulat și în Constituția Republicii Moldova, dispozițiile alineatului 3 al articolului 109 prevăd că aplicarea principiilor autonomiei locale nu pot afecta caracterul unitar al statului.

Autonomia locală nu trebuie confundată cu independența totală a administrației locale față de autoritățile centrale. Ea este concepută ca o posibilitate a colectivităților locale de a acționa în mod liber, în cadrul legii, în toate problemele de interes local. În același timp, colectivitățile locale cuprinse în subdiviziuni teritorial-administrative ale statului, realizându-și dreptul de autoadministrare contribuie la realizarea intereselor generale ale statului. Statul fiind factorul cel mai important care asigură și garantează autonomia locală, este direct interesat în menținerea echilibrului și a conlucrării autorităților publice de diferite niveluri în

soluționarea problemelor atât de interes local, cât și a celor de interes național. Constituirea unui sistem funcțional al autorităților locale este o etapă absolut necesară în opera de edificare a statului de drept. Activitatea eficientă a autorităților locale contribuie la o îmbinare armonioasă a intereselor generale cu cele locale. [11;37]

Este general acceptat că autonomia locală nu se acordă pe baze etnice iar gradul de autonomie se raportează la toate unitățile administrativ-teritoriale, indiferent de compoziția etnică a populației. Autonomia nu este un drept al unei colectivități etnice ci este un obiectiv politic de guvernare descentralizată. Admiterea conceptelor menționate ar însemna să se creeze o discriminare între cetățenii unei țări în funcție de apartenența lor la o națiune sau la o minoritate națională. [18;72]

În cazul statelor competențele autorității centrale sunt stabilite de către subiecții ce formează federația și consfințite în actul constitutive. Competențele autorităților locale chiar dacă sunt stabilite tot prin Constituție, sunt "păstrate", nu sunt dobândite. În statul unitar competențele autorităților locale, oricât de largi ar fi, sunt cele atribuite de autoritatea centrală. De aici rezultă un alt element important. În statele unitare autoritatea centrală menține dreptul de control și de a se implica în activitatea autorităților locale, iar în statele federale autoritatea centrală poate interveni în domeniile în care exercitarea competențelor aparține autorităților locale numai în modul și în cazurile prevăzute expres de constituția federală. [8]

Structura de stat, adică modul în care sunt divizate și repartizate competențele statale, influențează, în mod direct, structura administrației. În acest sens, se pot evidenția deosebirile care apar între administrațiile statelor federale și cele ale statelor unitare:

- Astfel, în statele federale apare o eterogenitate a administrației, care contrastează cu uniformitatea existentă în statele unitare. Fiecare stat membru al federației poate să-și organizeze, după nevoi, propriile instituții administrative.
- De asemenea, se creează o dedublare a administrației, prin suprapunerea celor două nivele administrative (cel al statului federal central și cel al statelor membre) fără, însă, să existe o

legătură organică între acestea.

- În domeniul care sunt de competența exclusivă a statului federal (apărarea, afacerile externe), această dualitate nu ridică probleme. În schimb, apar probleme deosebite în domeniul în care competențele sunt partajate între statul federal și statele membre ale federației.
- Totodată, apar probleme specifice legate de funcția publică, în special cele care țin de recrutarea funcționarilor la nivel federal. Regulile formale au în vedere menținerea unui echilibru geografic sau etnic în domeniul recrutării. Această problemă se pune, însă, și la nivelul statelor unitare, în care coexistă mai multe comunități etnice, lingvistice sau religioase și care exercită presiuni pentru ca recrutarea să se facă după criteriul reprezentării proporționale. Acest fapt are drept consecință supradimensionarea aparatului administrativ fără ca acesta să fie necesară din punct de vedere tehnic.

4. Sistemul de partide și administrația

Între sistemul administrativ și partidele politice, relațiile sunt diverse, în funcție de sistemul partidist existent în statul respectiv. Sistemul de partide care domină într-un stat exercită o influență majoră asupra structurii și funcționării administrației publice.

În sistemele bazate pe existența unui singur partid politic sistemul administrației publice este subordonat structural și funcțional acestui partid. Partidul poate să lase în seama administrației numai responsabilitatea gestiunii curente. În aceste condiții este foarte greu să se facă distincție între conducerea de stat și cea de partid. Deși se declară că întreaga putere aparține poporului, întreaga activitate a administrației are drept obiectiv realizarea voinței politice a partidului unic. [3;144]

Existența unui partid unic are drept consecință faptul că programul acestui partid sau obiectivele urmărite de către grupul care îl conduce sunt aceleași cu cele ale statului. Ca urmare administrația trebuie să aplice linia politică urmată de guvern, deci de partidul unic respectiv.

Influența politicului, în acest caz, asupra administrației se poate face pe două căi:

- din interior: pentru a intra în administrație sau pentru a ocupa

posturi de răspundere nu este suficient să ai cunoștințe sau aptitudini practice, ci trebuie să dovedești apartenența la partidul unic.

- din exterior: se exercită prin dreptul de supraveghere care aparține unor instanțe naționale, regionale și locale ale partidului și care se manifestă asupra serviciilor administrative situate la nivelurile respective. Partidul unic are un cuvânt de spus în ce privește avansarea, transferul sau sancționarea disciplinară.

Politizarea internă și externă trebuie să asigure subordonarea totală a administrației față de partid și schimbul permanent de idei și oameni în ambele sensuri. [12;42]

În statele democratice bazate pe principiile pluralismului politic și a pluripartidismului, sistemele administrative au legături indirecte cu partidele de guvernământ și cele care participă în coalițiile de guvernare. Persoanele desemnate sau acceptate de aceste partide ocupă funcții politice în organele administrative și prin aceasta, influențează activitatea sistemul administrației publice.

Analizând gradul de independență a administrației față de partidele care dețin puterea se evidențiază două concepții, și anume: a) una care admite existența unui anumit grad de politicizare pe care ei îl consideră de dorit și ca fiind inevitabil; b) alta care aspiră către depolitizarea totală a serviciilor publice. Evidentă fiind existența, între aceste două extreme a pozițiilor intermediare.

Regimul politic în care politicizarea administrației a fost practică în mod masiv și oficial este cel al SUA de la mijlocul sec. al XIX-lea. Funcțiile administrative erau atribuite învingătorului în competiția electorală. Posibilitatea acordată conducătorilor partidelor de a exclude pe funcționarii numiți de șefii partidului advers pentru a-i înlocui cu oamenii fideli lor nu se practica numai la scară federală, ci și la nivelul statelor și municipalităților. Această practică poartă denumirea de sistem spoliator sau patronal.

Argumentele în favoarea acestui sistem sunt:

- „Rotația funcționarilor”, care este o practică conformă cu regulile democrației și care permite unui mare număr de cetățeni să poată ocupa funcții oficiale în administrație.
- Evitarea constituirii unui corp de funcționari permanenți, legați de privilegiile lor, indiferenți față de cetățeni.

- Existența acestui sistem este absolut necesară funcționării unui sistem politic clădit pe rivalitatea dintre partide. El permite partidelor politice să-și sporească numărul militanților, oferind acestora perspectiva de a obține, în caz de victorie, funcții de stat. El rezolvă cel puțin parțial și problema finanțării partidelor.

În sistemele în care conducerea este asigurată de mai multe partide, politizarea administrației, atunci când este admisă, se face într-un mod mult mai complex. Partidele majorității guvernamentale își repartizează ministerele; fiecare formațiune politică, într-o oarecare măsură, își vede recunoscut dreptul, de către partenerii săi, de a deține funcții publice, repartiție care se face într-un mod proporțional cu voturile câștigate și cu negocierile care au loc în urma alegerilor între partidele câștigătoare.

Sușinătorii concepției apolitice a administrației invocă două serii de argumente:

- Argumente de natură politică:
 - Într-o administrație compusă din funcționari subordonați unui partid poate apărea tendința de nerespectare a libertăților publice.
 - O administrație politizată constituie prin ea însăși o încălcare a principiului democratic al admisibilității cetățenilor în funcții publice, după alte criterii decât cel al valorii profesionale.
 - Se consideră că numai o administrație compusă din funcționari recrutați pe criteriul valoric poate rezista la diferite influențe ale unor grupuri de presiune.
- Argumente de eficacitate:
 - Administratorii numiți în funcție de criteriile politice nu sunt întotdeauna mai competenți din punct de vedere profesional decât cei recrutați pe baze obiective; calitatea conducerii este de cele mai multe ori mai bună în al doilea caz decât în primul.
 - Pe de altă parte, continuitatea acțiunii administrative riscă să sufere schimbări de personal, care se produc atunci când un nou partid vine la putere. [12;43-44]

5. Factorul politic și administrația publică locală

Referitor la imixtiunea politicului în administrația publică locală constatăm că filierele politicului, stabile și influente, sunt omniprezente în structurile administrative locale, iar presiunile asupra

funcționarilor publici fiind destul de frecvente. Atestăm situația de politicizare excesivă a autorităților executive locale, de numirea în funcții de conducere și coordonare pe criterii politice și nu pe cele de competență a unor membri sau simpatizanți ai partidului cu o influență mai mare în raion.

Funcționarii publici locali nu sunt dispuși să mediatizeze problema imixtiunii politicului în treburile administrației, caracteristică ce poate fi explicată printr-o mentalitate marcată de teama unor eventuale represalii. În raioanele în care raportul de forțe între principalele forțe politice este relativ echilibrat, funcționarii locali sunt mai dispuși de a-și manifesta dezacordul față de maniera în care partidele politice încearcă să înlăture adepții concurenților politici pentru a-i înlocui, indiferent de nivelul ierarhic, cu proprii oameni. Problema, aici, apare la nivelul competenței celor nou-numiți, care nu sunt aleși decât pe criterii politice. Instabilitatea și ambiguitatea politică contribuie la instaurarea și perpetuarea unei stări de confuzie și incertitudine.

Relațiile politice ca factor mediator pentru corupție sunt susținute de puterea pe care conducătorii politici o au asupra funcționarilor, a administrației în general, dar în mod special la nivel local. S-au înrădăcinat diverse practici de presiuni politice și mijloace prin care conducătorii politici își asigură dominația asupra funcționarilor și influențează procedurile publice: schimbarea abuzivă a funcționarilor cu persoane loiale politic; ordine mascate și ilegale date funcționarilor publici; abuzuri și oferirea de informații din interior.

În concluzie, menționăm că activitatea sistemului administrativ nu poate fi concepută în afara relației cu mediul politic. Chiar dacă administrației publice îi sunt caracteristice anumite particularități cu caracter tehnic, ea este în mod direct influențată de instituțiile și orientările politice, fenomenul având efect reciproc. Această relație nu semnifică însă o lipsă de inițiativă și un dinamism din partea acesteia, cu toate că, administrația publică, uneori, este prezentată ca fiind imobilă prin natura sa și incapabilă, în esență, să se adapteze evoluțiilor cerute și necesare. Administrația publică, ținând cont de realitățile sociale și politice, care evoluează în timp și în spațiu, dispune de o anumită suplețe în acțiunea proprie și de o capacitate de adaptare la cazuri particulare.

Termeni - cheie: administrație, administrație publică, administrație publică centrală, administrație publică locală, politici publice, politizarea administrației, structură administrativă.

Întrebări de verificare:

1. Explicați relațiile între sistemul politic și sistemul administrativ.
2. În ce constă influența sistemului politic asupra sistemului administrativ ?
3. Explicați influența regimului democratic asupra sistemul administrativ.
4. Explicați influența regimului totalitar asupra sistemul administrativ.
5. Explicați influența regimului autoritar asupra sistemul administrativ.
6. Cum influențează forma de guvernare sistemul administrativ?
7. Care sunt particularitățile de constituire a sistemul administrativ în statele unitare?
8. Care sunt particularitățile de constituire a sistemul administrativ în statele federative?
9. În ce constă imixtiunea politicului în administrația publică locală?

Bibliografie:

1. Alexandru I. Administrația publică.- București, 1999.
2. Alexandru I. Politică, administrație, justiție.- București: All Beck, 2004.
3. Alexandru, I. Criza administrației.- București: Ed. ALL BECK, 2001.
4. Alexandru, I. Emanciparea administrației publice în putere publică. [On-line], [citat 06.10.07]. Accesibil: < http://www.admpubl.snsps.ro/conferinta_nov_2005.htm >
5. Alexandru, I. Funcțiile administrației publice în statul de drept. În: Economie și administrație locală, 1996, nr.1-2, p.16-19.
6. Alexandru I. Structuri, mecanisme și instituții administrative.- București, 1992.
7. Apostol, D. Probleme actuale ale descentralizării administrative. În: Studii de drept românesc, 1993, nr.1, p.46-50; 1993, nr.2, p.103-113.
8. Carta europeană a autonomiei locale.
9. Catană V. Statul federativ: principii și reglementări, [On-line], [02.09.2007]. Accesibil: www.ipp.md/files/Publicatii/2002/

- decembrie/ Statul%20federativVCatan.doc
10. Chagnollaud D. Dicționar al vieții politice și sociale.- București, 1999.
 11. Cornea, S. Consolidarea autonomiei locale – factor important al procesului de democratizare a societății moldovenești. În: „Filosofia, Sociologia, Politica și tânăra generație”, conf. int. (2003; Chișinău).- Chișinău, 2003, p.376-380.
 12. Cornea, S. Rolul autonomiei locale în afirmarea democrației. În: Administrarea publică, 2002, nr.4, p. 35-39.
 13. Costea, M. Introducere în administrația publică.- București: Ed. Economică, 2000.
 14. Filip Gh., Onofrei M. Administrație publică.- Iași, 1999.
 15. Filipov, I. Administrația publică și sistemul politic. În: Analele științifice ale Universității de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul, Vol.II.- Cahul, 2007, p.210-214.
 16. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
 17. Forsyth, M. Problemele descentralizării în statele unitare. În: Descentralizare, autonomie, federalism?- Practica și principiile de organizare statală ca bază a concilierii naționale și securității (Materialele conferinței).- Ch., 1995, p.13-17.
 18. Ghinea, Cristian Politizarea administrației. Perseverența în greșală. În: Politici publice: teorie și practică.-Iași: Polirom, 2002, p.156-180.
 19. Ionescu, Cr. Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice. Vol.I.- B.: Lumina Lex, 1997.
 20. Matei, Ani Analiza sistemelor administrației publice.- București: Editura Economică, 2003, p.182-192.
 21. Mina, S. Imixtiunile politicului în administrație. Particularizare în administrația centrală. În: Reformele administrative și judiciare în perspectiva integrării europene. Secțiunea pentru științe juridice și administrative. Caietul științific 7/2005.- Sibiu: Editura Burg, 2005, p.373-376.
 22. Miulescu N. Dimensiuni contemporane ale teoriilor privind organizarea și funcționarea administrației publice. Privire specială asupra sistemelor europene. [On-line], [citat 04.10.07]. Accesibil: < http://www.admpubl.snspsa.ro/conferinta_nov_2005.htm >
 23. Negoită A. Drept administrativ și știința administrației.- București, 1993.
 24. Panea, I. Rolul și funcțiile administrației publice într-o societate

- democratică. [On-line], [citat 04.10.07]. Accesibil: < http://www.admpubl.snsps.ro/conferinta_nov_2005.htm >
25. Pierre, Jon Dezbateri asupra administrării.-Ch.: Î.E.P. *Știința*, 2006.
 26. Pîrvulescu Cr. Politici și instituții politice. Ed. A II-a. rev.- București: Editura Trei, 2002.
 27. Popescu, T. Politologie.- Chișinău, 1998.
 28. Preda, M. Autoritățile administrației publice.- Bucurști: Lumina Lex, 1999.
 29. Profiroiu, A., Popescu, I. Introducere în știința administrativă. Cap.3 Administrația și factorii politici generali. [On-line], [citat 07.10.07]. Accesibil: < <http://www.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap3> >
 30. Tutunaru, M. Probleme teoretice și practice în edificarea statului de drept: teza de doctor în drept.- Chișinău, 2005.

IX. PROCESUL ELECTORAL

1. Rolul alegerilor în societățile democratice. 2. Sistemele electorale contemporane. 3. Compania electorală. 4. Comportamentele electorale

1. Rolul alegerilor în societățile democratice

În societățile democratice reprezentativitatea se asigură prin alegeri. Alegerile, în sens restrâns, constituie desemnarea prin vot de către alegători a reprezentanților lor într-un organism al puterii. În sens larg, alegerile au un caracter multifuncțional:

- permit cetățenilor, prin intermediul votului, să-și exercite dreptul de a participa la guvernare, fie direct, fie prin intermediul reprezentanților aleși;
- conferă legitimitate sistemului de realizare a puterii;
- selectează elitele și liderii politici;
- constituie un act colectiv care are drept rezultat aprobarea unei echipe;
- permit electoratului să participe nemijlocit la viața social-politică a societății prin votarea programelor electorale ale candidaților (electoratul cuprinde toți cetățenii cu drept de vot);
- permit electoratului să-și expună opinia referitor la activitatea formațiunilor politice aflate la putere; confirmă sau infirmă activitatea celor aleși. [15; 58]

Dreptul de vot este unul dintre drepturile politice fundamentale ale cetățeanului. Termenul de vot are mai multe semnificații. El desemnează:

- operația prin care membrii unei colectivități își dau acordul (se procedează la vot conform unor reguli în vigoare);
- opinia sau alegerea exprimată în cursul acestei operațiuni (pro sau contra);
- actul prin care se exprimă această opinie (votul la alegeri, votarea unei legi).

Votul este definit de următoarele trăsături: este universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Universalitatea votului reprezintă caracteristica votului potrivit căreia toți cetățenii au dreptul de a vota, cu condiția îndeplinirii următoarelor condiții:

- au vârsta minimă necesară pentru realizarea dreptului de vot;

➤ au aptitudinile intelectuale și morale necesare.

Egalitatea votului reprezintă o concretizare a principiului egalității cetățenilor, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, de avere sau origine socială. Altfel spus, buletinele de vot posedă aceeași forță, fiind egale ca valoare.

Caracterul direct al votului presupune că alegătorul poate și trebuie să-și exprime opțiunea sa în mod personal și nu prin intermediari sau reprezentanți.

Caracterul secret al votului asigură alegătorului posibilitatea de a-și manifesta sau nu, în mod liber, opțiunea sa cu privire la candidații propuși, fără ca această opțiune să fie cunoscută de alții.

Votul este liber exprimat atunci când există posibilitatea cetățeanului de a participa sau nu la alegeri, iar în cazul participării de a-și manifesta liber opțiunea pentru o anumită listă sau un anumit candidat.

Votul nu este altceva decât un ritual, adică un comportament repetabil. A îndeplini un ritual înseamnă și o manifestare de apartenență. A merge să votezi înseamnă a-ți afirma cetățenia și a-ți manifesta integrarea în societate. Votul este deci un ritual eficient, ce permite identificarea omului ca membru al comunității, ca participant la alegerea guvernanților și la definirea politicilor de urmat.

2. Sistemele electorale contemporane

În fiecare țară alegerile se desfășoară în conformitate cu sistemul electoral în vigoare. Sistemul electoral cuprinde totalitatea proceselor și procedeele politice, juridice, organizatorice, de pregătire, desfășurare și finalizare a alegerilor. Esența oricărui sistem electoral constă în caracterul raportului dintre numărul de voturi ale alegătorilor date pentru un candidat sau pentru o listă de partid și numărul de mandate primite de candidatul sau partidul respectiv. În prezent, cu toate că nu există un punct de vedere unanim în ceea ce privește clasificarea sistemelor electorale, sunt folosite următoarele trei sisteme: *majoritar*, *proporțional* și *mixt*. Principalele criterii de la care se pornește în alegerea sistemului electoral constau în găsirea unui echilibru între câteva elemente esențiale într-o societate modernă:

➤ Alegerile trebuie să facă posibilă desemnarea unui guvern capabil de coeziune și responsabil de promovarea intereselor țării. În acest scop e preferabil sistemul majoritar, care este conceput astfel ca să permită afirmarea unei forțe politice capabile să-și asume responsabilitatea pentru destinele țării.

➤ Alegerile trebuie să garanteze reprezentarea forțelor politice ale țării la nivel național și să reproducă în parlament o imagine cât mai exactă a ponderii pe care o au forțele respective. Pentru realizarea acestui deziderat este preferabil sistemul reprezentării proporționale.

➤ Al treilea element, se referă la relația dintre alegători și aleși, care trebuie să fie una de comunicare, susținere și control reciproc. În acest scop e preferabil sistemul mixt, care reprezintă o simbioză între sistemul electoral majoritar și cel al reprezentării proporționale.

Pentru a garanta desfășurarea alegerilor în mod democratic cadrul juridic național în materie electorală trebuie să corespundă următoarelor rigori:

✓ să fie structurat astfel încât să fie accesibil pentru public, să fie transparent și să conțină reglementări referitor la toate componentele sistemului electoral;

✓ să asigure standardele minime pentru alegeri democratice în funcție de instituțiile ce trebuie alese, frecvența alegerilor, organizarea unităților electorale;

✓ să asigure și să garanteze tuturor persoanelor care au atins vârsta majoratului dreptul de vot universal și egal;

✓ să prevadă ca comisiile electorale să fie stabilite și operate în așa mod, încât să fie asigurată administrarea independentă și imparțială a alegerilor;

✓ să prevadă ca registrele de vot să fie păstrate într-un mod care ar asigura transparența, acuratețea, ar apăra drepturile tuturor cetățenilor care au drept de vot să se înregistreze, ar preveni înregistrarea ilegală sau frauduloasă a cetățenilor;

✓ să asigure tuturor partidelor politice și candidaților posibilitatea de a candida la alegeri în baza principiului egalității în fața legii;

✓ să asigure tuturor partidelor politice și candidaților accesul la media și tratament egal în mass-media controlată de stat și să nu

permite limite nerezonabile în exercitarea dreptului la exprimare a partidelor politice și candidaților în timpul campaniei electorale;

✓ să asigure tuturor partidelor politice și candidaților tratament egal în fața legii conform prevederilor legale care reglementează finanțarea campaniilor electorale și cheltuielile ce țin de organizarea lor;

✓ să prevadă ca observatorii naționali și internaționali, reprezentanții media, partidele politice și candidații să asigure transparența proceselor electorale;

✓ să asigure garantarea votului secret și numărarea și tabularea voturilor în mod egal, cinstit și transparent;

✓ să prevadă mecanisme eficiente pentru exercitarea drepturilor electorale. [5;7-8]

2.1 Sistemul majoritar. Este sistemul cel mai vechi, foarte mult timp a fost unicul acceptat și are o pondere considerabilă până în prezent, fiind folosit de peste 80 de state.

Esența sistemului majoritar constă în aceea că la alegeri învinge acel candidat care a acumulat un anumit număr de voturi. În dependență de majoritatea cerută de lege pentru a învinge la alegeri, există scrutinul majoritar simplu și scrutinul majoritar absolut.

Scrutinul majoritar simplu - în cadrul acestui sistem este declarat ales candidatul care obține cel mai mare număr de voturi dintre toți candidații propuși într-o circumscripție, chiar dacă acest număr nu atinge 50% + 1 din numărul total de voturi valabil exprimate.

Scrutinul majoritar absolut - în cadrul acestui sistem scrutinul este organizat astfel încât este ales candidatul care a obținut cu un vot mai mult de 50% din voturile valabil exprimate.

Avantajele sistemului majoritar:

♦ Este simplu. Reprezentantul este ales direct de alegător, care vede și conștientizează utilitatea votului său.

♦ Simplitatea sistemului duce la constituirea unor majorități parlamentare omogene, fapt ce favorizează stabilitatea guvernamentală.

♦ Favorizează bipartidismul și simplifică astfel procesul deliberării alegătorului.

- ♦ Posibilitatea unei mai bune cunoașteri a candidaților de către corpul electoral, mai ales când scrutinul este uninominal, iar circumscripțiile cuprind un număr mic de alegători. Aleșii au posibilitatea de a cunoaște mai bine doleanțele alegătorilor.

- ♦ Conferind puterea unui singur partid, îi atribuie acestuia și întreaga responsabilitate pentru guvernare

- ♦ Diminuarea influenței partidelor în desemnarea candidaților (acest avantaj, uneori poate fi un dezavantaj).

Dezavantajele sistemului majoritar:

- ♦ Este asigurată reprezentarea parlamentară numai pentru alegătorii majoritari.

- ♦ Se exclude de la guvernare un anumit segment social, iar un număr esențial de voturi nu sunt valorificate.

- ♦ Restrânge posibilitățile de opțiune ale alegătorilor.

- ♦ Avantajează partidele mari în cazul când se desfășoară pe liste.

- ♦ Alegerile sunt inechitabile deoarece, un partid poate avea majoritatea parlamentară doar în baza unei victorii minime.

2.2 Sistemul reprezentării proporționale. Acest sistem pornește de la ideea că alegerile trebuie să reproducă cât mai fidel raportul de forțe dintre partidele politice, adică să fie asigurată reprezentarea diferitor partide politice care participă la competiția electorală, corespunzător voturilor obținute de fiecare din aceste partide. Sistemul reprezentării proporționale poate fi sub două forme: *scrutin uninominal* (pe un număr de circumscripții corespunzător numărului de mandate); *scrutin plurinominal* (pe mai multe circumscripții în care dispută câteva mandate sau într-o singură circumscripție națională).

Scrutinul proporțional uninominal - în cadrul acestui sistem se crează circumscripții electorale cu o întindere teritorială destul de redusă, alegătorii cărora sunt chemați să desemneze prin votul lor un singur reprezentant în parlament. Este aplicabil atât la formarea organelor colegiale alese din cadrul statului, cât și a organelor unipersonale.

Scrutinul proporțional plurinominal - în cadrul acestui sistem se crează circumscripții electorale cu un teritoriu relativ întins, alegătorii urmând să desemneze prin voturile lor mai mulți

reprezentanți, grupați pe o listă. Este aplicabil, evident, numai în cazul alegerii organelor colegiale ale statului.

Cea mai populară formă a scrutinului plurinominal este *pe liste blocate* - alegătorii sunt puși în fața mai multor liste de candidați incluși în buletinele de vot și urmează să aleagă o singură listă, fără a o modifica sau completa.

Pentru a corecta anumite dezavantaje ale reprezentării proporționale și pentru a evita pulverizarea exagerată a unui Parlament, în cadrul sistemului proporțional se folosește *pragul electoral*. Pragul electoral nu reprezintă o excepție la principiul egalității votului, dat fiind faptul că nu vizează o categorie de persoane predeterminată, ci electoratul care și-a orientat opțiunile către un partid destinat să eșueze în confruntarea electorală. Recunoașterea unui prag electoral constituie o garanție pentru buna funcționare a vieții parlamentare, permițând constituirea unei majorități. Pragul electoral diferă de la o țară la alta: Turcia - 10%, Egipt - 8%, Germania, Estonia și Polonia - 5%, Italia, Ungaria, Suedia, Albania - 4%, Argentina - 3%, Danemarca - 2%, Israel - 1,5%. Există, de asemenea, diferențe între pragul electoral aplicat partidelor politice și cel aplicat coalițiilor.

În Republica Moldova pragul minim de reprezentare la alegerile parlamentare constituie următoarele proporții din voturile valabile exprimate în ansamblu de țară:

- pentru un partid, o organizație social-politică - 4 %;
- pentru blocul electoral format din două partide și/sau alte organizații social-politice - 8 %; [1; art.86]

Avantajele sistemului proporțional:

◆ Este un sistem echitabil deoarece numărul mandatelor obținute de partidele politice corespunde forței lor electorale și reprezintă raportul de forțe existent în societate la momentul alegerilor. Se realizează o majoritate parlamentară care reflectă fidel voința majorității electorilor.

◆ Nici o forță politică nu deține monopolul puterii, toate forțele fiind reprezentate.

◆ În cazul scrutinului proporțional plurinominal, alegerile constituie o competiție a ideilor, al programelor partidelor și nu al unor persoane.

Dezavantajele sistemului proporțional:

- ◆ În cazul scrutinului proporțional plurinominal este limitată libertatea de opțiune a electorului, deoarece, pentru a alege un candidat, el este nevoit să voteze o listă deplină.

- ◆ În cazul scrutinului proporțional uninominal alegerile pot deveni o arenă de luptă între persoane substituind dezbaterile de programe și idei.

- ◆ Partidele mari au mai multe șanse să fie reprezentate în parlament.

- ◆ Nu există o legătură strânsă între alegător și ales, deoarece primul votează listele de candidați.

- ◆ Spectrul politic se fragmentează și uneori poate fi imposibilă alegerea organelor puterii de stat și asigurarea stabilității guvernamentale.

2.3 Sistemele electorale mixte. Esența acestor sisteme constă în aceea că sunt utilizate atât principiile reprezentării proporționale, cât și principiile sistemului majoritar. Aceste moduri de scrutin sunt utilizate rar, fiind criticate pentru complexitate și dificultate în aplicare.

Sistemele electorale mixte nu constituie o categorie omogenă. Putem identifica trei tipuri de sisteme electorale mixte:

Sistemele electorale mixte dominate de sistemul majoritar. Un astfel de sistem este folosit în Japonia, unde sistemul majoritar este de inspirație britanică.

Sistemele electorale mixte dominate de sistemul proporțional. Aceste sisteme sunt sistemul francez al înrudirilor (a fost folosit în perioada 1951-1958) și sistemul Hare (a fost aplicat în Tasmania după 1909 și în Irlanda după 1922).

Sistemele electorale mixte echilibrate. În cadrul acestor sisteme se acordă aceeași importanță atât sistemului majoritar, cât și reprezentării proporționale. Cea mai cunoscută variantă este sistemul buletinului dublu sau al reprezentării proporționale personalizate care este utilizat în Germania.

Conform acestui sistem, fiecare alegător dispune de două buletine. Cu un buletin alegătorul desemnează, prin scrutin majoritar uninominal, cu un singur tur, într-o circumscripție electorală, un deputat în Bundestag. Cu celălalt vot se pronunță pentru un partid (o listă de candidați), prin sistemul reprezentării

proporționale în cadrul unui land. Utilizarea celor două buletine se face în două circumscripții diferite, corespunzător celor două tipuri de scrutin. Astfel, în Bundestag se aleg două categorii de deputați, unii aleși în circumscripții, iar alții pe listele partidelor la nivel de landuri.

3. Campania electorală

Mecanismul electoral este strâns legat de organizarea și funcționarea partidelor politice. Scopul final al oricărui partid politic constă în cucerirea puterii, care în societățile democratice se realizează prin intermediul alegerilor.

În această ordine de idei, partidul exercită trei funcții importante: elaborarea unui program, mobilizarea opiniei publice și selectarea elitelor politice. În funcție de doctrina adoptată, fiecare partid își elaborează un ansamblu de măsuri ce vor fi realizate de către guvernul pe care-l va conduce. În același timp, partidul se străduie să obțină adevărată adeziunea unui cât mai mare număr de cetățeni la proiectul politic elaborat chemând electoratul să voteze pentru candidații propuși de el, și care reprezintă programul elaborat în disputele electorale. Alegând dintre membrii săi pe aceia care sunt cei mai capabili să-l reprezinte, partidul realizează funcția de selectare a elitelor politice.

Partidele politice sunt investite nu numai cu dreptul de a-și prezenta candidații pentru alegerile în organele reprezentative, dar și de a participa la organizarea și desfășurarea lor. Partidele care participă la scrutine electorale sunt reprezentate de membrii lor în comisiile și birourile electorale, influențând indirect procesul electoral, deoarece își desfășoară activitatea conform prevederilor legii. În organizarea și desfășurarea alegerilor rolul partidelor este semnificativ, legat îndeosebi de: întocmirea listelor electorale; selectarea și pregătirea personalului secțiilor de votare; educarea electoratului; asigurarea legăturii cu persoanele responsabile de administrarea alegerilor; întocmirea contestațiilor.

Activitatea partidelor în campaniile electorale poate fi divizată în două etape:

- *prealabilă*, până la data depunerii listelor de candidați;
- *decisivă*, după depunerea listelor de candidați până la sfârșitul campaniei electorale.

În prima perioadă, partidele politice, preocupate de problemele organizatorice (propunerea reprezentanților în birourile electorale, înaintarea, examinarea listei candidaților, pregătirea afișajului electoral, constituirea grupurilor de agitație etc), nu uită să dea publicității orice acțiune pentru a atrage atenția alegătorilor asupra activității sale.

În perioada a doua începe lupta pentru cucerirea electoratului, prin adunări, mitinguri, utilizarea mijloacelor de informare în masă și a afișajului electoral (panouri, afișe, adresări, lozinci, fluturași etc.).

În activitatea partidelor politice, mai ales în cadrul campaniilor electorale pot fi atestate fenomene negative, precum: politicianismul, demagogia, diversiunea politică, oportunismul, manipularea politică, interese înguste de grup, ș. a.

Politicianismul este un comportament politic bazat pe practici imorale, pe înșelătorii, pe mașinații politice.

Demagogia este o acțiune de flatare a sentimentelor și stărilor de spirit ale oamenilor prin promisiuni false, prin inducerea lor în eroare, cu scopul de a obține avantaje politice.

Diversiunea politică presupune distragerea atenției oamenilor de la anumite probleme dificile ale vieții sociale și deturnarea acestora spre alte probleme, mai puțin spinoase.

Oportunismul este un comportament schimbător, oscilant, care se modelează în funcție de circumstanțe.

Manipularea politică este o acțiune de inducere în eroare care, prin diferite procedee, contribuie la dirijarea comportamentului indivizilor în așa fel încât la lasă impresia că acționează conform propriilor voințe și interese, că își formează ei înșiși modalitatea de a gândi și acționa.[26;81]

Prin astfel de metode, unele partide politice dezorientează și înșală electoratul, le influențează și îl folosesc pentru realizarea scopurilor lor, care nu sunt întotdeauna nobile.

4. Comportamentele electorale

Operațiunea votării reprezintă un comportament cu un dublu sens: individual și social. El nu relevă numai o serie de decizii proprii fiecărui alegător ci și apartenențe ale acestuia la identități sociale care îi influențează propria alegere.

4.1 Modele de analiză a comportamentului electoral

A. Modelele ecologice. Aceste analize au în comun insistența asupra relațiilor care există între comportamentele alegătorilor și caracteristicile mediului lor geografic și social.

a. Teritoriul și istoria. Comportamentele electorale sunt definite de condițiile naturale, memoria colectivă și tradițiile istorice.

b. Apartenența la identități sociale. Alte analize ecologice țin să pună în relație comportamentele alegătorilor și apartenența lor la anumite categorii sociale. Votul ar releva astfel variabile socio-demografice (vârstă, sex, loc de rezidență), socio-culturale (nivel de instruire, afiliație religioasă) sau socio-economice (profesie, venit, posesia unui patrimoniu).

Analizele ecologice sunt preocupate mai mult de electoratul colectiv decât de cetățeanul luat în individualitatea sa, riscând astfel să impună imaginea unui alegător-prizonier al caracteristicilor sale sociale.

B. Modelele consumatoriste. Analizele consumatoriste tind spre reabilitarea strategiilor individuale ale electoratului, transformându-l într-un actor rațional și calculat al alegerilor sale.

a. Alegătorul consumator. Prin analogie cu piața economică, alegerea ar constitui un fel de piață politică în interiorul căreia electoratul ar căuta să-și optimizeze votul printr-o mai bună informare, o comparație a programelor și promisiunilor, care constituie ceea ce se numește „oferta electorală”. Devenit calculat și strateg, alegătorul ar face dovada unei mai mari înclinații spre a judeca singur costurile și avantajele unei politici date.

b. Alegătorul rațional. În democrațiile contemporane procesul electoral este determinat de o instabilitate a comportamentelor electorale de la o perioadă electorală la alta. Această mobilitate se datorează individualizării unui nou alegător, mai instruit, mai independent, mai emancipat de vechile fidelități ideologice, autonom în motivațiile sale personale.

4.2 Determinanții sociali ai votului.

Știința politică se străduie să îmbine datele electorale cu variabilele sociologice care ar avea o valoare predictivă, adică pe acelea care ar permite previziunea comportamentului probabil al alegătorilor.

A. Variabilele socio-demografice.

a. Sexul. Comportamentul electoral al femeilor s-a caracterizat mult timp printr-un puternic absentism și un vot mai conservator decât cel al bărbaților. Dar în societatea contemporană, odată cu răspândirea valorilor feministe, intrarea masivă a femeilor la facultăți, apoi pe piața muncii, detașarea de practicile religioase au determinat micșorarea conservatorismului lor.

b. Vârsta. Este o noțiune complexă care trimite simultan la un moment fiziologic, la o situație socială (căsătorit, pensionat, ș.a.) la apartenența la o generație marcată de un eveniment istoric.

B. Variabilele socio-economice

a. Diferența independenți /salariați. Acest clivaj opune pe cei care lucrează pe cont propriu și care votează majoritatea cu dreapta, salariaților supuși unui patron, care aleg în majoritate stânga. Această opoziție nu se explică prin eventualele diferențe de venituri, ci prin divergențele de ordin cultural și ideologic: pe de o parte, apărarea inițiativei individuale, a proprietății private, pe de alta, valorile sociale, fondate pe acțiunea colectivă.

b. Votul muncitoresc. La sfârșitul sec. XIX și în prima jumătate a sec. XX mișcările socialiste și comuniste încadrau politic proletariatul urban. Însă crizele economice și sociale, prăbușirea vechiului ansamblu industrial (mine, siderurgie), decepțiile politice, declinul sentimentului de clasă au distrus legătura între muncitori și votul de stânga.

C. Variabilele socio-culturale

a. Patrimoniul. Posesia unui anumit patrimoniu influențează comportamentele noastre electorale mai puțin din punct de vedere cantitativ și mai mult prin compoziția sa (varietatea bunurilor ce compun acest patrimoniu). Diversificarea patrimonială mai mică sau mai mare ar reflecta prezența sau absența unei strategii și a unei ideologii de acumulare construită în jurul valorilor de moștenire, familie și merit, favorabile votului conservator.

b. Religia. Practica religioasă rămâne variabila cea mai predictivă. De exemplu, identificarea cu valorile și credințele întreținute de religie orientează votul într-un sens conservator. Iar indivizii care se declară „fără religie” votează pentru partidele de stânga.

4.3 Adaptarea la oferta electorală

A vota nu este o practică total autonomă, ci un comportament

sub constrângere care trebuie să țină seama de diverse elemente ce determină configurația politică a scrutinului. Ne referim la factorii care nu mai sunt legați de alegători, ci de însuși modalitatea de realizare a scrutinului.

A. Modalitățile juridice ale scrutinului

a. *Natura consultării electorale.* Alegerile nu sunt identice. Criteriile de alegere în cadrul scrutinului național diferă de cele preferate în alegerile locale.

b. *Modul scrutinului.* Fiecare alegere se supune unor tipuri de scrutin diferite care influențează comportamentul alegătorilor. Astfel, reprezentarea proporțională încurajează dispersarea voturilor către noi partide în timp ce, dimpotrivă, scrutinul majoritar tinde să favorizeze reflexele „votului util” asupra candidaților care au cele mai multe șanse să fie aleși.

B. Constrângerile ofertei electorale

a. *Configurația politică.* De la o campanie electorală la alta, etichetele „de dreapta” și „de stânga” acoperă realități adesea diferite. Unele partide dispar, altele apar; se creează și se desfac alianțe. De asemenea, candidații nu au toți aceeași popularitate, nu susțin aceleași valori, nu dispun de un capital identic de simpatie. Acești diferiți factori influențează opțiunea alegătorului.

b. *Ierarhia mizelor.* Fiecare campanie electorală se axează pe mize. Opțiunea electorală a alegătorului este determinată de aptitudinea unei formații politice de a sesiza preocupările considerate prioritare de către alegători. Pentru ca o preocupare socială să se transforme în miză electorală trebuie mai întâi ca alegătorii să-i acorde o reală importanță, ca opiniile lor să fie foarte clare și ca pozițiile partidelor asupra acestor preocupări să le fie, în sfârșit, perceptibile. [14;81-87]

Termeni - cheie: alegeri, comportament electoral, elector, scrutin, sistem electoral, drept de vot, corp electoral, prag electoral, sistem majoritar, sistem proporțional, sisteme mixte.

Întrebări de verificare:

1. Care este rolul alegerilor în societățile democratice?
2. Care sunt funcțiile alegerilor în societățile democratice?
3. Care sunt atributele votului?

4. Caracterizați sistemele electorale contemporane.
5. Care sunt avantajele și dezavantajele sistemului electoral majoritar?
6. Care sunt avantajele și dezavantajele sistemului electoral proporțional?
7. Care sunt avantajele și dezavantajele sistemului electoral folosit în Republica Moldova?
8. Care este rolul partidelor politice în alegeri?
9. Caracterizați principalele modele de analiză ale comportamentelor electorale.
10. Care sunt determinanții sociali ai votului?

Bibliografie:

1. Certan, I. Campania electorală din februarie 2001 în Republica Moldova: probleme și sugestii. În: Probleme ale științei contemporane.- Chișinău, 2001, p. 147-151.
2. Chagnollaud, D. Dicționar al vieții politice și sociale.- București, 1999.
3. Codul electoral al Republicii Moldova.
4. Cojocaru, V. Democratizarea votului. În: Revista Națională de Drept, nr.8, 2003, p.14.
5. Cornea S. Procesul electoral local: Ghid practic.- Cahul,2007.
6. Cristal, O. Impactul factorului rus asupra alegerilor din Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, nr. 2 (XXIX), 2005, p.28-34.
7. Didencu, V. Alegerile libere - element al democrației. În: Administrarea publică, nr.1, 1998, p.21-26.
8. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
9. Frunțașu, P. Sistemele politice liberal-democratice.-Chișinău: USM, 2000.
10. Gațmanic, N. Rolul factorului etnic în determinarea comportamentului electoral (cazul Găgăuziei). În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 1(XXV), 2004, p.131-139.
11. Ghid electoral. Chișinău, 1999.
12. Ghidul observatorului. Chișinău, 2003.
13. Ghidul tînărului lider politic. Chișinău, 2002, p.51-100.
14. Hastings, M. Abordarea științei politice.- Iași, 2000.
15. Iancu, Gh. Sistemul electoral.- București, 1998.

16. Juc, V., Tanasă, R. Alegătorii și sistemul electoral: limitele și posibilitățile participării politice. În: Funcționarea Instituțiilor Democratice în Statul de Drept: Mat. ale conf.- Chișinău, 2003, p.194.
17. Lijphart, A. Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări.-Iași: Polirom, 2000.
18. Martin, P. Sistemele electorale și modurile de scrutin.- București, 1999.
19. Midrigan, P. Partidele politice în procesul electoral (cazul Republicii Moldova). În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, № 3 (XXX), 2005, p.121-135.
20. Niță, M.A. Marketing & management electoral.- Ed.: Universitas XXI, 2000.
21. O'Day, J.B. Manual de planificare a campaniei politice.- Chișinău, 2004.
22. Partide. Alegeri. Compromisuri.- Chișinău, 2002, p. 62-75.
23. Sobor, E., Andrievschi, V. Tehnologiile electivă și organizarea campaniilor electorale.- Chișinău, 1999.
24. Tănăsă, R. Specificul comportamentului absenteist al electoratului Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XVIII.-Chișinău, 2002, p.162-176.
25. Tanasă, R. Votul afectiv în spațiul electoral al Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXI.-Chișinău, 2003, p.109-117.
26. Vâlsan, C., ș.a. Politologie.- București, 1992.
27. Vasile, M. Tehnica luptei electorale.- București, 2000.
28. Гаджиев К. Политическая наука.- Москва, 1995.
29. Политология (Под ред. М.Н.Марченко, 3-е изд.). Москва, 2000, с. 340-347.

X. CULTURA POLITICĂ

1. Conceptul de cultură politică. 2. Tipurile culturii politice. 3. Structura și funcțiile culturii politice. 4. Modele de cultură politică. 5. Subculturile politice.

1. Conceptul de cultură politică

Noțiune de cultură politică. Cultura politică desemnează un set de credințe, sentimente și valori care prevalează pentru o națiune într-un moment sau altul. Conceptul de „cultură politică” descrie atitudinile, credințele și regulile care ghidează un sistem politic, elemente determinate de combinația dintre trecutul sistemului și experiențele membrilor săi. El este folosit pentru a caracteriza diferențele dintre sistemele politice naționale și pentru a analiza aceste sisteme în termeni comportamentali.

Funcționarea optimă a unei societăți, respectiv stabilitatea și eficiența sa depind de existența și afirmarea activă a unei anumite culturi politice, favorabile funcționării optime a mecanismelor sociale prin contribuția participativă a cetățenilor. Deficiențele ce se manifestă pe planul culturii politice favorizează manipularea și provocările politice, iar societatea suferă de pe urma reacțiilor predominant emoționale, imprevizibile, care adesea declanșează violența străzii.

Cu toate că există o multitudine de definiții ale culturii politice insistăm asupra definiției date de G. Almond. În accepțiunea sa cultura politică este un model de atitudini individuale și de orientări față de politică manifestate în rândul membrilor unui sistem politic. Ea este un domeniu subiectiv, care stă la baza acțiunilor politice și care le conferă importanță. Astfel de orientări individuale cuprind trei elemente:

- *orientări cognitive*, exacte sau mai puțin exacte pe tema subiectelor și convingerilor politice;
- *orientări emoționale*, sentimentul atașării, angajării, respingerii în raport cu subiectele politice;
- *orientări estimative*, aprecieri și opinii pe tema unor subiecte politice ceea ce, de obicei, presupune aplicarea unor standarde apreciative privind subiectele și evenimentele politice.

Dimensiunile culturii politice. Cultura politică, potrivit

definiției lui G. Almond, presupune dimensiuni cognitive, afective și estimative:

Dimensiunea cognitivă se referă la ansamblul de cunoștințe mai mult sau mai puțin structurate, riguroase despre sistemul politic, fenomenele politice și la conștientizarea realității politice.

Dimensiunea afectivă include latura emoțională a valorilor sociale și politice, atitudinea de atașament sau de respingere a fenomenelor și instituțiilor politice.

Dimensiunea estimativă include judecăți de valoare despre fenomenele și realitatea politică.

Indiferent de modul în care este definită și interpretată cultura politică, aceasta trebuie concepută din cel puțin două aspecte:

- ca parte componentă a culturii și civilizației naționale și universale;
- ca dimensiune psihologică, subiectivă a sistemului politic.

Nivelul de dezvoltare a culturii politice, eficiența, utilitatea ei diferă de la o societate la alta și depind de următorii factori:

- ◆ tipul regimului politic;
- ◆ funcționalitatea sistemului politic;
- ◆ nivelul de dezvoltare al societății (material și spiritual);
- ◆ tradițiile istorice și particularitățile naționale.

Valorile politice. În general, prin valori se înțeleg acele relații, fenomene, aspecte, elemente, manifestări, proprietăți create de oameni în activitatea lor socială, prin care se afirmă și se realizează personalitatea umană, progresul social.

Valorilor politice le sunt caracteristice diverse forme de existență, manifestare și exprimare, cum ar fi:

- ⇒ teoretico-spirituală sub forma ideilor, concepțiilor, teoriilor, programelor, doctrinelor;
- ⇒ relațiile, instituțiile, partidele, formațiunile politice, personalitățile și liderii politici constituie, de asemenea valori politice;
- ⇒ unele valori general umane, ca libertatea, independența, unitatea sunt și ele valori politice, deoarece ele există numai în context social-politic;
- ⇒ practica politică, în măsura în care contribuie la înfăptuirea

aspirațiilor și intereselor umane, la dezvoltarea social-umană, constituie și ea o valoare politică, căci la rândul ei, ea crează alte valori politice.

Valorile politice joacă un rol deosebit de important în societate. Orice acțiune umană individuală sau colectivă, orice comportament este determinat de un sistem de valori. Structurând întreaga viață socială a oamenilor, valorile se constituie ca element îndrumător al activității umane, iar prin încorporarea lor în acțiunea umană devine scop al oricărei activități.

Valoarea nu numai că dirijează în spațiul social comportamentul uman, dar prin funcțiile sale, în special cea selectivă, modifică conduita punând-o de acord cu sistemul de valori.

Prezența valorilor, în acțiunea umană este obiectivă, omul nu se angajează în acțiune în necunoștință de cauză, el este produsul valorii, dar și el, la rândul lui, creează valori. Între acțiunea umană și valoare se creează o susținere reciprocă, una întemeindu-se pe cealaltă.

2. Tipurile culturii politice

Între dimensiunile culturii politice există interdependențe. Din combinarea lor rezultă trei tipuri de cultură politică:

□ **Cultura politică parohială.** Este caracteristică unor societăți în care nu se poate vorbi, în sens propriu, de o cultură politică națională, nu există o conștientizare a politicii naționale și nici interes pentru sistemul politic. Are loc o simplă juxtapunere de culturi politice locale ale statului, etniei, regiunii. Cunoștințele, sentimentele, judecățile de valoare sunt orientate spre aceste entități locale.

Personalitatea de tipul parohial se caracterizează printr-o modestă conștientizare a sistemelor politice naționale, fiind preocupată de perspectivele de interes local.

□ **Cultura politică de supunere.** Este o cultură la nivel național. În cadrul societății respective oamenii sunt conștienți de existența sistemului politic, dar rămân pasivi, deoarece ei nu cred că au vreun rol de jucat, că pot sau ar trebui să influențeze deciziile. În privința participării la conducerea politică, problemele libertății și ale inițiativei sunt delegate unui lider în schimbul

protecției oferite de acesta.

Personalitatea de tipul acestei culturi politice este orientată, mai ales spre urmările ce le pot provoca asupra sa deciziile sistemului politic (legi, acte normative, dispoziții) decât de participarea la elaborarea sau influențarea acestor decizii.

□ **Cultura politică participativă.** Cetățenii sunt conștienți de mijloacele lor de acțiune asupra sistemului politic, ca și de posibilitatea lor de a influența cursul evenimentelor politice prin mijloace specifice participării democratice: referendum, acțiuni de protest, greve etc. Acest tip de cultură politică corespunde unei structuri politice democratice. Culturile politice orientate spre participare sunt rezultatul gradului înalt de organizare și educație din țările respective și reflectă experiențele lor politico-istorice specifice.

Personalitatea de tipul participant este orientată spre structurile și procesele politice și se consideră antrenată în articularea cerințelor și în formarea deciziilor.

Cultura politică a unei țări constituie o mixtură a celor trei tipuri de cultură politică, aflate în proporții variabile în funcție de natura regimului politic și de gradul de cultură generală a membrilor societății.

În funcție de cele trei dimensiuni ale culturii politice, pot fi identificate trei tipuri de stări de spirit ale populației unei țări în raport cu politicul:

♦ *Acordul.* Presupune împletirea celor trei dimensiuni: cunoaștere, afectivitate, evaluare.

♦ *Apatia.* Presupune existența cunoștințelor politice, dar manifestarea indiferenței pe plan afectiv și apreciativ.

♦ *Alienarea.* Denotă existența cunoștințelor politice, dar și a lipsei de simpatie față de sistemul politic.

Constatăm următorul fapt: cu cât stările de apatie și alienare sunt mai numeroase în societate, cu atât instabilitatea sistemului politic este mai accentuată.

Un element important al culturii politice este constituit din setul de cunoștințe, credințe, sentimente, judecăți de valoare pe care oamenii le au despre ceilalți actori politici. În relațiile dintre actorii politici, problemele încrederii politice și ale ostilității politice sunt foarte importante.

Problema încrederii și ostilității este corelată cu cea a consensului politic, acesta fiind un acord mai mult sau mai puțin complex, asupra fundamentării puterii politice, asupra structurii instituționale și ierarhice, asupra organizării politice a comunității. Consensul politic presupune existența unei matrice pentru viața politică din care să provină deciziile politice, raportul dintre guvernanți și guvernați.

3. Structura și funcțiile culturii politice

Cultura politică include mai multe elemente. Cunoașterea acestor elemente ne permite să efectuăm o analiză concretă a culturii politice a diverselor societăți contemporane.

La nivel de conștiință cultura politică este caracterizată de următoarele elemente:

- ♦ interesul individului față de politică (mare, mijlociu, mic, lipsa interesului față de politică);
- ♦ gradul de dezvoltare a conștiinței politice a individului;
- ♦ atitudinea față de sistemul politic existent în întregime, precum și față de anumite părți componente (față de guvern, de exemplu), simboluri și persoane ce le reprezintă;
- ♦ atitudinea față de ceilalți participanți ai procesului politic (toleranță ori intoleranță);
- ♦ consimțământul individului de a participa nemijlocit la acțiunile cu caracter politic și speranțele legate de participare;
- ♦ reprezentările individului despre „regulile jocului politic” (inclusiv și despre limita admisibilității);
- ♦ atitudinea față de lege;
- ♦ caracterul autoidentificării politice și politico-ideologice („sunt liberal”, „sunt centrist”, ș.a.);
- ♦ limbajul politic.

La nivel de comportament cultura politică este caracterizată de următoarele elemente:

- ♦ formele și gradul de participare la viața politică a societății (participarea la mitinguri, demonstrații, greve cu caracter politic, picetări, activitatea în cadrul formațiunilor politice);
- ♦ formele și nivelul interacțiunii cu instituțiile statale (confruntare, colaborare, necolaborare);
- ♦ formele și nivelul interacțiunii cu instituțiile nestatale (în

deosebi cu partidele și mișcările politice);

- ♦ formele și nivelul interacțiunii cu alți subiecți ai procesului politic;

- ♦ tipul comportamentului electoral.

La nivel instituțional cultura politică este caracterizată de următoarele elemente:

- ♦ metodele de conducere utilizate de sistem (democratice, autoritare, ș.a.);

- ♦ metodele de adoptare și realizare a deciziilor politice;

- ♦ metodele de interacțiune cu alte sisteme și instituții politice;

- ♦ metodele de reglementare a conflictelor sociale și politice (în particular, acceptarea și capacitatea de a folosi forța);

- ♦ tipul procesului electoral;

- ♦ modul de apărare a intereselor corporative (naționale).

Rolul culturii politice în viața socială, este determinat de funcțiile pe care le realizează:

↳ Funcția cognitivă. Se referă la cunoașterea realității politice, a fenomenelor și proceselor vieții politice din societate. Obiectivitatea acestei cunoașteri depinde de valorile pe care ea se întemeiază, de opțiunile și orientările politice ale cercetătorului, de nivelul său intelectual, precum și de scopul și obiectivele urmărite.

Cunoașterea realizată de cultura politică pornește de la condițiile generale ale societății, vizează aspectele ei fundamentale. Datele, cunoștințele dobândite sunt valori ce aparțin tuturor, ele regăsindu-se în spiritualitatea politică a societății, în programele și doctrinele politice ale forțelor politice.

↳ Funcția comunicativă. Prin această funcție, cultura politică transmite actorilor sociali informații, cunoștințe, date cu privire la sistemul politic, valori și norme politice, criteriile de apreciere a acțiunilor. Ea privește sistemul politic, viața politică în general, relațiile, raporturile dintre componentele politice ale societății, dintre conducători și cei conduși. Într-un sistem politic democrat, comunicarea politică se realizează în ambele sensuri, de la guvernanți la guvernați și invers.

↳ Funcția axiologică. Privește aprecierea, evaluarea, valorizarea sistemului politic, a componentelor sale, a vieții politice în general. Acest fapt se realizează prin valorile sale politice, prin comensurarea și raportarea acestora la valorile existente și cele

noi create.

↳ Funcția normativă. Cultura politică instituie în societate anumite norme ce trebuie respectate de cetățeni. Prin cunoștințele și valorile sale, cultura politică contribuie în mare măsură la formarea și integrarea cetățeanului în societate. Ea îi permite acestuia să-și însușească cunoștințe necesare participării active, conștiente și responsabile la viața politică. În același timp, cultura politică îi impune prin principiile și valorile promovate, acceptarea, însușirea și transpunerea în practica socială a anumitor reguli, norme de acțiune și conduită politică. Toate culturile politice admit, într-o măsură mai mare sau mai mică, un anumit grad de deviere, o anumită variație față de norme. Culturile politice monolitice tolerează o deviere infimă de la norme, un comportament politic cu puține variante. Culturile politice pluraliste admit chiar o anumită contestație a valorilor politice generale.

↳ Funcția creativă. Cultura politică se întemeiază și funcționează în baza valorilor politice. Prin cunoștințele, informațiile și datele dobândite, prin prelucrarea acestora ea creează și difuzează în societate noi valori politice. În baza acestor valori se constituie sistemul politic și ele determină eficiența și funcționalitatea lui.

4. Modele de cultură politică

În literatura de specialitate sunt identificate două modele reprezentative de cultură politică: totalitar-autoritară și liberal-democratică.

Modelului totalitar-autoritar al culturii politice îi sunt caracteristice următoarele însușiri:

- ⇒ Valorile politice ale societății sunt formulate în mod obligator de către stat. Interesele statului prevalează asupra intereselor grupului sau a individului. Se insistă asupra următoarelor valori: ordinea, loialitatea, susținerea politicii statului, o ideologie unică, unitatea politică.
- ⇒ Informarea politică este dozată, cenzurată și monopolizată de către stat.
- ⇒ Limbajul politic este limitat la standardele elaborate de stat.
- ⇒ Cultura politică a societății se formează „de sus” și se impune fără posibilitatea de a cunoaște alternativele.

⇒ Nivelul scăzut al culturii politice a majorității sociale.

Modelul culturii totalitar-autoritare este izolat de lumea înconjurătoare, este unul închis. În limitele unei astfel de societăți domină violența. Sub aspectul comunicării cu mediul extern modelul este necomunicabil, intolerant, violent și agresiv.

Modelul liberal-democratic al culturii politice este orientat spre asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor, reglementarea activității tuturor domeniilor sociale doar prin mijloace legitime. Acestui model îi sunt caracteristice următoarele însușiri:

⇒ Conștiința politică și valorile politice se constituie fără influența directă a instituțiilor de stat. Valorile fundamentale ale societății sunt: drepturile omului, libertatea, pluralismul, democrația, statul de drept, inviolabilitatea domeniului privat, societatea civilă etc.

⇒ Informarea politică a societății este întemeiată pe principiile pluralismului și a libertății cuvântului. Este redus la maximum rolul cenzurii.

⇒ Limbajul politic este divers și nu se supune formulelor standardizate.

⇒ Comportamentul politic este divers.

⇒ Nivelul înalt al culturii politice; dezvoltarea continuă a culturii politice.

Acest model asigură o desfășurare normală a activității tuturor domeniilor vieții sociale și este deschis către spațiul politico-cultural extern.

5. Subculturile politice

În societate, paralel cu cultura politică coexistă și subcultura politică, care reprezintă o totalitate de orientări politice ce se deosebesc de orientările politice dominante în societatea respectivă. Subcultura politică include particularitățile culturii politice a unor anumite grupări sociale. Trebuie menționat faptul că cultura politică a societății nu este o sumă a culturilor politice existente; ea include acele valori care domină în societate la un moment dat.

Diversitatea subculturilor politice poate fi divizată, convențional, în următoarele grupe:

□ Subculturile politico-religioase. Se deosebesc prin interpenetrarea domeniului politic și religios în viața socială, prin

influența stabilă a normelor religioase asupra orientării și comportamentului subiecților politicii (în Italia există o subcultură politică catolică și o subcultură politică laică).

▣ Subculturile etno-politice. Sunt caracteristice pentru statele multinaționale. Este foarte răspândită subcultura politică a minorităților naționale, care au o viziune proprie asupra politicii statului în care trăiesc (în Belgia există o subcultură politică flamandă și una valonă).

▣ Subculturile politice ale tineretului. Se caracterizează prin intensitatea emotivă a percepției vieții politice a societății, prin diversitatea contradictorie a intereselor politice și a comportamentului. Nefiind experimentați, purtătorii subculturii politice respective nu se orientează în diversitatea problemelor politice și a variantelor de soluționare a lor; au o atitudine neunitară față de fenomenele și procesele politice. În cadrul acestui tip de subcultură politică se poate forma o nouă atitudine față de procesul politic, aici pot apărea viitoarele inovații a vieții politice. Subculturile politice ale tineretului pot forma o opoziție principială oricărei puteri, tineretul fiind cea mai activă și receptivă forță social-politică a societății.

Prin urmare, nu există o cultură politică unică, unitară sau omogenă, ci culturi politice diferențiate, pe eșichierul pozițiilor politice posibile (dreapta, stânga, centru etc.) sau subculturi întemeiate pe deosebiri regionale, religioase, etnice ori de statut social. Unele subculturi, opunându-se direct normelor, convingerilor dominante în societate, pot genera ostilități și tensiuni în societate. Diferențele și deficiențele ce se resimt în planul culturii politice favorizează manipularea și provocările politice, iar societatea suferă de pe urma reacțiilor predominant emoționale, imprevizibile, care adesea declanșează violența străzii.

Termeni cheie: cultura politică, dimensiunile culturii politice, tipuri de cultură politică, cultură politică parohială, cultură politică de supunere, cultură politică participativă, modele ale culturii politice, subcultura politică, valori politice.

Întrebări de verificare:

1. Care sunt dimensiunile culturii politice?

2. Care este legătura între cultura politică și cultură?
3. Sub influența căror factori se formează cultura politică a societății?
4. Ce funcții îndeplinește cultura politică?
5. Enumerați tipurile de cultură politică.
6. Care este structura culturii politice?
7. Prin ce se explică existența subculturilor politice?
8. Caracterizați modelele reprezentative de cultură politică: totalitar-autoritară și liberal-democratică.
9. În care dintre tipurile de cultură politică ar putea fi încadrată cultura politică moldovenească contemporană?

Bibliografie:

1. Almond, G., Verba, S. Cultura civică: Atitudini politice și democratice în cinci națiuni.- București, 1996.
2. Anghel, E. Reflectarea tranziției în cultura politică a populației Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.7-14.
3. Chiorescu, Iu. Cultura politică din Republica Moldova: aspecte tranzitorii. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXII.-Chișinău, 2003, p.21-27.
4. Chiorescu, Iu. Modelarea culturii politice – condiție indispensabilă a modernizării politice în noile democrații. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.15-22.
5. Cristal, O. Participarea politică a tinerilor în Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.23-31.
6. Donțoi, P. Cultura politică și democratizarea societății. În: Învățământul universitar din Moldova la 70 ani. Materialele conferinței științifico-metodice..., Vol. I, Chișinău, 2000, p.166.
7. Duminică, I. Sporirea nivelului de cultură politică – condiție majoră a funcționării eficiente a regimului politic din Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, № 3 (XXVII), 2004, p.27-42.
8. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
9. Hîrbu, D. Afirmarea ordinii sociale în conștiința și practica

- cetățenilor Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XVII.-Chișinău, 2001, p.75-80.
10. Mitran, I. Politologie.- București, 2000.
 11. Moroi, T. Componentele structurale și caracteristicile specifice culturii politice în Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 1 (XXXII), 2006, p.67-72.
 12. Moroi, T. Modelarea culturii politice – condiție indispensabilă a modernizării politice. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2(XXXIII), 2006, p.44-50.
 13. Pîrvulescu, Cr. Politici și instituții politice. Ed. A II-a. rev.- București: Editura Trei, 2002.
 14. Roșca, A. Libertatea - condiție a devenirii individualității umane// Revista de filosofie și drept, 1994, nr. 3, p.3.
 15. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodică-didactică.- Chișinău,1999, p.123.
 16. Rotari, R. Cultura civică și participarea politică prin prisma educației civice. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.45-50.
 17. Saca, V. Cultura politică în condițiile transformărilor actuale: cazul Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.51-62.
 18. Sandu, I. Cultura politică și puterea în societate de tranziție. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 1 (XXXII), 2006, p.106-112.
 19. Sandu, I., Sandu R. Renovarea valorilor ideologice în conștiința politică a societății de tranziție. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXII.-Chișinău, 2003, p.121-131.
 20. Solomon, C. Aspecte ale culturii politice în Republica Moldova în perioada de tranziție. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XVII.-Chișinău, 2001, p.162-174.
 21. Solomon, C. De la cultura politică totalitară - la cultura politică democratică. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Vol.III, Chișinău, 2003, p.213.
 22. Țurcan, G. Influența crizei sistemului de valori asupra dezvoltării culturii politice. În: Filosofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective. M-le conf. int. Chișinău,

- 2003, p. 336.
23. Vâlsan, C., ș.a. Politologie. București, 1992.
 24. Varzari, P., Tăbîrță, S. Cultura politică în societățile post-comuniste: realități și perspective. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XVII.-Chișinău, 2001, p.175-187.
 25. Voiculescu, M. Politologie.- București, 1998.
 26. Zavtur, A., Pîrțac, G., Tomozei, T., Varzari, P. Studiu în știința politicii.- Chișinău, 2001.
 27. Алмонд, Г., Верба, С. Гражданская культура и стабильность демократии // Полис, № 4, 1992, с.122.
 28. Гаджиев К. С. Политология.- Москва: „Логос”, 2004.

XI. SOCIALIZAREA POLITICĂ

1. Conceptul de socializare politică.
 2. Etapele socializării politice.
 3. Agenții socializării politice.
 4. Modele ale socializării politice.
-

1. Conceptul de socializare politică

Socializarea este procesul de transmitere de informații cu caracter cultural și de integrare culturală a individului în mediul social. Prin procesul de socializare, individul se construiește în sensul integrării sale în comunitatea de care aparține, pornind de la comunitatea primară care este familia, până la comunitatea cea mai largă pe care o putem considera ca fiind națiunea.

Socializarea este un proces de transmitere de valori, de învățare și de acceptare, de aprofundare și de construcție de identitate individuală prin raportarea la identitatea culturală a grupului sau grupurilor de referință. În perspectivă politică, socializarea este procesul de transmitere și de asimilare a valorilor și normelor politice.

Socializarea politică este un proces de interiorizare în psihologia unei persoane a ideilor și normelor politice; proces prin care o persoană este integrată în viața politică a unei societăți, dobândind convingeri, atitudini, viziuni, comportamente specifice și fiind pregătită pentru diferite roluri; transmiterea de valori, norme, convingeri, informații și comportamente politice de la o generație la alta.

Socializarea politică este o modalitate de instruire politică sau de educare în acest sens a individului. Acesta își formează convingeri, acumulează cunoștințe și deprinderi, capătă orientări specifice, evoluând comportamental până la afirmarea unor preferințe sau opțiuni politice. Socializarea politică apare astfel ca suport al culturii politice, în asimilarea căreia îndeplinesc roluri specifice importante familia, sistemul educațional, activitățile și manifestările politice.

Generalizând afirmațiile anterioare, menționăm că procesul asimilării de către un individ sau de către un grup, a valorilor și normelor culturii politice, caracteristice pentru o societate care permite realizarea eficientă a rolurilor și funcțiilor și prin aceasta asigură conservarea societății și a sistemului politic, este definit ca socializare politică.

2. Etapele socializării politice

Socializarea politică începe în copilărie și continuă întreaga viață. M.Duverger propune termenul de „socializare a copiilor” și cel de „aculturație a adulților”.

Avem astfel o socializare primară care se desfășoară în perioada copilăriei, perioadă în care copilul integrează valori și norme culturale și politice. Relevant pentru această etapă a socializării politice este studiul lui D.Easton, care ne oferă un model teoretic al socializării politice a copiilor ce cuprinde patru etape:

- *Politizarea.* Copilul este sensibilizat asupra domeniului politic, informația despre care el o obține din aprecierile părinților, din relațiile lor, din reacțiile și sentimentele lor.

- *Personalizarea.* Copilul ia contact cu sistemul politic prin intermediul unor figuri de autoritate, percepute fie ca având un rol pozitiv, fie ca având un rol negativ pentru comunitate.

- *Idealizarea.* Copilul emite judecăți de valoare, autoritatea personalizată fiind percepută ca rea sau bună, ceea ce determină ura sau dragostea copilului față de aceasta.

- *Instituționalizarea.* Are loc trecerea de la percepția individuală a figurilor de autoritate la percepția globală a unui sistem de autorități.

Aculturația adulților este atât un proces dinamic de desocializare și resocializare, de renunțare la vechile norme, valori și roluri politice și însușire a altor noi, cât și un proces de menținere a schemei de legitimitate existentă, a codurilor operaționale, a atitudinilor anterioare. Se poate întâmpla ca noile elemente cognitive, afective, evaluative și atitudinale să intre în conflict cu cele vechi, iar socializarea să dureze o perioadă mai îndelungată.

Procesul de resocializare se poate datora unor evenimente care marchează o societate, modificând modul de gândire al indivizilor asupra rolului politicului. Procesul poate fi inițiat și de schimbarea rolului social sau politic al individului.

Formarea atitudinilor politice este condiționată de:

- factorii sociali (apartenența la o categorie socială, grup politic, grup primar),
- mediul socio-geografic (urban-rural, centru-periferie),

- factorii culturali,
- predispozițiile individuale (sistemul perceptiv, sistemul credințelor și convingerilor, structurile funcționale ale personalității, fundamentele biologice).

3. Agenții socializării politice

Socializarea politică a personalității se face prin intermediul următorilor agenți ai socializării politice: familia, școala, organizațiile profesionale, partidele politice, contactele cu semenii, mass-media.

Familia. Este unul din cei mai importanți agenți ai socializării politice. În cadrul familiei, copiii pot fi orientați la asimilarea diverselor valori sociale și politice. Părinții ar putea sensibiliza copiii față de politică, explicând pentru ce democrația li se pare un mod optim de organizare socială; actualitatea politică poate, la rândul ei, deveni o temă de dezbatere familială. Caracterul personalității și atitudinea socială obținute în familie condiționează inevitabil modul în care persoana reacționează la chestiunile politice în momentul când începe să se intereseze de ele. Familia, indirect sau direct, joacă un rol esențial în opțiunea individului cu privire la afilierea lui la o anumită mișcare politică, grup sau partid politic.

Școala. Este recunoscută ca un factor principal în formarea cetățenilor devotați și utili societății. La nivelul lor, profesorii îi învață pe elevi istoria țării și a lumii, le explică care sunt diferențele dintre tipurile de regimuri politice, atât la cursurile de istorie, cât și la acelea de educație civică. La orele de educație civică elevii învață modalitatea de participare a cetățeanului la viața politică a țării.

Organizațiile profesionale. Ele nu pot fi reduse la rolul de grup de presiune, deoarece activitatea lor este, prin esență, politică și de fapt sunt factori politici. Aderarea la mișcarea sindicalistă este și o implicare în sfera politică. Politizarea sindicatelor este un fenomen caracteristic lumii contemporane. Sunt cunoscute legăturile existente între sindicatele britanice și Partidul Laburist, între sindicatele germane și Partidul Social-Democrat, între centrala Sohyo și Partidul Socialist Japonez, precum și sprijinul financiar și electoral dat de sindicatele

americane Partidului Democrat, situația din Italia, Spania ș. a.

Partidele politice. Ele reunesc un ansamblu de indivizi care se aseamănă prin statutul lor socio-economic prin atitudinile și viziunile lor politice. Partidele politice, prin locul și ponderea lor în societate, prin influența care o exercită asupra membrilor și simpatizanților constituie în factor important al socializării politice.

Contactele cu semenii. Un agent important al socializării politice îl constituie semenii, ce înconjoară individul pe parcursul întregii vieți. O anumită influență asupra individului o are superiorul, directorul, șeful ș.a. Schimbările în concepțiile sale depind de următorii factori: de felul cum îi tratează pe aceștia, de gradul cointeresării de problemele politice, de situația materială, de contextul social în care trăiește.

Mass-media. Mass-media desemnează ansamblul de suporturi tehnice care permit comunicarea (scrisă, orală sau vizuală) a informațiilor de orice natură. Mijloacele de informare în masă au un potențial enorm de influență asupra individului. Credința în influența mass-media, mai ales a televiziunii este foarte răspândită atât printre cetățeni, cât și printre politicieni. În dependență de cine e controlată, mass-media poate fi folosită pentru informarea rapidă și operativă a populației despre evenimentele produse, în scopuri educative și pentru direcționarea cetățenilor potrivit cu interesele diferitor grupări.

Cu toate acestea, ar fi incorect să vorbim despre o influență generalizată a mass-media asupra indivizilor obișnuiți. Cercetările sociologilor americani Paul Lazarsfeld și Elihu Katz au demonstrat existența unui triplu fenomen:

Fenomenul expunerii selective. Atenția acordată unei informații ar fi motivată prin relația personală sau socială pe care o avem cu această informație. Fiecare individ are tentința de a nu recepta mesajele care nu-l privesc.

Fenomenul percepției și memorării selective. Atunci când individul primește o informație, nu o înțelege întotdeauna în modul dorit de cei care au emis-o și nici nu-și amintește de ea în mod sistematic.

Fenomenul releului. Influența mass-media se exercită după un model de „flux în doi timpi”. Mesajele ating mai întâi într-un mod selectiv anumite persoane mai implicate și mai influente decât

altele, care vor juca, într-o a doua instanță, rolul de releu și care vor difuza mai larg informația. [5; 68]

4. Modele ale socializării politice

În baza caracterului valorilor și normelor politice care impun indivizilor anumite modele a comportamentului politic, putem evidenția câteva tipuri a socializării politice:

a. *Tipul armonios* al socializării politice presupune existența unui mediu cultural omogen, a tradițiilor democratice mature și a societății civile, care asigură un dialog respectabil dintre individ și putere. Este caracteristic pentru cultura anglo-americană, unde atât puterea, cât și individul, sunt fideli idealurilor, normelor și valorilor dominante în societate, ceea ce permite generațiilor noi să se includă în procesul politic fără probleme deosebite.

b. *Modelul pluralist* al socializării politice predomină în țările Europei Occidentale și este caracterizat de existența multiplelor subculturi, care presupun socializarea politică a individului potrivit cu valorile grupului său. Însă diversitatea subculturilor nu influențează consensul, datorită acceptării de către toți a valorilor democratice.

c. *Tipul conflictual* al socializării politice este caracteristic societăților neoccidentale. Nivelul material scăzut al majorității populației, atașamentul individului față de valorile locale ale clanului, grupului face dificilă atingerea consensului dintre purtătorii diferitor valori. În cadrul acestor societăți violența politică atinge un grad înalt datorită neomogenității culturale. Asimilarea valorilor și a normelor vieții politice este realizată într-o luptă crudă cu reprezentanții altor subculturi politice.

d. *Tipul hegemonic* al socializării politice presupune includerea omului în politică doar prin intermediul valorilor unei clase (de ex: proletariatul), a unei religii (de ex: islamul), sau ideologiei politice (de ex: liberalism, fascism ș.a.). Acest tip este caracteristic pentru sistemele politice închise, care nu acceptă alte valori și insuflă individului o atitudine negativă față de alte sisteme politice.

Tipurile de socializare politică enumerate exprimă dependența procesului socializării politice de instituțiile puterii și sunt numite modele ale socializării verticale.

Alături de aceste modele deosebim și modele ale socializării

politice pe orizontală, care reprezintă micromodelele ale comportamentului politic al indivizilor. Deci, putem evidenția următoarele modele de individualități politice, caracteristice societății contemporane:

⇒ *Omul-automat*, căruia nu-i plac libertățile, care percepe și asimilează integral formele acceptate de toți. Reacționează la orice influențare politică fără nici o corectură individuală;

⇒ *Modelul pseudoconservator* - percepe ideologia conservatoare și se conduce de ea, deși gândește despre sine ca despre un radical;

⇒ *Agitatorul politic* - liderul politic, care poate trezi emoțiile altora și poate servi ca model al comportamentului;

⇒ *Administratorul politic* - persoana, care poate conduce cu acțiunile și cu situațiile;

⇒ *Teoreticianul politic* - persoana care poate lansa idei și concluzii teoretice;

⇒ *Modelul birocratului* - titularul unei funcții cu comportamentul respectiv;

⇒ *Persoana indiferentă*, care nu se interesează și nu are o atitudine față de fenomenul politic;

⇒ *Individul moralist* - persoana care reacționează la evenimentele politice cu o emoționalitate exteriorizată, însă fără prea multe cunoștințe în domeniu.

Particularitățile socializării politice în Republica Moldova:

- ⇒ Până la sf. an. 80 ai sec. XX, domina tipul hegemonist al socializării politice, caracterizat pe opunerea valorilor comuniste celor capitaliste.
- ⇒ Cu toate că sistemul comunist la începutul anilor 90 ai sec XX s-a prăbușit, populația continuă să fie atașată vechilor valori.
- ⇒ Factorii tradiționali ai socializării politice nu se manifestă pe deplin.
- ⇒ Este neesențial aportul mass-media în opera de socializare politică.
- ⇒ Absența unui sistem valoric al socializării politice a individului conduce la situația în care pozițiile sale politice sunt determinate doar de situația sa economică.

Termeni cheie: socializare, socializare politică, instruire politică, politizare, agent al socializării politice, personalizare, idealizare, instituționalizare, aculturație.

Întrebări de verificare:

1. Definiți conceptul de socializare politică
2. Care sunt etapele socializării politice?
3. Numiți principalii agenți ai socializării politice.
4. Care este funcția îndeplinită de socializarea politică?
5. Ce tipuri ale socializării politice cunoașteți?
6. Comparați, prin ce se deosebește procesul socializării politice a studenților de cel al pensionarilor?
7. Care sunt particularitățile procesului de socializare politică din Republica Moldova?

Bibliografie:

1. Chagnollaud, D. Dicționar al vieții politice și sociale.- București, 1999.
2. Hastings, M. Abordarea științei politice.- Iași, 2000.
3. Mitran, I. Politologie.- București, 2000.
4. Popescu, T. Politologie. Chișinău, 1998.
5. Popușoi, A. Particularitățile procesului de socializare politică la etapa actuală. În: Filosofie, Știință, Politică: realizări, implementări, perspective. Materialele conferinței internaționale (2002).- Chișinău, 2003, p.358-360.
6. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodico-didactică.- Chișinău, 1999.
7. Rudi, A. Familia ca instituție a socializării politice. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. Vol. III.- Chișinău, 2002, p. 120-122.
8. Țurcan, G. Socializarea politică a studenților: probleme și tendințe. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, № 1(XXV), 2004, p.148-155.
9. Vâlsan, C., ș.a. Politologie. București, 1992.
10. Weber, M. Etica protestantă și spiritul capitalist. București, 1994.
11. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова). М., 1997.
12. Политология: Учеб. пособие. / Под ред. М.А.Василика; СПб.; Изд-во СПбГТУ, 1997.

XII. ELITELE POLITICE

1. Noțiunea de elită politică.
 2. Concepții referitor la elitele politice.
 3. Funcțiile și tipologia elitelor politice.
 4. Căile și metodele de recrutare a elitelor politice.
-

1. Noțiune de elită politică

Orice societate este divizată între o majoritate absolută și o minoritate dominantă. În societățile moderne, aparatul administrativ este condus de un număr mic de înalți funcționari. Oricare ar fi numele dat acestei minorități - oligarhie, clasă conducătoare, guvernanți, lideri, grup de decizie, nomenclatură - membrii săi beneficiază de privilegiul apartenenței la elitele sociale și politice ale societății. Funcțiile electivă și cele guvernamentale sunt monopolizate de profesioniștii ai politicii. Aceste grupuri pot fi considerate elite în măsura în care își stăpânesc propriile sisteme de recrutare a membrilor și prezintă o anumită omogenitate socială și culturală. Termenul „elită” provine de la „elite”, care în traducere din limba franceză înseamnă distins, select, ales.

În literatura de specialitate nu s-a ajuns la un consens în ceea ce privește determinarea noțiunii de „elită politică”. Pentru definirea acestui concept și a dimensiunilor sale e necear să identificăm unele repere:

În primul rând, elita politică a societății o constituie persoanele, care se ocupă profesional de activitatea politică, scopul final al aspirațiilor lor fiind exercitarea puterii.

În al doilea rând, persoanele suspomenite constituie un grup, relativ izolat de restul societății, cu un înalt grad de coeziune și care respectă, în linii generale, „regulile de joc” stabilite în cadrul regimului politic dat. Interesele, valorile și aspirațiile diferitor fracțiuni ale elitei politice pot fi comune, dar pot să și difere (de exemplu cele ale grupului aflat la guvernare față de cele ale grupurilor din opoziție).

În al treilea rând, există o recunoaștere, o acceptare socială a acestui grup de politicieni, ceea ce le conferă o anumită legitimitate.

Existența și funcționarea elitei politice în societate este determinată de mai mulți factori:

- ↳ inegalitatea biologică și socială a oamenilor; deosebirile

dintre capacitățile și posibilitățile lor de a participa la viața politică a societății;

↳ dezinteresul majorității populației față de activitățile cu caracter politic;

↳ diviziunea socială a muncii ce presupune posedarea unor deprinderi profesionale, pregătire corespunzătoare în orice gen de activitate, inclusiv și în administrarea treburilor publice;

↳ prestigiul activităților de conducere socială, posibilitatea obținerii avantajelor morale (distingții, onoruri, titluri) și materiale pentru activitatea exercitată;

↳ lipsa unor metode eficiente de control a activității conducătorilor, ceea ce favorizează tendința ultimilor de a se separa de societate;

↳ atractivitatea psihologică a puterii ca metodă de autorealizare.

Diverse idei referitor la minoritatea guvernantă și majoritatea guvernată au apărut încă în antichitate. Dar, problematica elitelor politice devine obiect de studiu la sf. sec. XIX - înc. sec XX, odată cu apariția lucrărilor sociologilor italieni V.Pareto și G.Mosca.

Atât clasicii teoriei elitelor, cât și aderenții lor au stăruit să elucideze trăsăturile definitorii ale elitelor politice. Potrivit opiniilor adepților elitismului, divizarea societății în elite și mase este un element indispensabil al oricărei societăți. G.Mosca afirma: „Este evident că în toate societățile, începând cu cele primitive și terminând cu cele contemporane, există două clase de oameni - clasa care guvernează și clasa guvernată. Prima, puțin numeroasă, îndeplinește toate funcțiile politice, monopolizează puterea și beneficiază de prioritățile oferite de aceasta, în timp ce cealaltă clasă, mult mai numeroasă, este guvernată și controlată de primii...”.

O altă trăsătură caracteristică elitismului este reprezentarea evoluției istorice ca un proces de circulație (schimbare) a elitelor. După V.Pareto, sistemul social tinde spre echilibru, dar acest echilibru poartă un caracter dinamic. Dinamismul social este determinat de circulația elitelor. Stabilitatea și degradarea elitelor constituie forța motrice a dezvoltării sociale.

Adepții elitismului au rezerve față de democrație, considerând că ea trebuie limitată ori lichidată. Astfel, R.Michels susține că

guvernământul democratic nu s-a putut înfăptui, deoarece masele sunt inerte și incapabile de a governa. În condițiile creșterii complexității vieții sociale, funcțiile de conducere necesită profesionalism politic, însușirea tehnicilor de guvernare și de aceea aceste funcții trebuie încredințate elitei.

Reprezentanții elitismului democratic au încercat să introducă în teoria elitelor elemente de democrație. M.Weber, susținător al acestei concepții, considera că societatea trebuie să găsească un echilibru între conducerea calificată și eficientă, pe de o parte, și responsabilitatea politică a celor ce guvernează în fața celor guvernați, pe de altă parte. Democrația în acest caz nu este un scop, ci un mijloc de selectare a elitei politice.

2. Concepții referitoare la elitele politice

În istoria științei politice s-au conturat câteva concepții cu privire la studierea elitelor politice. Aceste concepții diferă între ele în dependență de criteriul luat drept reper pentru definirea elitelor politice, după particularitățile ce o separă de restul societății.

Concepția organizațională. Este reprezentată în lucrările lui G.Mosca și R.Michels. Potrivit concepțiilor lui G.Mosca, esența elitei constă în capacitatea minorității de a se organiza, de a se uni într-un forță comună contra celorlalte forțe sociale. Un grup mic se consolidează mai repede, este mai solidar și poate reacționa rapid la schimbări.

R.Michels considera că structura organizată a societății duce la apariția elitei: „Democrația generează oligarhia, ea conține obligatoriu un nucleu oligarhic”. Pe de o parte, R.Michels accentuează necesitatea organizării societății pentru realizarea democrației, iar pe de altă parte, afirmă că orice organizare duce la apariția oligarhiei și subminarea edificiului democratic.

În societate acționează „legea de fier a oligarhiei”, esența căreia constă în faptul că în orice organizație, inevitabil, se instaurează dominația unui grup de conducere. Cauzele care duc la concentrarea puterii în mâinile minorității și la apariția oligarhiei, R.Michels le diviza în două grupe: tehnice și psihologice.

Printre cauzele din prima grupă enumerăm, în primul rând, imposibilitatea de a realiza democrația directă, de a convoca un număr enorm de persoane într-un loc și într-un timp anumit. Prin

aceasta se explică creșterea ponderii elementelor oligarhice din societate, chemate să conducă organizația socială.

În al doilea rând, creșterea complexității și diferențierea funcțiilor și sarcinilor ce revin organizațiilor presupun necesitatea selectării unor specialiști competenți și a unei conduceri eficiente.

În al treilea rând, un indiciu al tendințelor oligarhice din cadrul organizațiilor este permanentizarea conducătorilor. Liderii, care inițial apar stihic și activează dezinteresat se transformă în conducători de profesie și la această etapă devin stabili și neschimbați.

Printre cauzele de natură psihologică, R.Michels numește factorii ce caracterizează starea psihologică a maselor (inerție, apatie politică, pasivitate) și factorii ce determină psihologia conducătorilor, aviditatea de putere a liderilor.

Concepția psihologică. Reprezentantul semnificativ al acestei concepții este V.Pareto, care consideră că comportamentul social al individului este determinat de sentimente, aflate în platurile iraționale ale psihicului uman. Criteriul de delimitare a elitelor de neelite este structura psihologică a oamenilor. Indivizii predispuși, din naștere, la combinații politice, manipularea oamenilor prin intermediul vicleniei și a minciunii, sunt oameni deștepți și abili („vulpile”). Din altă grupă fac parte indivizii predispuși spre stabilitate, hotărâți, capabili să folosească mijloacele de constrângere („leii”). Aceste grupuri de indivizi reprezintă cele două tipuri de elite care se schimbă reciproc. „Leii” sunt buni pentru situațiile stabile, deoarece ei sunt conservatori, iar „vulpile” predomină în perioadele instabile ale dezvoltării sociale, în perioadele de tranziție, când sunt revendicați conducătorii energici și pragmatici.

Concepția economică. Reprezentantul notoriu al acestei orientări este G.Berntham, care consideră că la baza puterii elitei este controlul acestora asupra mijloacelor de producție. Acest moment are două aspecte: a) grupul ce realizează acest control nu admite accesul altor grupe la mijloacele de producție; b) grupul beneficiază de privilegiile materiale și financiare la repartizarea produsului obținut în urma activităților de producere. Astfel, controlul asupra mijloacelor de producție asigură grupului puterea politică, un statut social prestigios și o situație materială deosebită.

Concepția instituțională. Cel mai cunoscut reprezentant al acestei concepții este sociologul american Wr.Mills, autorul lucrării „Elita puterii”(1969). Având ca punct de pornire analiza structurii puterii în SUA în anii 50 ai sec XX, autorul constata că o elită unită prin interese comune ia toate deciziile publice principale. Această elită regroupează trei mari ierarhii instituționale care formează „triunghiul puterii”:

- nivelul economic, constituit din conducătorii celor mai performante întreprinderi;
- nivelul militar, în componența căruia intră membrii statelor majore ale armatei;
- nivelul de stat, ce unește oamenii politici antrenați în guvernarea țării.

Această unitate instituțională se găsește întărită printr-o puternică solidaritate între membrii elitei care au sentimentul de a împărtăși aceleași valori, de a fi ieșiți din aceleași medii sociale, de a fi primit aceeași formare intelectuală. Acești factori își conjugă efectele pentru a omogeniza aceste medii superioare ale puterii economice, militare și politice și pentru a le constitui în elită conducătoare, dotată cu o reală unitate.

Concepția pluralistă. Unii politologi consideră că nu ar exista o clasă conducătoare omogenă, ci o multitudine de categorii conducătoare, antrenând relații de cooperare sau de opoziție. Unul din principalii teoreticieni ai acestui model este americanul R.Dahl, autorul unui celebru studiu asupra distribuției puterii locale. Oprindu-se asupra obiectelor concrete - desemnarea candidaților la alegeri, învățământul public sau renovarea urbană, R.Dahl arată „că luarea deciziei mobilizează numeroși „lideri” care, în același timp, nu constituie o elită socială unică și omogenă. Aceste diverse facțiuni ale mediilor conducătoare prezintă interese câte odată concurente, sprijinindu-se pe alegători sau clientele cu aspirații antagoniste, reprezentând nivele istorice diferite. Autonomia acestor facțiuni le permite să dispună de mijloace de influență distincte, „resurse de putere”, parțial eficace conducându-le să dezvolte, în cadrul proceselor decizionale, o cultură a negocierii și a compromisului. Această structură de putere pluralistă fondată pe seama competiției și a menținerii echilibrelor fundamentale definește ceea ce R.Dahl numește poliarhie.

3. Funcțiile și tipologia elitelor politice

Elitele politice îndeplinesc următoarele funcții:

Funcția socială → studierea, analiza și structurarea intereselor diferitelor grupuri sociale;

Funcția strategică → elaborarea ideologiilor politice, a programelor și doctrinelor politice, a legilor, a strategiilor și programelor de dezvoltare a societății;

Funcția integrativă → consolidarea coeziunii sociale în baza valorilor formulate de către elită, preîntâmpinarea sau depășirea crizelor, tensiunilor și conflictelor sociale;

Funcția organizatorică → crearea mecanismelor eficiente de realizare în practica socială a dezideratelor politice (promovarea liderilor politici, modernizarea instituțiilor sistemului politic, completarea cu cadre a organelor statale de conducere).

În știința politică contemporană putem distinge următoarele clasificări ale elitelor:

↳ În dependență de resursele de influență și autoritate elitele se împart în:

- ♦ *ereditare*, care și-au obținut statutul social prin ereditate (nobilimea);

- ♦ *valorice*, care au avansat în virtutea faptului că posedă calități apreciate de societate (studii, autoritate, calități morale);

- ♦ *autoritare*, care dețin puterea;

- ♦ *funcționale*, care în dependență de profesia avută realizează anumite funcții în societate.

↳ După atitudinea față de putere, elitele se împart în:

- ♦ *guvernamentale*, care-i include pe cei care dețin puterea;

- ♦ *de opoziție* – grupurile care nu dețin puterea sau au fost înlăturate de la putere și care tind să o cucerească.

↳ După caracterul relațiilor cu mediul social, elitele pot fi:

- ♦ *deschise* – admit încorporarea în rândurile sale a reprezentanților din diferite straturi sociale;

- ♦ *închise* – se completează doar cu reprezentanți ai propriului grup sau a unei singure pătri sociale.

↳ În dependență de apartenența la nivelurile administrative:

- ♦ *superioară* – include conducătorii statului care participă nemijlocit la adoptarea deciziilor politice

- ♦ *medie* – cuprinde persoanele care au un statut social înalt,

au o profesie elitară, studii avansate ș.a.

- ♦ *marginală* – persoanele care au realizări doar la un anumit indicator (exemplu: studii calitative - dar fără venituri; venituri mari - dar fără o funcție prestigioasă sau studii).

↳ După stilul de conducere și caracterul relațiilor cu societatea:

- ♦ *democratică* – exprimă opiniile și interesele majorității; admite participarea maselor la administrarea treburilor publice;

- ♦ *autoritară* – impune majorității propria voință și nu admite populația la realizarea administrării publice;

- ♦ *liberală* – ia în considerație părerile celor guvernați și îi admite să participe la discutarea deciziilor adoptate.

↳ După activitatea realizată, elita poate fi:

- ♦ *politică* – acei care nemijlocit adoptă deciziile politice și pot influența viața politică a societății;

- ♦ *economică* – include marii proprietari, conducătorii marilor companii private;

- ♦ *birocratică* – funcționarii de nivel superior și mediu al aparatului puterii de stat;

- ♦ *ideologică* – reprezentanți de vază din domeniul științei și culturii, reprezentanți ai cultelor, jurnaliștii ce au o influență majoră asupra opiniei publice.

4. Căile și metodele de recrutare a elitelor politice

Prin *recrutare* se are în vedere procesul de includere a oamenilor în viața politică activă. Un rol important în acest proces îl ocupă recrutarea elitei politice. În fiecare stat constituirea elitei politice are particularitățile sale, dar există și legități generale ale procesului de includere a indivizilor în elita politică. În general, căile de recrutare a elitei politice trec prin anumite instituții sociale, aderarea la care, facilitează accesarea la putere. Enumerăm aceste instituții sociale:

- ♦ Partidele politice (rolul lor este foarte mare, mai ales, în țările Europei de Vest unde pretendentul la elita politică trebuie să parcurgă toate treptele ierarhiei de partid).

- ♦ Aparatul birocratic (o parte importantă a elitei politice din multe țări ale lumii o constituie funcționarii).

- ♦ Biserica și organizațiile religioase (mai ales în țările islamice)

și în țările cu o influență puternică a catolicismului).

- ♦ Sindicatele (liderii sindicali au un rol important în elitele politice din Europa și SUA).

- ♦ Instituțiile economice (completarea elitei politice cu indivizi proveniți din domeniul afacerilor este caracteristică pentru SUA, Japonia).

- ♦ Forțele militare (frecvent în statele din America Latină și Israel).

- ♦ Sistemul de învățământ (absolvenți ai instituțiilor de învățământ prestigioase).

Convențional, pot fi menționate două metode de selectare a elitei politice: antreprenorială și corporativă.

Metoda antreprenorială are la bază selectarea membrilor elitei în dependență de calitățile personale și are următoarele particularități:

- ⇒ caracter deschis, cercul претенdenților fiind foarte vast;

- ⇒ cerințe formale minime față de претенdenți.

Această metodă de selectare a elitei politice este caracteristică statelor cu democrații stabile. Latura negativă a acestei metode constă în aceea că elita poate fi completată cu persoane superficiale, imprevizibile.

Metoda corporativă are următoarele caracteristici:

- ⇒ caracter închis, selectarea fiind realizată din păturile inferioare ale elitei;

- ⇒ cerințe formale maxime față de претенdenți;

- ⇒ lipsa concurenței libere între претенdenți;

- ⇒ tendința de reproducere a tipului existent al elitei (pretendentul trebuie să dea dovadă de fidelitate liderului, loialitate, conformism față de sistemul stabilit).

Metoda dată este caracteristică statelor cu regimuri politice autoritare și totalitare. O varietate a acestei metode este metoda nomenclaturistă de formare a elitei politice, caracteristică fostelor state socialiste.

Elita politică moldovenească. Fiecărei societăți îi corespunde un anumit tip de elită politică. Calitatea elitei politice depinde, mai întâi de toate, de starea generală a societății, de nivelul de trai, gradul de cultură, tradiții istorice ș.a. La rândul său,

elita politică are o influență mare asupra dezvoltării sociale.

Originalitatea elitei politice moldovenești contemporane constă în aceea că ea trece o perioadă de tranziție. Majoritatea absolută a elitei contemporane provine din fosta nomenclură. Ghidată de interese meschine, această grupă, foarte ușor a abandonat idealurile socialiste și s-a angajat în lupta pentru menținerea vechilor poziții și cucerirea altor noi. Analizând activitatea „noii” elite se crează impresia că lor le este indiferent cu ce conduc, principalul e să se afle la conducere. Foștii nomenclaturiști au păstrat și în noile condiții stilul și vechile metode de guvernare, stereotipurile comportamentale, altfel spus, au introdus în noua societate „regulile de joc” proprii sistemului partiinic sovietic. În aceasta și constă incapacitatea elitei moldovenești de a scoate societatea din criză.

De rând cu vechea nomenclură, actuala elită politică s-a completat cu persoane noi, destul de ambițioase, care s-au avântat în lupta politică, în marea majoritate cu scopul de a se îmbogăți. Acest grup a fost recrutat pe două căi: a) pe calea aderării la mișcarea democratică și a avansării pe poziții avantajoase în cadrul acestei mișcări și b) din lumea afacerilor. Constatăm că acest grup restrâns ce s-a încadrat în rândurile elitei post-totalitare foarte lesne a adoptat „regulile de joc” nomenclaturiste.

Între aceste grupuri nu există deosebiri esențiale, au în schimb foarte multe trăsături comune. Caracteristică pentru elita moldovenească contemporană este tendința ei de îmbogățire, accesul la putere fiind un mijloc sigur de realizare a acestui scop.

Elita moldovenească nu-și leagă viitorul de Republica Moldova. Plasându-și averile și familiile peste hotarele republicii nu este prea mult afectată de soarta țării.

Tendința de a se menține la putere cu orice preț în scopul menținerii poziției sociale și a stării materiale, este un alt indiciu propriu elitelor naționale.

Există o mare distanță între elită și popor. La doleanțele poporului elita răspunde cu manipularea și minciuna. Denaturarea faptelor, informarea greșită a cetățenilor, minciuna sunt elemente caracteristice culturii politice a elitei guvernante.

O altă caracteristică a elitei este nihilismul juridic, convingerea

că legile se elaborează nu pentru ei, că ei sunt în afara legii.

Elita politică activează în condițiile lipsei oricărei forme de control, fie el politic, social, juridic, constituțional ș.a. O trăsătură specifică elitismului moldovenesc este ineficiența contraelitei, care practic, nu influențează guvernarea, pentru că e măcinată de propriile interese.

Termeni - cheie: elită, elitism, elită politică, elită economică, elită guvernamentală, elită militară, selectarea elitei politice

Întrebări de verificare:

1. De ce elitei îi revine un rol deosebit în dezvoltarea societății?
2. Enumerați factorii care determină existența și funcționalitatea elitei politice.
3. Care sunt trăsăturile esențiale ale elitelor politice?
4. Enumerați principale concepții referitoare la elitele politice.
5. Care sunt funcțiile elitei politice?
6. Care sunt metodele de selectare a elitei politice?
7. Enumerați criteriile în baza cărora pot fi clasificate elitele politice.
8. Prin ce se deosebesc elitele politice de cele intelectuale, economice, militare?

Bibliografie:

1. Chagnollaud, D. Dicționar al vieții politice și sociale.- București, 1999.
2. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
3. Hastings, M. Abordarea științei politice.- Iași, 2000.
4. Josanu, Iu. Elitele politice: între tradiție și modernitate. În: Arena politicii, 1997, № 9.
5. Margarint A. Dinamica circulației elitei politice din Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, № 3 (XXVII), 2004, p.78-90.
6. Margarint A. Elita politică: modele de abordare. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XIX.- Chișinău, 2002, p.145-147.
7. Margarint A. Elita și societatea. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXIII.-Chișinău, USM, 2003, p.101-

- 105.
8. Margarint A. Etapele evoluției elitei politice posttotalitare din Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 1(XXV), 2004, p.41-49.
 9. Margarint A. Recrutarea tineretului în elita politică. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.32-44.
 10. Margarint A., Cujbă V. Tendințele de dezvoltare elitei politice din Republica Moldova și creșterea capacității de funcționare. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 1(XXV), 2004, p. 50-62.
 11. Roșca, L., Volcov, E. Politologia. Lucrare metodică-didactică.- Chișinău, 1999.
 12. Țirdea B. Elita politică ca factor al fragmentării culturii politice. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.80-92.
 13. Zăvțur A., Pîrțac G., Tomozei T., Varzari P. Studiu în știința politicii.- Chișinău, 2001.
 14. Ашин Г. Элита и демократия // Вестник МГУ, Серия 18, социология и политология, 1996, № 4, с. 94.
 15. Моска, Г. Правящий класс // Социологические исследования, 1994, № 10. С. 187-198.
 16. Политология (Под ред. М.Н.Марченко, 3-е изд.). Москва, 2000, с.213.
 17. Пушкарева Г.В. Политология. Москва, 2002, с.119.
 18. Юревич А.В. Ученые в политике // Полис, №2, 1999,с. 81-97.

XIII. LIDERISMUL POLITIC

1. Noțiune de liderism politic. 2. Concepții referitor la natura liderismului politic. 3. Funcțiile liderilor politici. 4. Tipologia liderilor politici

1. Noțiune de liderism politic

Concepția liderismului politic se bazează pe constatarea că liderii, care realizează conducerea politică sunt figurile centrale ale vieții politice. Noțiunea de „lider” provine de la „leader” care în traducere din engleză înseamnă conducător. Prin „liderism” desemnăm mecanismul interacțiunii liderului cu susținătorii săi.

Existența și funcționarea liderismului constituie un fenomen obiectiv și universal. Este obiectiv deoarece orice activitate comună necesită organizare, definirea celor mai raționale și mai acceptabile mijloace pentru atingerea scopurilor. Aceste funcții sunt realizate de oameni cu autoritate, energici, care au susținerea diferitor grupuri sociale. Fenomenul liderismului este universal, deoarece liderul este necesar în toate domeniile de activitate umană, grupurilor sociale, organizațiilor, instituțiilor, mișcărilor.

În literatura de specialitate există multiple definiții date liderismului politic. Totalitatea definițiilor cu privire la lideri poate fi redusă la cinci modalități de abordare a acestui fenomen:

↳ Primul grup include definițiile în care liderii sunt categorisiți drept persoane investite cu putere, prin numire sau alegere, în cadrul unor structuri organizaționale prestabilite (liderii formali). Deși apare ca o verigă necesară organizării grupului, grație intrării formale în statusul oficial conferit de funcție, liderului instituțional nu este recunoscut în mod automat ca conducător de către membrii grupului. Dacă liderul nu dispune de abilitățile necesare, apar lideri informali.

↳ Al doilea grup reprezintă definițiile prin mijlocirea cărora liderul este prezentat drept „persoana centrală” în grup, adică persoana care concentrează atenția, aprecierea și stima celor din jur. Membrii grupului tind să se identifice cu liderul, el fiind exemplu demn de urmat.

↳ Al treilea grup redă definițiile prin care liderii sunt prezentați drept persoane preferate. Persoana preferată este persoana cu

care membrii grupului doresc să se asocieze pentru a întreprinde diferite activități.

↳ Al patrulea grup însumează definițiile din care rezultă că liderul este „specialist”, adică este persoana care se dovedește a fi cea mai competentă în ceea ce are de făcut grupul.

↳ Al cincilea grup cuprinde definițiile în care liderii sunt tratați în termeni de influență. Liderul este membrul grupului ce exercită o influență acceptată asupra grupului. Fiind persoana cea mai influentă, liderul se detașează prin dominația asupra determinării țelurilor și modalităților de activitate colectivă. [6;7-9]

2. Concepții referitor la natura liderismului politic

Fiind un element indispensabil al vieții politice fenomenul liderismului politic suscită un interes permanent al cercetătorilor care studiază și pun în discuție multiplele sale aspecte. În literatura de specialitate s-au cristalizat câteva opinii referitor la fenomenul liderismului politic.

Concepția calităților. Exponenții acestei teorii definesc liderismul ca pe un fenomen social-psihologic, punând în prim-plan calitățile personale ale liderilor. Ei consideră că este foarte important de a studia manifestările liderilor în diverse situații și de a identifica caracteristicile lor psihologice.

Printre calitățile caracteristice liderilor politici sunt enumerate următoarele: minte lucidă, fermitate, energie deosebită, bun organizator, competență, responsabilitate, ș.a. Obligatorii pentru liderii contemporani sunt numite următoarele calități: să fie foto- și telegenici, să fie atrăgători, să posede capacitatea de a insufla încredere ș.a.

Începând cu anii '30 ai sec. XX au apărut multe studii bazate pe această teorie în care autorii au încercat să alcătuiască liste în care au fost incluse zeci și chiar sute de calități necesare unui lider. Dar, rezultatele acestor studii au demonstrat că calitățile individuale ale liderilor, în linii generale, corespund întocmai cu totalitatea calităților psihologice și sociale ce definesc personalitatea în general. Mai mult ca atât, în unele domenii de activitate, cum ar fi antreprenoriatul, înaltele calități morale și intelectuale pot constitui mai degrabă o piedică decât o condiție a succesului. De altfel, sunt foarte des întâlnite cazurile când

capacitățile deosebite ale oamenilor, pe parcursul multor ani, iar uneori chiar toată viața rămân nesolicitate, nu-și găsesc aplicare.

Este evident faptul că în condițiile concurenței politice, pentru ocuparea pozițiilor dominante sunt necesare anumite calități sociale și psihologice. Dar trebuie menționat faptul că setul de calități solicitate liderului politic se schimbă în dependență de epoca istorică, stat, regim politic și situația existentă la moment. Chiar și în lumea contemporană, calitățile ce asigură succesul în activitatea politică diferă de la un stat la altul (de exemplu: Franța și Afganistan). Mai ales în statele nedemocratice, lideri politici, în foarte multe cazuri, devin persoane care nu se remarcă prin calități deosebite, fără individualitate.

Concepția situației. Liderismul este tratat de către adepții acestei teorii ca un produs al unei situații concrete. Condițiile concrete existente în societate la un anumit moment determină selectarea liderului politic și a comportamentului său. Esența liderului nu constă în particularitățile sale individuale, ci în rolul pe care trebuie să-l îndeplinească în anumite circumstanțe concrete. Anume situația concretă în care se află liderul îi determină comportamentul, opțiunile și conținutul deciziilor luate.

Se consideră că calitățile personale ale liderilor au un caracter relativ (un individ își poate manifesta calitățile de lider la miting, altul în activitatea de partid, al treilea exercitând o funcție administrativă ș.a.). În general, liderii sunt caracterizați de următoarele calități: fermitate, responsabilitate, competență.

Latura slabă a acestei teorii constă în aceea că se minimalizează capacitatea liderului politic de a analiza obiectiv și de a influența situația creată, de a găsi soluții eficiente la problemele existente.

Concepția constituienților. Are drept punct de plecare ideea că liderul este înconjurat de constituienți. În grupul constituienților sunt incluși nu numai activiștii politici, adepții, susținătorii, dar și alegătorii și persoanele care interacționează cu liderul politic. Analiza constituienților permite de a înțelege și a prognoza comportamentul liderului, care deseori e nevoit să acționeze contrar deprinderilor și viziunilor sale.

Grupul respectiv singur își alege liderul care i-ar satisface interesele. Liderul nu este decât un instrument folosit de grup

pentru a-și realiza scopurile. Esența liderismului nu este dată de persoana liderului, ci de particularitățile psihologice, doleanțele, cerințele adeptilor săi. În devenirea liderului un rol foarte important îl au interesele adeptilor.

Liderul pentru a supraviețui trebuie să se conformeze cerințelor adeptilor săi, să activeze potrivit cu regulile stabilite de ei. Astfel, liderul este transformat într-o marionetă ce acționează în interesul susținătorilor. Dar, trebuie menționat faptul că relațiile lider-constituenți au sens dublu: și liderul poate influența comportamentul constituenților. Independența liderului față de constituenți depinde direct de caracterul regimului politic, gradul de concentrare a puterii în mâinile liderului politic și de nivelul culturii politice a societății. Posibilități de manifestare a politicii subiectiviste și voluntariste le au liderii politici în societățile autoritare și totalitare.

Concepția psihologică. Adepții acestei concepții tratează fenomenul liderismului ca un produs al psihicului individual și de grup. Astfel, întemeietorul psihanalizei Z.Freud explica susținerea acordată de către grup sau societate liderului ca un rezultat al atracției sexuale (libido) față de persoana liderului. Prin asta și se explică dragostea și admirația față de lideri.

E.Fromm și T.Adorno în rezultatul studiilor realizate au caracterizat tipul individului predispus spre autoritarism, pentru care puterea constituie o necesitate psihologică care-i permite să se debaraseze de propriile complexe pe calea impunerii propriei voințe altor oameni. Puterea absolută asupra altor oameni constituie o sursă de plăcere pentru liderii autoritari. Când întâlnește o forță mai puternică, personalitatea autoritară i se supune, o admiră. Persoanele mai slabe îi provoacă dispreț și dorința de a-i înjosi. Psihanaliștii tratează acest model de comportament ca o manifestare a slăbiciunii personalității. Liderul autoritar, în lipsa puterii interioare, consideră că o va dobândi prin dominația asupra altora. Tipul dat este superstițios, irațional, emotiv, nu tolerează echitatea și stilul democratic.

Concepția interactivă. Diversele abordări ale liderismului politic scot în evidență doar anumite fațete ale fenomenului. Încercarea de a realiza un studiu sintetic al liderismului politic a fost efectuată de politologul M.Hermann. În accepțiunea sa

procesul formării și particularitățile concrete ale liderului politic sunt predeterminate de următorii factori:

➤ Personalitatea și proveniența liderului; procesul datorită căruia a devenit lider – anume acestea influențează concepțiile, stilul politic, conținutul și caracterul scopurilor propuse.

➤ Particularitățile caracteristice ale grupului și ale indivizilor cu care conduce liderul dat – liderul ține cont de susținerea lor, ia în considerație interesele și cerințele înaintate.

➤ Caracterul relațiilor dintre lider și cei pe care-i conduce – pentru a menține susținerea adeptilor, liderul trebuie să accepte compromisurile și înțelegerile (în cazul stilului democratic de conducere), sau să dispună de suficientă putere și autoritate pentru a-și impune voința (stilul autoritar).

➤ Contextul sau condițiile în care se desfășoară rolul său de conducător – anume ele determină stilul, programul și mijloacele folosite.

➤ Rezultatele interacțiunii între lider și cei conduși – altfel spus, eficiența și finalitatea actului de conducere de care depinde susținerea și menținerea de către lider a rolului conducător.

Particularitățile individuale ale liderului politic sunt determinate de următoarele caracteristici:

- concepțiile politice ale liderului;
- stilul politic al liderului;
- motivele de care se conduce liderul în activitatea sa;
- rezistența liderului în situațiile extraordinare și extreme;
- modul în care a devenit lider politic;
- climatul politic în care liderul și-a început activitatea.

Toate caracteristicile enumerate mai sus constituie puncte de reper ale procesului de studiere a unui lider politic.

3. Funcțiile liderilor politici

Rolul și poziția liderului politic în societate depind în mod direct de funcțiile îndeplinite. Cu toate că liderismul se manifestă în diverse aspecte, funcțiile îndeplinite de lideri pe parcursul dezvoltării sociale au un caracter universal. Printre cele mai importante funcții ale liderului politic menționăm următoarele:

↳ Pronosticul politic, funcție ce constă în analiza, evaluarea situației și previziunea principalelor tendințe de dezvoltare a

societății.

↳ Integrarea socială. Liderul este chemat să unească cetățenii pentru realizarea scopurilor și valorilor comune, să fie exemplu de jertfire de sine în scopul prosperării poporului; să înfrunghieze și să reprezinte în relațiile cu alte state unitatea națională.

↳ Funcția decizională. Definirea orientării generale și a programului de activitate prin care sunt arătate soluții concrete de rezolvare a diferitor probleme. Elaborarea și luarea deciziilor politice optime. Capacitatea liderilor politici de a găsi soluțiile optime în rezolvarea diverselor probleme sociale le îndreptățește aflarea lor la posturile de conducere.

↳ Patronajul social. Această funcție prevede realizarea de către lider a activităților de arbitraj și patronaj social, apărarea cetățenilor de abuzurile aparatului birocratic central și a diverșilor funcționari de nivel local, menținerea ordinii publice și a legalității prin intermediul controlului, stimulării și a măsurilor coercitive.

↳ Funcția comunicativă. Comunicarea puterii cu masele, consolidarea căilor comunicării politice și mai ales emoționale în scopul preîntâmpinării fenomenului înstrăinării cetățenilor de putere. În condițiile ierarhizării complexe a organelor puterii comunicarea personală cu liderul face puterea mai acceptată. Prin intermediul mijloacelor de informare liderii politici au posibilitatea de a comunica permanent cu poporul.

↳ Funcția mobilizatoare. Presupune inițierea de către lider a proceselor de schimbare, de generator al optimismului și a energiei sociale, mobilizarea maselor în scopul realizării scopurilor politice. Liderul este chemat să păstreze tradițiile și valorile populare, să asigure progresul social, să însuflească poporul credința în valorile și idealurile sociale.

↳ Legitimarea regimului. Este caracteristică liderilor politici în regimurile autoritare și totalitare. Atunci când regimul politic nu-și găsește legitimitatea în tradițiile istorice, naționalism sau în procedurile democratice este nevoit să o caute în calitățile carismatice ale liderilor, cărora le sunt atribuite calități extraordinare și care sunt zeificați (exemplu: Stalin în URSS).

Realizarea de către liderul politic a sarcinilor enumerate influențează în mod direct situația lui în societate. Pentru ca activitatea unui lider politic să fie cât mai eficientă el trebuie să

posede următoarele capacități:

- ♦ capacitatea de a sistematiza propriile idei și de a îndrepta activitatea grupului în direcția stabilită;
- ♦ capacitatea de a folosi eficient timpul său și de a prețui timpul colegilor;
- ♦ capacitatea de a face o delimitare a acțiunilor utile de cele inutile, care nu contribuie la atingerea scopurilor grupului;
- ♦ capacitatea de a face o evaluare a utilității informației necesare pentru atingerea scopurilor grupului, sistematizarea ei și formularea concluziilor abia după ce a fost colectat și analizat volumul necesar de informație;
- ♦ capacitatea de a determina prioritățile, de a evalua importanța scopurilor și deciziilor intermediare;
- ♦ capacitatea de a înțelege că rațiunea colectivă are un potențial mai înalt decât rațiunea individuală pentru adoptarea unor decizii corecte;
- ♦ capacitatea de a evita impunerea deciziei sale; decizia finală trebuie să poarte amprenta efortului colectiv.[1;12-13]

4. Tipologia liderilor politici

În literatura de specialitate pot fi întâlnite diferite clasificări ale liderismului politic.

↳ După caracterul activității realizate liderii politici pot fi divizați în:

- ♦ *lideri obișnuiți*. Ei nu se remarcă prin fapte deosebite și nu influențează prea mult derularea obișnuită a evenimentelor.

- ♦ *lideri excepționali* („eroi” sau „mișei”). Au propriile viziuni asupra fenomenului politic și încearcă să-și realizeze scopurile propuse care pot avea drept consecință schimbări profunde în viața politică și socială.

↳ După atitudinea liderului față de cei subordonați deosebim:

- ♦ *lideri autoritari*. Sunt liderii ce concentrază puterea deplină și mizează pe exercitarea unilaterală a conducerii. Nu acceptă critica, opoziția, admit doar opiniile ce nu contravin celor proprii și își mențin autoritatea printr-o disciplină dură, amenințarea cu forța, sancțiuni represive.

- ♦ *lideri democrați*. Acceptă și favorizează participarea maselor la procesele politice, respectă demnitatea și stimulează realizarea

deplină a potențialului fiecărui individ. Stimulează colaborarea și tolerează opiniile oponentilor.

↳ După sursa de autoritate, în corespundere cu clasificarea clasică realizată de M. Weber deosebim:

♦ *liderii tradiționali*. Autoritatea lor se întemeiază pe tradiție, ritual, obicei și forța deprinderii. Deprinderea de supunere este întemeiată pe credința în sacralitatea tradițiilor transmițerii puterii prin moștenire. Dreptul de a domina liderul îl obține datorită provinienței sale.

♦ *liderii legali-raționali*. Sunt liderii aleși prin proceduri democratice. Autoritatea liderului este întemeiată pe raționalitatea normelor juridice recunoscute de către toți membrii societății. Competența și limitele exercitării puterii de către liderul politic sunt reglementate de acte normative

♦ *liderii carismatici*. Autoritatea lor se întemeiază pe credința în originea sacră a liderului, în caracteristicile personale deosebite ale acestuia. Carisma liderului este dată atât de calitățile reale, cât și de cele atribuite.

↳ În baza metodelor de realizare a cursului politic, liderii pot fi:

♦ *liderii conservatori*. Sunt tentați să conducă în corespundere cu normele și tradițiile stabilite anterior. Părțile lor tari sunt: stăpânirea de sine, fidelitatea față de cauza aleasă, toleranța, bunăvoința, capacitatea de previziune. Părțile slabe: atenție accentuată față de lucrurile puțin importante, dificultăți de comunicare cu anturajul.

♦ *liderii întreprinzători*. Le este caracteristică capacitatea de a depăși regulile stabilite, de a crea și a impune propriile reguli. Pentru ei sunt tipice următoarele particularități: fermitate, curaj, perseverență în atingerea scopurilor propuse, pe de o parte, iar pe de altă parte: intoleranță, exigențe exagerate, incapacitatea de a modifica obiectivele propuse, impulsivitate, tendința de a-și asuma prea multe responsabilități.

Fenomenul liderului întreprinzător se manifestă sub două forme:

- liderul reformator (liderul politic are drept scop transformarea realității existente pe cale reformatoare);

- liderul revoluționar (liderul politic are drept scop trecerea la

un alt tip de sistem social pe cale revoluționară).

↳ În dependență de funcțiile sociale îndeplinite, liderii politici pot fi divizați în patru grupe:

- ◆ *Liderul - erou*. Determină scopurile și indică mijloacele de realizare; are propria viziune a realității.

- ◆ *Liderul - comis-voiajor*. Reflectă interesele și necesitățile unor anumitor grupe și se străduie să le realizeze, atrăgând după sine masele.

- ◆ *Liderul - marionetă*. Comportamentul lui este subordonat cerințelor partidului sau grupei de susținători.

- ◆ *Liderul - pompier*. Se orientează la cele mai actuale probleme, acțiunile lui fiind determinate de situația concretă.

↳ După trăsăturile psihologice dominante, liderii politici sunt divizați în următoarele tipuri:

- ◆ *liderul – stăpân* (stilul paranoidal);

- ◆ *liderul – artist* (stilul demonstrativ);

- ◆ *liderul – tovarăș* (stilul depresiv);

- ◆ *liderul – solitar* (stilul schizofrenic).

↳ După caracterul și proporțiile activității în care sunt angajați, liderii politici pot fi:

- ◆ *liderul grupului social*, deține puterea într-o comunitate de proporții mici, constituită în baza unor interese comune;

- ◆ *liderul mișcării sociale* (organizație social-politică, partid), persoana prin intermediul căreia anumite pături și grupuri sociale tind să-și realizeze propriile interese;

- ◆ *liderul de nivel național* este politicianul care activează în sistemul relațiilor de realizare a puterii, în care liderismul politic este instituționalizat. Liderul de nivel național se deosebește de liderii celorlalte două nivele prin următoarele particularități:

- Este un liderism distanțat. Liderii și susținătorii săi nu au contacte directe, comunicarea fiind realizată prin intermediul celor ce deserveșc aparatul puterii și a mass-media.

- Este un liderism plurifuncțional. În activitatea sa liderul politic trebuie să țină cont de interesele anturajului, partidului politic, aparatului birocratic și a maselor populare, sarcina sa fiind de a asigura un echilibru constant între componentele enumerate.

Termeni-cheie: funcțiile liderului, lider, liderism, lider politic,

lider formal, lider informal, lider autoritar, lider democrat, lider tradițional, lider carismatic.

Întrebări de verificare:

1. Definiți noțiunile de „lider” și „liderism”.
2. Numiți principalele concepții referitoare la liderismul politic. Care din ele, în opinia Dvs, reflectă mai bine natura și rolul acestui fenomen social?
3. De ce și în ce condiții individul devine lider?
4. Care sunt principalele funcții sociale îndeplinite de liderii politici?
5. Ce tipologii ale liderilor politici cunoașteți? Care din ele vi se pare mai deplină și mai argumentată?
6. Cum credeți, este compatibil liderismul politic cu democrația pluralistă contemporană?
7. Care sunt principalele particularități ale fenomenului liderismului politic în Republica Moldova?
8. Ce capacități ar trebui să posede liderul politic contemporan ca activitatea sa să fie eficientă?
9. Ce calități trebuie să posede un lider politic? Descrieți propriul model al liderului politic.

Bibliografie:

1. Ghidul tînărului lider politic.- Chișinău, 2002.
2. Peru, A. Legitimitatea, autoritatea si carisma – elemente ale imaginii liderului politic (studiu comparat). În: Moldoscopia (Probleme de analiză politică). Partea XXIV.-Chișinău, USM, 2004, p.98-112.
3. Roșca L., Volcov E. Politologia. Lucrare metodico-didactică.- Chișinău, 1999.
4. Saca, S., Saca, V. Formarea liderilor în condițiile post-sovietice: aspecte de gen. În: Moldoscopia (Probleme de analiză politică). Partea XXI.-Chișinău, 2003, p.74-81.
5. Șleahtițchi, M. Eseu asupra reprezentării puterii. Cazul liderilor.- Chișinău, 1998.
6. Șleahtițchi, M. Liderii.- Chișinău, 1998.
7. Гаджиев, К.С. Политология: Учебник для высших учебных заведений.- Москва: Логос, 2004.
8. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. (Под общей редакцией В.И.Жукова, Б.И.Краснова). Москва,

1997, с.91-100.

9. Политология (Под ред. М.Н.Марченко, 3-е изд.). М.,2000.
10. Пушкарева, Г.В. Политология. Москва, 2002.
11. Стан, В., Ежов, А. Имидж политического лидера в Республике Молдова: некоторые аспекты. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chişinău: USM, № 1(XXV), 2004, p.140-147.

XIV. CONFLICTELE POLITICE

1. Conflictualitatea ca fenomen social. 2. Conflictul politic: esența, dinamica, soluționarea.

1. Conflictualitatea ca fenomen social

Noțiune de conflict social. Conflictualitatea este inerentă vieții sociale. Societatea este marcată de existența unei diversități enorme de conflicte: dispute contradictorii, neînțelegeri, rivalități, contestații, lupte, conflicte de interese, conflicte de competențe, conflicte între jurisdicții, certuri familiare, conflicte sociale, conflicte politice, conflicte teritoriale, conflicte etnice, conflicte internaționale. Șirul conflictelor ar putea fi prelungit până la infinit, deoarece totul poate fi obiectul unui conflict.

Conflictul este o relație cu caracter social. Conflictul se poate produce doar atunci când există o altă parte, el presupune existența a cel puțin două persoane sau părți.

În general, conflictele pot interveni între indivizi, între organizații sau grupuri și indivizi, între organizații sau grupuri, între o organizație și una sau mai multe din componentele sale, între părțile ce alcătuiesc o singură organizație sau un singur grup. De regulă, conflictul se manifestă atunci când doi sau mai mulți subiecți (persoane sau grupuri) încearcă să intre în posesia aceluiași obiect, să pretindă la ocuparea aceluiași spațiu sau a aceleiași poziții, atunci când își asumă roluri incompatibile, când își fixează și urmăresc obiective incompatibile, când recurg, pentru a-și atinge scopurile, la mijloace reciproc incompatibile. Arenele de manifestare și modalitățile de desfășurare ale conflictelor politice pot fi multiple: concurența economică, revendicările teritoriale, contrastele culturale și ideologice, coliziunile pentru acapararea puterii, cu o gradație variată a luptei, de la persuasiune până la ciocnire armată.

Conflictul este un fapt real, ineliminabil din scenariul politic și problema factorilor de decizie nu se reduce la înlăturarea conflictului. Problema constă în înfruntarea și soluționarea conflictelor, stabilind ca element al experienței faptul că conflictualitatea este ineliminabilă din cadrul dimensiunii publice.

Existența conflictelor în societate este determinată de mai multe cauze:

↳ În majoritatea situațiilor sociale nu există decât o cantitate limitată de resurse. Bunurile, serviciile, puterea, beneficiile, recompensele în cadrul oricărei societăți nu sunt nelimitate. Anume deficitul de resurse disponibile duce la apariția concurenței pentru obținerea lor.

↳ Diviziunea socială a muncii creează în mod necesar situații de rivalitate, de concurență și de conflictualitate.

↳ Orice situație socială presupune o relație de schimb, unde fiecare încearcă din diferite motive și în forme variate să optimizeze retribuția sa în raport cu contribuția (altfel spus: fiecare se străduiește să facă cât mai puțin și să câștige cât mai mult).

↳ În orice organizație socială există o opoziție de interese: între conducători și cei conduși, administrație și salariați, consumator și producător, cumpărător și vânzător, învățător și elev etc.

↳ Conflictele pot, într-o anumită măsură, să contribuie la integrarea sistemelor sau organizațiilor, iar integrarea insuficientă poate fi o sursă de conflict. Conflictualitatea garantează dezvoltarea organizațiilor și societății în ansamblu. [3;36-40]

Principalele concepții referitoare la conflictul social s-au conturat în anii 60 ai sec. XX. O răspândire mai largă o au concepțiile elaborate de L.Cozer, R. Dahrendorf, K.Boulding.

L.Cozer, în lucrarea sa „Funcțiile conflictului social”, constata că nu există grupuri sociale fără relații conflictuale, iar conflictele au o influență benefică asupra funcționării sistemelor sociale. Stabilitatea socială, în accepțiunea sa, depinde de numărul de relații conflictuale existente în societate și de tipul legăturilor dintre ele. Cu cât e mai mare numărul de conflicte în societate, cu atâta e mai puțin probabilă divizarea societății în două tabere opuse cu norme și valori total diferite. Deci, existența unei largi diversități de conflicte în societate, după L.Cozer, asigură coeziunea socială.

R. Dahrendorf tratează conflictul ca pe o stare permanentă a organismului social. Nu existența, ci lipsa conflictului este o stare anormală pentru societate. Viața socială constituie un permanent conflict deoarece este schimbătoare. În societățile umane nu există permanență, deoarece nimic în aceste societăți nu-i stabil.

Conflictul, considera R. Dahrendorf, este acel nucleu creator care realizează controlul și soluționarea rațională a problemelor sociale.

K.Boulding, autorul „teoriei generale a conflictului”, a stăruit să realizeze o teorie științifică a conflictului, abordând toate manifestările din natură, ale vieții individuale și sociale. Conceptul de „conflict” este utilizat la analiza fenomenelor fizice, biologice și sociale. Toate conflictele, considera K.Boulding, au elemente și forme comune de dezvoltare și anume studierea lor ar permite identificarea și cunoașterea conflictului în orice formă specifică de manifestare.

Tipologia conflictelor sociale În privința tipologiei conflictelor, remarcăm că există diverse considerații teoretice, realizate după mai multe criterii. Vom recurge doar la simpla indicare a unora dintre acestea, realitatea la care trimit fiind lesne de recunoscut. După natura lor, conflictele pot fi: politice, ideologice, sociale, diplomatice sau culturale. După aria geografică există conflicte locale, regionale și mondiale. Cât privește caracterul lor, putem vorbi de conflicte naționale și internaționale. Dacă avem în vedere participanții, atunci deosebim conflicte rasiale, interetnice, științifice. După modelul tehnologic la care se desfășoară există conflicte nucleare, chimice, bacteriologice și spațialo-cosmice. O clasificare a conflictelor încă nu s-a încheiat, șirul putând fi prelungit, nu fără rezultate.

La moment, nu există o tipologie a conflictelor sociale unanim acceptată, deoarece nu există criterii stabile de apreciere a lor. De regulă, la baza diferitor tipologizări ale conflictelor sunt puse diverse particularități caracteristice acestor conflicte.

✓ Conflictele pot fi clasificate după durata lor: de scurtă durată, de durată medie, de lungă durată.

✓ După resursele implicate conflictele pot fi: materiale, spirituale, sociale ș.a.

✓ Pot fi evidențiate conflicte instituționalizate și conflicte evoluția cărora nu e reglementată de nici un fel de mecanism. Dacă în conflictele instituționalizate există și sunt aplicate anumite reguli ce le respectă ambele părți, atunci în cel de-al doilea tip de conflicte înțelegerea între părți lipsește și confruntarea decurge fără restricții.

✓ Conflictele pot fi interne și externe. Conflictele interne sunt

cele din interiorul societății, statului, partidului politic, organizațiilor social-politice. Conflictelor externe apar între subiecții relațiilor internaționale.

Conflictelor mai pot fi clasificate după componența și numărul participanților, aplicarea ori neaplicarea forței, gradul de acuitate și intensitate.

2. Conflictul politic: esența, dinamica, soluționarea

Esența conflictului politic. Conflictul politic este o contrapunere a doi sau mai mulți subiecți determinată de opunerea sau incompatibilitatea intereselor, necesităților, valorilor sau convingerilor lor.

Puterea politică, obținerea ei, configurația instituțiilor puterii de stat, statutul politic al grupurilor sociale, valorile și simbolurile aflate la baza societății politice constituie obiectul conflictelor politice. Sursa conflictelor politice este contradicția dintre societatea politică ca sistem unitar și inegalitatea dintre indivizi și grupuri sociale exprimată prin ierarhia statutului lor politic în cadrul sistemului.

Convențional, conflictelor politice pot fi divizate în trei tipuri:

- ♦ Conflictelor de interese. Predomină în statele dezvoltate din punct de vedere economic, cu un înalt grad de stabilitate. În aceste societăți, în mod tradițional se negociază în problema distribuirii bunurilor sociale (mărimea impozitelor, volumul alocărilor sociale ș.a.). Acest tip de conflict nu prezintă greutăți deosebite în soluționare deoarece se merge pe calea identificării unei soluții de compromis.

- ♦ Conflictelor de valori. Acest tip de conflicte sunt caracteristice țărilor în curs de dezvoltare cu o orânduire statală instabilă. Pentru soluționarea lor se cer eforturi sporite deoarece este complicat de a găsi soluții de compromis. Valorile prioritare în astfel de cazuri sunt: libertate, egalitate, toleranță.

- ♦ Conflictelor de identitate. Sunt caracteristice pentru societățile în care individul nu se identifică cu societatea în ansamblul ei ci cu un anumit grup social (etnic, religios, lingvistic). Astfel de conflicte apar în rezultatul contrapunerii raselor, naționalităților, religiilor, limbilor folosite. Soluționarea acestor conflicte este foarte dificilă.

În dependență de nivelul participanților, conflictelor politice pot

fi:

- interstatale (subiecții acestui tip de conflict sunt statele și coalițiile de state),
- intrastatale (subiecții - ramurile puterii de stat, partidele politice, grupuri ș.a.),
 - regionale (subiecți – forțele politice de nivel regional),
 - locale (subiecți – forțele politice de nivel local).

Conflictele politice intrastatale pot fi divizate în *conflicte politice de poziție (orizontale)* și *conflicte politice de opoziție (verticale)*.

În cazul conflictelor de poziție subiecți sunt instituțiile politice, organizațiile ce realizează puterea și conducerea socială în cadrul sistemului dat, dar care ocupă poziții diferite. Acestea sunt conflictele ce apar între diverse organe ale puterii de stat, între autoritățile centrale și cele teritoriale. Obiectul acestor conflicte îl constituie diverse elemente și aspecte ale politicii de guvernare care nu corespund intereselor sistemului sau a unor grupuri ale guvernanților. Soluționarea conflictelor are drept rezultat modificarea politicii realizate de forțele guvernante. Aceste conflicte mai sunt numite conflicte parțiale.

Subiecții conflictelor de opoziție îl constituie, pe de o parte, elitele guvernante, interesele cărora sunt exprimate de partide, instituții de stat, organizații, lideri politici. Pe de altă parte, organizațiile ce reprezintă masele guvernate și grupurile active din punct de vedere politic și care luptă contra ordinii existente și a puterii politice dominante. Obiectul conflictului, în acest caz, este sistemul de exercitare a puterii de stat, regimul existent. Soluționarea acestor conflicte are ca rezultat schimbarea sistemului politic existent. De aceea acest tip de conflicte sunt numite radicale.

Dinamica conflictului politic. Orice conflict parcurge câteva faze. De regulă, conflictul este anticipat de o situație conflictuală care generează conflictul. Situația conflictuală poate fi definită ca o suprapunere de interese care creează premise pentru o opunere între subiecții sociali. Situația de conflict poate apărea în mod obiectiv, independent de voința viitorilor subiecți ai conflictului, dar poate fi și creată de părțile implicate. Orice situație are un conținut obiectiv (ceea ce are loc în realitate) și o dimensiune subiectivă (depinde de interpretarea pe care o dau părțile conflictului).

Conflictul propriu-zis poate fi anticipat de o fază latentă (ascunsă) de desfășurare, care include elemente caracteristice conflictului, dar nu le exteriorizează. Această fază include câteva etape:

- ⇒ Apariția situației conflictuale;
- ⇒ Conștientizarea intereselor lor de către subiecții conflictului;
- ⇒ Identificarea obstacolelor care împiedică realizarea intereselor;
- ⇒ Conștientizarea intereselor și identificarea obstacolelor de partea adversă;
- ⇒ Realizarea unor acțiuni în scopul apărării propriilor interese.

Menționăm că în situațiile reale nu se atestă o consecutivitate strictă a etapelor enumerate.

Faza deschisă a conflictului începe odată cu declanșarea unor acțiuni contra părții opuse, în condițiile când oponentii conștientizează acest lucru și i-au măsuri de răspuns.

Conflictul începe atunci când se întrunesc următoarele trei condiții:

- ⇒ Primul subiect, conștient și activ acționează în detrimentul celuilalt subiect (adversarului său);
- ⇒ Cel de-al doilea subiect (adversarul) conștientizează că acțiunile primului subiect sunt îndreptate împotriva intereselor sale;
- ⇒ Al doilea subiect întreprinde acțiuni contra primului subiect. Din acest moment conflictul începe.

Faza deschisă a conflictului e caracterizată de următoarele particularități:

- Existența conflictului e percepută de fiecare subiect;
- Acțiunile sunt exteriorizate, capătă forme de acțiuni practice;
- Despre existența conflictului află și alți subiecți, neimplicați în conflict, dar care pot influența evoluția conflictului.

Toate acțiunile în conflict, convențional, pot fi divizate în: principale și secundare. Acțiunile principale sunt acțiunile îndreptate nemijlocit asupra obiectului conflictului. Acțiunile secundare asigură realizarea acțiunilor principale.

Acțiunile principale pot fi: ofensive și defensive. Acțiunile ofensive constau în atacarea adversarului, acțiuni contrar intereselor lui, subminarea pozițiilor. Acțiunile defensive presupun

menținerea pozițiilor obținute sau avute.

Soluționarea conflictelor politice. Rezolvarea oricărui conflict necesită o analiză minuțioasă în scopul identificării căilor posibile de acțiune. În analiza conflictelor, potrivit cu opinia lui M.Deutsch, trebuie luate în considerație următoarele elemente:

⇒ Caracteristicile părților aflate în conflict (valorile și motivațiile, aspirațiile și obiectivele, resursele intelectuale, psihologice și sociale folosite în conflict sau pentru rezolvarea lui, atitudinea față de conflict, concepția strategică și tacticile posibile);

⇒ Relațiile anterioare ale părților (relațiile ce s-au stabilit între părți, stereotipurile reciproce și așteptările părților, inclusiv și reprezentările părților despre oponentii săi, gradul de polarizare a concepțiilor lor după schema „bine – rău” și „merită încredere” – „nu merită încredere”);

⇒ Esența surselor ce au generat conflictul (hotarele conflictului, durata și gradul de violență, semnificația motivațională și peridicitatea lui);

⇒ Mediul social în cadrul căruia s-a declanșat conflictul (diverse instituții, instrumente, constrângeri, nivelul folosirii stimulenților și a factorilor de descurajare în dependență de strategia aleasă și tactica de participare sau soluționare a conflictului, normele sociale și regulile instituționale existente pentru reglarea conflictului);

⇒ Părțile cointeresate (atitudinea față de părțile angajate în conflict și față de celelalte forțe cointeresate, interesul lor față de rezultatele conflictului);

⇒ Strategia și practicile utilizate în conflict (aspectele ce favorizează sau defavorizează părțile, presiunile utilizate sau posibile, libertatea alegerii - constrângerea, posibilitățile de a comunica și de a face schimb de informații, credibilitatea informației primite, tipurile de motivare);

⇒ Consecințele conflictului pentru părțile angajate în conflict și pentru forțele cointeresate (avantaje și dezavantaje legate nemijlocit de obiectul conflictului, schimbările posibile în urma conflictului pentru fiecare parte și în relațiile dintre părți, prestigiu câștigat sau pierdut). [5; 204-206]

Pornind de la faptul că la baza tuturor conflictelor se află interesele contradictorii ale subiecților cea mai eficientă cale de

soluționare a conflictelor ar fi înlăturarea acestor contradicții. Acest lucru este foarte dificil de realizat dacă ținem cont de existența unei largi diversități și tipuri de contradicții precum și de forțele părților implicate în conflict.

În linii generale, printre metodele eficiente de înlăturare a contradicțiilor ce stau la baza conflictului ar fi următoarele:

- ❑ eliminarea obiectului conflictului;
- ❑ împărțirea obiectului conflictului între părți;
- ❑ identificarea și stabilirea unor reguli de folosire comună a obiectului conflictului;
- ❑ acordarea de compensații uneia din părți pentru transmiterea obiectului conflictului altei părți;
- ❑ despărțirea părților aflate în conflict;
- ❑ transferarea relațiilor dintre părți într-un alt plan ce ar permite identificarea unor interese comune.

Soluționarea unui conflict constituie, în esență, o înțelegere încheiată între părți în problema conflictuală. Deosebim trei tipuri de înțelegeri-acorduri stabilite între părți:

- ❑ acordul încheiat ca rezultat al coincidenței de opinii ale părților conflictuale;
- ❑ acordul încheiat conform actelor normative sau ca urmare a influenței unei a treia părți;
- ❑ acordul impus de una din părțile angajate în conflict.

În literatura de specialitate sunt identificate patru variante posibile de soluționare a conflictului între părțile conflictuale **A** și **B**:

1. **A** câștigă pe contul lui **B**.
2. **B** câștigă pe contul lui **A**.
3. Ambele părți pierd.
4. Ambele părți pot câștiga în baza compromisului și a cedărilor reciproce.

Alegerea căilor de soluționare a conflictelor depinde în mare măsură de părțile aflate în conflict. Dar, în același timp, trebuie să se țină cont și de alți factori ce pot contribui la soluționarea pașnică a conflictelor cum ar fi: echilibrul de forțe constituit în societate, experiența istorică acumulată în domeniul respectiv, transparență activităților publice, existența condițiilor instituționalizate pentru consultări și tratative. În linii generale, procesul democratic de supraveghere a situațiilor conflictuale include următoarele

proceduri:

➤ schimbul reciproc și operativ de informații cu privire la interesele, intențiile, măsurile preconizate de părțile aflate în conflict;

➤ refuzul conștient și reciproc de a aplica forța;

➤ respectarea moratoriului reciproc asupra acțiunilor ce ar duce la agravarea conflictului;

➤ includerea în procesul de soluționare a conflictului a arbitrilor imparțiali, propunerile cărora ar putea servi drept bază de elaborare a compromisului;

➤ folosirea actelor normative, administrative și a altor proceduri existente sau adoptarea altor noi ce ar permite apropierea părților angajate în conflict;

➤ crearea și menținerea climatului de parteneriat, iar mai apoi și a relațiilor de încredere ca premise de aplanare a conflictului și prevenire în viitor a situațiilor conflictuale.

Strategii de comportament conflictual. Orice conflict este determinat de acțiunile întreprinse de părțile implicate. Diversele acțiuni realizate de părți în cadrul derulării conflictului, convențional, pot fi divizate în câteva strategii de comportament conflictual:

- *strategia de rivalitate* - impunerea celeilalte părți a propriului punct de vedere;
- *strategia de cooperare* - găsirea unei soluții ce ar satisface ambele părți;
- *strategia cedărilor* - cedarea anumitor poziții, rezultatul soluționării conflictului fiind sub nivelul dorit;
- *strategia eschivării* - evitarea situației de conflict;
- *strategia inactivității* - aflarea în stare de conflict fără a întreprinde anumite acțiuni.

Termeni - cheie: conflict, conflict politic, tipologia conflictelor politice, fazele conflictului politic, soluționarea conflictelor politice.

Întrebări de verificare:

1. Explicați noțiunea de conflictualitate.
2. Care sunt cauzele existenței conflictelor în societate?
3. Care sunt criteriile de clasificare a conflictelor sociale?

4. În ce constă esența și care este definiția conflictului politic?
5. Ce concepții referitoare la conflictele politice cunoașteți?
6. Care sunt fazele derulării conflictului politic?
7. Ce elemente trebuie luate în considerație la analiza conflictelor politice?
8. Care sunt căile de soluționare a conflictelor politice?
9. Care sunt procedurile democratice de supraveghere a situațiilor conflictuale?
10. Numiți strategiile posibile de comportament conflictual.

Bibliografie:

1. Crăciun, Cl. Teoria și practica negocierilor.- Chișinău: Prut Intrenațional. f/l, f/a.
2. Popescu, T. Politologie.- Chișinău, 1999.
3. Thuderoz, Ch. Negocierile. Eseu de sociologie despre liantul social.- Chișinău, 2002.
4. Vlăsceanu, M. Psihosociologia organizațiilor și conducerii.- București, 1993.
5. Zavtur, A. Conflictul social: funcțiile, cauzele și participanții. În: Revista de filosofie și drept, 1996, nr. 2-3.
6. Zavtur, A., Pîrțac, G., Tomozei, T., Varzari, P. Studiu în știința politicii.- Chișinău, 2001.
7. Гоптарева И.Б. О возможных механизмах разрешения конфликта // Полис, № 6, 1998, с.132.
8. Дойч, М. Разрешение конфликта. Конструктивные и деструктивные процессы // Социально-политический журнал, 1997, № 1, с.202-212.
9. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. / Под общей редакцией В.И. Жукова, Б.И. Краснова. М., 1997, с.363.
10. Политология. Курс лекций. Под. Ред. М.Н.Марченко. Москва, 2000, с. 377.
11. Соловьев А.И. Конфликты в государственно-административной сфере // Полис, № 3, 1997, с.154.
12. Фельдман Д. Конфликты в мире политики. [On-line], [citat 18.01.08]. Accesibil: < http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Konflikt/12.php >
13. Хворостянова У. Мирное решение территориальных конфликтов // Вестник МГУ, серия 18, социология и политология, 1996, № 4, с. 66.

XIV. RELAȚIILE POLITICE INTERNAȚIONALE

1. Conținutul și actorii relațiilor politice internaționale. 2. Geopolitica și relațiile internaționale. 3. Republica Moldova în sistemul relațiilor internaționale 4. Terorismul internațional – problemă globală

1. Conținutul și actorii relațiilor politice internaționale

Relațiile internaționale cuprind totalitatea relațiilor politice, economice, comerciale, culturale, sociale, juridice, diplomatice, etc., dintre state și alte subiecte ale relațiilor internaționale care acționează pe arena mondială.

În cadrul sistemului relațiilor internaționale, fiecare stat este chemat să acționeze pentru statornicirea condițiilor internaționale necesare dezvoltării independente a propriei țări, pentru crearea unui climat internațional de înțelegere și cooperare între state. Lucrul acesta se realizează prin politica externă a statului. Politica externă stabilește interesul extern al unui stat și fixează strategia de realizare al acestuia, utilizând în acest scop diverse mecanisme, metode și procedee. Politica externă determină caracterul activității externe a statului, tactica și strategia realizării intereselor statale în exterior, gradul și structura instituțiilor statale abilitate să o promoveze, cât și modelele, formele și regulile de comportament internațional.

Principiul fundamental al raporturilor mondiale contemporane îl constituie respectarea suveranității și independenței tuturor statelor participante la viața internațională. Suveranitatea statelor implică în mod organic respectarea integrității teritoriale a acestora.

Situarea la temelia relațiilor internaționale contemporane a principiilor dreptului internațional reprezintă condiția sine-qua-non pentru ca fiecare națiune, fiecare popor să aibă posibilitatea de a se afirma nestingherit pe toate planurile în relațiile interstatale.

Actorii relațiilor politice internaționale. Calitatea de actor (subiect) al relațiilor internaționale o au: statele, națiunile care luptă pentru independență și organizațiile internaționale.

Potrivit cu prevederile Convenției de la Montevideo din 1933, statele pot avea calitatea de subiecte de drept internațional doar în cazul când îndeplinesc următoarele condiții: au o populație permanentă; au un teritoriu determinat; au un guvern; au capacitatea de a intra în relații cu alte state.

Națiunile care luptă pentru independență sunt subiecți de drept internațional, dacă întrunesc următoarele condiții: și-au creat organe proprii; exercită funcții de putere publică; controlează un teritoriu determinat; au obținut recunoaștere internațională (De exemplu: Algeria (1958-1962), Namibia (1974-1990), Organizația pentru Eliberarea Palestinei).

Calitatea de actori ai relațiilor internaționale o mai au: Vaticanul, Comitetul Internațional al Crucii Roșii și Ordinul de la Malta. [6; 12-13]

Organizațiile internaționale. Organizațiile internaționale în calitate de actori ai relațiilor internaționale își exercită tot mai activ drepturile și obligațiunile sale, influențând în mod direct sau indirect relațiile internaționale contemporane.

Organizațiile internaționale pot fi clasificate după următoarele criterii:

A. Calitatea membrilor organizației: guvernamentale și neguvernamentale.

Organizațiile internaționale guvernamentale sunt organizațiile alcătuite din state, reprezentate de către guvernele lor (ONU, NATO, Uniunea Europeană, Consiliul Europei ș.a.). Aceste organizații sunt recunoscute în calitate de subiecte de drept internațional.

Organizațiile internaționale neguvernamentale sunt organizațiile create de persoane fizice și juridice. Organizațiile internaționale neguvernamentale sunt actori ai relațiilor internaționale, însă nu sunt recunoscute ca subiecte de drept internațional. (Liga Internațională a Drepturilor Omului, Uniunea Paneuropeană, Internaționala Socialistă ș.a.)

B. Aria de acțiune geografică a organizațiilor: universale și regionale.

Organizațiile internaționale universale sunt organizațiile ce activează în toată lumea (ONU, Uniunea Poștală Universală ș.a.). Ele pot fi multifuncționale și specializate, guvernamentale și neguvernamentale.

Organizațiile internaționale regionale sunt organizațiile limitate în activitatea lor la o anumită zonă geografică. (Consiliul Europei, Liga Arabă, Organizația Unității Africane ș.a.)

C. Domeniul de activitate al organizațiilor: multifuncționale și

specializate.

Organizațiile internaționale multifuncționale sunt organizațiile cu obiect de activitate general, referitoare la cooperarea între statele membre în diferite domenii ale vieții internaționale (ONU, Liga Arabă ș.a.).

Organizațiile internaționale specializate sunt organizațiile cu obiect de activitate special, limitat la un domeniu restrâns. Exemple de asemenea organizații pot servi instituțiile specializate ale ONU cât și organizații specializate regionale (NATO, UE ș.a.).

D. Posibilitățile de participare la activitatea organizațiilor: închise și deschise.

Organizațiile internaționale închise sunt organizațiile care limitează participarea altor state la activitatea sa reieșind din anumite criterii bazate pe principiile de fondare sau principiile geografice și regionale (Benelux, Comisia Dunăreană ș.a.).

Organizațiile internaționale deschise sunt organizațiile la care pot adera și alte state în cazul în care întrunesc cerințele fixate în documentele lor constitutive. (ONU, NATO, UE, Consiliul Europei ș.a.)

Globalizarea. În prezent se atestă amplificarea gradului de interdependență a statelor. Problemele globale cer o soluționare bazată pe acțiuni organizate global.

Termenul de „sat global”, lansat de Marshal McLuhan în 1968, exprimă credința că tehnologiile comunicațiilor vor duce la revenirea în actualitate a comunicării orale, tipică pentru comunitățile rurale. Singura diferență constă în faptul că legăturile globale prin intermediul telecomunicațiilor extind caracteristicile satului la proporții globale.

Caracteristica militară: În prima jumătate a sec. XX folosirea forței însemna înfrângerea armatei rivale și ocuparea teritoriului celuilalt. În acest scop trebuia mobilizată întreaga națiune pentru a sprijini efortul statului de a câștiga războiul. După terminarea războiului rece, securitatea este obținută prin alianțe. Foarte puține state pot să se apere cu resurse proprii împotriva armelor contemporane. Armatele se bazează mai puțin pe sentimentele patriotice ale cetățenilor și mai mult pe abilitățile unor profesioniști.

Caracteristica economică: globalizarea economică este cea mai puternică provocare la adresa autodeterminării naționale.

Activitățile economice externe, extinderea corporațiile transnaționale, internaționalizarea sistemului bancar și rapiditatea circulației banilor diminuează importanța hotarelor naționale.

Caracteristica informațională: O altă provocare la adresa vechii ordini mondiale este revoluția informațională. Progresul tehnologiei și mass media îi apropie pe oameni și contribuie la dezvoltarea „satului global”. Internetul permite oamenilor să comunice direct unii cu alții.

2. Geopolitica și relațiile internaționale

Geopolitica pornește de la premisa că factorii de putere sunt în bună măsură dependenți de cei geografici. Într-o accepțiune largă *geopolitica* este știința care studiază impactul factorilor spațiali asupra politicii interne și externe a statelor și a politicii internaționale, în general. [22;106]

Proveniența semantică a geopoliticii se găsește în combinarea a doi termeni distincți, *geografie* și *politică*. Termenul *geopolitică* a fost introdus în circuitul științific de politologul și juristul suedez Rudolf Kjellen în 1899, denumind astfel o știință în formare, al cărui scop era să analizeze statele plecându-se de la premiza că acestea sunt organisme geografice sau fenomene ale spațiului. R.Kjellen se înscria în acest fel într-o paradigmă, ce fusese deja construită în geografia politică germană de Karl Ritter și Friedrich Ratzel, și care arăta că se creează o legătură vie între comunitățile umane și mediul locuit de acestea.

Etapele de dezvoltare a geopoliticii. Originile intelectuale ale geopoliticii nu s-au redus însă la acest tip de abordare și au fost mult mai îndepărtate. După cum și evoluția geopoliticii a cunoscut etape distincte de dezvoltare:

1. Etapa premodernă, în care s-au evidențiat contribuțiile aduse de Aristotel și Jean Bodin. Filozoful grec a luat în discuție mai multe teme care astăzi pot fi categorisite ca geopolitice. Aristotel a arătat cu o argumentație convingătoare că există o relație fundamentală între caracterul diferitelor comunități umane și spațiul locuit de acestea. Conform lui, trei lucruri îi puteau face pe oameni buni și virtuoși și situa o anumită societate în apropierea stadiului de stat ideal: natura, habitatul și principiul rațional. În demonstrația sa, Aristotel a subliniat rolul jucat de climă în direcția

asigurării/defavorizării obținerii subzistenței populației; teritoriu omogenitatea/eterogenitatea acestuia influențând aceleași caracteristici ale populației, respectiv ale statului în cauză; locație geografică element proponderent în formarea caracterului național (el a exemplificat prin faptul că popoarele situate în apropierea mărilor erau predispuse să dezvolte relații comerciale, la cunoaștere și comunicare, deci mai adaptabile). În limitele cunoașterii sale, Aristotel și-a exprimat preferința pentru un teritoriu statal, izolat geografic, care să favorizeze autarhia, ca mijloc de preîntâmpinare a influențelor externe nefaste.

Circa 1800 de ani mai târziu, Jean Bodin a considerat într-o măsură mai accentuată decât Aristotel că mediul natural influențează profund caracterul național, energia umană și chiar intelectul. După J.Bodin, spațiul cel mai favorabil locuirii umane și construirii unui sistem politic bazat pe lege și justiție se situa între limitele nordice ale climatului temperat și cele sudice ale climatului tropical. El a făcut și o comparație tranșantă între cele două extremități: pe când populațiile locuitoare ale regiunilor nordice și muntoase erau suscitade de climat și geografie să se manifeste disciplinat și rațional, cele situate în sudul călduros se remarcă prin dezordine și lipsa inițiativei. O remarcă asemănătoare îi aparține lui Montesquieu, care a indicat că popoarele ce locuiau în zonele călduroase erau suscitade la lenevie din cauza climei.

2. Etapa modernă, care a condus la formarea geopoliticii, s-a încadrat cronologic între sfârșitul secolului al XIX-lea și primele decenii ale veacului următor. În această perioadă s-au conturat și cristalizat trei direcții predilecte de abordare a studiilor geopolitice: a) cele care urmăreau raporturile dintre istoria umană și mediul ambiental; b) cele care au evoluat de la geografia politică la teoriile statal-organiciste; c) cele strategice. Cu toate că, nu se pot opera delimitări nete, trebuie precizat că prima și a treia dintre aceste direcții de cercetare s-au dezvoltat în lumea anglo-saxonă, în timp ce a doua s-a manifestat cu predilecție în lumea germană. La dezvoltarea geografiei politice, cu metodologii, concepții și scopuri specifice dacă ne raportăm la cele germane, o contribuție importantă au adus-o geopoliticienii francezi, precum Vidal de la Blache, Emile-Félix Gauthier sau marele istoric Fernand Braudel.

3. Etapa contemporană a geopoliticii a început încă în

decursul celui de-al doilea război mondial, dar dezvoltarea acestei discipline a fost marcată de numeroase controverse. Datorită asocierii geopoliticii prin renumita școală germană cu politica nazistă, studiarea acestei discipline a fost abandonată în Europa pentru câteva decenii. Geopolitica a evoluat însă dincolo de Oceanul Atlantic, în S.U.A., ulterior și în Marea Britanie și țările vest-europene în forma studiilor strategice și geostrategice.

În pofida marginalizării, pentru o perioadă, a termenului de geopolitică, epoca postbelică a consacrat și validat utilitatea și importanța acestor preocupări. Formele cele mai concrete de exprimare a viziunilor geopolitice au fost transpuse în realitățile politicii internaționale prin concepțiile de securitate națională ale celor două supraputeri, S.U.A. și U.R.S.S. și a blocurilor politico-militare formate în jurul lor.

După sfârșitul războiului rece termenul de geopolitică este reabilitat, datorită, mai cu seamă, readucerii în actualitate a unor teme de interes global, care fuseseră prezente și în abordările inițiale ale disciplinei: diminuarea resurselor naturale, explozia demografică, modificările climaterice cauzate de atrocitățile umane, fenomenul poluării, etc. [24]

Contribuții la dezvoltarea geopoliticii. Geopolitica s-a constituit ca disciplină prin eforturile unor savanți care au provenit din țări diferite. Cu toate acestea, consacrarea noii discipline, a fost atribuită, aproape exclusiv, școlii geopolitice germane. Baza empirică de formare a geopoliticii germane, a fost geografia. Primul geograf german care a conferit acestei discipline o nouă menire a fost Carl Ritter (1779-1859). În lucrarea sa de bază *Geografia*, Ritter s-a arătat convins că, până atunci, geografia fusese studiată precum un amalgam, fără vreo regulă internă și fără un scop anume. Respingând teza raționalistă, conform căreia oamenii sunt aceiași pretutindeni, Ritter a subliniat rolul jucat de natură asupra omului. El a inițiat, într-o direcție specifică gândirii germane, viziunea organicistă, după care, Patria reprezintă un spațiu geografic natural, înzestrat cu o configurație naturală unitară, granițe naturale, toate acestea alcătuind teritoriul organic natural.

Fridrich Ratzel (1844-1904), discipol al lui Ritter, printre primii a încercat să studieze interacțiunea dintre politica externă și

geografie. Ratzel argumenta că statul este un organism viu ca și orice altă vietate. Drept urmare se constata că există state tinere, mature și bătrâne în proces de descompunere. Statele tinere luptând pentru existență trebuie permanent să-și mărească teritoriile, adică „spațiul vital”. Ratzel explică creșterea statelor prin termenul „simțul spațiului”. Acest simț îl au doar popoarele mari, ceea ce le garantează perenitatea, puterea și independența lor. Germaniei îi revenea misiunea istorică de a-și forma un geospațiu european, revărsându-se în primul rând în ariile în care locuirea umană era la un nivel inferior.

Karl Haushofer (1869-1946), general și profesor universitar de geografie și științe politice, a fost figura centrală a geopoliticii germane. Lui i se datorează studierea instituționalizată a geopoliticii: din 1919 devine disciplină de studiu universitar în Germania, iar din 1924 - obiect de studiu obligatoriu în tot sistemul de învățământ. Haushofer a operat o delimitare între geografia politică care studiază distribuția puterii statale în spațiile terestre și geopolitică, adică știința despre formele de viață politică în spațiile naturale ale vieții, care explică dependența primelor de condiționările naturii. Haushofer și-a pus scopul să elaboreze o nouă doctrină care ar permite Germaniei să ocupe un loc destoinic în Europa și în lume. Depășind limitele „geografiei politice” a lui Ratzel, Haushofer consideră prioritare trei direcții principale de studiu a politicii statale în domeniul relațiilor externe: a) conceptul „spațiului vital”, b) dinamica apariției alianțelor și blocurilor, c) corelația dintre puterile maritime și puterile continentale.

Halford Mackinder (1861-1947), profesor de geografie și demnitar de stat în Marea Britanie considera că dezvoltarea și declinul diferitelor culturi și puteri puteau fi înțelese în relația acestora cu configurările geografice. Mackinder a insistat asupra ideii că prezentul și viitorul relațiilor internaționale pot fi deslușite și evaluate ținând cont de realitățile geografice și locațiile de putere din spațiu. El considera că globul pământesc este un tot întreg, format din Oceanul Mondial și Insula Mondială, alcătuită din Europa, Asia, Africa și Insulele Periferice, care includ Americile și Australia. „Inima lumii” (Heartland) este zona de nord și centrală a Euroasiei. Mackinder afirma: „Cine conduce Europa de est comandă Heartland-ul, cine comandă Heartland-ul, conduce

Insulele Mondiale, cine conduce Insulele Mondiale, stăpânește Lumea”.

În studiul său asupra consecințelor celui de-al doilea război mondial (1943) Mackinder indica ascensiunea Uniunii Sovietice în postura celei mai puternice puteri terestre de pe glob. Acea enormă acumulare de putere din Heartland putea fi contracarată doar prin crearea celei mai solide poziții defensive posibile, prin alianța puterilor nord-atlantice. Acestea urmau să-și extindă controlul și asupra Germaniei, pentru a evita ca imensul potențial economic și militar al respectivei să fie acaparat în favoarea Heartland-ului. Mackinder a atras atenția asupra faptului că puterile maritime își vor putea păstra vitalitatea numai dacă își vor reevalua raporturile cu lumea colonială și vor accepta o redistribuire a beneficiilor și creșterea standardului de viață din regiunile sărace.

Nicolas John Spykman (1893-1943), profesor american de științe politice, a militat pentru supremația mondială a SUA argumentând aceasta prin așezarea geografică favorabilă a țării. Geografia, menționa Spykman, este cel mai important element al politicii externe datorită permanenței sale continue. El a criticat teoria lui Mackinder cu privire la „Inima lumii”, introducând noțiunea de „Rimland” ce cuprindea zona de litoral a Eurasiei, situată între „Inima lumii” și mările periferice. Formula supremației mondiale elaborată de Spykman era următoarea: „cel ce domină „Rimlandul” domină Euroasia; cel ce domină Euroasia ține în mâinile sale destinul lumii”.

Spykman a deschis o perspectivă clară asupra rolului care trebuia să și-l asume S.U.A în perioada postbelică. Spykman a demonstrat că S.U.A. nu pot încerca să rămână nicicând departe de evenimentele din Eurasia, deoarece se află mult mai aproape de acea imensă întindere terestră, decât fusese perceput până atunci. El a nuanțat și dihotomia puteri terestre - puteri maritime, subliniind natura duală a Germaniei, în care se găseau forțe și tendințe propensive ambelor structuri politico-geografice. Spykman a identificat trei centre cu potențial real de putere în plan mondial: America de Nord, litoralul european și zona eurasiatică a Extremului Orient. Pericolul principal și imediat atunci era ca ultimele două să fie unificate printr-o victorie a Axei germano-

japoneze. Ca atare, interesele S.U.A. deveneau, pe termen lung, aceleași cu ale Angliei. Chiar dacă ultima urma să renunțe și să își reajusteze imperiul colonial. Un al patrulea centru potențial de putere îl reprezenta India - însă ascensiunea acesteia era dificil de prevăzut când se va produce.

În lucrarea *The Geography of Peace*, publicată postum în 1944, Spykman a elaborat o analiză de perspectivă pe termen mediu a configurărilor geopolitice postbelice. S.U.A. trebuiau să își asume rolul primordial în spațiul periferic-exterior, numit de el Rimland. Cooperarea cu Marea Britanie urma să fie dezvoltată într-o alianță largă, care să cuprindă națiunile maritime vest-europene, și obligatoriu Germania și Japonia. Spykman a anticipat dominarea Hearland-ului de către Rusia și China, soluția propusă de el fiind a păstrării celor două într-un sistem de cooperare. El a considerat că pentru un interval de timp mediu, chiar lung, cele două puteri din Hearland urmau să păstreze și să dezvolte un potențial de aversiune și chiar conflictual față de statele din Rimland. Acestea puteau să contracareze puterea Heartland-ului printr-o strategie de încercuire periferică a Eurasiei. Aceasta a și fost concepția strategică, dezvoltată de S.U.A. în timpul războiului rece.

3. Republica Moldova în sistemul relațiilor internaționale

În materie de relații politice internaționale Republica Moldova, potrivit prevederilor constituționale, se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional; să recunoască supremația normelor dreptului internațional în raport cu dreptul intern. Legea fundamentală mai proclamă neutralitatea permanentă a R. Moldova și nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul țării (art.11). În acest context menționăm că problema neutralității R. Moldova trebuie analizată prin prisma avantajelor / dezavantajelor pe care le implică. Astfel, dislocarea pe teritoriul R. Moldova a trupelor rusești de ocupație este o sfidare a prevederilor constituționale și fără implicarea structurilor politico-militare internaționale situația creată nu va putea fi rezolvată.

Devenind subiect de drept internațional Republica Moldova a inițiat procesul de stabilire a relațiilor diplomatice cu alte subiecte de drept internațional, și, respectiv, de înființare a misiunilor sale diplomatice permanente în străinătate. În paralel, au fost create instituțiile statale de specialitate, inclusiv Ministerul Afacerilor Externe, care este organul central de specialitate ce promovează politica statului în domeniul relațiilor externe. Funcția de promovare a politicii statului în domeniul relațiilor externe include coordonarea activității organelor centrale de specialitate, precum și a altor autorități administrative ale statului în vederea stabilirii și dezvoltării relațiilor cu alte țări.

Serviciul diplomatic al Republicii Moldova. Instituțiile statale implicate în realizarea politicii externe pot fi divizate în instituții interne și instituții externe. Instituțiile statale interne se divizează în instituții cu competență generală (Președintele statului, Parlamentul, Guvernul, Prim-ministrul, MAE) și instituții cu competență specială (ministerele și departamentele în conformitate cu competențele atribuite).

Instituțiile statale externe sunt divizate în instituții permanente (misiunile diplomatice și consulare, reprezentanțele comerciale) și instituții temporare (delegații oficiale, misiuni speciale, ș.a.).

Un rol important în promovarea politicii externe a statului îi revine Parlamentului R. Moldova. Parlamentul aprobă principalele direcții ale politicii interne și externe ale statului, ratifică, denunță, suspendă și anulează acțiunea tratatelor internaționale încheiate de R. Moldova. Parlamentul exercită controlul asupra acordării împrumuturilor de stat, asupra ajutorului economic și de altă natură acordat unor state străine, asupra încheierii acordurilor privind împrumuturile și creditele de stat din surse străine.

Președintele R. Moldova în domeniul politicii externe, are competența de a purta tratative, a lua parte la negocieri și a încheia tratate internaționale în numele Republicii Moldova. Președintele primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomați ai altor state în R. Moldova. La propunerea Guvernului, Președintele acreditează și recheamă reprezentanții diplomați ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea și schimbarea rangului misiunilor diplomatice. Președintele îndeplinește și alte atribuții în domeniul

relațiilor externe, inclusiv soluționează problemele cetățeniei, acordă azil politic, acordă ranguri diplomatice etc.

Rolul Guvernului în relațiile internaționale ale statului, se referă la asigurarea realizării politicii interne și externe a statului.

Curtea Constituțională exercită la sesizare controlul constituționalității tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. [4;4-6]

Un rol important în promovarea politicii externe a Republicii Moldova în relațiile cu alte state și organizații internaționale îi revine Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene este organul central de specialitate, ce promovează politica statului în domeniul relațiilor externe și își desfășoară activitatea în conformitate cu Constituția și legile Republicii Moldova, Hotărârile Parlamentului, actele Președintelui Republicii Moldova, hotărârile și dispozițiile Guvernului, precum și cu alte acte normative, tratate și acorduri internaționale la care Republica Moldova este parte. Ministerul are următoarele atribuții principale:

- realizează drepturile suverane ale Republicii Moldova în cadrul relațiilor internaționale;
- promovează politica externă a Republicii Moldova în relațiile cu alte state și organizații internaționale;
- informează Președintele, Parlamentul și Guvernul despre evenimentele internaționale majore și face propuneri privind poziția Republicii Moldova față de acestea;
- coordonează activitatea organelor centrale de specialitate și a altor autorități administrative ale Republicii Moldova în vederea stabilirii și dezvoltării relațiilor cu alte țări;
- negociază în numele Republicii Moldova sau participă la negocierea tratatelor și înțelegerilor internaționale;
- face propuneri privind inițierea, negocierea, semnarea, ratificarea, aprobarea sau acceptarea acordurilor internaționale, aderarea la acestea sau denunțarea lor, efectuează schimbul instrumentelor de ratificare, înmânează instrumentele de ratificare sau de aderare, notifică aprobarea sau acceptarea înțelegerilor internaționale și denunțarea lor;
- urmărește aplicarea prevederilor tratatelor și altor înțelegeri internaționale la care Republica Moldova este parte,

- prezentînd propunerile corespunzătoare organelor centrale de specialitate, Guvernului și Președintelui Republicii Moldova;
- este organul guvernamental abilitat cu funcția de coordonator în problemele respectării obligațiilor ce reies din prevederile tratatelor internaționale, precum și ale reprezentării intereselor statului în cadrul organismelor internaționale, inclusiv în domeniul drepturilor omului;
 - cooperează cu organele centrale de specialitate și cu alte structuri ale administrației publice în problemele relațiilor economice externe și promovării politicii unice a statului pe plan extern;
 - elaborează sau participă la elaborarea proiectelor de acte normative în domeniul relațiilor externe ale Republicii Moldova
 - dirijează și controlează activitatea misiunilor diplomatice și a oficiilor consulare ale Republicii Moldova în alte state și pe lângă organizațiile internaționale;
 - analizează situația internă și externă a statelor cu care Republica Moldova întreține relații diplomatice, identifică și evaluează oportunitățile dezvoltării relațiilor comercial-economice cu aceste state;
 - ține legătura cu misiunile diplomatice și oficiile consulare ale altor state în Republica Moldova în conformitate cu normele dreptului internațional și uzanțele internaționale;
 - în comun cu organele respective, contribuie la crearea condițiilor optime pentru activitatea reprezentanțelor străine și delegațiilor oficiale, exercită controlul asupra respectării pe teritoriul Republicii Moldova, a imunităților diplomatice, oficiilor consulare și organizațiilor internaționale acreditate în Republica Moldova, precum și a personalului lor;
 - îndeplinește atribuțiile privind Protocolul de stat și perfectează documentele de acreditare sau rechemare;
 - exercită activități consulare pe teritoriul Republicii Moldova și în alte state. [20]

Conducerea ministerului este exercitată de Ministrul afacerilor externe, prim-vice-ministru și vice-miniștri, care sînt numiți și eliberați din funcție de către Guvern. Organul consultativ al ministerului este colegiul, constituit din 11 persoane, a cărei componență nominală este aprobată de către Guvern, la

propunerea Ministrului. Aparatul central al Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene are următoarea structură:

- Cabinetul viceprim-ministrului, ministrului afacerilor externe și integrării europene
- Departamentul integrare europeană
- Departamentul protocol diplomatic de stat
- Departamentul drept internațional
- Departamentul afaceri consulare
- Departamentul cooperare multilaterală
- Departamentul cooperare bilaterală
- Direcția relații economice internaționale
- Direcția mass-media și relații cu publicul
- Direcția buget și finanțe
- Direcția management și logistică
- Direcția personal, legislație și contencios.

Către 1 ianuarie 2008 Republica Moldova avea misiuni diplomatice acreditate în următoarele state ale lumii: Austria, Azerbaidjan, Belarus, Belgia, Bulgaria, Republica Cehă, Republica Populară Chineză, Grecia, Franța, Germania, Israel, Italia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Letonia, Lituania, Polonia, Portugalia, România, Federația Rusă, Suedia, SUA, Turcia, Ucraina, Ungaria. Republica Moldova are Reprezentanțe Permanente pe lângă următoarele instituții internaționale: Oficiul ONU, Oficiul ONU la Geneva, Comunitățile Europene, Consiliul Europei. (sursă: <http://www.mfa.md/misiuni-diplomatice/ale-RM/>)

Perspectivile europene ale Republicii Moldova. Integrarea europeană constituie obiectivul fundamental al politicii externe a Republicii Moldova. Realizarea acestui obiectiv va crea un context prielnic pentru dezvoltarea economică, socială și culturală a țării.

Acest imperativ necesită realizarea unor acțiuni concrete atât pe plan intern, cât și extern. Pe plan intern ar trebui de întreprins următoarele acțiuni:

- crearea Comisiei Parlamentare pentru Afaceri Europene, responsabilă de integrarea europeană;
- constituirea în cadrul ministerelor, departamentelor și a consiliilor raionale a Direcțiilor, responsabile de aspectele ramurale ale integrării europene;
- armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația și

- practicile Uniunii Europene;
- securizarea frontierei de Est a Republicii Moldova;
 - amplificarea relațiilor comerciale cu țările membre ale Uniunii Europene;
 - informarea constantă a opiniei publice din Republica Moldova despre avantajele și costurile opțiunii europene.
- Pe plan extern se impune realizarea următoarelor acțiuni:
- inițierea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană;
 - extinderea relațiilor cu Uniunea Europeană în calitate de membru al Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est;
 - conlucrarea cu România și Ucraina în problemele integrării europene;
 - intensificarea acțiunilor din cadrul organismelor și inițiativelor regionale și subregionale din care Republica Moldova face parte.[17;382]

4.Terrorismul internațional – problemă globală a contemporaneității

Una din manifestările extreme ale violenței politice este terorismul: în peste șaptezeci de țări ale lumii acționează în jurul de o mie de grupări și organizații teroriste. [29;21] Terorismul este un fenomen ce se rezumă la *folosirea deliberată, calculată și ilegală a formei extreme de violență sau la amenințarea cu aplicarea ei de către un grup organizat pentru a inocula frica și a constrânge societatea sau puterea să accepte revendicările politice, religioase sau ideologice ale acestuia*. [22;281]

Trăsăturile caracteristice ale terorismului sunt:

↳ Crează pericol pentru toți prin săvârșirea actului terorist sau amenințarea cu săvârșirea acestuia în sectorul ales pentru crimă. Pericolul trebuie să fie real și să cuprindă un număr nedefinit de oameni.

↳ Caracterul public al executării actului terorist. Spre deosebire de alte crime, care, de regulă, nu tind spre transparență, terorismul nu există în afara publicității și exprimării publice a cerințelor, el fiind o formă de violență ce urmărește percepere de masă.

↳ Crearea cu premeditare a stării de frică, tensiune și depresiune. Starea de frică și de încordare este creată nu la nivel

individual sau de grup, ci la nivel social și prezintă un factor social-psihologic care influențează asupra altor persoane, impunându-le anumite acțiuni în interesele teroriștilor ori la acceptarea condițiilor lor.

↳ Ținta violenței este îndreptată spre unele persoane sau bunuri, iar influența psihologică îndreptată spre obținerea comportamentului dorit vizează alți oameni.

În pofida diversității subiecților terorismului, pot fi identificate, în linii generale, următoarele variante ale terorismului contemporan:

- ♦ *Social-politic*. Urmărește scopurile modificării orânduirii social-politice a propriei țări.

- ♦ *Naționalist-etnic*. Cuprinde diversitatea organizațiilor de sorginte etno-separatistă și organizațiile ce luptă contra dictatului economic și politic al altor state ori al reprezentanților acestora.

- ♦ *Religios*. Are două direcții principale de acțiune:

- lupta în cadrul unui stat a reprezentanților unei confesiuni contra părtașilor altei credințe;
- răsturnarea puterii laice și instaurarea unui regim teocratic.[15;107-108,113]

Amploarea actelor de terorism nu se află în legătură directă cu situația social-economică a societății. Desigur, crizele și stagnarea producției au o anumită influență asupra răspândirii comportamentului terorist, dar acte teroriste se produc și în țările prospere din punct de vedere economic. Evoluția terorismului este influențată de starea emotiv-intelectuală a societății. Dezaprobarea și calificarea terorismului ca un act cu caracter vădit antisocial contribuie la lupta cu succes contra lui.

Oricare ar fi scopurile cu care încearcă să se justifice terorismul, el a fost și este una dintre cele mai grave crime cu caracter politic. La etapa actuală fenomenul terorismului a căpătat dimensiuni periculoase pentru securitatea internațională datorită descentralizării monopolului asupra aplicării forței, destinderii geopolitice, dispersării surselor terorii, fabricării și accesibilității armamentelor sofisticate, dezvoltării tehnologiilor informaționale. De aceea problema luptei cu terorismul este apreciată de comunitatea internațională drept una dintre cele mai importante.

Termeni - cheie: diplomație, geopolitică, globalizare, interes extern, interes național, organizații internaționale, politică externă, relații externe, terorism, violență.

Întrebări de verificare:

1. Ce înțelegem prin relații politice internaționale?
2. Explicați noțiunea de politică externă.
3. Explicați fenomenul globalizării.
4. Care este rolul organizațiilor internaționale în lumea contemporană?
5. Numiți criteriile de clasificare a organizațiilor internaționale.
6. În ce constă pericolul terorismului contemporan?
7. Numiți trăsăturile caracteristice ale terorismului.

Bibliografie:

1. Antonov V., Zavtur A. Terorismul și axa perfecțiunii islamice a lumii. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, nr. 2 (XXXIII), 2006, p.132-144.
2. Borș V. Drepturile și obligațiile Republicii Moldova ca subiect al dreptului internațional. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XIV.-Chișinău, 2000, p. 12-17.
3. Brzezinski, Zb. Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiivele sale geostrategice.- București, 2000.
4. Burian A. Caracteristicile serviciului diplomatic al Republicii Moldova. În : Legea și viața, nr.8, 2005, p.4.
5. Buruian, A. Introducere în practica diplomatică și procedura internațională.- Chișinău, 2000.
6. Buruian, A. Subiecții relațiilor internaționale contemporane. În: Administrarea publică, nr. 1, 2000, p. 111.
7. Cebotari S. Evoluția concepției politicii externe a Republicii Moldova (1991-2002). În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XX.-Chișinău, 2002, p.15-31.
8. Cebotari S., Saca V. Evoluția relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană prin prisma interesului național. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXIV.- Chișinău, USM, 2004, p.124-137.
9. Cebotariov, O. Avantajele asocierii Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În: Economie și Sociologie, 2002, nr.1, p.100.

10. Croitoru, V. Geopolitica în Republica Moldova: dilemele conceptualizării, instruirii și realizării. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). –Ch.: USM, № 3 (XXXIV), 2006, p.120-136.
11. Ejova, C. Terorismul internațional: concept și ideologie. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 1 (XXXII), 2006, p.135-149.
12. Fisichella, D. Știința politică. Probleme, concepte teorii.- Chișinău, 2000.
13. Iliescu, A.-P. Introducere în politologie.- București, 2002.
14. Juc V., Andrieș V., Stan V., Spinei T. Interesul național al Republicii Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XIII.-Chișinău, 2000, p.70-86.
15. Juc, V. Terorismul internațional - o problemă globală a contemporaneității. În: Administrarea publică, nr. 3, 2001, p.105.
16. Kissinger, H. Diplomația.- București, 1999.
17. Leancă Iu. Evoluția relațiilor externe. În: Tranziția: retrospective și perspective.- Chișinău, 2002, p. 361-389.
18. Manole D. Politica europeană a „noii vecinătăți” și impactul ei asupra R. Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). -Chișinău: USM, № 2 (XXVI), 2004, p.154-163.
19. Mutu, M. Terorismul – delict sau crimă internațională? În: Revista Națională de Drept, 2003, nr.1, p.52.
20. Regulamentul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene. [On-line], [citat 21.01.08]. Accesibil: < <http://www.mfa.md/ministerul/mandatul/> >
21. Saca, V. Interesul național în condițiile transformății democratice: semnificații și paradoxuri. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XIX.-Ch., 2002, p.88-94.
22. Serebrian, O. Dicționar de geopolitică.- Iași: POLIROM, 2006.
23. Țâu, N. Diplomație în culise.- București, 2002.
24. Tîrău L. Prelegeri de geopolitică. [On-line], [22.01.04]. Accesibil: [W.idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri/Liviu Tirau](http://W.idd.euro.ubbcluj.ro/interactiv/cursuri/Liviu_Tirau)
25. Țugui, E. Integrarea Republicii Moldova în Uniunea europeană: opțiuni, realități și perspective. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXIII.-Chișinău, USM, 2003, p.67-76.
26. Vâlsan, C., ș.a. Politologie.- București, 1992.
27. Wight, M. Politica de putere.- Chișinău, 1998.
28. Гаджиев, К. С. Геополитика: история и современное содержание дисциплины // Полис, № 2, 1996, с.169.
29. Давыдов, В.Н., Су, Минь. Военно-политические черты международного терроризма // Вестник Российского

- университета дружбы народов. – Серия: Политология. – 2006. – № 1 (6) – С. 21–36.
30. Завтур К., Коваль К. Терроризм: понятие, основные тенденции развития и меры противодействия. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXI.- Chişinău, 2003, p.118-126.
31. Завтур, К., Коваль, К. Борьба и профилактика терроризма: международные подходы и опыт демократических и и переходных стран. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XXIV.-Chişinău, USM, 2004, p.165-172.
32. Маккиндер, Х.Дж. „Географическая ось истории” // Полис, № 4, 1995, с.162.

Cuprins:		
1	Obiectul de studiu al politologiei	
1.1	Obiectul de studiu al politologiei	5
1.2	Metodele de cercetare ale politologiei	11
1.3	Legile, categoriile și funcțiile politologiei	16
2	Puterea politică	
2.1	Definiția puterii politice	22
2.2	Structura și funcțiile puterii politice	26
2.3	Tipologia formelor de realizare a puterii	30
2.4	Dominația politică	34
3	Sistemul politic	
3.1	Definiția sistemului politic	44
3.2	Structura sistemului politic	51
3.3	Funcțiile sistemului politic	54
3.4	Tipologia sistemelor politice	57
3.5	Sistemul politic al Republicii Moldova	61
4	Statul - instituția centrală a sistemului politic	
4.1	Conceptul de stat	65
4.2	Trăsăturile și funcțiile statului	68
4.3	Structura de stat	72
4.4	Forma de guvernare	80
4.5	Trăsăturile definitorii ale statului de drept	83
4.6	Statul și economia	86
5	Partidele politice	
5.1	Conceptul de partid politic	95
5.2	Funcțiile partidului politic	100
5.3	Tipologia partidelor politice	102
5.4	Sistemele de partide	105
5.5	Grupurile de presiune	111
6	Regimurile politice nedemocratice	
6.1	Noțiune de regim politic	116
6.2	Regimurile politice nedemocratice	119
6.3	Regimurile politice totalitare	120
6.4	Regimurile politice autoritare	130

7	Regimurile politice democratice	
7.1	Definiții ale democrației	139
7.2	Caracteristicile democrației moderne	142
7.3	Modele ale democrației	145
7.4	Tranzițiile democratice	152
8	Relațiile mediului politic cu administrația publică	
8.1	Sistemul politic și administrația publică	161
8.2	Administrația și regimurile politice	162
8.3	Structura de stat și administrația	170
8.4	Sistemul de partide și administrația	173
8.5	Factorul politic și administrația publică locală	175
9	Procesul electoral	
9.1	Rolul alegerilor în societățile democratice	180
9.2	Sistemele electorale contemporane	181
9.3	Campania electorală	187
9.4	Comportamentele electorale	188
10	Cultura politică	
10.1	Conceptul de cultură politică	194
10.2	Tipurile culturii politice	196
10.3	Structura și funcțiile culturii politice	198
10.4	Modele de cultură politică	200
10.5	Subculturile politice	201
11	Socializarea politică	
11.1	Conceptul de socializare politică	206
11.2	Etapele socializării politice	207
11.3	Agenții socializării politice	208
11.4	Modele ale socializării politice	210
12	Elitele politice	
12.1	Noțiuni de elită politică	213
12.2	Concepții referitoare la elitele politice	215
12.3	Funcțiile și tipologia elitelor politice	218
12.4	Căile și metodele de recrutare a elitelor politice	219
13	Liderismul politic	
13.1	Noțiuni de liderism politic	224
13.2	Concepții referitor la natura liderismului politic	225

13.3	Funcțiile liderilor politici	228
13.4	Tipologia liderilor politici	230
14	Conflictul politic	
14.1	Conflictualitatea ca fenomen social	235
14.2	Conflictul politic: esența, dinamica, soluționarea	238
15	Relațiile politice internaționale	
15.1	Conținutul și actorii relațiilor politice internaționale	245
15.2	Geopolitica și relațiile internaționale	248
15.3	Republica Moldova în sistemul relațiilor internaționale	253
15.4	Terorismul internațional – problemă globală a contemporaneității	258